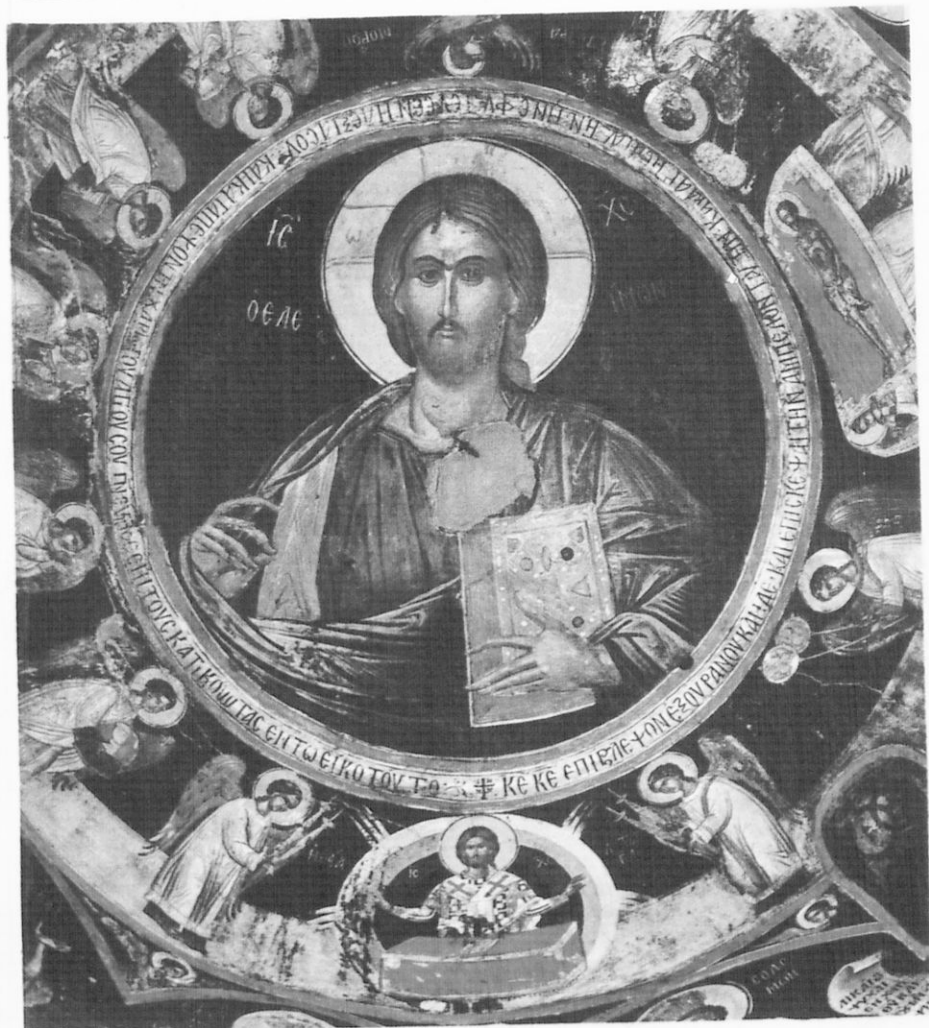

Π. Κ. ΠΑΛΛΗ πρ. Γ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Φ. Σ. ΤΟΥΝΤΑ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

69. 42, 407, 167, 144

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδασκτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΧΡΕΤΙΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ
ΙΣΤΟΡΙΑ

Η παρούσα έκδοση του Χρητιλισμού, το 1994, είναι η πρώτη έκδοση του βιβλίου, η οποία περιλαμβάνει τις αλλαγές που προέκυψαν από την εφαρμογή της Οδηγίας 90/269/ΕΟΚ, η οποία αφορά την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που προκύπτουν από τη χρήση εργαλείων.

Π. Κ. ΠΑΛΛΗ πρ. Γ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Φ. Σ. ΤΟΥΝΤΑ.

ΑΛΕΞΗΣ ΖΑΒΡΑΣ
ΠΟΝΤΟΦΡΑΚΕΙΑΣ 27
ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 77.71.795

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

Συντμήσεις

Α) Βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς

Γέν.	=	Γένεσις	
Ψαλμ.	=	Ψαλμοί	
Ματθ.	=	Ματθαίου	(Εὐαγγέλιον)
Μάρκ.	=	Μάρκου	(Εὐαγγέλιον)
Λουκ.	=	Λουκᾶ	(Εὐαγγέλιον)
Ἰω.	=	Ἰωάννου	(Εὐαγγέλιον)
Πράξ.	=	Πράξεις τῶν Ἀποστόλων	
Ρωμ.	=	Ρωμαίους	Ἐπιστολή
Α΄ Κορ.	=	Α΄ Κορινθίους	»
Γαλάτ.	=	Γαλάτας	»
Ἐφεσ.	=	Ἐφεσίους	»
Φιλιπ.	=	Φιλιππησίους	»
Κολοσ.	=	Κολοσσαεῖς	»
Α΄ Θεσ.	=	Α΄ Θεσσαλονικεῖς	»
Α΄ Τιμ.	=	Α΄ Τιμόθεον	»
Α΄ Ἰω.	=	Α΄ Ἰωάννου	»
Β΄ Πέτρ.	=	Β΄ Πέτρου	»
Ἀποκ.	=	Ἀποκάλυψη	

Β) Ἄλλες συντμήσεις

Β.Ε.Π.	=	Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων
Δ.Ι.Σ.	=	Διεθνές Ἱεραποστολικό Συμβούλιο
Ε.Π.	=	Ἑλληνική Πατρολογία
Ζ.Ε.	=	Ζωή καί Ἔργασία
Ἡθ. Εὐδημ.	=	Ἡθικά Εὐδήμεια
Ἡθ. Νικομ.	=	Ἡθικά Νικομάχεια
Ὀδύσ.	=	Ὀδύσσεια
Περ.	=	Περιοδικό
Π.Σ.Ε.	=	Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν
Π.Τ.	=	Πίστη καί Τάξη

ΙΔΟΥ ΚΑΙΝΑ ΠΟΙΩ ΤΑ ΠΑΝΤΑ

Ἡ «βίαία» πνοή τοῦ Παρακλήτου. Πεντηκοστή. Τό γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς ἔχει μοναδική σημασία γιά τόν κόσμο. Τήν ἡμέρα αὐτή ἐκπληρώθηκε ἡ ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ στούς Μαθητές του, ὅτι θά τοὺς στείλει τό Πνεῦμα τό Ἅγιο. Ἡ «ἐπιφοίτηση» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σημειώθηκε μέ ἑκτακτα συμβάντα (πνοή βίαιη, πύρινες γλώσσες, γλωσσολαλία). Μέσα ἀπό τίς «γλώσσες τοῦ πυρός» γεννήθηκε στόν κόσμο ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Πεντηκοστή εἶναι ἡ γενέθλια ἡμέρα τῆς. Τό Ἅγιο Πνεῦμα γέμισε ὅλους τοὺς πιστοὺς μέ τή δύναμή του, γιά νά διαδώσουν στόν κόσμο τό μήνυμα τῆς «ἐν Χριστῷ» σωτηρίας. Ἀπό τή στιγμή αὐτή ἀρχίζει ἡ λυτρωτική πορεία τῆς Ἐκκλησίας στήν ἱστορία, πού σάν «ζύμη» θά ἐργάζεται ἀδιάκοπα γιά τήν πνευματική ζύμωση καί ἀναγέννηση τοῦ κόσμου.

Ἡ παρουσία τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἦταν ἀναγκαία γιά τό ἔργο αὐτό τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ τό Ἅγιο Πνεῦμα συνεχίζεται ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στήν Ἐκκλησία καί στόν κόσμο, δηλαδή, τό λυτρωτικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ. Τῇ σωτηρία τοῦ κόσμου θά πραγματοποιεῖ τώρα ἡ Ἐκκλησία. Ὁ κόσμος θά καλεῖται ἀδιάκοπα ἀπό τήν Ἐκκλησία νά γίνει Ἐκκλησία, γιά νά σωθεῖ. Μέσα στήν Ἐκκλησία θά συναντοῦν ἀνθρωπότητα καί κόσμος λυτρωτικά τό Θεό. Τό Ἅγιο Πνεῦμα θά προετοιμάζει τή συνάντηση αὐτή, καί θά διατηρεῖ τήν Ἐκκλησία σάν μιά πνευματική ὁαση μέσα στήν ἀπέραντη ἐρήμιά τοῦ μακριά ἀπό τό Θεό κόσμου, γιά νά εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου καί ἡ σωτηρία του.

Τό ἀνακαινιστικό πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμός, ὡς Ἐκκλησία, ἀνανεώνει, ἀναγεννᾷ καί ἀναπλάθει τόν κόσμο. Ἡ ἀνακαίνιση καί ἀνανέωση τοῦ κόσμου πραγματοποιεῖται μέ τήν ἐνταξη τοῦ κόσμου στήν Ἐκκλησία. Τό «νέο», πού πρόσφερε καί προσφέρει ἡ Ἐκκλησία στόν κόσμο, εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Θεός δηλαδή στήν ἱστορία, ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία ὡς, «Σῶμα Χριστοῦ» καί «κιβωτός σωτηρίας».

Ἡ Ἐκκλησία δέν παύει, ἀπό τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, νά ἀπευθύνει ἀδιάκοπα τά λόγια τοῦ Ἀπ. Παύλου στόν κόσμο: «Ἀνανεώσετε τόν πνευματικό σας κόσμο καί ντυθεῖτε τόν καινούριο ἄνθρωπο, πού ἐφτιαξε ὁ Θεός γιά δικαιοσύνη καί ἀγιότητα, πού εἶναι καρποὶ τῆς ἀληθείας» (Ἐφεσ. 4,23/24). Μὲ τό βάπτισμα «ντύνεται» κανεὶς τόν καινούριο ἄνθρωπο καί ἐντάσσεται στήν Ἐκκλησία. Ὁ ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται, ἀν ντυθεῖ ὁλόκληρος μέ τήν ἀγίό-

τητα και τη δικαιοσύνη του Χριστού. Μαζί με τον άνθρωπο ανακαινίζεται και η ανθρώπινη κοινωνία και ολόκληρος ο κόσμος. 'Ο Χριστιανισμός ως 'Εκκλησία προσφέρει αυτή την καθολική ανακαίνιση: τη δυνατότητα απελευθερώσεως από τη φθορά της αμαρτίας και του θανάτου και την ένταξη στην «έλευθερία της δόξης των τέκνων του Θεού» (Ρωμ. 8,21), σε μία ζωή αγιότητας, αδελφoσύνης και δικαιοσύνης.

Παράδοση και ανανέωση στην 'Εκκλησία. Μέ την 'Εκκλησία συνεχίζεται η παρουσία του Χριστού στην ιστορία. «Παρατείνεται ο Χριστός στους αιώνες». (ι. Αύγουστίνος). 'Ο Χριστός συνεχίζει να ζει στη ζωή και τους αγώνες των πιστών του, και η 'Εκκλησία παραδίδει σε κάθε άνθρωπο και σε κάθε εποχή τό Χριστό ως απόλυτη αλήθεια. 'Η ζωή της 'Εκκλησίας είναι μία συνεχής παράδοση-προσφορά του Χριστού, άκέραιου και άμετάβλητου. Σ' αυτό συνίσταται όλη η αγωνιστική και μαρτυρική πορεία της στην ιστορία. 'Η αλήθεια-Χριστός, που παραδίδει η 'Εκκλησία, ονομάζεται από τον 'Απ. Παύλο «παρακαταθήκη» (Α' Τιμ. 6,20)', γιατί ως ιερή κληρονομία μεταδίδεται στους πιστούς όλων των αιώνων. Δεν είναι, άρα, ο Χριστιανισμός κάτι τό στατικό (π.χ. έθιμα, πολιτισμός), ούτε κάποιο «κατεστημένο», αλλά μία δυναμική κίνηση, ζωντανή πορεία, πορεία αιωνιότητας μέσα στό χρόνο.

Είναι ανάγκη η «παράδοση» της 'Εκκλησίας νά γίνεται δεκτή από κάθε χριστιανική γενεά και από κάθε ανθρώπινη κοινωνία. Αυτό πραγματοποιείται με την αδιάκοπη ανανέωση του τρόπου προσφοράς της αλήθειας της 'Εκκλησίας στόν κόσμο. Τουτό είναι άπαραίτητο, γιατί αλλάζει τό κοσμοείδωλο του ανθρώπου. Δεν αλλάζει, έται, η αλήθεια της 'Εκκλησίας, που είναι ο ένας, αιώνιος και αναλλοίωτος Χριστός. Χρησιμοποιούνται όμως διαρκώς νέοι τρόποι και μέσα, για νά προσφέρει στόν κόσμο την αλήθεια της η 'Εκκλησία. Στό σημείο αυτό αποδείχτηκε η 'Εκκλησία, με τους 'Αγίους Πατέρες της, έξαιρετικά ευέλικτη και προοδευτική. Σκοπός της δεν ήταν η διατήρηση μορφών, αλλά η προσφορά με κάθε δυνατό τρόπο του Ευαγγελίου του Χριστού σε κάθε εποχή. 'Η ζωή της 'Εκκλησίας είναι γι' αυτό πορεία αδιάκοπης ανανεώσεως, που ακολουθεί όμως ένα βασικό νόνο: κάθε νέα μορφή γίνεται τότε δεκτή, όταν μπορεί νά μεταδώσει άκέραιη την αλήθεια της 'Εκκλησίας.

'Η ζωή της 'Εκκλησίας στην ιστορία μοιάζει με μία οικοδομή, που συνεχώς αύξάνει, όχι μόνο ποσοτικά, με την προσθήκη δηλαδή νέων πιστών, αλλά και

1. Τό γεγονός αυτό εκφράζεται συμβολικά στη χειροτονία του Πρεσβυτέρου. 'Ο 'Επίσκοπος, που τον χειροτονεί, του δίδει στό χέρι, μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων, τον 'Αγιο 'Αρ'θ-Χριστό και του λέγει: «Λάβε την προκαταθήκην ταύτην και φύλαξον αυτήν έως της παρουσίας του Κυρίου ήμων 'Ιησοῦ Χριστού, ότε παρ' αὐτοῦ μέλλεις ἀπαιτῆσθαι αὐτήν».

μέ την κάλυψη μεγαλύτερου φάσματος προβλημάτων. Καθετί τό νέο, πού προστίθεται στήν οίκοδομή, πρέπει νά δένεται ὀργανικά μέ τό ὑπόλοιπο οίκοδόμημα, γιατί ἔτσι μόνο σῶζεται ἡ οὐσία καί συνέχεια τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτή τήν πνευματική οίκοδομή τῆς Ἐκκλησίας μέσα στούς αἰῶνες θά παρακολουθήσουμε στά μαθήματά μας αὐτή τή χρονιά.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά ἡ σημασία τῆς Πεντηκοστῆς γιά τήν ἀνθρωπότητα;
2. Ποιός ὁ ρόλος τοῦ Ἁγ. Πνεύματος στήν ἱστορία;
3. Ποιό εἶναι τό ἀνακαινιστικό πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ;
4. Πῶς βλέπεις τό σύνδεσμο παραδόσεως καί ἀνανεώσεως στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας;

Κείμενα

1. «... Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινή κτίσις· τά ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινά τά πάντα» («... Ὅποιος ἀνήκει στό Χριστό, εἶναι καινούρια δημιουργία. Τά παλιά πέρασαν. Ἐγίναν ὅλα καινούρια») (Β' Κορ. 5,17).
2. «Ἐν γάρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλά καινή κτίσις...» («Γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό οὔτε ἡ περιτομή ἔχει καμιά ἀξία, οὔτε ἡ ἀκροβυστία, ἀλλά ἡ καινούρια δημιουργία»)(Γαλ. 6, 15).
3. «Πάντα χορηγεῖ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον· βρῦει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν, ἀλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν, ὅλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας...» («Ὅλα τά παρέχει τό Ἅγιο Πνεῦμα· ἀναβλύζει προφητεῖες, τελειοποιεῖ τοὺς ἱερεῖς, δίδαξε σοφία τοὺς ἀγράμματους, τοὺς ψαράδες ἀνέδειξε θεολόγους, συνέχει ὁλόκληρο τό θεσμό τῆς Ἐκκλησίας...») (Τροπάριο Μ. Ἐσπερινοῦ Πεντηκοστῆς).

ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑ

Μάθημα 2ο

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Έννοια τής Έκκλησίας. Ἡ ἐκκλησία εἶναι Σῶμα Χριστοῦ. Εἶναι προαιώνια συνδεδεμένη μέ τό Λόγο τοῦ Θεοῦ, πού ἐνανθρώπησε γιά τή σωτηρία μας. Ἄρα ἡ Έκκλησία ὑπῆρχε προαίωνια καί φανερώθηκε στόν κόσμο. Δέν εἶναι μιά ἔνωση ἀνθρώπων (π.χ. σωματεῖο, σύλλογος, ὀργάνωση), πού ἐγινε, γιά νά ἐξυπηρετήσει διάφορους κοινωνικούς σκοπούς. Εἶναι *Θεανθρώπινη κοινωμία*, ἔνωση Θεοῦ καί ἀνθρώπων στό Χριστό. Λέγοντας, ἄρα, Έκκλησία, ἐννοοῦμε τόν ἴδιο τό Χριστό. Ἐνταξη στήν Έκκλησία σημαίνει ἔνωση μέ τό Χριστό καί κοινωμία μέ τόν Τριαδικό Θεό.

Αἰώνιο θεμέλιο τῆς Έκκλησίας εἶναι ὁ Τριαδικός Θεός. Ὁ Πατήρ θέλησε τήν ἰδρυση της, ὁ Υἱός τήν πραγματοποίησε καί τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι, ἀπό τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ «ψυχή» καί ἡ δύναμή της. Ὑπάρχει ὁμως μιά προσοδευτική διαδικασία στήν ἀποκάλυψη τῆς Έκκλησίας. Ὁ Τριαδικός Θεός πρῶτα δημιούργησε τήν οὐράνια Έκκλησία τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, στήν ὁποία θά καταλήξει καί ἡ ἐπίγεια Έκκλησία μετά τήν ὁλοκλήρωση τῆς πορείας της μέσα στήν ἱστορία.

Πρώτη ἐμφάνιση τῆς Έκκλησίας στόν κόσμο ἦταν ἡ παραδεισιακή κοινωμία τῶν Πρωτοπλάστων. Ἡ πτώση τους διέλυσε τήν πρώτη ἐπίγεια μορφή τῆς Έκκλησίας, ἡ πορεία της ὁμως συνεχίστηκε καί μετά τήν «ἐξωση» ἀπό τόν παράδεισο, στά πρόσωπα τῶν Δικαίων, ἱσραηλιτῶν καί ἐθνικῶν. Ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη ὅλοι οἱ πρό Χριστοῦ Δίκαιοι ὑπῆρξαν «μέλη» τῆς Έκκλησίας, γιατί ἐζησαν μέ τήν προσδοκία τοῦ Χριστοῦ.¹

1. Δέν εἶναι, ἄρα, περιεργό ὅτι ὄχι μόνο μορφές τῆς Π. Διαθήκης (Ἀβραάμ, Ἰσαάκ κτλ.), ἀλλά καί ἀπό τόν ἐθνικό κόσμο (Ἡράκλειτος, Πλάτωνας κτλ.) εἰκονίζονται στούς Ναοῦς μας ἀνάμεσα στούς Ἁγίους.

Ἡ Ἁγία Τριάδα. Ἔργο Ἀνδρέου Ρουμπλιώφ. (1411). Ἡ Ἀγιотριαδική κοινωνία εἶναι τὸ αἰώνιο θεμέλιο καὶ πρότυπο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ

Με τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ ἀρχίζει νέα φάσις στήν ἐπίγειαν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὡς «σῶμα Χριστοῦ», εἶναι ὁ «νέος παράδεισος», πού δέχεται τόν κόσμον στήν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν. Ἡ νέα αὕτη μορφή τῆς Ἐκκλησίας θεμελιώθηκε μέ τό Σταυρό καί τήν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἐμφανίστηκε ὁμως πανηγυρικά τήν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀπό τή στιγμή αὕτη ἡ ζωή στήν Ἐκκλησία ταυτίζεται μέ τή σωτηρίαν.

Συμβολισμοί καί ὅροι. Ὡς θεανθρώπινη πραγματικότητα ἡ Ἐκκλησία ἐνώνει τό θεῖο καί τό ἀνθρώπινον, τό ἄπειρον καί τό πεπερασμένο, τό φθαρτό καί τό ἀφθαρτό. Εἶναι, ἄρα, μυστήριον πού δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ καί νά ἐκφραστεῖ στήν πληρότητά του. Γι' αὐτό μόνο περιγράφεται, μέ διάφορες συμβολικές ἐκφράσεις-εἰκόνες, πού ὑπογραμμίζουν τή φύσιν καί τό ἔργον της. Τέτοιους συμβολισμούς γιά τήν Ἐκκλησίαν βρίσκουμε στήν Ἀγ. Γραφή, ὅπως π.χ. οἰκοδομή-ἄμπελος-σῶμα-κοινωνία, πού δηλώνουν τόν ἐσωτερικό σύνδεσμον Χριστοῦ-πιστῶν. Ἄλλοι ὅροι εἶναι: βασιλεία Θεοῦ – βασιλεία Χριστοῦ, πού φανερώνουν τή νέα, μέσα στήν Ἐκκλησίαν, κοινωνική πραγματικότητα τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ¹. Μέ τούς ὅρους πάλι, ναῦς (πλοῖο) ἢ κιβωτός δηλώνεται ἡ σωτηρία, πού ἡ Ἐκκλησία προσφέρει. Λέγεται, ἀκόμα, ἡ Ἐκκλησία πόλις Θεοῦ ζώντος, Λαός τοῦ Θεοῦ, Λαός ἅγιος, Νέος Ἰσραήλ, ποιμήν, νύμφη, κληρονομία κτλ. Κάθε ἕνας ἀπό τούς ὅρους αὐτούς φωτίζει μιά πλευρά τῆς Ἐκκλησίας, χωρίς νά μπορεῖ νά ὀρίσει τήν οὐσίαν της.

Ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησία συνεχίζει τό ἔργον τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμον. Ὁ Χριστός σώζει ὡς «ὁδός, ἀλήθεια καί ζωή» (Ἰω. 14,6). Τό ἴδιον καί ἡ Ἐκκλησία. Ὡς «ὁδός» ὁδηγεῖ τόν πιστό στόν Τριαδικόν Θεόν, τόν ἀγιάζει. Ὡς «ἀλήθεια» φανερώνει καί διδάσκει τή θείαν ἀλήθειαν, φωτίζει. Ὡς «ζωή» ποιμαίνει καί εἰσάγει σέ μιά νέα ζωή, στή ζωή τοῦ Χριστοῦ, γιά νά μεταμορφω-νεται ἡ ζωή τῶν πιστῶν σέ ζωή Χριστοῦ (Χριστοζωή).

Τό ἁγιαστικό ἔργον τῆς Ἐκκλησίας γίνεται μέ ὅλες, βέβαια, τίς λατρευτικές πράξεις της, πρό πάντων ὁμως μέ τά *Μυστήριά* της, πού μεταδίδουν τή χάριν τοῦ Θεοῦ, τόν ἁγιασμό του. Τά Μυστήρια ἐντάσσουσιν στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ τήν προσωπική καί τήν κοινωνική ζωή, ἀγιάζουν τό ἀνθρώπινον πρόσωπον καί ὅλη τήν κοινωνίαν.

Τό διδακτικό-προφητικό ἔργον τῆς Ἐκκλησίας πραγματοποιεῖται μέ τό *θεῖον κήρυγμα* καί τήν *Κατήχησιν*. Ἡ Ἐκκλησία μεταδίδει ἀδιάκοπα τήν αἰώνιαν ἀλήθειαν γιά τό Θεόν, τόν ἄνθρωπον καί τόν κόσμον. Τό κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ *πίστις* της ἡ *Ὁρθοδοξία*.

1. Αὐτό δηλώνει ἡ ὁμολογία ἐκείνῃ τῆς Θ. Λειτουργίας: «Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός...».

Τό ποιμαντικό, τέλος, έργο τής Έκκλησίας αναπτύσσεται ώς καθοδήγηση τών πιστών στήν προσωπική καί κοινωνική ζωή τους. Τό έργο, άρα, τής Έκκλησίας άγκαλιάζει καί σώζει όλη τή ζωή μας.

Ἡ σημασία τής Έκκλησίας γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου. Ὁ ἁγ. Κυπριανός (3ος αἰώνας) εἶπε, ὅτι «ἐξω ἀπό τήν Έκκλησία δέν ὑπάρχει σωτηρία»¹. Βέβαια ὁ Θεός θέλει νά σωθεῖ κάθε ἄνθρωπος καί βρίσκει τρόπους νά ὁδηγεῖ κάθε ἄνθρωπο στή σωτηρία. Ὁ λόγος, ὅμως, τοῦ ἁγ. Κυπριανοῦ δέν ἔχει καμιά ὑπερβολή, ἄν σκεφτοῦμε τί σημαίνει ἡ Έκκλησία γιά τόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο. Στήν Έκκλησία ἐνώνεται μυστηριακά ὁ ἄνθρωπος· μέ τό Χριστό, «θεώνεται». Καμιά ἄλλη θρησκεία δέν μπορεῖ νά μᾶς ἐνώσει· πραγματικά μέ τό Θεό, νά μᾶς δώσει τήν ἀληθινή σωτηρία. Μόνο στήν Έκκλησία συναντᾷ κανεῖς πραγματικά τό Θεό στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ². Ὁ ἀναγεννημένος «ἐν Χριστῷ» ἄνθρωπος γίνεται «καινή κτίσι».

Στό Χριστό ἐνώνονται, ὅμως, ὅλοι οἱ πιστοί σέ μιά παγκόσμια κοινωνία ἀδελφοσύνης, ἰσότητος καί δικαιοσύνης. Στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ «δέν ὑπάρχει Ἰουδαῖος καί Ἑλληνας, δέν ὑπάρχει δοῦλος καί ἐλεύθερος, δέν ὑπάρχει ἄνδρας καί γυναίκα. Ὅλοι εἶναι ἴσοι μπροστά στό Χριστό» (Γαλ. 3,28). Ἡ Έκκλησία προσφέρει, λοιπόν, τήν ἀληθινή σωτηρία καί τήν τέλεια κοινωνία. Μέσα στήν Έκκλησία σώζεται ἡ ζωή μας στήν ἐπίγεια καί αἰώνια διάστασή της. Γι' αὐτό σκοπός τής σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι νά ἐνώσει ὅλο τόν κόσμο στό σῶμα του, νά τόν κάμει Έκκλησία.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ σχέση Χριστοῦ καί Έκκλησίας;
2. Ποιές ἀναλογίες βρίσκεις στούς ὅρους: οἰκοδομή - ἄμπελος μέ τήν Έκκλησία;
3. Γιατί δέν μπορεῖ ὁ χριστιανός νά ζητᾷ ἐξω ἀπό τήν Έκκλησία σωτηρία;
4. Ὅταν λέμε ὅτι ὁ Χριστός θέλει «νά κάμει ὅλο τόν κόσμο Έκκλησία», σημαίνει αὐτό «κληρικοκρατία»;

Κείμενο

«Ὡςπερ ὁ δεσπότης τής Έκκλησίας πολλά ὀνόματα ἔχει, καί πατήρ καλεῖται, καί ὁδός καλεῖται, καί θεμέλιος καλεῖται, καί θύρα, καί ἀναμάρτητος, καί θησαυρός, καί Κύριος, καί Θεός, καί υἱός, καί μονογενής, καί μορφή Θεοῦ, καί εἰκόν

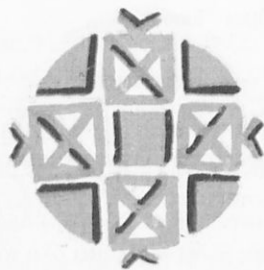
¹ Ἐπιστολή 73,21.

² Βάση τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ θείου Λόγου.

Θεοῦ καλεῖται... ἵνα μάθωμέν τι περί Θεοῦ κἄν μικρόν· οὕτω δὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία πολλά καλεῖται... Ἡ Γραφή ὅρος αὐτὴν καλεῖ, τὸ στερεόν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον δηλοῦσα· τὸ ἄφθορον, αὐτὴν καλεῖ Παρθένον· τὸ πολυτελές, βασιλίσσαν αὐτὴν καλεῖ· τὸ συγγενές πρὸς τὸν Θεόν, θυγατέρα αὐτὴν καλεῖ... μύρια ὀνόματα, ἵνα παραστήσῃ αὐτῆς τὴν εὐγένειαν».

(«Ὅπως ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας ἔχει πολλά ὀνόματα, καὶ ὀνομάζεται πατέρας, καὶ ὁδὸς ὀνομάζεται, καὶ θεμέλιο ὀνομάζεται, καὶ θύρα, καὶ ἀναμάρτητος, καὶ θησαυρός, καὶ Κύριος, καὶ Θεός, καὶ υἱός, καὶ μονογενής, καὶ μορφή Θεοῦ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ὀνομάζεται... γιὰ νά μάθουμε κάτι γιὰ τὸ Θεό, ἔστω καὶ μικρό· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἔχει πολλά ὀνόματα... Ἡ Γραφή τὴν ὀνομάζει ὅρος, δηλώνοντας τὴ δύναμη καὶ σταθερότητά της· (γιὰ νά δηλώσει) τὴν ἀφθαρσία της, τὴν ὀνομάζει Παρθένο· (γιὰ νά δηλώσει) τὸν πλοῦτο της, τὴν ὀνομάζει βασιλίσσα· τὴ συγγενεία της μέ τὸ Θεό, τὴν ὀνομάζει θυγατέρα... μύρια ὀνόματα (χρησιμοποιεῖ), γιὰ νά παρουσιάσει τὴν εὐγενική της φύση»).

(Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εἵρεθεις Εὐτρόπιος I, Ε.Π. 52, 402).

Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

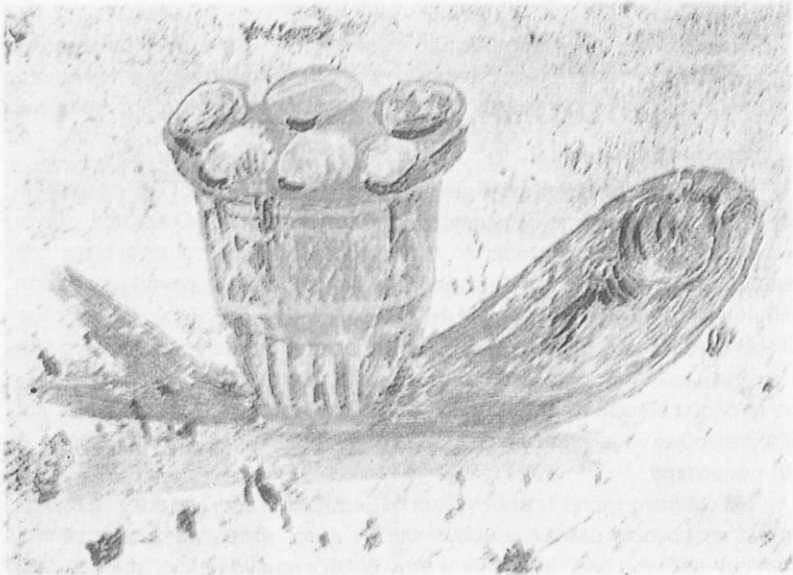
Ἡ λειτουργικὴ φύση καὶ δομὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἀναλύει διεξοδικά τὴν ἐννοια τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ. Ὁ Χριστός - λέγει - εἶναι ἡ Κεφαλὴ, ἡ Ἐκκλησία τὸ σῶμα του. Ὅλοι οἱ πιστοὶ εἶναι μέλη τοῦ ἰδίου σώματος. Ὁ Χριστός ζωοποιεῖ τὸ σῶμα, τὰ μέλη τρέφονται μέ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ ζοῦν ἐνωμένα μεταξύ τους. Στὸ ἀνθρώπινο σῶμα κάθε μέλος ἐκτελεῖ τὸ δικό του ἔργο, πού εἶναι ὀργανικά δεμένο μέ τὸ ἔργο τῶν ἄλλων μελῶν. Ἄν κάποιο μέλος παύσει νὰ ἐργάζεται, τότε κλονίζεται ἡ ἰσορροπία ὅλου τοῦ σώματος. Κάθε μέλος ἔχει τὴ θέση του μέσα στὸ σῶμα, καὶ δὲν μπορούμε νὰ μιλοῦμε γιὰ ἀνώτερα καὶ κατώτερα μέλη, γιὰ σπουδαιότερα καὶ ἀσημότερα.

Μὲ ἀνάλογο τρόπο λειτουργεῖ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Μὲ τὴ λειτουργικὴ ἐνότητά καὶ συνεργασία ὅλων τῶν μελῶν της. Γι' αὐτό, «ὅταν πάσχει ἓνα μέλος, πάσχουν μαζί του ὅλα τὰ μέλη» καὶ ὅταν δοξάζεται ἓνα μέλος, χαίρουν μαζί του ὅλα τὰ μέλη». Ἡ συνειδηση ὅτι ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας οἱ πιστοὶ εἶναι λειτουργικά ἐνωμένοι στὸ ἓνα σῶμα, ἐνισχύει τὸ πνεῦμα ἀδελφoσύνης καὶ ἀγάπης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Τίς παραπάνω ιδιότητες σημειώνει γιὰ τὴν Ἐκκλησία τὸ Σύμβολο τῆς πίστεώς μας. Εἰδικότερα οἱ ιδιότητες αὐτές σημαίνουν:

ΜΙΑ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, γιατί ἔχει μίᾱ κεφαλὴ (τὸ Χριστό), ἓνα Πνεῦμα, μίᾱ πίστη, ἓνα βάπτισμα, μίᾱν ἀρχή καὶ ἓνα σκοπὸ. Ἀφοῦ ἓνας εἶναι ὁ Χριστός, ἓνα εἶναι καὶ τὸ ἀληθινὸ σῶμα του, καὶ ἄρα δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν πολλὲς Ἐκκλησίες.¹ Ἄρα μόνο ἡ Ὁρθοδοξία μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται Ἐκκλησία, καταχρηστικά δὲ χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος γιὰ τὴ δήλωση ἄλλων χριστιανικῶν ὁμάδων, πού ἔχουν ἀποσχισθεῖ ἀπὸ τὸ ἓνα Σῶμα. Ἡ ιδιότητα ΜΙΑ ἐκτός ἀπὸ

1. Ἡ ὑπάρξη πολλῶν (τοπικῶν) Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν καταστρέφει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει ὑπερεθνικὸ καὶ ὑπερφυλετικὸ χαρακτήρα. Δὲν καταλύει τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς, ἀλλὰ ἐνώνει ὅλους στὸ ἓνα σῶμα. Ἡ κοινὴ πίστη καὶ λατρεία, ὁ κοινὸς τρόπος διοικήσεως καὶ ὁ κοινὸς τρόπος ζωῆς (τὸ ὀρθόδοξο ἥθος) εἶναι τὰ θεμέλια τῆς ἐνότητος ὅλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ὅπου δὲ ὥζεται ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, σχηματίζεται νόθο σῶμα, πού ὡς «αἵρεση» ἢ «σχίσμα» κόβεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Συμβολισμός της Θ. Εύχαριστίας στην Κατακόμβη του Ἀγίου Καλλίστου
(Ρώμη 2ος αιώνας)

τὴν ἐνότητα δείχνει καὶ τὴ μοναδικότητα τῆς Ἐκκλησίας στὴν ὑπόθεση τῆς σωτηρίας. Μόνο μέσα στὴ ΜΙΑ Ἐκκλησία ὑπάρχει σωτηρία.

ΑΓΙΑ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἁγία, γιατί ἁγιάζεται συνεχῶς ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τῆς, τὸ Χριστό, καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἀποτελοῦν τὴν κοινωνία τῶν Ἀγίων. Ἡ ἠθικὴ κατάσταση τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, εἶναι πιθανὸ νὰ παρουσιάζει ἀτέλειες. Αὐτές, ὅμως, δὲ βλάπτουν τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας, πού δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ θεία Κεφαλὴ τῆς. Ὡς ἁγία ἡ Ἐκκλησία ἁγιάζει. Ἔργο τῆς εἶναι «ὁ καταρτισμὸς τῶν ἁγίων», ἡ μεταμόρφωση τοῦ κόσμου σὲ κοινωνία ἀγιότητας καὶ δικαιοσύνης.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ. Ὁ ὅρος καθολικὴ παράγεται ἀπὸ τὸ «καθ' ὅλου», πού σημαίνει ὁλόκληρος, ἀκέραιος. Καθολικὴ εἶναι ἡ Ἐκκλησία γεωγραφικά-τοπικά, ἀλλὰ καὶ χρονικά. Εἶναι ἀπλωμένη σ' ὅλο τὸν κόσμο καὶ σὲ ὅλο τὸ χρόνο, καὶ ἐνώνει σὲ μιά κοινωνία τοὺς πιστοὺς κάθε ἐποχῆς, τὴν πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστόν Ἐκκλησία, τὴν ἐπίγεια καὶ τὴν οὐράνια. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια καθολικὴ σημαίνει παγκόσμια καὶ διαχρονικὴ. Ὁ ὅρος ὅμως ἔχει καὶ μιά βαθύτερη, ποιητική, διάσταση. Ὑπαινεί μετοχή σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια, κατοχὴ ἀκέραιης τῆς

ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό καθολική σημαίνει ὁρθόδοξος. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς Ὁρθοδοξία, κατέχει ὁλόκληρη τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Κάθε τοπική (ὁρθόδοξη) Ἐκκλησία ὀνομάζεται καὶ αὐτὴ καθολική, γιατί ἔχει τὸ πλήρωμα τῆς ἀλήθειας.¹

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ. Σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεμελιωμένη στὴν πίστη τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, πού εἶναι «οἱ θεμέλιοι» τῆς. Ἡ Ἐκκλησία μένει ἀποστολική, ἐφόσον κρατᾷ ἀνόθευτη τὴν Πίστη καὶ Παράδοση τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ «ἐν Χριστῷ» κοινωνία καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνας ὕμνος τῆς Πεντηκοστῆς λέγει, ὅτι τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα «εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε». Ἡ ἀνθρωπότητα καὶ ὁλόκληρη ἡ κτίσις βρίσκουν μέσα στὴν Ἐκκλησία τὴν ἐνότητά τους. Τὸ κέντρο τῆς ἐνότητας εἶναι τὸ Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Χωρὶς Χριστὸ δὲν ὑπάρχει ἐνότητα, οὔτε κἂν Ἐκκλησία. Ὅταν, λοιπόν, δὲ γίνεται δεκτὸς «ὁλος» ὁ Χριστός, ὅπως λ.χ. στὶς αἱρέσεις, δὲν ὑπάρχει ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα καὶ συνεπῶς οὔτε καὶ σωτηρία.

Στὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐνώνεται ἡ ἐπίγεια (στρατευομένη) καὶ ἡ οὐράνια (θριαμβεύουσα) Ἐκκλησία. Ἡ χαρακτηριστικότερη ἐκφραση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Σ' αὐτὸ πραγματοποιεῖται ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ: «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν...» (Ἰω. 17, 21). Ὅλα τὰ μέλη καλοῦνται μὲ πίστη καὶ μὲ ἀγάπη νὰ συναντηθοῦν στὸ ἴδιο κοινὸ Ποτήριο, ἀνανεώνοντας ἑτοι διαρκῶς τὴν ἐνότητά τους στὸ ἕνα Σῶμα. Ἡ «ἐν Χριστῷ» ἐνότητα τῶν πιστῶν εἶναι ἡ ἴδια ἡ σωτηρία². Κανένας Χριστιανὸς δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει μόνος του. Πρέπει νὰ μετέχει διαρκῶς στὴ θεία Εὐχαριστία, γιατί ἑτοι μένει ἐνωμένος μὲ τὸ Χριστὸ καὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς του.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί δὲν μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος, ἔστω καὶ ἐπίσκοπος (π.χ. ὁ πάπας), νὰ ὀνομασθεῖ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας;

1. Ὁλόκληρο τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι: Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

Ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ὀνομάζεται «Καθολικὴ Ἐκκλησία», γιατί κράτησε αὐθαίρετα τὸ ἐπίθετο αὐτὸ μετὰ τὸ σχίσμα. Ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ὀνομάζεται καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὀνομάζεται καὶ Ἀνατολική.

2. Μία χαρακτηριστικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας μας παρουσιάζει ἀνάγλυφα τὴν ἀλήθεια αὐτή. Στὴν Ἁγία Πρόθεση, πάνω στὸν ἅγιο Δίσκο, ὁ λειτουργὸς κόβει ἀπὸ τὸ πρόσφορο τὴ μερίδα τοῦ Χριστοῦ, τὴν τοποθετεῖ στὸ κέντρο, καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴ βάζει τὴ μερίδα τῆς Θεοτόκου, τῶν λοιπῶν Ἁγίων καὶ ὁλων τῶν πιστῶν, «ζώντων καὶ θεωνέντων». Γύρω ἀπὸ τὸ Χριστὸ πραγματοποιεῖται ἑτοι ἡ μυστικὴ σύναξις ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

2. Είναι δυνατό ή Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νά ὀνομάζεται στήν κυριολεξία «ἐλληνική», «ρωσική», «σερβική» κτλ.;
3. Γιατί τυχόν σκάνδαλα μελῶν τῆς Ἐκκλησίας δέ βλάπτουν τήν ἀγιότητά της;
4. Γιατί δέν μπορούμε νά εἴμαστε ἀπλοί θεατές στό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἀλλά πρέπει νά μετέχουμε σ' αὐτό;

Κείμενο

«Μία γάρ ἐστίν ἡ σάρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καί ἐν αὐτοῦ τό αἷμα, τό ὑπέρ ἡμῶν ἐκχυθέν· εἷς καί ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη, καί ἐν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη· ἐν θυσιαστήριον τῇ πάσῃ Ἐκκλησίᾳ καί εἷς ἐπίσκοπος, ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καί τοῖς διακόνοις, τοῖς συνδόουλοις του... καί μία ἡ Ἐκκλησία, ἣν ἰδρύσαντο οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἀπό περάτων ἕως περάτων ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ».

(Μία εἶναι ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καί ἕνα τό αἷμα του, πού χύθηκε γιά μᾶς· καί ἕνας ἄρτος κομματιάστηκε γιά ὅλους, καί ἕνα ποτήρι μοιράστηκε σ' ὅλους· ἕνα θυσιαστήριο (ὑπάρχει) σ' ὅλη τήν Ἐκκλησία καί ἕνας ἐπίσκοπος, μαζί μέ τό πρεσβυτέριο καί τούς διακόνους, τούς συνδόουλους του... καί μία (εἶναι) ἡ Ἐκκλησία, πού ἱδρύσαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἀπό ἄκρο σ' ἄκρο (τοῦ κόσμου) στό αἷμα τοῦ Χριστοῦ...). (Ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, πρὸς Φιλαδελεφεῖς 4, Β.Ε.Π. 2,308).

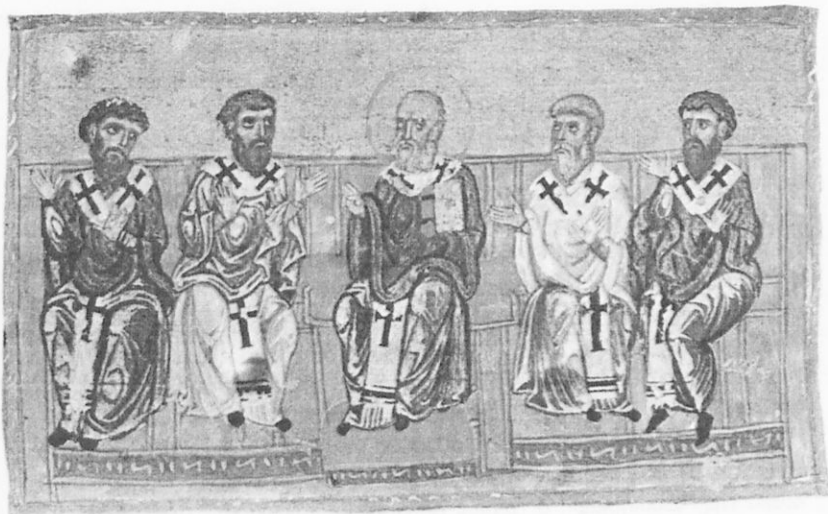
Η ΣΥΝΟΔΟΣ

Ἑκκλησιολογία τοῦ συνοδικοῦ συστήματος. «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἶναι μαζεμένοι σὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ ἀνάμεσά τους εἰμαι καὶ ἐγώ», εἶπε ὁ Χριστός (Ματθ. 18,20). Ἡ σύναξη, ἡ συνέλευση τῶν πιστῶν «ἐπὶ τὸ αὐτό», λέγεται στὴ γλώσσα τῆς Ἑκκλησίας σύνοδος. Ὄταν ὅλοι οἱ πιστοὶ μένουν ἐνωμένοι γύρω ἀπὸ τὸ Χριστό, τότε ἐκεῖνος κυβερνᾷ καὶ κατευθύνει τὴν Ἑκκλησία. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ τῆς Ἑκκλησίας στὸν κόσμον ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συγκρότηση συνοδική. Ἡ συνοδικότητα εἶναι στοιχεῖο τῆς οὐσίας της. Τὸ αἰώνιο θεμέλιο - πρότυπο τῆς Ἑκκλησίας, ἡ Ἁγία Τριάδα, εἶναι αἰώνια σύνοδος. Ἡ Ἑκκλησία εἶναι κι αὕτῃ διαρκὲς σύνοδος, τόσο στὴν πνευματικὴ της διάσταση (λατρεία), ὅσο καὶ στὸν τρόπο διοικήσεως καὶ ὀργανώσεώς της. Τὸ «πολίτευμα τῆς Ἑκκλησίας», ὁ τρόπος δηλαδή, μὲ τὸν ὁποῖο διοικεῖται, εἶναι τὸ συνοδικό σύστημα.

Ἀνώτατη ἀρχὴ στὴ ζωὴ τῆς Ἑκκλησίας (Ὁρθοδοξίας) καὶ ἀλάθητο στόμα της εἶναι ἡ *Οἰκουμενικὴ Σύνοδος* (οἰκουμενικὴ λέγεται, ὄχι μόνο γιατί ἀντιπροσωπεύεται σ' αὐτὴν ὅλη ἡ Ἑκκλησία, ἀλλὰ καὶ γιατί ἐκφράζει τὴν ἀλήθεια τῆς Ἑκκλησίας). Στὴ σύνοδο τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο τῆς Ἑκκλησίας ἀποφασίζει μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Γι' αὐτὸ οἱ συνοδικές ἀποφάσεις εἶναι ὑποχρεωτικές γιὰ ὅλο τὸ πλήρωμα. Μὲ τὸ συνοδικὸ θεσμὸ διατηρεῖ ἡ Ὁρθόδοξία γνήσιο δημοκρατικὸ χαρακτήρα¹, γιατί οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα. Τὸ συνοδικὸ σύστημα διατηρεῖ τὴν Ἑκκλησία ὡς αὐθεντικὴ χριστιανικὴ κοινωνία.

Σύνοδος καὶ πλήρωμα τῆς Ἑκκλησίας. Τὸ συνοδικὸ σύστημα στηρίζεται στὴν ἰσότητα ὅλων τῶν μελῶν, καὶ μάλιστα τῶν Ἐπισκόπων. Μόνο ἡ συμφωνία ὅλου τοῦ σώματος μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθεια τῆς Ἑκκλησίας. Κανένα μέλος τῆς Ἑκκλησίας, οὔτε καὶ ἐπίσκοπος, δέν μπορεῖ νὰ διεκδικήσει τὸ «ἀλάθητο» γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Στὴ σύνοδο μετέχουν δικαιωματικὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἑκκλησίας. Στὴν πρώτη σύνοδο στὴν ἱστορία τῆς Ἑκκλησίας τὴν «Ἀποστολική» (Ἱεροσόλυμα, 49 μ.Χ.), ἔλαβε μέρος ὅλη ἡ Ἑκκλησία χωρὶς διάκριση κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς σύγχυση μεταξὺ τους. Μέχρι τὸν 4ο

1. Ἡ Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325), μὲ τὸν 6ο κανόνα της, ἐθεσμοθέτησε τὴν ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας γιὰ τὴ λήψη τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων («ἡ τῶν πλειόνων ψήφος κρατεῖται»).

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀνάμεσα σ' ἐπισκόπους τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (κώδ. φ. 240 β τῆς Ἱ. Μ. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀγίου Ὁρους)

αἰώνα μετεῖχαν στίς συνόδους καί λαϊκοί. Ἡ μεγάλη ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας δημιούργησε τήν ἀνάγκη νά μετέχουν στή σύνοδο μόνο οἱ Ἐπίσκοποι, πού ἐκφράζουν ὁμως τήν πίστη ὅλου τοῦ πληρώματος καί ἀποφασίζουν γιά ὅλη τήν Ἐκκλησία. Ἄν οἱ ἀποφάσεις τους δέ συμφωνοῦν μέ τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, τό πλήρωμα τίς ἀπορρίπτει. Τοῦτο ἐγινε ἐπανειλημμένα. Σύνοδοι, πού αὐτοανακηρύχθηκαν «οἰκουμενικές» (π.χ. Ληστρική, τό 449 στήν Ἐφεσο, εἰκονομαχική τό 754 στήν Ἱέρεια καί ἐνωτική, τό 1439 στή Φλωρεντία) δέν ἀναγνωρίστηκαν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ ὀρθόδοξοι Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς ὀρθά διακήρυξαν τό 1848, ἀπαντώντας στόν Πάπα Πίο Θ': «Ὁ ὑπερασπιστής τῆς θρησκείας ἐστίν αὐτό τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι αὐτός ὁ Λαός» (δηλ. ὅλο τό πλήρωμα, κλήρος καί λαός).

Προϋποθέσεις συγκλήσεως συνόδου. Ἀριθμός καί εἶδη συνόδων.

Μία σύνοδος, καί μάλιστα οἰκουμενική, συνέρχεται γιά νά ἀντιμετωπίσει κάποια σοβαρή κρίση στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, πού ἀπειλεῖ τήν ἀλήθεια καί ἐνότητά της. Τέτοιες σοβαρές αἰτίες εἶναι οἱ *αἱρέσεις* καί τά *σχίσματα*. Ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει συνοδικά τίς αἱρετικές διδασκαλίες καί διατυπώνει τή σχετική ὀρθόδοξη διδασκαλία. Τίς συνόδους διακρίνουμε σέ *οἰκουμενικές* καί *τοπικές*. Οἱ *Οἰκουμενικές* σύνοδοι εἶναι ἑπτά, οἱ *τοπικές* ὁμως εἶναι πολλές.

Στίς πρώτες εκπροσωπείται ολόκληρη ἡ Ἐκκλησία, γιατί παίρνουν μέρος ἀντιπροσωπευτικά ἐπίσκοποι ἀπό ὅλη τή χριστιανική Οἰκουμένη. Ἡ Ὁρθοδοξία ἀναγνωρίζει τίς Ἑπτά ἀρχαίες Οἰκουμενικές Συνόδους, οἱ ὁποῖες συγκλήθηκαν ἀπό αὐτοκράτορες, πού ὑπέγραψαν τίς ἀποφάσεις, δηλώνοντας ἔτσι καί τή συμμετοχή τοῦ λαικοῦ στοιχείου. Οἱ Τοπικές σύνοδοι διακρίνονται σέ ἐπαρχιακές, διαρκεῖς κτλ. καί εἶναι πολλές σέ ἀριθμό.

Ὁροι καί κανόνες. Οἱ συνοδικές ἀποφάσεις γιά ζητήματα πίστεως λέγονται *δόγματα*, καί διατυπώνονται σέ εἰδικά κείμενα, τά «σύμβολα», ἡ «ὄρους» ἢ «τόμους»¹. Οἱ ἀποφάσεις, ὅμως, γιά ζητήματα διοικήσεως καί τάξεως ὀνομάζονται «κανόνες», καί ἀναφέρονται σέ κάθε διάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς (λατρεία, διοίκηση, οἰκογενειακό καί κοινωνικό βίο). Τά δόγματα εἶναι αἰώνιες καί ἀμετάβλητες ἀλήθειες. Στούς κανόνες διακρίνουμε τό *γράμμα*, πού εἶναι καιρικό, καί τό *πνεῦμα*, πού εἶναι αἰώνιο. Γι' αὐτό καί οἱ ἱεροὶ κανόνες ἔχουν ἀκώνιο κύρος.

Τό συνοδικό σύστημα στή Δύση. Σύγχρονες τάσεις. Ἡ Δυτική Ἐκκλησία ἀναγνώρισε μετά τό σχίσμα (1054) καί ἄλλες συνόδους τῆς ὡς οἰκουμενικές (συνολικά 21). Μέ τήν ἔξαρση ὅμως τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ οἱ σύνοδοι στή Δύση κατάντησαν ἀπλά συμβουλευτικά ὄργανα τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος στήν Α' Βατικανή Σύνοδο (1870) ἀνακηρύχθηκε ἀλάθητος καί τοποθετήθηκε πάνω ἀπό τίς συνόδους καί τήν Ἐκκλησία. Στόμα τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι πιά ἐκεῖ ἡ σύνοδος, ἀλλ' ὁ Πάπας. Τό πολίτευμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐγίνε ἔτσι μοναρχικό - ἀπολυταρχικό (ἀπολυταρχία μέ θρησκευτικό χρῶμα). Ὁ Προτεσταντισμός, στήν ἀντίθεσή του πρὸς τόν παπισμό, ἀπέρριψε τήν αὐθεντία τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καί ἀρνήθηκε τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ συνοδικός θεσμός στή Δύση, ἄρα, ἦ ἔχει χαθεῖ (προτεσταντισμός) ἢ ἀλλοιωθεῖ (παπισμός).

Στήν ἐποχή μας ἐμφανίσθηκαν νέες τάσεις στό Ρωμαιοκαθολικισμό. Ἡ Β' Βατικανή Σύνοδος (1962-65) τόνισε τή *συλλογικότητα* τῶν ἐπισκόπων, πού ὅμως νοοῦνται πάντα «ὑπό τόν Πάπαν». Σύνοδος καί ἐπίσκοποι, ἄρα, ἐξαρκοῦνται νά παραμένουν στή σκιά τοῦ Πάπα, στό πλαίσιο τοῦ παπικοῦ «πρωτείου» καί «ἀλάθητου». Ἡ Ὁρθοδοξία δέν παύει νά προβάλλει τό συνοδικό-δημοκρατικό σύστημα διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας ὡς τό ἀσφαλέστερο θεμέλιο γιά τήν ἐπανένωση τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀπό τό 1961 προετοιμάζεται ἡ «Μεγάλη» (οἰκουμενική) Σύνοδος τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς ὁποίας ἡ

1. Σύμβολα ἐπικράτησε νά ὀνομάζονται οἱ δογματικές ἀποφάσεις τῆς Α' καί Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό γνωστό «Σύμβολο τῆς Πίστεως» ἢ «Πιστεύω».

Γραμματεία είναι στη Γενεΐη. Τέσσερις Πανορθόδοξες Διασκέψεις ἔχουν, ἑπίσης, συγκληθεῖ ἀπό τό 1961 καί ἔδω γιά τήν ἐξέταση σπουδαίων προβλημάτων τῆς Ὁρθοδοξίας στήν ἐποχή μας.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί τό συνοδικό σύστημα ἐξασφαλίζει τή δημοκρατικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
2. Συνήθως ὀνομάζουμε τοὺς Κληρικούς, καί εἰδικότερα τοὺς Ἐπισκόπους, «Ἐκκλησία». Γιατί δέν εἶναι ὀρθό αὐτό;
3. Ποιά ἡ διαφορά ὄρων καί κανόνων; Ποιά ἡ σημασία τους γιά τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας;
4. Τί συμπεράσματα βγάζεις ἀπό τήν ἀλλοίωση τοῦ συνοδικοῦ συστήματος στή Δύση;

Κείμενο

Συνήχθησαν τε οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ πρεσβύτεροι σὺν τῷ πλήθει ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου... Τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καί τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ... γενομένοις ὁμοθυμαδόν...». («Μαζεύτηκαν (τότε) οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ πρεσβύτεροι μαζί μέ τό πλήθος (τῶν πιστῶν), γιά νά ἐξετάσουν τό ζήτημα αὐτό... Τότε ἀποφάσισαν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ πρεσβύτεροι καί ὅλη ἡ Ἐκκλησία... ὅλοι μαζί μέ μία ψυχή...»). (Πράξ. 15, 6.22.25).

ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΣ

Χαρίσματα, αξιώματα, διακονήματα μέσα στην 'Εκκλησία. "Όπως στο ανθρώπινο σώμα υπάρχει ποικιλία και καταμερισμός λειτουργιών, έτσι και στο Σώμα του Χριστού, την 'Εκκλησία. Κάθε μέλος της καλείται να ζήσει αρμονικά με όλα τα άλλα, εκτελώντας το δικό του έργο. Έργο του κάθε πιστού είναι να αναπτύξει τα «τάλαντα» (πνευματικά δώρα), που του έχει εμπιστευθεί ο Θεός. Τα δώρα του Θεού ονομάζονται *χαρίσματα*, γιατί τα χορηγεί ο Τριαδικός Θεός σαν χάρη (χάρισμα) με το Πνεύμα τό "Αγιο. "Ο "Απ. Παύλος διδάσκει, ότι κάθε πιστός έχει τό δικό του χάρισμα από τό Θεό, γιατί τό "Αγίο Πνεύμα διανέμει τά χαρίσματα, γιά τήν οικοδομή τής 'Εκκλησίας¹.

Τά χαρίσματα είναι έσωτερικές ικανότητες, που δίδονται από τό "Αγ. Πνεύμα γιά τήν αύξηση και σωτηρία όλου του Σώματος. Δέ μένουν, άρα, τά χαρίσματα άτομικά δώρα του πιστού, γιατί είναι *διακονίες*, δηλαδή πρέπει να ενεργοποιηθούν μέσα στη χριστιανική κοινωνία. Τό χάρισμα του ενός μέλους διακονεί, υπηρετεί και βοηθεί τή σωτηρία τών άλλων μελών.

Τά χαρίσματα έχουν συνήθως παροδικό χαρακτήρα. "Υπάρχουν, όμως, και μόνιμα χαρίσματα, που τά δίδει ο Θεός πάλι γιά τήν οικοδομή τής 'Εκκλησίας. Τέτοια χαρίσματα έδωσε ο Χριστός στους "Αποστόλους: Τήν έξουσία να κηρύττουν, να βαπτίζουν, να τελούν τή Θεία Εύχαριστία, να συγχωρούν άμαρτίες, να ιδρύουν και οργανώνουν 'Εκκλησίες κτλ. Τό πρώτο, λοιπόν, αξίωμα στη ζωή τής 'Εκκλησίας είναι τό *άποστολικό*. Τίς έξουσίες τους αυτές οι άποστολοι τίς διαβίβασαν στους διαδόχους τους, τούς *Κληρικούς* (*έπισκόπους, πρεσβυτέρους και διακόνους*), που παίρνουν τό αξίωμά τους με τό μυστήριο τής ιερωσύνης, δηλαδή με τήν προσευχή όλης τής 'Εκκλησίας και τήν «έπιθεση τών χειρών» του έπισκόπου (χειροτονία).

Οι κληρικοί «οίκονόμοι» τών χαρισμάτων. Καί τά αξιώματα όμως τών κληρικών δέν παύουν να έχουν διακονικό χαρακτήρα. "Η ιερωσύνη δέν είναι αξίωμα προσωπικό του κληρικού, αλλά λειτουργικό, δηλαδή έκκλησιαστικό.

1. "Ο "Απ. Παύλος ονομάζει μερικά χαρίσματα, όπως πίστη θαυματουργική, χάρισμα θεραπείας, υπερφυσική δύναμη, προφητεία, γλωσσολαλία, διδασκαλία, ιεροποστολή κτλ. Στην άρχαία 'Εκκλησία ήσαν γνωστά ιδιαίτερα «χαριστωμένα» πρόσωπα, οι «Χαρισματούχοι», που είχαν διάφορα όνόματα: προφήτες, διδάσκαλοι, εύαγγελιστές κτλ.

Κάθε εξουσία στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκει στό Χριστό. Αὐτός εἶναι «ὁ ἐνεργῶν τά πάντα ἐν πᾶσι» (Α΄ Κορ. 12,6). Οἱ κληρικοί ἐνεργοῦν στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὡς «πρεσβευταί τοῦ Χριστοῦ» (2 Κορ. 5,20). Τῇ διάκριση τῶν πιστῶν σέ *ποιμένες* καί *ποιμαινόμενους* τῇ θέλησε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Ἡ διάκριση ὁμως Κλήρου καί Λαοῦ δέν εἶναι κοσμική, ἀλλά πνευματική. Ἡ μόνη διαφορά ἀνάμεσα στόν Κλήρο καί τόν Λαό εἶναι ἡ *ειδική ιερωσύνη*, τό χάρισμα πού παίρνουν οἱ κληρικοί μέ τή χειροτονία τους. Δέν εἶναι, λοιπόν, οἱ κληρικοί ἄρχοντες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά διάκονοι τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Στήν Ἐκκλησία μας οὔτε *κληρικοκρατία*, οὔτε *λαϊκοκρατία* ὑπάρχει. Οἱ δύο τάξεις εἶναι *ισότιμες* καί *συμπληρώνουν* ἡ μία τήν ἄλλη. Τά μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καί τοῦ Χρίσματος, πού ἔχουν ὅλοι οἱ πιστοί, εἶναι ἡ βάση τῆς ἐνότητας καί *ισότητος* ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κληρικοί *αγιαζοῦν* τους πιστούς, τούς μεταδίδουν τή χάρη τοῦ Θεοῦ μέ τά μυστήρια, πού τελοῦν γιά ὅλη τήν Ἐκκλησία, καί φυσικά καί γιά τούς ἑαυτούς τους. Ἡ *ιερωσύνη* τῶν κληρικῶν καί ὄχι τό πρόσωπό τους εἶναι ὁ ἀγωγός, πού μεταδίδει τή χάρη τοῦ Θεοῦ.

Ἡ θέση καί ἡ εὐθύνη τοῦ Λαοῦ μέσα στήν Ἐκκλησία. Μέ τό βάπτισμά τους ὅλοι οἱ πιστοί μετέχουν στό *τριπλό ἀξίωμα* τοῦ Χριστοῦ (ιερατικό, προφητικό, βασιλικό), ἄρα καί στό ἀντίστοιχο *τριπλό ἔργο* τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλοι οἱ πιστοί εἶναι *ισότιμα μέλη* τῆς Ἐκκλησίας. Κάθε πιστός καλεῖται νά γίνη *ιερεὺς* τῆς δικῆς του *ὕπαρξεως*. Νά καταστήσει *ὁλόκληρο τόν ἑαυτό του* «*θυσία ζῶσα, ἁγία, εὐάρεστη* στό Θεό» (Ρωμ. 12,1). Στήν πρώτη Ἐκκλησία, ὅπως δείχνουν οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, οἱ *λαϊκοί* εἶχαν οὐσιαστικό ρόλο στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Π.χ. τίς Ἐκκλησίες Ρώμης, Ἀντιοχείας καί Ἐφέσου τίς ἴδρυσαν *λαϊκοί*. Πολλοί *μάρτυρες* καί *ὁμολογητές* ὑπῆρξαν *λαϊκοί*, ἀλλά καί *μεγάλοι θεολόγοι*, ὅπως π.χ. ὁ Ἰουστίνος, Τερτυλλιανός, Ὁριγένης κτλ.

Γιά μία πραγματική ἐπιστροφή στή γνήσια πράξη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σήμερα ἀνάγκη οἱ *λαϊκοί* νά ἀναλάβουν καί πάλι τή θέση καί εὐθύνη τους στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τήν εἶχαν καί στήν ἀρχή. Καί πρῶτα στό *διδασκτικό-προφητικό ἔργο*, δίνοντας τή μαρτυρία τῆς πίστεως καί *υπερασπιζοντάς* την, ὅταν *πολεμεῖται*. Μετέχοντας στό *κήρυγμα* καί τήν *ιεραποστολή* καί *ἀσκώντας* τό ἔργο ἀποστόλου στό *περιβάλλον* τους. Στή *λατρευτική ζωή* τῆς Ἐκκλησίας δέν πρέπει οἱ *λαϊκοί* νά *ἀρκοῦνται* σέ *έναν παθητικό ρόλο*, ἀκούοντας δηλ. μόνο, ἀλλά καί *συμψάλλοντας* μέ τούς κληρικούς καί *ἐπεκτείνοντας* τή *λατρεία* στά ἔργα ἀγάπης καί *φιλανθρωπίας*. Τέλος, στό *ποιμαντικό ἔργο* τῆς

1. Κάθε ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας, καί μάλιστα τό Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, δέν τήν τελοῦν μόνο οἱ κληρικοί, ἀλλά ὅλο τό πλήρωμα τῶν πιστῶν. «Ὁ ἱερεὺς - λέγει ὁ Ἱ. Χρυσόστομος - τήν *ἑαυτοῦ* δανεῖζει γλώσσαν καί τήν *ἑαυτοῦ* παρέχει χεῖρα» (ΕΠ 62,204). Γι' αὐτό κάθε πιστός *μπορεῖ* τελέσει τό, λεγόμενο, «*βάπτισμα τῆς ἀνάγκης*» ἢ «*ἀεροβάπτισμα*».

Ἑκκλησίας οἱ λαϊκοὶ ἔχουν δικαίωμα καὶ χρέος νά μετέχουν στήν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς, στό κοινωνικό τῆς ἔργο, στήν ἐκλογὴν τῶν κληρικῶν, στίς συνόδους, στήν ἀπονομή τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης, στή διαχείριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ στήν ὑπόλοιπην δραστηριότητα τῆς Ἑκκλησίας. Μόνο, ὅταν ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς Ἑκκλησίας συμμετέχει ἐνεργά στή ζωὴ τῆς, εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ κατὰ Χριστόν «αὔξησις» τῆς Ἑκκλησίας.

Ἑρωτήσεις

1. Πῶς εἶναι δυνατό τὰ χαρίσματα μας νά γίνουν διακονήματα;
2. Ποιά σχέση ἔχει τὸ χωρίο Ματθ. 20,25 μέ τοὺς κληρικούς;
3. Ἡ αἴτησις στίς ἀκολουθίες μας: «ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν παρακολουθούντων τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν ταύτην» εἶναι ὀρθή; Μήπως εἶναι ὀρθότερο: «... ὑπὲρ τῶν ἐπιτελούντων» καὶ γιατί;

Κείμενα

1. «Δεῦτε πιστοί, ἐπεργασώμεθα προθύμως τῷ Δεσπότη· νέμει γάρ τοῖς δούλοις τὸν πλοῦτον· καὶ ἀναλόγως ἕκαστος πολυπλασιάσωμεν τὸ τῆς χάριτος τάλαντον· ὁ μὲν σοφίαν κομιεῖτω δι' ἔργων ἀγαθῶν, ὁ δὲ λειτουργίαν λαμπρότητος ἐπιτελείσθω, κοινωνεῖτω δὲ τοῦ λόγου πιστός τῷ ἀμύητῳ, καὶ σκορπιζέτω τὸν πλοῦτον πένησιν ἄλλος· οὕτω γάρ τὸ δάνειον πολυπλασιάσωμεν καὶ ὡς οἰκονόμοι πιστοὶ τῆς χάριτος δεσποτικῆς χαρᾶς ἀξιοθῶμεν...»

Ἄ («Ἐμπρός, πιστοί, ἄς καλλιεργήσουμε μέ προθυμία τὰ χαρίσματά μας· διότι Αὐτός μοιράζει στοὺς δούλους του τὸν πλοῦτο (τῶν χαρισμάτων), καὶ ἀνάλογα ὁ καθένας ἄς πολλαπλασιάσουμε τὸ τάλαντο τῆς χάριτος. Ὁ ἕνας ἄς μεταδώσει σοφία μέ καλὰ πράξεις, ἄλλος δὲ ἄς προσφέρει λαμπρὴς ὑπηρεσίες στήν κοινωνία, ὁ πιστός δὲ ἄς μεταδίδει μέ τὴ διδασκαλία (τὴν πίστη) στὸν ἀπιστο, καὶ ἄλλος ἄς σκορπᾷ τὸν πλοῦτο (του) στοὺς φτωχοὺς. Μ' αὐτὸ τὸ τρόπο ἄς πολλαπλασιάσουμε τὸ δάνειο μας καὶ σάν πιστοὶ οἰκονόμοι τῆς χάριτος ἄς ἀξιοθῶμε νά ἀπολαύσουμε τὴ χαρὰ τοῦ Δεσπότη (Χριστοῦ)...»). (Τροπάριο τῆς Μ. Τρίτης).

2. «Ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ οὐκ ἔστιν ἀρχόντων τύφος, οὐδὲ ἀρχομένων δουλοπρέπεια, ἀλλὰ ἀρχὴ πνευματικὴ, τούτῳ μᾶλλον πλεονεκτοῦσα, τῷ τὸ πλέον τῶν πόνων... οὐ τῷ τιμᾶς πλείους ἐπιζητεῖν».

(«Στὴν Ἑκκλησίᾳ δὲν ὑπάρχει ὑπερηφάνεια τῶν ἀρχόντων, οὔτε δουλοφροσύνη τῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ πνευματικὴ ἐξουσία, ποὺ ὑπερέχει μᾶλλον σὲ τοῦτο, ὅτι κοπιᾶζει περισσότερο... ὅχι ὅτι ζητάει περισσότερες τιμές»).

(Ἱερός Χρυσόστομος, Ὁμιλία εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθίους 18,3. Ε.Π. 61, 527).

ΠΡΟΣΑΓΟΡΕΥΣΗ ΚΛΗΡΙΚΩΝ

Οι μυστηριακοί βαθμοί των Ὁρθόδοξων Κληρικῶν εἶναι, Ἐπίσκοπος - Πρεσβύτερος - Διάκονος. Ὅταν προσφωνοῦμε ὅμως τοὺς Κληρικούς, χρησιμοποιοῦμε διάφορους τίτλους, πού δέν ἔχουν βέβαια σχέση μέ τήν οὐσία τοῦ ιερατικοῦ βαθμοῦ, ἀλλά μόνο κοινωνικό περιεχόμενο.

Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κων/λεως	προσφωνεῖται	Παναγιότατος
Οἱ ὑπόλοιποι Πατριάρχες	προσφωνοῦνται	Μακαριότατοι
Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι - Ἀρχηγοί		
Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν	προσφωνοῦνται	Μακαριότατοι
Οἱ ἀπλοί Ἀρχιεπίσκοποι	»	Σεβασμιότατοι
Οἱ Μητροπολίτες	»	Σεβασμιότατοι
Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης στά ὄρια τῆς Μητροπόλεώς του, κατά ἀρχαία παράδοση	προσφωνεῖται	Παναγιότατος
Οἱ τιτουλάριοι Μητροπολίτες	προσφωνοῦνται	Πανιερότατοι
Οἱ Ἐπίσκοποι, γενικά	»	Θεοφιλέστατοι
Οἱ Θεολόγοι Ἀρχιμανδρίτες	»	Πανοσιολογιότατοι
Οἱ ἀπλοί Ἀρχιμανδρίτες	»	Πανοσιότατοι
Οἱ λόγιοι Ἱερομόναχοι καί Μοναχοί	»	Ὁσιολογιότατοι
Οἱ ἀπλοί Ἱερομόναχοι καί Μοναχοί	»	Ὁσιότατοι
Οἱ λόγιοι ἔγγαμοι Πρεσβύτεροι	»	Αἰδεσιμολογιότατοι
Οἱ ἀπλοί Πρεσβύτεροι	»	Αἰδεσιμότατοι
Οἱ λόγιοι Διάκονοι	»	Ἱερολογιότατοι
Οἱ ἀπλοί Διάκονοι	»	Εὐλαβέστατοι

Ὁ γνησιότερος, ὅμως, τίτλος γιά κάθε κληρικό, ριζωμένος στήν καρδιά τοῦ ὀρθόδοξου Λαοῦ, εἶναι ἡ προσφώνηση «Πάτερ».

Η ΕΝΟΠΙΑ

«Ένορία» είναι τό θηλυκό τοῦ ἐπιθέτου «ἐνόριος», πού, οὐσιαστικοποιημένο πιά, μετά τήν παράλειψη τοῦ οὐσιαστικοῦ «Ἐκκλησία», σήμαινε τήν Ἐκκλησία ἡ ὁποία βρίσκεται μέσα σέ ὁρισμένα γεωγραφικά ὅρια. Στή σημερινή της χρήση ἡ λέξη σημαίνει μιά ὁρισμένη χριστιανική κοινότητα, πού ζεῖ σέ ὁρισμένη περιοχή καί ἔχει ὡς κέντρο της ἕνα ναό, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα καί φέρει.

Ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία (μορφές ἀνθρώπινης συμβιώσεως). Ὁ ἄνθρωπος, κατά τόν Ἀριστοτέλη, εἶναι «κοινωνικόν ζῶον» (Ἡθ. Εὐδῆμ. 1242 α 22). Τό νά ζεῖ ἔξω ἀπό τήν ἀνθρώπινη κοινωνία δέν τοῦ ταιριάζει, ἀποτελεῖ ὑπέρβαση τῶν ὁρίων τῆς φύσεώς του¹, τῆς ὁποίας βασικότατο γνώρισμα εἶναι ἡ κοινωνικότητα – μιά κοινωνικότητα πού παρουσιάζει μεγάλη κατά τόπους καί ἐποχές πολυμορφία καί ἐξέλιξη, σέ ἀντίθεση μέ τή μονολιθική καί στατική κοινωνικότητα ὁρισμένων ζώων.

Ἔτσι, ἀπό πολύ νωρίς ὁ ἄνθρωπος ἐντάσσεται καί ζεῖ μέσα σέ κοινωνικές ομάδες, ὅπως: τήν οἰκογένεια, τήν παιδική συντροφιά, τήν ἐπαγγελματική συντεχνία, τήν ψυχαγωγική ὁμήγυρη καί τήν πολιτική ἢ θρησκευτική ομάδα. Ὅλες αὐτές οἱ πρωταρχικές καί ἄμεσες κοινωνικές ομάδες, στίς ὁποῖες μετέχει, τόν φέρνουν σέ ἐπαφή μέ τήν εὐρύτερη κοινωνία καί τόν ἐντάσσουν μέσα σ' αὐτήν. Τόν κάνουν, δηλαδή, νά ἀποδεχθεῖ καί νά ἐφαρμόσει τίς κοινωνικές ἀξίες μέσα στό εὐρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του. Αὐτή ἡ διαδικασία, πού ὀνομάζεται «κοινωνικοποίηση» τοῦ ἀτόμου, μπορεῖ νά διαρκέσει σ' ὁλόκληρη τή ζωή του.

Ἡ Τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καί ἡ κοινωνία τῶν προσώπων. Κατά τήν Ἁγία Γραφή, ὁ ἄνθρωπος εἶναι «κοινωνικός» γιατί δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι μέν ἀπλός στήν οὐσία του, ἀλλά Τριαδικός στίς Ὑποστάσεις ἡ τὰ Πρόσωπα. Μέ ἄλλα λόγια, ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἶναι «κοινωνικός», ἀφοῦ τὰ Τρία Πρόσωπά Του βρίσκονται σέ διαρκή ἔνωση καί κοινωνία

1. Κατά τόν Ἀριστοτέλη ὁ ἄνθρωπος πού ζεῖ ἔξω ἀπό τήν ἀνθρώπινη κοινωνία εἶναι «θεός» ἢ «θηρίον» (Πολιτικά 1,2,14, Ἡθ. Νικομ. 7,1,2).

μεταξύ τους. Σύμφωνα με τούς Πατέρες της Ἐκκλησίας, τὰ Τρία Πρόσωπα τοῦ Θεοῦ διαλέγονται μεταξύ τους κατά τή δημιουργία τοῦ κόσμου (βλ. Γεν. 1,26: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν»), καί ἐνεργοῦν ἀπό κοινοῦ γιά τή δημιουργία τῶν πάντων. Κατά τήν εὐστοχη διατύπωση τοῦ Μ. Ἀθανασίου: «Ὁ Πατήρ διὰ τοῦ Λόγου ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ τὰ πάντα ποιεῖ». (Πρός Σερ., α, 28). Κατά τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη: «τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, καί οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν εἰσι» (Α' Ἰω. 5, 7). Σ' αὐτό τό χωρίο φαίνεται πολύ ἐκδηλὰ καί ἡ τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἐνότητα τῆς θείας φύσεως, στήν ὁποία ἀπό κοινοῦ μετέχουν τὰ Τρία Πρόσωπα. Ἀλλά καί ἡ μαρτυρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη (βλ. Α' Ἰω. 4, 8 καί 16: «ὁ Θεός ἀγάπη ἐστί»), προϋποθέτει καί τονίζει τήν ἀγαπητική κοινωνία τῶν Τριῶν Προσώπων μεταξύ τους. Γιατί ὁ Θεός δέν ἐκδηλώνει μόνο τήν ἀγάπη Του πρὸς τὰ ἔξω, στίς σχέσεις Του μέ τόν ἄνθρωπο καί τήν ὅλη ἐν γένει δημιουργία, ἀλλά εἶναι ἀγάπη στή βαθύτερη οὐσία Του, καθεαυτόν, στήν κοινωνία τῶν Τριῶν Προσώπων μεταξύ τους. Γι' αὐτό καί δημιουργεῖ, ὄχι ἄτομα, ἀλλά κοινωνία προσώπων, ἀνθρωπότητα (Γεν. 1,27 καί 2,18).

Ἔτσι λοιπόν πλασμένος ὁ ἄνθρωπος, ὠθεῖται ἀπό τή φύση του νά «κοινωνήσει», ὄχι μόνο μέ τό Θεό καί Δημιουργό του, ἀλλά καί μέ τό συνάνθρωπο, μέ τόν ὁποῖο μοιράζεται τήν ἀνθρώπινη φύση.

Ἡ ἁμαρτία, ὅμως, διέστρεψε καί παραμόρφωσε τήν ἀνθρώπινη φύση, τήν ἔκανε ἐγωιστική, φιλαυτή. Ὑψωσε γύρω ἀπό τόν ἄνθρωπο τείχη ἀπομονώσεως καί ψυχρότητας, καί ἡ ἀπο-προσανατολισμένη πιά κοινωνικότητά του τόν ὁδήγησε σέ ποικίλες ἐκδηλώσεις κακότητος καί σκληρότητας, γιά τίς ὁποῖες μαρτυρεῖ ὁλόκληρη ἡ ἱστορία τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητας (πρβλ: δουλεία, κάθε εἶδους ἐκμετάλλευση καί καταδυνάστευση ἀνθρώπου ἀπό ἄνθρωπο κτλ.).

Ἡ σπουδαιότητα τῆς Ἑνορίας γιά τήν Κοινωνία. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης φύσεως, πού εἶναι, ὅπως εἶδαμε, στήν οὐσία τῆς «κοινωνική», γίνεται «ἐν Χριστῷ», μέσα στήν Ἐκκλησία, πού εἶναι ὁλόκληρη παρούσα μέσα στό στενότερο γεωγραφικό χώρο τῆς Ἑνορίας. Μέσα στήν Ἐκκλησιαστική κοινότητα τῆς Ἑνορίας ὁ ἄνθρωπος ξαναγεννιέται πνευματικά καί ἀποκτᾷ, στίς σχέσεις του μέ τούς συνανθρώπους του, τή σωστή προοπτική, τῆς ὁποίας βασικό γνώρισμα εἶναι ἡ ἀνιδιοτελής ἀγάπη. Ἀπαλλάσσεται ἀπό τὰ ἐγωιστικά καί νόσηρά στοιχεῖα τῆς «πεπτωκυίας» φύσεως καί ἀρχίζει νά βλέπει στό πρόσωπο τοῦ συνανθρώπου, ὄχι πιά τό ἀντικείμενο τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλά τόν ἀδελφό του, «ὑπέρ οὗ Χριστός ἀπέθανε» (Ρωμ. 14, 15). Ἀπομακρύνεται ἀπό τόν ψυχρό ἀπομονωτισμό καί

αισθάνεται πώς είναι μέλος του σώματος του Χριστού, της 'Εκκλησίας. 'Ακόμα, μέ κέντρο καί άφετηρία τήν έκκλησιαστική ζωή τής 'Ενορίας, ό Χριστιανός, ένισχυμένος πνευματικά καί γαλουχημένος μέ τή χριστιανική αντίληψη γιά τή ζωή καί τό θάνατο, τόν άνθρωπο καί τόν κόσμο, έπεκτείνει τήν άναγεννημένη ανθρώπινη παρουσία του σ' όλες τίς άλλες κοινωνικές περιοχές καί μπολιάζει μέ τή χριστιανική ζεστασιά, ανθρώπια καί άνιδιοτέλεια τήν εύρύτερη ανθρώπινη κοινωνία.

Έτσι, ή 'Ενορία δέν είναι άπλώς μία έπιπλέον μορφή ανθρώπινης συμβιώσεως, αλλά έκφράζει κατεξοχήν τήν όρθή κοινωνικότητα του ανθρώπου καί έπηρεάζει προς τό καλύτερο τό όλο κλίμα τής κοινωνικής του ζωής.

Έρωτήσεις

1. Σέ ποιές κοινωνικές ομάδες μετέχει ό άνθρωπος;
2. Ποιά σχέση υπάρχει άνάμεσα στην Τριαδικότητα του Θεού καί στην κοινωνικότητα του ανθρώπου;
3. Ποιά ή σπουδαιότητα τής 'Ενορίας γιά όλόκληρη τήν κοινωνία;

Κείμενα

1. «Καί έποίησεν ό Θεός τόν άνθρωπον, κατ'είκόνα Θεού έποίησεν αυτόν, άρσεν καί θήλυ έποίησεν αυτούς». (Γεν. 1,27).

(Καί έπλασε ό Θεός τόν άνθρωπο, τόν έπλασε «κατ'είκόνα» του, έπλασε αυτούς άντρα καί γυναίκα).

2. «Καί ειπεν Κύριος ό Θεός· ού καλόν είναι τόν άνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αυτόν βοηθόν κατ' αυτόν... Καί ώκοδόμησεν Κύριος ό Θεός τήν πλευράν, ήν έλαβεν άπό του 'Αδάμ, εις γυναίκα... Ένεκεν τούτου καταλείπει άνθρωπος τόν πατέρα αυτού καί τήν μητέρα αυτού καί προσκολληθήσεται προς τήν γυναίκα αυτού, καί έσονται οί δύο εις σάρκα μίαν». (Γεν. 2, 18-24).

(Καί ειπε ό Κύριος ό Θεός: «δέν είναι καλό νά είναι ό άνθρωπος μόνος· άς του πλάσουμε ένα βοηθό πού νά του μοιάζει... Καί μεταποίησε ό Κύριος ό Θεός τήν πλευρά πού πήρε άπό τόν 'Αδάμ σέ γυναίκα... Γι' αυτό ό άντρας θά έγκαταλείπει τόν πατέρα του καί τή μητέρα του καί θά προσκολληέται στή σύζυγό του, καί θά είναι οί δύο εις σάρκα).

3. «Του δέ πλήθους τών πιστευσάντων ήν ή καρδιά καί ή ψυχή μία, καί ούδέ εις τι τών υπάρχόντων αυτόν έλεγεν ιδιον είναι, άλλ' ήν αυτοίς άπαντα κοινά. (Πράξ. 4, 32).

('Η καρδιά καί ή ψυχή του πλήθους τών πιστών ήταν μία, καί κανένας τους δέν έλεγε ότι κάτι άπό τά υπάρχοντά του ήταν δικό του, αλλά όλα ήταν κοινά γιά όλους).

ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΟΡΙΑΣ

Ἡ Ἑνορία στήν Ἀνατολική ἐποχή. Κατά τούς Ἀποστολικούς χρόνους, στήν πρώτη Ἐκκλησία, τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, ὅλοι οἱ Χριστιανοί ἀποτελοῦσαν μιά λατρευτική σύναξη, μιά Ἑνορία, μέ ἐπικεφαλῆς τούς Ἀποστόλους. Ὁλόκληρη, δηλαδή, ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἦταν μιά Ἑνορία. Ὅλοι οἱ πιστοί συγκεντρώνονταν σέ ἰδιωτικά σπιτία («κατ'οἶκον»), ὅπου προσεύχονταν, ἀκούγαν τή διδασχά τῶν Ἀποστόλων, μετεῖχαν στή θεία Εὐχαριστία καί ἔτρωγαν ὅλοι μαζί στίς «ἀγάπες», δηλαδή στά κοινά δεῖπνα, «ἐν ἀγαλλιάσει καί ἀφελότητι καρδίας» (Πραξ. 2,46).

Μέ τήν ἐξάπλωση, ὅμως, τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔξω ἀπό τά Ἱεροσόλυμα (καί ἀργότερα ἔξω ἀπό τήν Παλαιστίνη ἀνάμεσα στόν εἰδωλολατρικό κόσμο γύρω ἀπό τή Μεσόγειο) δημιουργήθηκαν νέες τοπικές Ἐκκλησίες σέ διάφορες πόλεις, πού ἀπέτελεσαν ἰδιαίτερες Ἑνορίες μέ ἐπικεφαλῆς συχνά ἕναν Ἀπόστολο, γιά μικρό ἢ μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ἀλλά οἱ Ἀπόστολοι, πού εἶχαν ὡς κύριο ἔργο τή διάδοση τῆς πίστεως καί ἦταν ὑποχρεωμένοι νά μετακινούνται ἀπό πόλη σέ πόλη, ἐγκαθιστοῦσαν ὡς ὑπεύθυνο διάδοχό τους σέ κάθε τοπική Ἐκκλησία ἕναν ἐπίσκοπο, ὁ ὁποῖος μέ τή βοήθεια πρεσβυτέρων καί διακόνων ποιμαίνει ἐκείνη τήν Ἐκκλησία καί προΐστατο στή λατρευτική σύναξη τῶν πιστῶν, δηλαδή στήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Ἡ Ἑνορία στήν ἀδιαίρετη Ἐκκλησία καί τό Βυζάντιο. Ὅταν οἱ πιστοί μιᾶς πόλεως πλῆθαιναν τόσο πολύ, ὥστε νά μήν μποροῦν πιά νά συγκεντρωθοῦν ὅλοι μαζί ὡς μιά κοινότητα, τότε σχηματίζονταν στήν πόλη ἐκείνη περισσότερες ἐκκλησιαστικές κοινότητες ἢ ἐνορίες, μέ ἰδιαίτερους πρεσβυτέρους καί διακόνους κάθε μιά, κάτω ἀπό τή γενική ἐπίβλεψη τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἐκείνης. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρεται ὁ Ρώμης Μάρκελλος, πού γύρω στά 308 ἱδρύσε στή Ρώμη εἴκοσι πέντε τέτοιες ἐνορίες. Ἀλλά καί ὅταν ὁ Χριστιανισμός ἐξάπλωνόταν καί στή γύρω ἀπό τήν πόλη ὑπαιθρο χώρα, ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἱδρύε στήν ἀγροτική ἐκείνη περιοχή ἐπιμέρους «παροικίες» ἢ Ἑνορίες, στίς ὁποῖες τοποθετοῦσε ἰδιαίτερους πρεσβυτέρους. Οἱ «ἀγροικικές» (δηλ. ἀγροτικές) αὐτές ἐνορίες ποιμαίνονταν ἀπό τόν ἐπίσκοπο τῆς πόλεως μέ τούς «χωρεπισκόπους» ἢ ἐπισκόπους τῶν ἀγρῶν, πού ἦταν ἐπίσκοποι μέ περιορισμένη διοικητική ἐξουσία. Ὁ θεσμός τῶν χωρεπισκόπων

καταργήθηκε από τόν τέταρτο αιώνα, οί δέ πρεσβύτεροι τῶν ἀγροτικῶν ἐνο-
ριῶν ἐξαρτήθηκαν ἀπευθείας ἀπό τόν ἐπίσκοπο τῆς πόλεως.

Ἔτσι, ἀπό τήν ἀρχική Ἑνορία πού περιλάμβανε ὁλόκληρη τήν Πρώτη Ἐκ-
κλησία, τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, ξεπήδησαν, σάν κλάδοι ἀπό ἕνα
κορμό, οἱ νεότερες τοπικές ἐκκλησίες μέ τίς ἐπιμέρους ἐνορίες τους, πού
ὅλες μαζί τώρα συναποτελοῦν τή μιά Καθολική Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ
Καθολική ὅμως Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δέ βρίσκεται, ὅπως παραπάνω εἶπαμε,
μόνο στό σύνολο τῶν ἐπιμέρους Ἑνοριῶν, ἀλλά εἶναι παρούσα ὁλόκληρη καί
στήν πιά μικρή Ἑνορία, ἀφοῦ κι ἐκεῖ ὑπάρχουν τά βασικά στοιχεῖα πού
συνιστοῦν τήν καθολική Ἐκκλησία, δηλαδή: οἱ πιστοί, ἡ χριστιανική ἀλήθεια
καί ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Κατά τόν ἁγ. Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας: «ὅπου ἂν ἡ Χρι-
στός Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολική Ἐκκλησία» (Πρός Σμυρναίους 8,2).

Ἡ Ἑνορία στήν τουρκοκρατία. Κατά τούς δύσκολους χρόνους τῆς
τουρκοκρατίας τό χριστιανικό ἔθνος τῶν Ἑλλήνων βρῆκε παρηγοριά καί ἀνα-
κούφιση στήν Ἐκκλησία του. Ὁ ἐνοριακός ναός, πού τώρα, γιά νά μήν ἐνοχλεῖ
τήν ἀλαζονεία τοῦ κατακτητῆ, ἦταν φτωχικός, ἀπέριτος καί σκοτεινός, ἐγι-
νε, παρά τήν ἐξωτερική ταπεινότητά του, ἡ κιβωτός τοῦ ἔθνους, ἡ ἐστία πού
διαφύλαξε τή φλόγα τῆς πίστεως στό Θεό τῶν πατέρων καί στήν ἀνάσταση
τοῦ Γένους.

Ἔτσι, ἐνῶ ἀπ' ἐξω «ὅλα τά ἴσκιαζε ἡ φοβέρα καί τά πλάκωνε ἡ σκλαβιά»,
ὁ ραγιάς μέσα στόν ταπεινό ναῖσκο τῆς ἐνορίας του μπορούσε νά νοιώθει
ἐλεύθερος, νά ἀναπολεῖ τά «περασμένα μεγαλεῖα» τοῦ ἔθνους του, νά ἐπι-
καλεῖται τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νά παίρνει θάρρος καί δύναμη γιά τήν ἀντιμε-
τώπιση τῶν δεινῶν του καί νά πλάθει ὄνειρα γιά μιά μελλοντική ἀπελευθέρω-
ση. Ἐκεῖ μέσα μπορούσε νά συνειδητοποιήσει πολύ ἔντονα τήν ἰδιαιτερότητά
του ἀπό τόν κατακτητῆ, νά συναισθανθεῖ ὅτι, παρά τό πέλαιος τοῦ αἰσθητικοῦ
Μωαμεθανισμοῦ πού τόν κατέκλυζε, αὐτός ἀνῆκε στό «Γένος τῶν Γραικῶν»,
στό «Χριστιανικό Γένος».

Ἔτσι, ἡ Ἑνορία γίνεται ὁ χώρος μιᾶς πνευματικῆς ἀνεξαρτησίας ἐναντί
τῶν Τούρκων καί τό κέντρο ἀναβιώσεως, ὄχι μόνο πατρογονικῶν ἀρετῶν καί
πολιτιστικῶν παραδόσεων, ἀλλά καί τῶν πανάρχαιων πολιτικῶν του θεσμῶν,
πού ἀρχίζουν ἀπό τά «κοινά» τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν πόλεων καί διά μέσου
τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐπιβιώνουν στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Ἡ κοι-
νοτική ζωή, πού ἦταν στά χρόνια ἐκεῖνα ἡ ἴδια ἡ ζωή τῆς χριστιανικῆς κοινότη-
τας, τῆς Ἑνορίας, ἔδενε μεταξύ τους τούς ὑποδούλους, πού ἐμπνέονταν

βαθιά από τό πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καί ἀδελφότητος.¹

Καί εἶναι δυστύχημα ὅτι αὐτή ἡ ταύτιση κοινότητος καί Ἑνορίας, ἡ ὁποία ὑπῆρχε στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, διασπάσθηκε στά νεότερα χρόνια, μέ ἀποτέλεσμα ἡ κοινοτική ζωὴ ὅλο καί περισσότερο νά ἀπομακρύνεται καί νά ἀποξενώνεται ἀπό τὴν Ἑνορία. Αὐτό, ἂν δέ βρεθεῖ τρόπος νά ἀναχαιτιστεῖ, ἀσφαλῶς θά ἔχει τρομερές ἐπιπτώσεις στὴ μελλοντική πορεία τοῦ Ἐθνους μας.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά ἡ μορφή τῆς Ἑνορίας στά χρόνια τῶν Ἀποστόλων;
2. Ποιές μορφές ἐνορίας ὑπάρχουν στά μεταποστολικά χρόνια καί ποιά ἡ θέση τοῦ Ἐπισκόπου στό διοικητικό σύστημα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Ποιό σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξε ἡ Ἑνορία στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας;

Κείμενα

«Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τό αὐτό καί εἶχον ἅπαντα κοινά, καί τὰ κτήματα καί τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καί διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε· καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλίασει καί ἀφελότῃ καρδίας, αἰνοῦντες τόν Θεόν καί ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τόν λαόν». (Πραξ. 2, 44-47).

(Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἦταν μαζί καί τὰ εἶχαν ὅλα κοινά, καί πουλοῦσαν τὰ κτήματα καί τὰ ὑπάρχοντά τους καί τὰ χρήματα πού ἔπαιρναν τὰ μοίραζαν σ' ὅλους ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες πού εἶχε ὁ καθένας· καί κάθε ἡμέρα σύχναζαν ὅλοι μαζί στό Ναό (τῶν Ἱεροσολύμων), καί τελοῦσαν τή θεία Εὐχαριστία σέ ἰδιωτικά σπίτια, ὅπου ἔτρωγαν σέ κοινό τραπέζι μέ καρδιά γεμάτη ἀγαλλίαση καί παιδική ἀπλότητα, δοξολογώντας τό θεό καί ἀγαπώμενοι ἀπό ὅλο τό λαό).

1. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς ἀδελφούσης τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἡ «ἐξέλαση», δηλαδή ἡ ἐξόρμηση ἀπό κοινοῦ ὅλης τῆς κοινότητος, ἡ ἐξέλαση, ὅπως τή λέμε καί σήμερα, τῆς Ἑνορίας, γιά νά βοηθήσει στίς γεωργικές δουλειές ἡ ἄλλες ἀνάγκες τοῦ ἑνῶ μέλους τῆς κοινότητος, πού ἦταν ἄρρωστο ἢ δέν ἐπαρκοῦσε νά τίς κάνει μόνο του. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι αὐτή τὴν «ἐξέλαση», ἡ ὁποία ἐπιβεβαιώθηκε ἀκόμα σέ ὁρισμένες περιοχές τῆς πατρίδος μας, τὴν κήρυξε συχνά ὁ παπᾶς στήν Ἐκκλησία μετὰ τῆς θείας Λειτουργίας.

Η ΕΝΟΡΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

Μοναξιά και Έλλειψη επικοινωνίας του σύγχρονου ανθρώπου. Ο σύγχρονος άνθρωπος νοιώθει μοναξιά, ζει μέσα στη μοναξιά και την ψυχική αποξένωση. Έγκλωβισμένος μέσα στις πολυποικίλες μηχανές, που έχει άφθονες στη διάθεσή του, έχει ξεχάσει να συνομιλεί, να έρχεται σε επικοινωνία με τα πρόσωπα των συνανθρώπων του. Πνιγμένος μέσα στον έντονο ρυθμό της αγχώδους ζωής του δε διαθέτει καιρό για προσωπικές επαφές ή κοινωνικές αναστροφές, και κλείνεται στον εαυτό του. Έτσι, ενώ μειώνεται διαρκώς η απόσταση, που τον χωρίζει από το συνάνθρωπό του¹, παραμένει κατά βάθος ένας ξένος και άγνωστος για τους άλλους και γι' αυτό ψυχικά μόνος.

Αλλά και στην περίπτωση που τα καταφέρνει κάποτε να επικοινωνήσει με άλλους ανθρώπους, η επικοινωνία του αυτή περιορίζεται συνήθως μέσα στα όρια της κοινωνικής τυπικότητας, δεν έχει την όμορφιά της ειλικρίνειας και τη ζεστασιά της εγγαργιότητας, ώστε να μπορέσει να του γεμίσει το κενό της ψυχής του.

Μορφές «κοινωνίας» των ανθρώπων σήμερα. Οι νέοι κυρίως, που σε όλες τις εποχές είναι ιδεαλιστές και γεμάτοι όραματισμούς και ιδανικά, αισθάνονται έντονότερα την ανάγκη για «κοινωνία» και αναζητούν τρόπους και μορφές κοινωνικής επαφής. Τέτοιες μορφές «κοινωνίας» (επικοινωνίας) των ανθρώπων, και μάλιστα των νέων, σήμερα, είναι οι ακόλουθες: 1) Φιλικές συντροφίες, 2) αθλητικές ομάδες, 3) ψυχαγωγικές λέσχες (έκδρομων, σπόρ, ή χόμπυ) και διάφορες άλλες ψυχαγωγικές συναθροίσεις (καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, ντισκοτέκ κ.ά.), 4) πολιτικές οργανώσεις μεγάλων και νέων, 5) επαγγελματικές οργανώσεις (συνδικαλιστικές, φοιτητικές κ.ά.), 6) τέλος, δεν έλειψαν στις ημέρες μας και οι ριζοσπαστικές και άκραίες μορφές «κοινωνίας», όπως εκείνη των *κοινοβίων των χίππς*, που χρησιμεύουν ως καταφύγιο στην ύπαρξιακή αγώνια του σύγχρονου ανθρώπου και που θα πρέπει να ερμηνευτούν ως αγωνιώδης και δραματική αναζήτηση στενότερης

1. Αυτό συμβαίνει, όταν π.χ. ζει κάτω από την ίδια στέγη (πολυκατοικία) με πλήθος άλλων ανθρώπων, όταν συνωθείται ασφυκτικά με πολλούς άλλους μέσα στα εργοστάσια, στα γήπεδα, στα τεράστια καταστήματα, στα συγκοινωνιακά μέσα ή στους πολυσύχναστους δρόμους των πόλεων.

επαφής, ως άρνηση τής βιομηχανοποιημένης καταναλωτικής κοινωνίας μας, ως όξυτατη αντίδραση κατά του άπο-προσωποποιημένου τρόπου ζωής.

Θά πρέπει, όμως, ιδιαίτερα νά τονιστεί ότι, στίς περισσότερες άπ' αυτές τίς σύγχρονες μορφές «κοινωνίας», ό συναγελασμός στόν ίδιο χώρο πολλών ανθρώπων (όπως π.χ. σέ μιά έκδρομή, σ' ένα κάμπινγκ, σ' ένα γήπεδο, σ' ένα κέντρο άναψυχής) δέ δημιουργεί κατανάγκην πραγματική «κοινωνία», αλλά τίς περισσότερες φορές άπλώς μιά άτυπη συντροφιά. Αύτοί πού μετέχουν σ' αυτές τίς έπιφανειακές μορφές κοινωνικότητας μοιάζουν περισσότερο μέ χωριστούς κόκκους άμμου στό ίδιο σακί· μόλις τελειώσει ή έκδήλωση (έκδρομή, μάτς, διασκέδαση κτλ.) διασκορπίζονται στά τέσσερα σημεία του όρίζοντα. Ένας τέτοιος, φυσικά, συναγελασμός άδυνατεί νά ικανοποιήσει τή βαθύτερη άνάγκη του ανθρώπου γιά άληθινή «κοινωνία».

Ή Έκκλησιαστική «κοινωνία». Ή δυνατότητα ικανοποιήσεως τής άνάγκης γιά άληθινή «κοινωνία» παρέχεται μέσα στήν έκκλησιαστική κοινότητα, τήν ένορία. Αύτή ή κοινότητα άποτελεί τήν ιδεώδη μορφή άνθρώπινης κοινωνίας, γιατί δίνει στόν έπιμέρους άνθρωπο άπέραντη άξία, τόν βλέπει ως άδελφό, ως «εικόνα Θεού», ως «πρόσωπο», μέ τό όποίο μπορεί κανείς νά έπικοινωνήσει βαθιά καί μέ ειλικρίνεια. Ό άνθρωπος μέσα σ' αύτήν δέ νοιώθει ως μεμονωμένο άτομο, άλλ' ως όργανικό μέλος ενός σώματος, άρρηκτα δεμένο μέ τά άλλα μέλη τής κοινότητας καί μέ τήν Κεφαλή της, τό Χριστό. Γι' αυτό ή έπικοινωνία μέσα στήν Έκκλησία δέν ικανοποιεί ψυχολογικές μόνο άνάγκες τής στιγμής, αλλά μπορεί νά προχωρήσει σέ μεγαλύτερο βάθος, νά γίνει κοινωνία ψυχών, νά νοιώσει ό πιστός όμόψυχος καί όμοκάρδιος μέ τούς άδελφούς, νά αισθανθεί τελείως ένωματωμένος μέσα σέ μιά κοινότητα, νά αισθανθεί τήν άνέκφραστη θαλπωρή τής αγάπης του Θεού πρός τόν άνθρωπο καί τής αγάπης τών άδελφών μεταξύ τους.

Οι νέες διαστάσεις τής Ένορίας στήν έποχή μας. Τέτοια, πράγματι, ήταν ή πρώτη έκκλησιαστική κοινότητα στά Έεροσόλυμα (Πραξ. 2, 44-47 καί 4, 32-35) καί μπορούμε νά πούμε ότι ή αίσθηση αύτή του πνεύματος τής «κοινότητας» διατηρείται σ' ένα βαθμό μέχρι σήμερα στίς παραδοσιακές μικρές ένορίες τών χωριών μας. Στίς μεγάλες, όμως, πόλεις ή κατάσταση έχει ριζικά αλλάξει. Έκεί μιά ένορία μπορεί νά αριθμεί πολλές χιλιάδες μελών, πού τίς περισσότερες φορές είναι άγνωστα μεταξύ τους καί είναι μόνο τυπικά, καί όχι ουσιαστικά, μέλη της.

Γι' αυτό είναι άνάγκη νά περιοριστεί ή έκταση τών σημερινών μεγάλων ένοριών, ώστε νά είναι δυνατή ή άλληλογνωριμία τών μελών τους καί ή «κοινωνία» μεταξύ τους. Αύτή, όμως, ή άντιμετώπιση τής χαλαρότητας τών σχέ-

σεων πολλῶν σημερινῶν «Χριστιανῶν» μέ τήν ἐνορία τους, πού ὀφείλεται, ὄχι μόνο στή μεγάλη ἔκταση τῆς ἐνορίας, ἀλλά καί στό γενικότερο σύγχρονο πνεῦμα τῆς ἐκκοσμικεύσεως, δέν ἀρκεῖ γιά τήν ὁλοκληρωτική ἀντιμετώπιση τῆς σημερινῆς καταστάσεως. Ὁ ἔντονος ρυθμός τῆς σύγχρονης ζωῆς, ἡ ἐπαναστατική μεταβολή τῶν συνθηκῶν τῆς ἐργασίας καί τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καί οἱ νέες μορφές «συν-ομαδώσεως» τῶν ἀνθρώπων σέ ὀρισμένους χώρους ἐπιβάλλουν, ἀντί τῆς παλιᾶς στατικῆς ἐνορίας, τή δυναμική καί μεταβαλλόμενη μορφή ἐνορίας καί τήν ἀλλαγὴ τρόπου διαποιμάνσεως τῶν ἀνθρώπων ἀπό τήν Ἑκκλησία.

Ἡ συγκέντρωση τόσων ἀνθρώπων σέ ἐργοστάσια, μεγάλα νοσοκομεῖα, σχολεῖα, θέρετρα καί ἀλλοῦ δίνουν τή δυνατότητα στήν Ἑκκλησία νά δεῖ τοὺς χώρους αὐτοὺς ὡς ἐνορίες καί ὡς ἰδιαίτερους τομεῖς ἀσκήσεως τοῦ ποιμαντικοῦ της ἔργου. Ἀκόμα, θά ἦταν πολὺ ὠφέλιμο γιά τήν Ἑκκλησία νά δραστηριοποιήσει περισσότερο τή χρονική μορφή ἐνορίας, ἀντί τῆς τοπικῆς, χρησιμοποιώντας ἐντατικότερα τὰ σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας (τηλεόραση, ραδιόφωνο, ἐντυπο) καί ἀσκώντας ἔτσι τὸ ποιμαντικὸ της ἔργο σέ ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀνθρώπους συγχρόνως, ἀσχετα ἀπὸ τόπο διαμονῆς τους.

Ἑρωτήσεις

1. Ποῦ ὀφείλεται τὸ αἶσθημα μοναξιᾶς καί ἡ ἔλλειψη ἐπικοινωνίας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου;
2. Ποιές οἱ μορφές «κοινωνίας» τῶν σύγχρονων νέων;
3. Ποιὰ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς «κοινωνίας»;
4. Πῶς θά θέλατε τήν ἐνορία σας;

Κείμενα

1. «Αὐτός (ὁ Χριστός) γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τήν ἔχθραν, ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σῶματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τήν ἔχθραν ἐν αὐτῷ» (Ἐφεσ. 2, 14-16).

(Αὐτός – ὁ Χριστός – εἶναι ἡ εἰρήνη μας, πού ἔνωσε τὰ δύο μέρη – Ἰουδαίους καὶ Ἑθνικοὺς – σέ ἓνα καὶ γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ, δηλαδή τήν ἔχθρα, καταργώντας μέσα στὴ σάρκα του τίς ἐντολές καὶ τίς διατάξεις τοῦ Νόμου, γιά νά χτίσει μέσα στόν ἑαυτό του, ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἓνα καινούριο ἄνθρωπο, καὶ νά φέρει εἰρήνη, καὶ νά συμφιλιώσει μέ τὸ Θεό καὶ τὰ δύο μέρη σ' ἓνα σῶμα μέ τὸ σταυρό, μέ τὸν ὁποῖο θανάτωσε τήν ἔχθρα).

2. «Βέβαια ἡ συσσώρευση τῶν ἀνθρώπων μαζῶν στίς μεγάλες σύγχρονες πόλεις εἶναι ἐν μέρει ὑπεύθυνη γιά τό γεγονός ὅτι δέν εἴμαστε πιά ἱκανοί νά ξεχωρίσουμε τό πρόσωπο τοῦ πλησίον μας. Πῶς θά ἦτο αὐτό δυνατό νά τό ξεχωρίσουμε μέσα στή φαντασμαγορία αὐτή τῶν ἀνθρώπων εἰκόνων πού ἀλλάζουν, τοποθετοῦνται ἢ μιά πάνω στήν ἄλλη καί σβήνουν συνεχῶς. Ἐμπρός στό πλῆθος αὐτό τῶν ἀνθρώπων καί τή σύγχυση πού δημιουργεῖται, ἡ ἀγάπη μας γιά τοὺς ἄλλους ἀδυνατίζει μέχρι τοῦ σημείου νά χάνουμε τά ἴχνη της. Εἴμαστε, λοιπόν, ἀναγκασμένοι νά κάνουμε μιά ἐπιλογή, δηλαδή νά «κρατήσουμε σέ ἀπόσταση» συγκινησιακή, πολλά ἄλλα πλάσματα, τά ὅποια ἀσφαλῶς ἀξίζουν ἐξίσου τή φιλία μας».

(Κόνραντ Λόρεντζ, Βραβεῖο Νόμπελ, 1973)

ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

Μάθημα 9ο

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Βιβλική θεμελίωση της ιεραποστολής. Ίεραποστολή είναι ή συνειδητή προσπάθεια μεταδόσεως της πίστεως καί σέ κείνους πού άκόμα τήν άγνοοῦν. Ἡ ὑποχρέωση πού βαρύνει κάθε Χριστιανό νά μεταδίδει τήν πίστη του ἔχει πλούσια άγιογραφική θεμελίωση. Καταρχήν, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός «ἀπέστειλε» τούς μαθητές Του νά μαθητεύσουν «πάντα τά ἔθνη» (Ματθ. 28, 19), νά πορευθοῦν «εἰς τόν κόσμον ἅπαντα» καί νά κηρύξουν «τό εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει» (Μάρκ. 16, 15 κ.ά.). Ὁ Χριστός εἶναι ὁ Σωτήρας καί ὁ Λυτρωτής ὅλου τοῦ κόσμου, ὅλων τῶν Ἐθνῶν, γι' αὐτό τό Εὐαγγέλιό Του πρέπει νά κηρυχθεῖ «ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ», «πᾶσι τοῖς ἔθνεσι» (Ματθ. 24, 14, πρβλ. Μάρκ 13, 10 καί 14, 9). Χωρίς τήν πίστη στό πρόσωπο καί τό λυτρωτικό Του ἔργο ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά σωθεῖ. Κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο: «ὁ ἄνθρωπος σώζεται ἐπικαλούμενος τό ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ἀλλά πῶς θά ἐπικαλεστεῖ ἐκεῖνον, στόν ὁποῖο δέν ἔχει πιστέψει; καί πῶς θά πιστέψει σ' ἐκεῖνον, γιά τόν ὁποῖο δέν ἔχει ἀκούσει; καί πῶς θά ἀκούσει (γι' αὐτόν) χωρίς νά ὑπάρχει κάποιος πού θά κηρύξει;» (Ρωμ. 10, 13 - 14). Ὅλα αὐτά, συνδυαζόμενα μέ τή χριστιανική ἐντολή τῆς ἀγάπης πρὸς τόν πλησίον, καθιστοῦν ἐπιτακτικό καί αὐτονόητο γιά τό Χριστιανό τό χρέος τῆς ιεραποστολῆς.

« Ἀπόστολος» καί ἄλλοι συνώνυμοι ὅροι. Βασικές ἀρχές. Ὁ Χριστός διάλεξε ἀνάμεσα στούς μαθητές Του δώδεκα, πού τούς «ἀπέστειλε» νά κηρύξουν τό Εὐαγγέλιο «πάση τῇ κτίσει» (Μάρκ. 16, 15). Σ' αὐτούς, κυρίως, ἔδωσε τόν τίτλο τοῦ Ἀποστόλου (Πρβλ. Λουκ. 6, 13, «οὓς καί ἀποστόλους ὠνόμασε»), ὁ ὁποῖος, στή συνέχεια, χαρακτηρίζε ἐκεῖνον, πού ἦταν αὐτόπτης τοῦ Κυρίου καί ἀκόλουθός Του σ' ὅλη τή δημόσια ζωή καί δράση Του (Πρβλ.

Λουκ. 1, 2, Πράξ. 1, 21 και 4, 20), είχε κληθεῖ καὶ ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο (Ματθ. 4, 21 καὶ 10, 16 Ἰω. 17, 18 καὶ 20, 21) καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ τὰ θαύματα πιστοποιοῦσε καὶ ἀποδείκνυε τὴν κλήση του ἀπὸ τὸ Θεό.

Τὸ κύρος καὶ ἡ αὐθεντία τῶν Ἀποστόλων στὴν πρώτη Ἐκκλησία ἦταν ἀδιαφιλονίκητα, ἡ δὲ προσφορά τους στὴ θεμελίωση καὶ τὴν ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μοναδική καὶ ἀναντικατάστατη. Στούς Ἀποστόλους, πού παρέμειναν δώδεκα καὶ μετὰ τὴν ἔκπτωση τοῦ Ἰούδα καὶ τὴν κατάληψη τῆς θέσεως του ἀπὸ τὸ Ματθαῖο, προστέθηκε λίγο ἀργότερα ὁ Παῦλος, πού χαρακτηρίζεται, ὅπως καὶ ὁ Πέτρος, «κορυφαῖος» Ἀπόστολος. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι καὶ ὁ Παῦλος, γιὰ νὰ ἀποκρούσει ἐκείνους πού ἀμφισβητοῦσαν τὴν ἀποστολική του ιδιότητα, τόνιζε ὅτι εἶχε τὰ τρία γνωρίσματα τοῦ Ἀποστόλου, δηλαδή: ὅτι εἶδε τὸν Κύριο, εἶναι «κλητός» ἀπόστολος καὶ κατεργάστηκε τὰ «σημεῖα τοῦ ἀποστόλου ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι» (Β' Κορ. 12, 12).

Ὁ ὅρος, ὅμως «ἀπόστολος» χρησιμοποιεῖται στὴν Κ.Δ. γιὰ νὰ δηλώσει, ἐκτός ἀπὸ τοὺς Δώδεκα καὶ τὸν Παῦλο, καὶ ἄλλα πρόσωπα, πού ἔργο τους ἦταν ἡ ἐξάπλωση τῆς πίστεως¹. Παράλληλα δὲ μὲ αὐτὸν τὸν ὅρο χρησιμοποιοῦνται γιὰ κείνους πού ἐργάζονται γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οἱ ὅροι: «κήρυξ», «εὐαγγελιστής», «προφήτης», «ποιμὴν» καὶ «διδάσκαλος». Ὁ «ἀπόστολος», ὁ «κήρυξ» καὶ ὁ «εὐαγγελιστής» εἶχαν ὡς κύριο ἔργο τους τὴ διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἱδρυση νέων χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἐνῶ ὁ «προφήτης» ἐδραίωνε καὶ ἀνέπτυσσε αὐτές τίς νέες κοινότητες. Πολύ εὐκολα δὲ ὁ ἀπόστολος μπορούσε νὰ γίνεи προφήτης καὶ ὁ προφήτης ἀπόστολος (Πράξ. 13, 1 – 3). Καὶ οἱ δυὸ αὐτές κατηγορίες ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν δὲν ἀνῆκαν μόνιμα σὲ ὀρισμένη χριστιανική κοινότητα, ἀλλὰ μπορούσαν ἐλεύθερα νὰ μετακινοῦνται ἀπὸ μιά κοινότητα σὲ ἄλλη, ἀποτελοῦσαν δὲ τοὺς κατεзоχὴν «χαρισματοῦχους» τῆς πρώτης ἐκκλησίας. Ἀντίθετα, οἱ «ποιμένες» (οἱ «προϊστάμενοι» Α' Θεσ. 5, 12 ἢ οἱ «κυβερνήσεις» Α' Κορ. 12, 28) ἦταν οἱ ἰδιαίτεροι μόνιμοι λειτουργοὶ κάθε κοινότητας. Τέλος, οἱ «διδάσκαλοι» ἐγκαταστάθηκαν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου μόνιμα σὲ ὀρισμένες κοινότητες.

Καθολικότητα καὶ ἐγκοσμιότητα τῆς ιεραποστολῆς. Ἡ ιεραποστολική προοπτική τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶναι καθολική καὶ παγκόσμια. Καὶ τοῦτο, γιατί ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα, ὅλος ὁ κόσμος, βρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴ σκιά τοῦ θανάτου καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Χριστοῦ

1. Τέτοια πρόσωπα εἶναι: ὁ Βαρνάβας (Πράξ. 14,14), ὁ ἀδελφὸς Θεὸς Ἰάκωβος (Γαλ. 1,19), ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Ἰουνία (Ρωμ. 16,7) κ.ά.

γιά νά σωθεῖ. Τό Εὐαγγέλιο ἀπευθύνεται σέ κάθε ἄνθρωπο, ἄσχετα ἀπό τή φυλή, τό χρῶμα, τήν ἡλικία ἢ τή μόρφωσή του. Γι' αὐτό πρέπει νά κηρυχθεῖ παντοῦ. Οἱ ἀπόστολοι, ὅπως εἶδαμε, ἔλαβαν ἀπό τό Χριστό τήν ἐντολή νά πορευθοῦν καί νά μαθητεύσουν «πάντα τά ἔθνη» (Ματθ. 28, 19). Καί ἤδη κατὰ τά ἀποστολικά χρόνια, ὕστερα ἀπό τούς πρῶτους δισταγμούς τῆς Ἐκκλησίας (Πρβλ. Πράξ. κεφάλαια 10 – 15), τό φράγμα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ φυλετισμοῦ ἔσπασε κι ὁ Χριστιανισμός ξεχύθηκε πρὸς τά ἔξω ν' ἀγκαλιάσει τόν κόσμο ὁλόκληρο. Μέσα στίς πρῶτες δεκαετίες τῆς ζωῆς του εἶχε φτάσει, διὰ μέσου τῆς Σαμάρειας, Συρίας, Κύπρου, Μικρᾶς Ἀσίας, Ἑλλάδας καί Ρώμης, ὡς τίς Ἡράκλειες Στήλες, τό σημερινό Γιβραλτάρ, κι ἐγίνε ἡ πίστη τοῦ πιό γνωστοῦ καί πολιτισμένου τμήματος τοῦ κόσμου.

Αὐτή ἡ προοπτική τῆς παγκόσμιας ἐξαπλώσεως τῆς πίστεως ἐπρόκειτο νά πραγματοποιηθεῖ, ὄχι μέ τήν ἄμεση θαυματουργική ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά μέ μέσα ἐγκόσμια καί ἀνθρώπινα. Ὁ Θεός, δηλαδή, τιμώντας ἰδιαίτερα τόν ἄνθρωπο, τόν θέλησε συνεργό Του στοῦ μεγάλο ἔργο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων καί τοῦ κόσμου. Ἔτσι, ὁ χαρακτήρας τῆς χριστιανικῆς ιεραποστολῆς παραμένει ἐγκόσμιος, γιατί αὐτή χρησιμοποιεῖ τόν ἀνθρώπινο λόγο, καί γενικότερα τίς ἐντατικές ἀνθρώπινες προσπάθειες καί θυσίες, καθὼς καί τά διάφορα ἐγκόσμια μέσα πού τό ἐκάστοτε πολιτιστικό πλαίσιο θέτει στή διάθεση τῶν κηρύκων τῆς πίστεως.

Ἑρωτήσεις

1. Πῶς θεμελιώνεται ἀγιογραφικά ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ιεραποστολῆς;
2. Τί σημαίνει ὁ ὅρος «ἀπόστολος» καί ποιοί ἄλλοι συνώνυμοι ὅροι ὑπάρχουν στήν Κ.Δ.;
3. Γιατί ἡ Χριστιανική ιεραποστολή ἔχει κατανάγκην παγκόσμια προοπτική καί εἶναι ἐγκόσμια;

Κείμενα

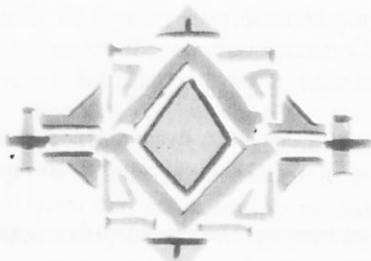
1. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτούς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν». (Ματθ. 28, 19 - 20).

(Πηγαίνετε νά κάνετε ὅλα τά ἔθνη μαθητές μου, βαπτίζοντάς τους στό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί διδάσκοντάς τους νά τηροῦν ὅλα ὅσα σᾶς εἶπα).

2. «Οὐδέ γάρ θέμεις χριστιανοῖς, ἀνάγκη καί βία καταστρέφειν τήν πλάνην, ἀλλά πειθοῖ καί λόγῳ καί προσηνεῖα τήν τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεσθαι σωτηρίαν». (Ἰωάννης Χρυσόστομος).

(Δέν ἐπιτρέπεται στούς Χριστιανούς νά καταστρέφουν τήν πλάνη μέ καταναγκασμό καί βία, ἀλλά πρέπει νά ἐπιδιώκουν τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων μέ τήν πειθῶ καί τό λόγο καί τήν προσήνεια).

3. «Δέν μπορούμε νά ζοῦμε μιά γνήσια πνευματική ζωή ἐν Χριστῷ καί νά Τόν λατρεύουμε ἀληθινά, ἐάν ὁ πόθος γιά τή σωτηρία «τοῦ σύμπαντος κόσμου», τῆς ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων «ἐν Χριστῷ» (Ἐφεσ. 1, 10), δέν καίει ἀδιάκοπα μέσα μας καί δέν μεταφράζεται σέ πράξη γιά τή διάδοση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπί τῆς γῆς». (Ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἀναστάσιος, Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν).

ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Ἡ ιεραποστολή είναι ἔργο ὅλης τῆς ἐκκλησίας. Τό ἔργο τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως εἶπαμε, ἀνατέθηκε ἀπό τό Χριστό κατεξοχήν στούς Ἀποστόλους. Ἀλλά τό χρέος τῆς ιεραποστολῆς βαρύνει καί ὅλα τά ἄλλα μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ὁλόκληρη ἡ Ἐκκλησία, ἔχοντας συνειδήση τοῦ θησαυροῦ τῆς πίστεως πού κατέχει, καθώς καί τοῦ χρέους τῆς ἀγάπης πρός ὅλους τούς ἀνθρώπους, αἰσθάνεται ὑποχρεωμένη νά καταστήσει κοινωνούς αὐτοῦ τοῦ θησαυροῦ καί ἐκείνους πού ἀκόμα τόν στεροῦνται. Ἔτσι, ἤδη ἀπό τά ἀποστολικά χρόνια, τό Εὐάγγελιο διαδίδεται καί ἀπό ἄλλους Χριστιανούς. Κατά τίς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», «πάντες» οἱ Χριστιανοί, μέ ἐξαίρεση τούς Ἀποστόλους, ἐγκατέλειψαν τά Ἱεροσόλυμα κατὰ τό διωγμό πού ἀκολούθησε τό λιθοβολισμό τοῦ Στεφάνου καί «διῆλθον (τάς χώρας τῆς Ἰουδαίας καί Σαμαρείας) εὐαγγελιζόμενοι τόν λόγον» (Πράξ. 8, 1 καί 4). Ἀργότερα, μετὰ τό τέλος τῆς πρώτης ἀποστολικῆς περιοδείας, οἱ Ἀπόστολοι Παῦλος καί Βαρνάβας «διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ διδάσκοντες καί εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καί ἐτέρων πολλῶν τόν λόγον τοῦ Κυρίου» (Πράξ. 15, 35). Ἀκόμα, εἶναι γνωστό ὅτι, πολύ πρὶν ἔλθει στή Ρώμη ὁ Παῦλος ἢ ὁ Πέτρος, ὁ Χριστιανισμός εἶχε διαδοθεῖ ἐκεῖ ἀπό Χριστιανούς ἐμπόρους καί ταξιδιώτες. Κατά τή διετή φυλάκιση τοῦ Παύλου στή Ρώμη «οἱ πλείονες τῶν ἀδελφῶν (ἐλάλουν) ἀφ' ὧν τόν λόγον» (Φιλιπ. 1, 14). Ὅλα αὐτά μαρτυροῦν ὅτι στό ἔργο τῆς ιεραποστολῆς, πού τό ἀσκοῦν κυρίως Χριστιανοί μέ εἰδική κλήση καί προετοιμασία, ὅλοι οἱ πιστοί εἶναι ὑποχρεωμένοι νά συνεργήσουν καί νά συμβάλουν.

Διαμόρφωση ιεραποστολικῆς συνειδήσεως. Ἡ ὑπαρξη ιεραποστολικῆς συνειδήσεως σέ μία ἐκκλησιαστική κοινότητα ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ὑπάρξεως ζωντανῆς πίστεως σ' αὐτήν, ἐνῶ ἡ ἀπουσία της μαρτυρεῖ τήν ὑπαρξη χλιαρῆς καί ὑποτονικῆς πίστεως. Ἡ ιεραποστολική, δηλαδή, συνειδήση δέν εἶναι κάτι πού μπορεῖ νά παραμεριστεῖ ἀπό μία χριστιανική κοινότητα. Ἡ ὑπαρξη τῆς ἐπιβάλλεται ἀπό αὐτή τή φύση καί τήν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτός τῆς σωτηρίας. Ὁ ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία «κόσμος» βρίσκεται κάτω ἀπό τό κράτος τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου καί γιὰ νά σωθεῖ

ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τῆ Χάρη τοῦ Χριστοῦ, ποῦ ἦλθε στὸν κόσμον «ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ» (ΐω. 3, 17 καὶ 12, 47).

Εἶναι ξένη πρὸς τὸ γνήσιο χριστιανικὸ πνεῦμα ἡ φιλαυτὴ καὶ φιλάρεσκη αὐτάρκεια, ποῦ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Τὸ χριστιανικὸ ὄραμα τῆς μιᾶς ποιήμνης μὲ τὸν ἕνα ποιμένα μόνον μὲ τὴν ιεραποστολικὴ δραστηριότητα μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ¹.

Ὁμολογία, ἀπολογία, μαρτυρία. Κατὰ τὴν ἀσκηση τοῦ ιεραποστολικοῦ ἔργου, ὁ Χριστιανὸς πρέπει καταρχὴν νὰ ὁμολογεῖ «τὴν καλὴν ὁμολογίαν» (Α΄ Τιμ. 6, 12 - 13), δηλαδὴ νὰ πιστεύει καὶ νὰ διδάσκει τὴν ὀρθὴ διδασκαλία γιὰ τὸ Χριστό. Τὸ ἀντίθετο εἶναι ἔργο ψευδοπροσκότων, ψευδοδιδασκάλων καὶ ψευδοπροφητῶν. Ἡ ὀρθὴ διδασκαλία γιὰ τὸ Χριστό ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς καλῆς ὁμολογίας, τὴν ὁποία φημισμένοι Ὁμολογητὲς (ὅπως Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, Μεθόδιος ὁ Ὁμολογητὴς κ.ἄ.) ἔδωσαν ἀργότερα καὶ μπροστὰ σὲ εἰδωλολάτρες καὶ αἰρετικούς ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς.

Ἡ διάδοσις ὅμως, τῆς πίστεως δὲν εἶναι εὐκόλη ὑπόθεσις. Ὁ παλιὸς «κόσμος» ἀντιδρᾷ στὸ κήρυγμα τῆς «ἀληθείας», πολὺ δὲ συχνὰ τὸ διαστρέφει καὶ τὸ κατασκευοφαντεῖ. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις χρέος τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἡ ἀπολογία, δηλαδὴ ἡ ἀντίκρουσις τῶν ψεύτικων κατηγοριῶν καὶ ἡ υπεράσπισις καὶ προβολὴ τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως. Ἡδὴ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἀποκρούει καὶ ἀνασκευάζει τὴν προσπάθεια πολλῶν νὰ ἀποδώσουν τὴ «γλωσσολαλία» σὲ μέθη τῶν Ἀποστόλων. Ὁ Παῦλος, κατὰ τὴ σύλληψή του στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐκφωνεῖ τὴν πρὸς τὸ Ἔθνος του «ἀπολογίαν» του (Πράξ. 22, 1 - 21) καὶ ἀργότερα στὴν Καισάρεια «ἀπελογεῖτο» μπροστὰ στὸ Ρωμαῖο Διοικητὴ Φῆστο καὶ τὸ βασιλεῖα Ἀγρίππα (Πράξ. 26, 1 - 32). Ἀλλὰ καὶ στὴν περίοδο τῶν μεγάλων ρωμαϊκῶν διωγμῶν, καὶ κυρίως κατὰ τὸ Β΄ αἰῶνα, πολλοὶ μορφωμένοι Χριστιανοὶ ἀνέλαβαν τὴν ἀπόκρουσις τῶν συκοφαντιῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν προάσπισις τῆς πίστεως. Αὐτοὶ ἀποτελοῦν ἰδιαίτερη ὁμάδα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ ὀνομάζονται Ἀπολογητὲς².

1. Ἀσφαλῶς, ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνουν ιεραπόστολοι σὲ ξένους καὶ μακρινούς λαούς· ὅλοι, ὅμως, μποροῦν καὶ πρέπει, νὰ εὐαγγελίζονται τὸ Χριστό στὸν κύκλο τῆς δραστηριότητάς τους, καὶ παράλληλα νὰ μετέχουν στὴν εὐρύτερη ιεραποστολικὴ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν προσεχὴ τους καὶ τὴν ὕλη συνεισφορὰ τους.

2. Οἱ Ἀπολογητὲς τοῦ Β΄ αἰῶνα εἶναι: Κοδράτος (ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν), Ἀριστείδης (ὁ Ἀθηναῖος), Ἀρίστων (ὁ ἐκ Πέλλης), Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυρας, Τατιανός, Μιλτιάδης, Ἀπολινάριος Ἱεραπόλεως (Φρυγίας), Ἀθηναγόρας (ὁ Ἀθηναῖος), Θεόφιλος Ἀντιοχείας, Μελίτων Σάρδεων, ὁ ἀγνωστος συγγραφέας τῆς πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολῆς καὶ ὁ Ἑρμείας.

Γιά νά εἶναι, ὅμως, γνήσιο καί πειστικό τό ιεραποστολικό κήρυγμα, πρέπει νά ἀποτελεῖ προσωπική *μαρτυρία* ἐκείνου πού κηρύσσει. Ὁ ιεραπόστολος, δηλαδή, δέν κάνει θεωρητική διδασκαλία, ἀλλά δίνει προσωπική μαρτυρία γιά θαυμαστά καί ὑπερφυσικά πράγματα πού βίωσε μέσα στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστός στέλνει τοὺς μαθητές Του νά γίνουν «μάρτυρες» Του ὡς τά ἔσχατα τῆς γῆς. (Πράξ. 1, 8). Ὁ Πέτρος καί ὁ Ἰωάννης διαβεβαιώνουν τοὺς ἄρχοντες καί πρεσβυτέρους τοῦ Ἰσραὴλ πῶς δέν μποροῦν αὐτοί νά μή διαλαλήσουν παντοῦ ἐκεῖνα πού ἄκουσαν καί εἶδαν μέ τά μάτια τους (Πράξ. 4, 20). Καί ὁ Ἰωάννης διαβεβαιώνει: «ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασάμεθα καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν... μαρτυροῦμεν καί ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν» (Α' Ἰω. 1, 1 - 3 Πρβλ. καί Ἰω. 19, 35 κ.ά.). Μόνο μέ τέτοια θερμή πίστη, πού εἶναι προσωπικό βίωμα τοῦ ιεραποστόλου, μπορεῖ νά ὑπερνικηθεῖ ἡ ἀντίδραση πού προβάλλει ὁ «κόσμος». Καί ὅταν αὐτή ἡ ἀντίδραση ὀξυνθεῖ τόσο πολύ, ὥστε νά ἀπειλήσει καί αὐτή τή ζωή του, τότε αὐτός ἔχει τό θάρρος νά δώσει τή μαρτυρία τῆς πίστεώς του καί μέ τή θυσία τῆς ζωῆς του. Περιώνυμοι εἶναι οἱ Μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας μας, πού μέ τό μαρτυρικό τους θάνατο ἔδωσαν τήν εὐγλωττότερη μαρτυρία γιά τήν πίστη τους σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ἡ ιεραποστολή εἶναι ἔργο ὅλης τῆς Ἐκκλησίας; Τί σημαίνει αὐτό γιά σένα προσωπικά;
2. Γιατί ἡ ὑπαρξη ιεραποστολικοῦ πνεύματος προδίδει τήν ὑπαρξη ζωντανῆς πίστεως;
3. Σέ τί διαφέρει ἡ ιεραποστολή ἀπό τόν προσηλυτισμό;

Κείμενο

« Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, καί ἦτο δυνατόν νά ἀνέβω εἰς τόν οὐρανόν, νά φωνάξω μίαν φωνήν μεγάλην, νά κηρύξω εἰς ὅλον τόν κόσμον, πῶς μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, καί Θεός ἀληθινός, καί ζωὴ τῶν πάντων, ἡθελα νά τό κάμω· μά ἐπειδὴ καί δέν δύναμαι νά πράξω ἐκεῖνο τό μέγα, κάμνω τοῦτο τό μικρόν καί περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου τό κατὰ δύναμιν». (Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός).

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

32 **Ὁ κατάλληλος «καιρός» τῆς συναντήσεως.** Ὁ Χριστιανισμός ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα ἦλθε σέ ἐπαφή μέ τόν Ἑλληνισμό. Ἡ συνάντηση αὐτή εἶχε προπαρασκευαστεῖ νωρίτερα μέ τίς κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μέ τή διάδοση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατά τούς ἑλληνιστικούς χρόνους καί μέ τήν ἐνοποίηση τοῦ ἀρχαίου κόσμου κάτω ἀπό τή διοίκηση τῆς Ρώμης. Ὁ «καιρός» αὐτῆς τῆς συναντήσεως ἦταν κατάλληλος, γιατί καί ὁ Χριστιανισμός χρειαζόταν τήν ἑλληνική φιλοσοφία καί τήν παγκόσμια ἑλληνική γλώσσα (γιά νά διευκολυνθεῖ ἡ ἐξάπλωσή του), ἀλλά κυρίως γιατί ὁ Ἑλληνισμός εἶχε ιδιαίτερη ἀνάγκη ἀπό τήν ἐνθεή πνοή τοῦ Χριστιανισμοῦ γιά νά μπορέσει νά ξεπεράσει τήν κατάντωση στήν ὁποία εἶχε περιπέσει, νά ἀναγεννηθεῖ πνευματικά μέσα στήν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ καί νά βρεῖ ἔτσι τή δύναμη νά συνεχίσει δημιουργικά τή μεγάλη του προσφορά πρὸς ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα.

Σημεῖα συναντήσεως καί ἀλληλεπιδράσεως. Πλευρές τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπό τίς ὁποῖες ἐπωφελήθηκε ὁ Χριστιανισμός ἦταν οἱ ἐξῆς:

- 1) Ἡ ἑλληνική γλώσσα, πού μέ τήν πλαστικότητα καί τόν πλοῦτο της ἔγινε τὸ κατάλληλο ὄργανο διαδόσεως τῆς νέας πίστεως καί σ' αὐτήν, πρωτότυπα, γράφτηκε τὸ Εὐαγγέλιο.
- 2) Ἡ ἑλληνική φιλοσοφία, πού ἔδωσε στό Χριστιανισμό τούς φιλοσοφικούς της ὅρους καί τίς λογικές της κατηγορίες γιά τή συστηματική διατύπωση τῆς διδασκαλίας του.
- 3) Ἡ πολιτική ὀργάνωση τῆς ζωῆς στήν Ἀρχαία Ἀθήνα, πού, μέ τὸ δημοκρατικό ἦθος πού καλλιέργησε, βοήθησε στή διαμόρφωση τῆς δημοκρατικῆς (συνοδικῆς) διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.
- 4) Ἡ ἠθική ἀντίληψη τῶν Ἑλλήνων, καί ἰδιαίτερα τῶν Στωικῶν, ἀπὸ τούς ὁποίους ὁ Χριστιανισμός παρέλαβε πολλούς ἠθικούς ὅρους¹.

1. Ἑλληνικά δάνεια στή Χριστιανική ἠθική εἶναι οἱ ὅροι «συνειδήση», «ἀρετή», ἐπὶ μέρους ἀρετές (πρβλ. Φίλιπ. 4,8, ὅπου κατάλογος ἑλληνικῶν ἀρετῶν), ἡ τόσο προσφιλὴς στοὺς Ἕλληνες ἀντίληψη ὅτι ἡ «φύση» εἶναι δάσκαλος τοῦ ὁρθοῦ (Α' Κορ. 11,14 κ.ά.) καί ἄλλα (πρβλ. Α' Κορ. 15,33 κ.ά.).

Σέ όλα, όμως, αυτά τὰ σημεῖα οἱ ἑλληνικές ἐπιδράσεις πάνω στό Χριστιανισμό ἦταν ἐπιφανειακές καί ἐξωτερικές, χωρίς νά ἀλλοιώνουν ἢ νά «ἐξελληνίζουν» τή νέα πίστη. Περιορίζονταν μόνο σέ ὅρους καί σέ θεσμούς, στούς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ἔδινε τό δικό της περιεχόμενο, καί τούς ὁποίους διαμόρφωνε σύμφωνα μέ τή δική της πνευματική ἐμπειρία καί ζωή.

Σημεῖα στά ὁποῖα ἡ συνάντηση ἦταν ἀδύνατη. Ὑπῆρχαν, ὅμως, καί σημεῖα στά ὁποῖα ἡ συνάντηση Ἑλληνισμοῦ καί Χριστιανισμοῦ ἦταν ἀδύνατη. Τέτοια σημεῖα ἦταν:

1) *Τό ἐρώτημα περί Θεοῦ.* Γιά τοὺς Ἕλληνες φιλοσόφους, ὁ Θεός εἶναι περισσότερο μιά ἀπρόσωπη ἰδέα (τό Θεῖον). Γιά τό Χριστιανισμό, ὅμως, ὁ Θεός εἶναι ἐντονα προσωπικός, Τριαδικός στά Πρόσωπα ἢ τίς Ὑποστάσεις.

2) *Τό ἐρώτημα περί κόσμου.* Τόν κόσμο οἱ μέν Ἕλληνες τόν δέχονταν ὡς αἰώνιο (ὑποκείμενο, βέβαια, στό νόμο τῆς γενέσεως καί τῆς φθορᾶς, ἀλλά χωρίς καμιά ἀρχή καί κανένα τέλος), ἐνῶ ὁ Χριστιανισμός ὡς «κτίσις», ὡς ἐλεύθερη δημιουργία τοῦ Θεοῦ ἀπό τό μηδέν.

3) *Τό ἐρώτημα περί ἀνθρώπου.* Στόν ἄνθρωπο ἐβλεπε, ὁ μέν Ἑλληνισμός μιά προχωρημένη ἀπλῶς βαθμίδα στή σειρά τῶν ἐμβίων ὄντων, ἀπό τὰ ὁποῖα αὐτός διαφέρει μόνο κατὰ τό νοῦ, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμός ἕνα «θεοειδές» δημιουργημα, πλασμένο ἀπό τόν Κτίστη τοῦ παντός «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» Του. Ἕνα, μάλιστα, ἰσχυρό πνευματικό ρεῦμα μέσα στόν Ἑλληνισμό (Ὁρφικοί, Πλάτων, Πλωτίνος κ.ἄ.) ἐβλεπε τό ἀνθρώπινο σῶμα ὡς «εἰρκτη» τῆς ψυχῆς καί ὡς «κακόν», ἀπό τό ὁποῖο εὐχόταν νά ἀπαλλαγεῖ γρήγορα ἡ ψυχὴ¹. Ὁ Χριστιανισμός, ἀντίθετα, ἐβλεπε τόν μέν ἄνθρωπο ὡς μιά ψυχοσωματική ἐνότητα, τό δέ σῶμα ὡς «ναό» τοῦ Ἁγ. Πνεύματος καί ὡς «λίαν καλόν» δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἦταν καί ἡ ψυχὴ.

4) *Ἡ ἀντίληψη γιά τήν ἀρετή.* Γιά τοὺς Ἕλληνες ἡ ἀρετὴ εἶχε γνωσιολογικό χρῶμα, ἦταν κυρίως γνώση, σύνεση, σοφία. Γιά τό Χριστιανισμό ἡ ἀρετὴ εἶχε τή ρίζα της στήν καρδιά κι ἦταν ἀνάπη².

1. Ὁ Πλάτων δέχονταν τήν ἀντίληψη τῶν Ὀρφικῶν ὅτι τό σῶμα εἶναι «σῆμα» (τάφος) τῆς ψυχῆς καί τό χαρακτήριζε φυλακή τῆς ψυχῆς καί «κακόν». Ὁ Πλωτίνος αἰσχυρόταν πού εἶχε σῶμα(!) τό θεωροῦσε δέ «ἀλλότριον», δηλαδή ὡς κάτι τό ἐντελῶς ξένο. Καί ὁ Κέλσος στόν «Ἀληθῆ Λόγον» του ὀνόμαζε χλευαστικά τοὺς Χριστιανούς «φιλοσώματον γένος» κι ἐβλεπε τοὺς Δοκῆτες μέ περισσώτερη συμπάθεια καί κατανόηση.

2. Ἰω. 13, 34: «Ἐντολήν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». (Σὰς δίνω μιά καινούρια ἐντολή: «νά ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τόν ἄλλο»). Α' Κορ. 8,2: «ἡ γνώσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ». (Ἡ γνώσις κάνει τόν ἄνθρωπο νά φουσκώνει ἀπό ἐπαρη, ἐνῶ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ τόν πλησίον). Ρωμ. 13,9-10:

746 } 5) Ἡ ἀντίληψη γιά τήν ἰσότητά ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Γιά τό Χριστιανισμό ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς παιδιά τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀδελφία καί ἴσοι μεταξύ τους (Πρβλ. Γαλατ. 3, 28 Κολοσ. 3, 11 κ.ά.). Γιά τόν Ἑλληνισμό, ὅμως, πού παραδεχόταν ποιοτική διαφορά μεταξύ δούλων καί ἐλευθέρων¹, καί μεταξύ Ἑλλήνων καί βαρβάρων² ἡ διδασκαλία αὐτή ἦταν ἀδιανόητη.

345 } 6) Ἡ ἀντίληψη γιά τήν ἐργασία. Οἱ πιά πολλοί Ἕλληνες, μέ ἐξαίρεση τόν Ἡοῖοδο, δέχονταν πῶς ὁ ἐλευθέρος πολίτης δέν ἔπρεπε νά ἀσχολεῖται μέ καμιά ἀπολύτως χειρωνακτική ἐργασία, γιατί τήν περιφρονοῦσαν καί τή θεωροῦσαν πῶς ταίριαζε μόνο γιά τοὺς δούλους, τοὺς μέτοικους καί τοὺς ξένους. Ὁ Πλάτων, μάλιστα, ρητῶς τήν ὀνομάζει «ἐπονείδιστον βαναυσίαν» (Νόμοι 741 Ε κ.ά.). Ὁ Χριστιανισμός, ὅμως, δέν κάνει καμιά διάκριση μεταξύ πνευματικῆς καί χειρωνακτικῆς ἐργασίας καί τιμᾷ ἐξίσου καί τίς δυό³. Καταδικάζει μόνο τήν ἀργία καί τήν ἀδράνεια.

36 } Ὡφέλεις ἀπό τή συνάντηση. Ἀπό τή συνάντηση αὐτή Χριστιανισμός καί Ἑλληνισμός ὠφελήθηκαν ἀμοιβαῖα. Καταρχήν, ὁ Χριστιανισμός, πιεζόμενος ἀπό τήν ἀνάγκη, πού τοῦ ἐπέβαλε ὁ παγκόσμιος χαρακτήρας του, νά ἀπευθυνθεῖ καί πρὸς τοὺς φιλοσοφικά μορφωμένους Ἕλληνες, δανειστικέ ὅλα ὅσα εἶδαμε πιά πάνω καί μέσα ἀπ' αὐτή τή δανεισμένη μορφή, μετέδωσε ἀποτελεσματικότερα τήν αἰώνια ἀλήθεια του στόν κόσμο. Ὑστερα, ὁ Ἑλληνισμός δέχτηκε στή συνάντηση ἐκείνη τή ζωογόνο ἐπίδραση τοῦ βιβλικοῦ πνεύματος καί πῆρε τεράστιες καί πρωτόγνωρες πνευματικές δυνάμεις πού τόν κατέστησαν, στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους γιά μιά ἀκόμα χλιετηρίδα, φῶς τοῦ κόσμου καί δημιουργό ἑνός νέου μεγάλου πολιτισμοῦ. Κατά τό μεγάλο Ρῶσο θεολόγο π. Γεώργιο Φλορόφσκυ, ὁ «Ἑλληνισμός ὁλοκληρώθηκε

«καί εἰ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακόν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη». (Ὅλες οἱ ἐντολές ἀνακεφαλαιώνονται μέσα στήν ἐντολή: «νά ἀγαπᾷς τόν πλησίον σου ὅπως τόν ἑαυτό σου». Ἡ ἀγάπη δέν κάνει κακὸν στόν πλησίον· ἡ ἀγάπη λοιπὸν εἶναι τέλεια ἐκπλήρωση τοῦ Νόμου). Κολοσ. 3, 14: «... ἐπὶ πάνσι δέ τούτοις τήν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ συνδεσμος τῆς τελειότητος». (Πάνω δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτά (νά ντυθεῖτε) τήν ἀγάπη, πού εἶναι σύνδεσμος τῆς τελειότητος).

1. Πρβλ. Νόμους 777Α, ὅπου ὁ Πλάτων συμπεριζέται τή γνώμη τοῦ Ὁμήρου ὅτι ὁ Ζεὺς ἀφαίρει τὸ μισὸ νοῦ τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου κατὰ τήν ἡμέρα πού πέφτει σὲ δουλεία (Ὁδῶς. Ρ 323-325).

2. Πρβλ. Πλάτωνος Πολιτεία 470C: «φημί γάρ τὸ μὲν ἑλληνικὸ γένος αὐτὸ αὐτῷ οἰκεῖον εἶναι καὶ ξυγγενές, τῷ δὲ βαρβαρικῷ ὀθνεῖον τε καὶ ἀλλότριον». (Ἰσχυρίζομαι ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς μεταξύ τους, ἀλλὰ ξένοι καὶ ἀλλότριοι πρὸς τοὺς βαρβάρους).

3. Πρβλ. Α' Θεσ. 2,9 καί 4,11· Β' Θεσ. 3,8 καί 10 Μαρκ. 6,3· Α' Κορ. 4,12 Ἐφεσ. 4,28 Πράξ. 20,34

μέσα στην 'Εκκλησία». Κι αυτή ή «όλοκληρωση του 'Ελληνισμού» στή μορφή του χριστιανικού 'Ελληνισμού είναι έπίτευγμα τής θεολογίας τών Μεγάλων 'Ελλήνων Πατέρων τής 'Εκκλησίας¹.

Έρωτήσεις

1. Γιατί ήταν κατάλληλος ό «καιρός» τής συναντήσεως 'Ελληνισμού καί Χριστιανισμού;
2. Σέ ποιά σημεία συναντήθηκαν καί δέχτηκαν άλληλεπιδράσεις ό Χριστιανισμός καί ό 'Ελληνισμός;
3. Σέ ποιά σημεία ή συνάντηση ήταν αδύνατη;
4. Ποιές οί ώφέλειες από τή συνάντηση;

Κείμενο

«Ήσαν δέ τινες Έλληνες εκ τών αναβαινόντων ίνα προσκυνήσωσιν έν τή έορτῇ. Ούτοι ούν προσήλθον Φίλιππω τῷ από Βησθαϊδά τής Γαλιλαίας, καί ήρώτων αὐτόν λέγοντες· «Κύριε, θέλομεν τόν Ίησοῦν ιδεῖν». Έρχεται Φίλιππος καί λέγει τῷ Ἀνδρέα, καί πάλιν Ἀνδρέας καί Φίλιππος λέγουσιν τῷ Ίησοῦ· ὁ δέ Ίησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· «ἐλήλυθεν ή ὥρα ίνα δοξασθῇ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου». (Ίω. 12, 20 - 23).

(Ήταν μερικοί Έλληνες από εκείνους πού ανέβαιναν στά Ίεροσόλυμα γιά νά λάβουν μέρος στή γιορτή. Αὐτοί πῆγαν στό Φίλιππο, πού ήταν από τή Βησθαϊδά τής Γαλιλαίας, καί μέ παρακάλια τοῦ εἶπαν: «Κύριε, θέλουμε νά δοῦμε τόν Ίησοῦ». Έρχεται ὁ Φίλιππος καί τό λέγει στόν Ἀνδρέα, καί οἱ δυο μαζί πάλι τό λένε στόν Ίησοῦ. Ὁ Ίησοῦς τούς ἀποκρίθηκε λέγοντας: «Ήρθε ή ὥρα νά δοξαστεῖ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου»).

1. Γ. Φλωρόφσκυ, Οἱ δρόμοι τής ρωσικῆς θεολογίας, εἰς «Θέματα Έκκλ. Ίστορίας», σελ. 227.

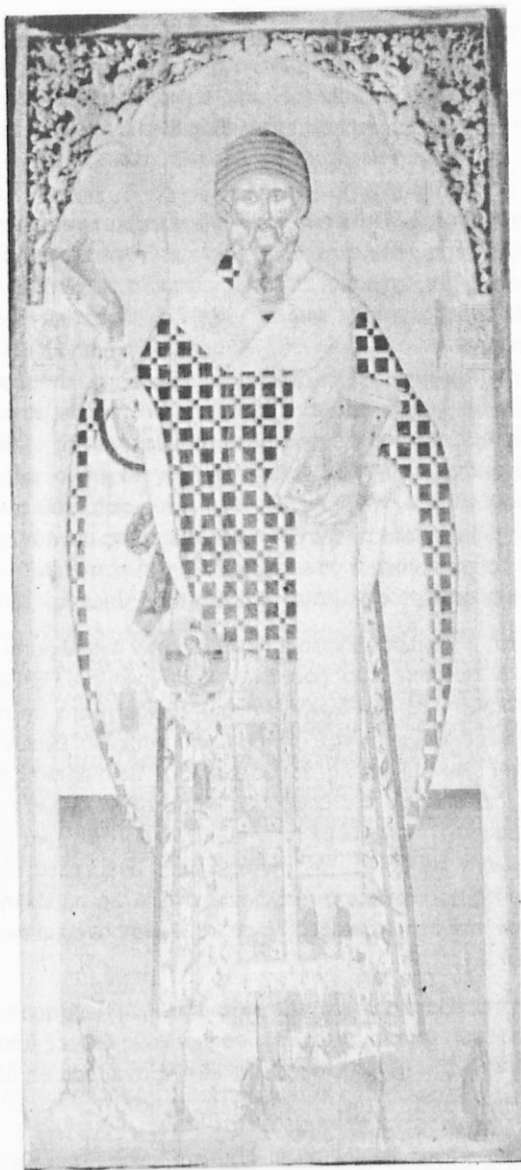
ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Χαρακτηρισμός καί ομάδες Πατέρων. Πατέρες της 'Εκκλησίας, με πη στενότερη σημασία του όρου, είναι οι έκκλησιαστικοί εκείνοι άνδρες που διακρίθηκαν γιά πην αγιότητα της ζωής τους, πην όρθόδοξη διδασκαλία τους, πην άρχαιότητά τους, πην κοινή άναγνώρισή τους από πην 'Εκκλησία καί πη συγγραφική τους δράση. 'Επειδή στή χριστιανική άρχαιότητα ως «Πατήρ» χαρακτηριζόταν ό διδάσκαλος καί τό διδακτικό έργο τό είχαν οι 'Επίσκοποι, σ' αυτούς κυρίως αποδόθηκε στήν άρχή ό όρος. Στήν ευρύτερη, όμως, χρήση του όρου ή συγγραφική δράση, ή άρχαιότητα καί τό επσκοπικό αξίωμα δέν είναι πλέον απόλυτα γνωρίσματα της «Πατρότητας», άφου ούτε όλοι οι Πατέρες έγραψαν συγγράμματα, ούτε ή Πατερική εποχή σταματά στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, ούτε όλοι οι Πατέρες είναι επίσκοποι. 'Ετσι, ό όρος «Πατέρες της 'Εκκλησίας» έγινε πιο περιεκτικός καί περιλαμβάνει όλους τους έκκλησιαστικούς εκείνους άνδρες, που έζησαν «έν' Αγίω Πνεύματι» μία ζωή αγιότητας καί άναγνωρίστηκαν από πη συνείδηση της 'Εκκλησίας ως γνήσιοι εκπρόσωποι καί φορείς της Παραδόσεως.

Στήν 'Εκκλησία διακρίνουμε τίς έξης ομάδες Πατέρων:

1. *Τούς 'Αποστολικούς Πατέρες*, που έζησαν στήν άμέσως μετά τους 'Αποστόλους εποχή καί γνώρισαν προσωπικά τους 'Αποστόλους. Τέτοιοι είναι: ό Κλήμης Ρώμης, ό 'Ιγνάτιος 'Αντιοχείας, ό Πολύκαρπος Σμύρνης καί άλλοι.
2. *Τούς Μεγάλους Πατέρες της 'Εκκλησίας*. Από αυτούς ξεχωρίζουν κατά μοναδικό καί επιβλητικό τρόπο ό Μ. 'Αθανάσιος καί οι Μεγάλοι Πατέρες του Δ' καί Ε' αιώνα¹, οι όποιοι, με πην πολυμαθεια καί τό πλούσιο συγγραφικό τους έργο, δημιούργησαν τό «Χρυσό Αιώνα» των 'Εκκλησιαστικών Γραμμάτων. 'Αλλά καί αργότερα έδρασαν μεγάλοι Πατέρες, όπως Μάξιμος ό 'Ομολογητής, 'Ιωάννης ό Δαμασκηνός, Συμεών ό Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ό Παλαμάς καί άλλοι.

1. Όπως ό Μ. Βασίλειος, ό Γρηγόριος ό Ναζιανζηνός καί ό 'Ιωάννης ό Χρυσόστομος, στήν 'Ανατολή καί ό 'Αμβρόσιος, ό 'Ιερώνυμος, ό Αυγουστίνος καί ό πάπας Γρηγόριος ό Διάλογος στή Δύση, που χαρακτηρίζονται καί ως «Οικουμενικοί Διδάσκαλοι» ή «Διδάσκαλοι της 'Εκκλησίας».

Ἅγιος Σπυρίδων, ἔργο Κων. Κονταρίνη (18ου αἰ.)

3. *Τούς Πατέρες τῆς Ἑρήμου καί τούς Νηπτικούς*¹ Πατέρες. Αὐτοί προέρχονταν ἀπό τόν κόσμο τῶν ἀσκητῶν καί τῶν μοναχῶν. Ἀνάμεσά τους εἶναι ὁ Μέγας Ἀντώνιος, ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος, ὁ Διάδοχος Φωτικῆς, ὁ Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης ἢ τῆς Κλίμακος, ὁ Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης καί ἄλλοι.

Ἡ Ἐξοχότητα τῶν Πατέρων καί ἡ προσφορά τους. Οἱ πατέρες κατέχουν ἐξέχουσα θέση μέσα στήν Ἐκκλησία καί ἐρχονται σέ σπουδαιότητα ἀμέσως μετά τούς Ἀποστόλους. Στήν πραγματικότητα, εἶναι οἱ συνεχιστές, οἱ φορεῖς καί οἱ μάρτυρες τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως. Εἶναι ἐκεῖνοι πού συστηματοποίησαν καί ἀνέπτυξαν τό Ἀποστολικό κήρυγμα καί διαμόρφωσαν τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, πολεμώντας τίς αἵρέσεις. Ἡ ὁμόφωνη μαρτυρία τους σέ δογματικά θέματα ἀποτελεῖ σταθερό καί ἀπόλυτο μέτρο καί κριτήριο τῆς ὀρθῆς πίστεως. Δοκιμασμένοι στή ζωῇ τῆς προσευχῆς καί τῆς ἀσκήσεως, πλημμυρισμένοι ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἀναγεννημένοι ἀπό τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἐγίναν οἱ φωτισμένοι δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, πού ὀρθοτόμησαν τό λόγο «τῆς ἀληθείας» μέ τήν ἐν γένει πολιτεία τους καί τόν προφορικό καί γραπτό λόγο τους, «ἐδογμάτισαν θεοπρεπῶς», ἢ κατὰ τόν ἅγ. Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό, «ἐθεολόγησαν ἀλιευτικῶς», δηλαδή ὅπως οἱ Ἀπόστολοι.

Εἰδικότερα, ἡ μεγάλη προσφορά τῶν Πατέρων ἀναφέρεται στά ἐξῆς σημεία: 1) Ἐγίναν πρότυπα ἐφαρμοσμένου Χριστιανισμοῦ. Ἐβίωσαν μέ συνέπεια τή Χριστιανική ζωῇ καί ἀναδείχτηκαν παραδείγματα ἀγιότητος καί δέκτες, φορεῖς καί ἐκφραστὲς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. 2) Ἐγίναν οἱ αὐθεντικοὶ ἐρμηνευτὲς τῆς Ἁγίας Γραφῆς. 3) Πολεμώντας τίς αἵρετικές παραχαράξεις τῆς πίστεως, διατύπωσαν τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία. 4) Μέ τὴν προσωπικὴ ἀσκησι καὶ προσευχὴ τους καί μέ τὰ πνευματικὰ καὶ ἀσκητικὰ τους συγγράμματα διαμόρφωσαν καί ἀνέπτυξαν τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα καί 5) Δέν κήρυξαν μόνο σέ πολυάνθρωπα ἐκκλησιασμάτα, ἀλλὰ παράλληλα μέ τό κήρυγμα ἀσκησαν τὴν ἀτομικὴ καθοδήγησι καί ἐγίναν πνευματικοὶ ὁδηγοὶ ἐπιμέρους ψυχῶν.

Συμβολὴ τῶν Πατέρων στήν Ἱεραποστολή. Ἡ ἱεραποστολικὴ προσπάθεια στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς καί μεσαιωνικοὺς αἰῶνες ἀποτελεῖ μιὰ μεγαλειώδη ἐποποιΐα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ σ' αὐτὴν, ἀνάμεσα σέ ἄλλους συντε-

1. «Νηπτικοί» (ἀπὸ τὸ ρῆμα νήφω = βρίσκομαι σέ ἐγρήγορησι, ἐπαγρυπνῶ πνευματικὰ) εἶναι οἱ Μυστικοὶ Πατέρες. Ἔργα τους περιέχονται καὶ στὸ βιβλίον τοῦ ἁγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτη, πού ἔχει τὸν τίτλον: «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν...» (1782).

λεστές, πρωταγωνιστούν έξεχουσες πατερικές μορφές, πού προσπάθησαν νά μεταδώσουν σέ βάθος τή Χριστιανική πίστη, γιατί γνώριζαν ότι ἡ οὐσιαστική στροφή πρὸς τὸ Χριστιανισμό δέν μποροῦσε νά συντελεστεῖ μέ νομοθετικά μόνο διατάγματα ἡγεμόνων, ἀλλὰ κυρίως μέ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, μέ τή μετάνιση τοῦ νέου πνεύματος τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, μέ τὸ παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἀγάπης καὶ μέ τή συνειδητὴ ἀποδοχὴ τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστης. Πατέρες πού ξεχωρίζουν στὴ μεγάλη προσπάθεια τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν λαῶν εἶναι οἱ ἐξῆς: Ὁ Εἰρηναῖος, πού διέδωσε μέ ζῆλο τὴν Χριστιανικὴν πίστη ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες, Λατίνους καὶ Κέλτες, πού κατοικοῦσαν στὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὴν (2ος αἰώνας)· ὁ Νεοκαισαρείας Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, ὁ ἐκΧριστιανιστῆς τοῦ Πόντου (3ος αἰώνας)· ὁ Γρηγόριος ὁ Φωτιστὴς τῆς Ἀρμενίας (4ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, πού ἀνέπτυξε συστηματικὴ καὶ ἐντατικὴ ἱεραποστολικὴ δράση πρὸς τοὺς Γότθους, Κέλτες, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς Φοίνικες (4ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Φρουμέντιος, ὁ Φωτιστὴς τῆς Αἰθιοπίας καὶ ὁ ἀδελφός του Αἰδέσιος (4ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Πατρίκιος, ὁ φωτιστὴς τῆς Ἰρλανδίας (5ος αἰώνας)· ὁ ἁγ. Εὐθύμιος καὶ ὁ ἁγ. Σάββας πού ἄσκησαν ἱεραποστολὴν στοὺς Ἀραβες (5ος αἰώνας)· οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ Αὐγουστίνος καὶ Θεόδωρος, πού κήρυξαν στὴ Βρετανία (6ος αἰώνας)· ὁ Πατριάρχης Φώτιος, πού ἐργάστηκε συστηματικὰ καὶ ἐπίμονα γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Σλάβους καὶ Βουλγάρους (9ος αἰώνας)· οἱ Θεσσαλονικεῖς ἀδελφοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος, οἱ Ἀπόστολοι τῶν Σλάβων (9ος αἰώνας)· ὁ ὁσιος Νίκων ὁ «Μετανοεῖτε», πού στέρωσε τὴν πίστη σὲ μὴ Χριστιανικοὺς πληθυσμούς στὴν Πελοπόννησο, Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ κυρίως στὴν Κρήτη, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τὸ Νικηφόρο Φωκά (10ος αἰώνας)· ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός, πού ἐργάστηκε γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Ἀλανούς, βορείως τοῦ Καυκάσου (10ος αἰώνας)· καὶ πλῆθος ἀνώνυμων καὶ ἐπώνυμων ἱεραποστόλων πού στέρωσαν τὴν πίστη στὴ Ρωσία (10ος αἰώνας).

Ἑρωτήσεις

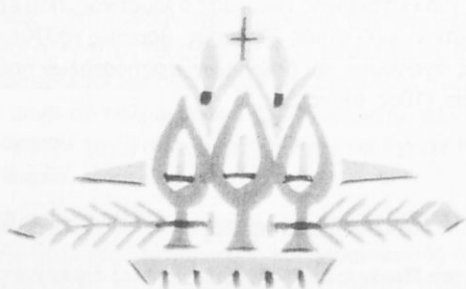
1. Ποιοὶ ὀνομάζονται Πατέρες καὶ σὲ ποιές ὁμάδες διακρίνονται;
2. Ποιὰ ἡ σημασία τῶν Πατέρων γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ποιὰ ἡ προσφορά τους;
3. Τί ἔχετε νὰ παρατηρήσετε γιὰ τὴ σημερινὴ προσφώνηση ὁποιουδήποτε κληρικοῦ ὡς «Πατρός»;
4. Ποιὰ ἡ συμβολὴ τῶν Πατέρων στὴν ἱεραποστολή;

Κείμενα

1. «Τῶν Ἀγίων Πατέρων ὁ χορός, ἐκ τῶν τῆς οἰκουμένης περάτων συνδραμῶν, Πατρός καί Υἱοῦ, καί Πνεύματος ἁγίου, μίαν οὐσίαν ἐδογματίσεν καί φύσιν, καί τό μυστήριον τῆς θεολογίας, τρανῶς παρέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὓς εὐφημοῦντες ἐν πίστει, μακαρίζομεν λέγοντες· Ὡς θεία παρεμβολή, θεηφόροι ὀπλίται, παρατάξεως Κυρίου· ἀστέρες πολύφωτοι, τοῦ νοητοῦ στερεώματος· τῆς μυστικῆς Σιών οἱ ἀκαθαίρετοι πύργοι· τά μυρίπνοα ἄνθη τοῦ Παραδείσου· τά πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου. Νικαίας τό καύχημα· οἰκουμένης ἀγλαίσμα· ἐκτενῶς πρεσβεύσατε, ὑπέρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. (Ἀπό τήν ὑμνολογία τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀγίων Πατέρων).

(Ἡ σύνοδος τῶν Ἀγίων Πατέρων, πού ἔτρεξαν ἀπό τά πέρατα τῆς Οἰκουμένης, δογματίσεν ὅτι ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα ἔχουν μιά οὐσία καί φύση, καί αὐτό τό μυστήριον τῆς θεολογίας τό παρέδωκε μέ σαφήνεια στήν Ἐκκλησία· αὐτούς τιμώντας μέ πίστη, ἄς τούς μακαρίσουμε λέγοντας: « Ὡς θεϊκή παρατάξη, θεηφόροι ὀπλίτες τῆς παρατάξεως τοῦ Κυρίου, λαμπερά ἀστέρια τοῦ νοητοῦ οὐρανοῦ· (σεῖς πού εἰστε) οἱ ἄπαρτοι πύργοι τῆς μυστικῆς Σιών, τά μυρωδάτα λουλούδια τοῦ Παραδείσου, τά ὀλόχρυσα στόματα τοῦ Λόγου, τό καύχημα τῆς Νικαίας, τό στολίδι τῆς οἰκουμένης, παρακαλέσετε θερμά τό Θεό γιά τή σωτηρία τῶν ψυχῶν μας).

2. «Οἱ Πατέρες δέν εἶναι ἀπλῶς μάρτυρες τῆς παλιᾶς πίστεως, ἀλλά, πάνω ἀπό ὅλα καί πρῖν ἀπό ὅλα, εἶναι μάρτυρες τῆς ὀρθῆς πίστεως» (π. Γ. Φλορόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας σελ. 17-18).

Η ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΗΜΕΡΑ

Προβλήματα της σύγχρονης ιεραποστολής. Ἡ χριστιανική ιεραποστολή διεξάγεται καί σήμερα ἀπό τήν Ἐκκλησία σέ διάφορες περιοχές τοῦ κόσμου. Σήμερα ὅμως, ἔχει νά ἀντιμετωπίσει, ὄχι μόνο τά παλιά καί μόνιμα προβλήματά της¹, ἀλλά καί νεότερα προβλήματα, πού δημιούργησαν οἱ σύγχρονες συνθήκες καί καταστάσεις. Τέτοια νέα προβλήματα τῆς σύγχρονης ιεραποστολῆς εἶναι:

1) *Ἡ πληθυσμιακή ἔκρηξη τοῦ κόσμου*, πού προκαλεῖ τό ἐξῆς παράδοξο φαινόμενο: ἐνῶ μέ τίς προσπάθειες τῶν χριστιανῶν ιεραποστόλων ὁ ἀριθμός τῶν Χριστιανῶν αὐξάνεται συνολικά στόν κόσμο, ἐν τούτοις, συγκριτικά μέ τούς ὁπαδούς ἄλλων θρησκειῶν, ὁ ἀριθμός αὐτός παρουσιάζει συνεχῶς ἐπιδεινούμενη μείωση. Τοῦτο γίνεται, γιατί ἡ συντριπτική αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ συμβαίνει στίς ὑπανάπτυκτες μή χριστιανικές χώρες τοῦ Τρίτου Κόσμου, ἐνῶ στίς χριστιανικές χώρες τῆς Δύσεως παρατηρεῖται ὑπογεννητικότητα.

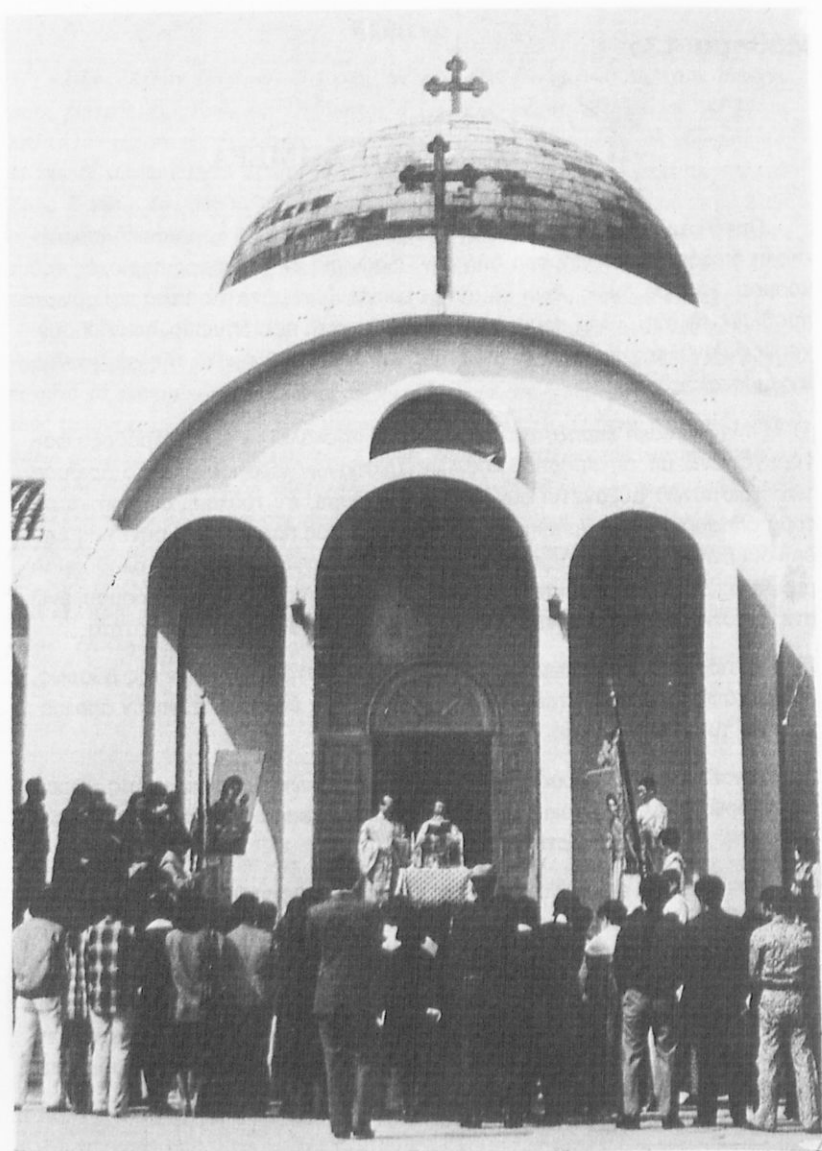
2) *Ἡ ἀντίδραση τῶν χωρῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου* κατὰ τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες στούς νεότερους χρόνους ἐκμεταλλεύτηκαν ἀποικιοκρατικά τόν Τρίτο Κόσμο.

3) *Ἡ ἀναθίωση τῶν παραδοσιακῶν μή χριστιανικῶν θρησκειῶν* στίς χώρες τῆς Ἀφρικῆς καί τῆς Ἀσίας, πού ἦρθε ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀπελευθερώσεώς τους ἀπό τήν ἀποικιοκρατία.

4) *Ἡ ἐπικράτηση σέ πολλές ἀπό τίς χώρες αὐτές καθεστώτων μέ ὕλιστική καί ἀντιθρησκευτική κοσμοθεωρία*, πού εἶναι ἐχθρικά πρὸς κάθε θρησκευτική δραστηριότητα.

5) *Ἡ ἐκβιομηχάνιση τῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καί Ἀφρικῆς* μετά τήν ἀνεξαρτησία τους, πού ἐπιφέρει ἀλλαγές στόν παραδοσιακό τρόπο ζωῆς τῶν κατοίκων τους καί εἰσάγει σ' αὐτές τό πνεῦμα τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας καί ἐκκοσμικεύσεως.

1. Πάγια προβλήματα τῆς ιεραποστολῆς εἶναι ἡ ἀντίδραση τῶν πολιτικῶν καί θρησκευτικῶν ἀρχῶν τῶν μή χριστιανικῶν λαῶν, ἡ πολυγλωσσία, οἱ κλιματολογικές καί ὑγειονομικές συνθήκες, τῶν χωρῶν ιεραποστολῆς, ἡ συνήθεια ἡ ὁποία ὑποβάλλει τήν ἐμμονή στήν πατροπαράδοτη θρησκεία κ.ἄ.

Ἁγιασμός μπροστά στὸν ὀρθόδοξο ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου
(Σεοῦλ – Κορέας)

Ἀφύπνιση καὶ ιεραποστολική δράση ἄλλων θρησκευμάτων. Καί ἄλλα θρησκεύματα, πού συμμαρίζονται μαζί μέ τό Χριστιανισμό τήν πανανθρώπινη προοπτική, ἐπιδιώκουν στίς μέρες μας τήν ἐπέκτασή τους καί σέ ἄλλους λαούς καί παρουσιάζουν μιά ἀφύπνιση τοῦ ιεραποστολικοῦ τους ζήλου. Τέτοια θρησκεύματα εἶναι: 1) ὁ *Μωαμεθανισμός*, πού σέ πολλές μουσουλμανικές χώρες (π.χ. Αἴγυπτο) ἐκπαιδεύει ιεραποστόλους καί διοργανώνει ιεραποστολές σέ χώρες κυρίως τῆς Ἀφρικής καί τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀσίας. Ἱεραποστολική προσπάθεια ἔχει ἐπίσης ἀναλάβει καί στήν Κίνα, Ἀγγλία καί Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικής, ὅπου οἱ Μαῦροι Μουσουλμάνοι ἔχουν ἤδη γίνει ὑπολογίσιμη δύναμη. 2) Ὁ *Ἰνδοϊσμός*, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει ιεραποστολική δραστηριότητα καί σ' αὐτήν ἀκόμα τήν Εὐρώπῃ καί τήν Ἀμερική, ὅπου διάφοροι περιοδεύοντες Ἰνδοί «γκουρού» διαδίδουν τήν ἰνδική διδασκαλία καί διάφορες μορφές τῆς ἰνδικῆς πνευματικότητας (π.χ. γιόγκα κ.ἄ.). 3) Ὁ *Βουδισμός*, μιά θρησκεία μέ ἀνέκαθεν ἔντονο ιεραποστολικό ἐνδιαφέρον, καταβάλλει καί σήμερα προσπάθειες ἐπεκτάσεώς του σέ ἀσιατικές χώρες, ἀλλά καί στήν Ἀμερική καί στήν Εὐρώπῃ, ὅπου ἀπό τό 19ο αἰῶνα ἀσκεῖ ἐπίδραση στήν εὐρωπαϊκή φιλοσοφία (Πρβλ. Σοπενχάουερ, Βάγκνερ, Νίτσε). Μέ τή μορφή τοῦ Zen¹ ἔχει ἀποκτήσει ἀρκετούς ὁπαδούς, ὄχι μόνο στήν Ἰαπωνία καί τήν Κίνα ἀλλά καί σέ χώρες τῆς Δύσεως.

Χριστιανική ιεραποστολή καί ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν. Πολλές φορές στό παρελθόν τό ἔργο ἀγνῶν χριστιανῶν ιεραποστόλων, πού ξεκινοῦσαν πάντα ἀπό ἀγαθή διάθεση, τό ἐκμεταλλεύτηκαν σκοτεινοί ἄνθρωποι γιά νά ὑποδουλώσουν πολιτικά ἢ οἰκονομικά λαούς, στηρίζοντας τά δυτικά ἀποικιοκρατικά καθεστώτα. Τή βάνανυση αὐτή ἐκμετάλλευση τοῦ Χριστιανισμοῦ πρέπει νά ἀποφύγει ἡ σύγχρονη χριστιανική ιεραποστολή. Γι' αὐτό, στίς περιοχές ὅπου ὑπάρχουν ἀκόμα ὑπόδουλοι λαοί, πρέπει μέ θάρρος νά σταθεῖ δίπλα στούς ὑποδούλους καί ἀδικουμένους καί νά τοὺς βοηθήσει νά ἀνακτήσουν τήν ἐλευθερία τους. Δέν τό ἐπιτρέπει ἡ ἀγάπη, πού ἔρχεται νά τοὺς κηρύξει ἡ χριστιανική ιεραποστολή, νά μένει αὐτή ἀπαθής καί οὐδέτερη μπροστά στά τεράστια προβλήματα τους.

Ἡ εὐθύνη τῶν Χριστιανῶν γιά τόν κόσμο πού ἔρχεται. Ἡ εὐθύνη τῶν σημερινῶν Χριστιανῶν γιά τόν αὐριανό κόσμο εἶναι τεράστια, γιατί εἶναι φανερό πώς ἀπό τίς προσπάθειες πού θά καταβληθοῦν σήμερα ἐξαρτᾶται ἡ

1. Τό Zen εἶναι σχολή (μορφή) τοῦ Βουδισμού, πού ἀναπτύχθηκε κυρίως στήν Κίνα καί τήν Ἰαπωνία. Ἐπιδιώκει τή λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τή μέθοδο τῆς πνευματικῆς περισυλλογῆς.

Τά παιδιά τοῦ κατήχητικοῦ ἀπλώνουν τὰ χέρια γιά νά πάρουν μιά εἰκονίτσα ἀπό τόν π. Χαρίτωνα. Πόση χαρά τούς δίνει αὐτό τό μικρό δῶρο!

ποιότητα τῆς ζωῆς τοῦ αὔριο. Ἀλλά γιά νά εἶναι τό αὔριο ὑψηλῆς ποιότητας πρέπει νά εἶναι στενά συνδεδεμένο μέ τό Χριστό. Γιατί εἶναι διδάγμα τῆς ἱστορίας καί ἀγιογραφικῆ ἀλήθειας ὅτι ὁ Χριστός εἶναι «τό φῶς τοῦ κόσμου» (Ἰω. 8, 12). Ὅ,τι μεγάλο καί ὠραῖο, ἀληθινό καί ἅγιο ἔχει ἐπιτευχθεῖ σ' αὐτό τόν κόσμο εἶναι κατ' ἐμπνευση τῆς δικῆς Του διδασκαλίας. Γι' αὐτό, ὅσο πιά πολλῶν ἀνθρώπων κτῆμα γίνεται ἡ διδασκαλία Του καί ὅσο πιά πολλοί ἀνθρώποι ζοῦν καί ἐργάζονται σύμφωνα μέ τό δικό Του θέλημα, τόσο καλύτερος θά εἶναι ὁ κόσμος πού ἔρχεται. Ἀντίθετα, ὁ κόσμος ἀπό τόν ὁποῖο σιγά-σιγά ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ θά χάνεται καί ἡ διδασκαλία Του θά ξεχνιέται, θά εἶναι ἕνας κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀργά ἀλλά σταθερά θά πορεύεται πρὸς τήν ἀπόγνωση, τή φρίκη καί τήν καταστροφή. Κι ἐδῶ βρίσκεται ἡ μεγάλη εὐθύνη τῶν Χριστιανῶν πού ὀφείλουν, παράλληλα μέ τήν προσπάθεια νά ἀποκτήσουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι γνησιότερο χριστιανικό ἦθος, νά συνεργήσουν, ὥστε ἡ σώζουσα ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ νά γίνει γνωστή, εἰ δυνατόν, σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἑρωτήσεις

1. Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀντίδραση πολλῶν χωρῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου κατὰ τῆς χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς; Πῶς μπορεῖ ἡ ἀντίδραση αὐτὴ νὰ ὑπερνικηθεῖ;
2. Ποιὰ ἡ σημασία τῆς ἐξάρσεως τῆς ἱεραποστολικῆς δράσεως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ γιὰ τὴν περιοχὴ μας;
3. Τί περιμένουν ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἱεραποστολὴ οἱ ὑπόδουλοι καὶ ἀδικούμενοι λαοί;

Κείμενα

1. «Τὰ ἔθνη ἀκούοντα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὡς καλὰ καὶ μεγάλα θαυμάζει· ἔπειτα καταμαθόντα τὰ ἔργα ἡμῶν ὅτι οὐκ ἔστιν ἄξια τῶν ρημάτων ὧν λέγομεν, ἔνθεν εἰς βλασφημίαν τρέπονται, λέγοντες εἶναι μῦθόν τινα καὶ πλάνην» (Β' Κλήμεντος 13,3). (Οἱ εἰδωολάτρες ὅταν ἀκοῦν ἀπὸ τὸ στόμα μας τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἶναι καλὰ καὶ μεγάλα, τὰ θαυμάζουν· ὕστερα, ὅταν ἀντιληφθοῦν ὅτι τὰ ἔργα μας δὲν εἶναι ἀντάξια τῶν λόγων πού λέμε, τρέπονται σὲ βλαστήμια καὶ λένε ὅτι αὐτὰ εἶναι μῦθος καὶ πλάνη).

2. « Ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς τὸ κρισιμότερο πρόβλημα τῆς χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ ἀναγγελία τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ ἡ ζωντανὴ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παντοῦ καὶ πάντοτε· τὸ πῶς θὰ ζοῦμε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». (Ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἀναστάσιος, Καθηγητὴς Παν/μίου Ἀθηνῶν).

Γεωγραφική δραστηριότητα Ορθόδοξων Εκκλησιών

Παραφορικά στοιχεία για την ιεραποστολή

Εκκλησία	Χώρας	Γεωγραφική δραστηριότητα
Της Ρωσίας	Βορειοανατολικές περιοχές της Ρωσίας (Σιβηρία, περιοχές του ποταμού Βόλγα, Υπερ-Βαϊκαλική περιοχή, Χερσόνησος της Kamtschatka και γενικά η Ρωσική Άνω Ανατολή), Αλκούτα Νήσοι, Αλάσκα, Ιαπωνία, Κίνα και Κορέα.	Ο άγ. Στέφανος του Περμ έμπορος του ζιτανιού, ο άγ. Γουρί (έφηβε στους Μακρεθόνους του Kazan), ο Βενιαμίν Σμιρνόφ (στους Εσκιμώους) ο Φιλόθεος Leshchinsky (στους Ostiaks, Voguls κ.ά.), οι Ευγένιος Kazantsev, Μαξίμους Gloukarev και Βλαδίσλαβος Ρελτον (στη Σιβηρία), ο Όσιος Γερμανός και ο Ίννοκέντιος Veniaminov (στις Αλκούτες Νήσους και την Αλάσκα), ο Παρθένος Ρορον και ο Βενιαμίν Blagovannov (στην περιοχή Trans-Baikal), ο Ilimsky (στους Τατάρους), ο άγιος Νεζλός και ο Βασίλιος (στους Μογγόλους, Μπουριάτες) και ο Nikolai Kazatkin (στην Ιαπωνία), ο Χριστόφορος Παπαρσεντίουλος (+1972), κ. Χαρίτων Πετριμαπίδης, π. Διονύσιος Μπέκος, π. Κουάβι Γρηγοριάτης, π. Ελευθέριος Ζυζούλης, π. Νέστορ Μάκος, π. Γεώργιος Καστανός.
Της Ελλάδας	α) ΊΜ. Κεντρικός Αρσινόης (Ζαφ. Ρουάντα, Μπουρουντί), β) ΊΜ. Άσπολ. Αρσινόης (Κένυα, Ουγκάντα, Τανζανία. Πατοί: 25.000 - 40.000).	24 ναύτες, 23 ιερείς (οι 6 είναι Έλληνες), 2 δακτύλοι και 5000 πιστοί, ιερατική Σχολή εις Ναιρόμπι με έξοδα του πρώην Άρχεπ. Κυρίου Μακαρίου του Γ', 36 ένορίες, 34 έρετες και 1 δάκρυος (βιγενέες), 100 όληγομλες έστες (βιγενών όρθόδοξων, 10 Κενυάτες σπουδάζουν με υποτροφία της Άποστολής Δακονίας, 2 βιγενέες επισκόποι, 9 ένορίες βιγενών με 14 βιγενέες ιερείς, 2 σπουδαστές υπότροφοι της Άποστ. Δακονίας, 3 ένορίες βιγενών χωρίς ιερέα.
Της Γαλλίας	γ) ΊΜ. Δυτικής Αρσινόης (Καμερούν, Γκάνα).	Μικρός αριθμός βιγενών όρθόδοξων, 1 σπουδαστής - υπότροφος της Άποστολής Δακονίας, Άρσινόος βιγενών που σπουδάζουνται «ορθόδοξοι», 2 σπουδαστές - υπότροφοι της Άποστολής Δακονίας.
Κορέας	Άνθεια στην ΊΜ. Νέας Ζηλαντίας.	Ί. Νόβος Άγιος Νικόλαος Σκού με όρθόδοξο Νηπιαγωγείο, 500 πιστοί, 1 Κορεάτης φοιτητής Θεολογίας - υπότροφος της Άποστολής Δακονίας, Υπηρετεί Έλληνας ιερέας.

Σημείωση: Τα στοιχεία αυτά δημοσιεύθηκαν στην Έφημερίδα της Άποστολής Δακονίας «Εκκλησιαστική Αντίθεση», 16 Φεβρ. 1980.

Στοιχεία ιεραποστολικής δραστηριότητας Ρωμαιοκαθολικών,
Προτεσταντών και Ορθόδοξων

Οι Ρωμαιοκαθολικοί και οι Προτεσταντές ανέπτυξαν έντονη ιεραποστολική δραστηριότητα από την εποχή των μεγάλων γεωγραφικών ανακαλύψεων μέχρι σήμερα (15ος - 19ος αι.), γι' αυτό και ο αριθμός των άσθοντων τους (όρθοδοξων και μετασταντών) στις άλλες ηπείρους διαφέρει πάρα πολύ σε σχέση με τους Ορθόδοξους. Παράγονται πιο κάτω ποσοστά των Χριστιανών επί του ολικού πληθυσμού διαφόρων χωρών, παρμένα από το Bulletin of United Bible Societies, 1978

ΑΦΡΙΚΗ				ΑΜΕΡΙΚΗ				ΑΣΙΑ			
Χώρας	ΡΚαθολικοί	Προτεσταντί	Ορθόδοξ	Χώρας	ΡΚαθολικοί	Προτεσταντί	Ορθόδοξ	Χώρας	ΡΚαθολικοί	Προτεσταντί	Ορθόδοξ
Αίθιοπία	0,5%	3%	46%	Αίγυπτος	78%	20%	-	Αυστραλία	27%	55%	2,5%
Αλγερία	8,5%	3,5%	-	Αργεντινή	88,6%	2,6%	0,4%	Βιετνάμ (Βόρειο)	0,9%	-	-
Ανγκόλα	0,4%	-	-	Βενεζουέλα	95%	1%	-	Βιετνάμ (Νότιο)	8,79%	1,03%	-
Γουινέα	40%	12%	-	Βερμούδες	14,6%	62,7%	-	Γάλλια	1,5%	8%	0,94%
Γουινέα	48%	12%	-	Βολιβία	93%	2,5%	-	Ιαπωνία	0,03%	0,03%	-
Γουινέα	14%	26%	-	Βραζιλία	89,4%	10,5%	0,1%	Ιαπωνία	1,1%	0,03%	-
Ζαΐρ	39%	13%	-	Γαλλικές Αντίλλες	91%	0,3%	-	Καίρι	0,3%	-	-
Ζαΐρ	17%	11%	-	Γουατεμάλα	96%	3,5%	-	Καίρι	2,4%	10,5%	-
Ζουαζιλάνδη	-	60%	-	Γουινέα	14,9%	24%	-	Καίρι	0,8%	0,2%	-
Καμερούν	21%	-	-	Δominικανή Δημοκρατία	98,2%	1,4%	-	Μαλάκια	1,3%	0,5%	0,2%
Κένια	28,1%	21,3%	2,2%	Ελ Σαλβαντόρ	96%	3,5%	-	Μπαγκλαντές	0,2%	0,1%	-
Κόγκο	35%	18%	-	ΗΠΑ	23,6%	34,9%	-	Ν. Ζηλανδία	15%	70%	-
Μαδαγασκάρη	20%	18%	-	Ισημερινός	88%	0,4%	0,1%	Νοτι. Ειρηνικός	21,7%	55,5%	-
Μαλάουα	17%	10%	-	Καναδάς	46,2%	45%	2,6%	Πακισταν	0,7%	1,2%	-
Μαρόκο	1,8%	-	-	Κολομβία	90%	5%	-	Σιγκαπούρη	2,5%	2%	0,2%
Μεξικό	16%	5%	-	Κόστα Ρίκο	96%	3,5%	-	Σιρία	2,5%	0,2%	5%
Μπουρουντί	60%	7%	-	Κούβα	80,6%	-	-	Ταϊλάνδη	0,4%	0,2%	-
Ναμίμπια	6,1%	45%	-	Μεξικό	96%	2%	-	Φιλιππίνες	85,8%	3,1%	-
Νιγηρία	4%	5%	-	Μισσισιππί	2,8%	73,5%	-	Φορμόζα	1,9%	1,8%	-
Νότιος Αφρική	8%	85%	-	Μισσισιππί	22,5%	58,8%	-	Χονγκ-Κονγκ	6%	4%	-
Ουγκάντα	30%	20%	-	Μπράζιλ	60,9%	31,6%	-				
Ρουάντα	10%	61%	-	Νικαράγουα	96%	2%	-				
Ρουάντα	45%	10%	-	Ολλανδικές Αντίλλες	87%	4%	-				
Σενεγάλη	2%	5%	-	Ουγκάντα	71%	2%	-				
Σομαλία	2%	-	-	Ουγκάντα	90%	1,5%	-				
Σουδάν	3%	2%	-	Παναμάς	96%	3,5%	-				
Τανζανία	20%	10%	-	Παράγουαϊ	95%	3%	-				
Τζιμπουτί	4,7%	-	0,3%	Περου	97%	1,25%	-				
Τογκό	21%	6%	-	Πόρτο Ρίκο	85%	15%	-				
Τυνησία	0,6%	-	-	Χαλί	85%	9%	-				
Τσαντ	3%	3%	-				-				

Σημειώσεις : (1) Στις ΗΠΑ, μεταξύ του ποσοστού των «Λογίων Χριστιανών» (2,3%), πολλοί είναι ορθόδοξοι μετασταντές. Ορθόδοξοι υπάρχουν σε μικρούς αριθμούς και σε άλλες χώρες, χωρίς να μετρηθούν στα ίδια.
(2) Στην Αίθιοπία το αναμενόμενο ποσοστό (46%) στους Ορθόδοξους, ύπνοσε τους Προκαθημένους Αιθίοπες.

ΔΙΩΓΜΟΣ

Μάθημα 14ο

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΩΓΜΟΥ

Οι διωγμοί στους πρώτους τρεις αιώνες. Οι πρώτοι Χριστιανοί, ούτε ως άτομα, ούτε ως ομάδες και κοινότητες μέσα σε κάθε πόλη, εμφανίστηκαν σαν μία επαναστατική φατρία. Ζούσαν, όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι, ασκούσαν τα επαγγέλματά τους, πειθαρχούσαν στους νόμους. Ήσαν όμως, ο καινούριος λαός, ο Λαός του Θεού, που με την εφαρμογή της «καινής διδαχής» σε κάθε λεπτομέρεια της καθημερινής ζωής συντελούσε στην ανάγνωση και την «έν Χριστώ» μεταμόρφωση της κοινωνίας.

Με την εμφάνιση και εξάπλωση του Χριστιανισμού μία νέα κοινωνική κατάσταση εισήλθε στον κόσμο, που αποτελούσε όμως φανερή αντίθεση με τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές και πολιτικές προκαταλήψεις του τότε κόσμου, των Ιουδαίων και Έθνικων. Γι' αυτό οι Χριστιανοί από τα πρώτα βήματά τους αντιμετωπίζονται με βίαιο και σκληρό τρόπο.

Οι διώκτες. Οι θρησκευτικοί άρχοντες των Ιουδαίων αντέδρασαν με σκληρότητα στο έργο των Αποστόλων. Έβλεπαν τη δράση τους ως κίνδυνο που απειλούσε τα συμφέροντά τους. Ο διωγμός ήταν ή πιό εύκολη λύση. Ο διάκονος Στέφανος λιθοβολείται και γίνεται ο πρώτος μάρτυρας και άμέσως ξεσπά μεγάλος διωγμός κατά της Εκκλησίας. Με διαταγή του Ήρωδη Αγρίππα αποκεφαλίζεται ο Ιάκωβος του Ζεβεδαίου, φυλακίζεται ο Πέτρος, διασκορπίζονται οι μαθητές στην Ιουδαία και τη Σαμάρεια, και λίγο πρό της πολιορκίας των Ιεροσολύμων πέφτει θύμα του Ιουδαϊκού φανατισμού ο πρώτος επίσκοπος Ιεροσολύμων, Ιάκωβος ο Αδελφόθεος. Ο Απόστολος των Εθνών, ο Παύλος, λιθοβολείται, φυλακίζεται, και μαστιγώνεται από τους όμοεθνείς του.

Οι Ρωμαίοι δέν καταδίωξαν άμέσως τους Χριστιανούς, γιατί στην άρχή δέν τους ξεχώριζαν από τους Ιουδαίους. Όταν όμως θά τους διακρίνουν από τη διαφορετική ζωή τους, τη διαφορετική στάση τους απέναντι στην κατα-

στροφή της Ἱερουσαλήμ καί τήν ἄρνησή τους νά πληρώσουν φόρο στό Καπιτώλιο, θά ἀρχίσουν τούς διωγμούς καί τίς θανατώσεις.

Ὁ ἀνίκανος αὐτοκράτορας Νέρωνας (55 – 68) στρέφει τήν ὀργή τοῦ λαοῦ κατά τῶν Χριστιανῶν, γιά νά σωθεῖ ἀπό τήν κατηγορία, ὅτι αὐτός πυρπόλησε τή Ρώμη. Ὁ Τραϊανός (98 – 117) εἶναι ὁ πρῶτος, πού ρυθμίζει νομικά τό θέμα τῶν διωγμῶν, μέ προσωπικές ὁδηγίες, πού ἔστειλε στόν ἐπαρχο τῆς Βιθυνίας Πλίνιο. Ἀπό τό Δέκιο (249 – 251) ἀρχίζει ἡ ἐκδοση διαταγμάτων γιά νά ἐξαναγκαστοῦν οἱ Χριστιανοί νά δεχτοῦν τή ρωμαϊκή θρησκεία. Ὁ Βαλεριανός (253 – 260) στράφηκε συστηματικά κατά τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως καί τῆς Χριστιανικῆς λατρείας. Ὁ Διοκλητιανός (285 – 305), συμπληρώνοντας τό Βαλεριανό, διατάσσει τήν καταστροφή τῶν ναῶν καί τῶν ἱερῶν βιβλίων, καί καταδιώκονται οἱ Χριστιανοί πού κατέχουν πολιτικά καί στρατιωτικά ἀξιώματα.

Κίνητρα, σκοποί καί ἀποτελέσματα τῶν διωγμῶν. Οἱ Ἑβραῖοι, προσκολλημένοι στό γράμμα τοῦ νόμου, εἶδαν τό Χριστιανισμό ὡς Ἰουδαϊκή αἵρεση, πού ἔπρεπε νά συντριβεῖ. Τό διάκονο Στέφανο π.χ. τόν κατηγορήσαν ὅτι μέ τή διδασκαλία του ἤθελε νά «...ἀλλάξει τά ἔθνη (= τόν τρόπο κοινωνικῆς ζωῆς) πού παρέδωσέ ὁ Μωϋσῆς» (Πράξ. 6,14), καί γι' αὐτό τόν θανάτωσαν.

Στόν εἰδωλολατρικό κόσμο ἡ ἐχθρότητα κατά τῆς Ἐκκλησίας στηρίζεται σέ τρεῖς λόγους:

1) *Πολιτική σκοπιμότητα.* Ἡ Πολιτεία βράδυνε νά λάβει ἐπίσημη θέση ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Οἱ πρῶτες διώξεις ξεκινοῦν ἄλλοτε ἀπό ἀνεύθυνους παράγοντες καί ἄλλοτε ἀπό τοπικούς διοικητές. Μέ τή χειροτέρευση τῆς πολιτικῆς καταστάσεως στό Ρωμαϊκό κράτος, ἔγινε πιό δύσκολη ἡ ζωή τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἄρνησή τους νά στρατεύονται καί νά δέχονται νά συμμορφωθοῦν μέ τήν ἐπίσημη κρατική λατρεία τῆς θεᾶς Ρώμης, τούς ἔφερε σέ ἐχθρική θέση. Ἔτσι οἱ ἐπίσημοι διωγμοί ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ξεκινούσαν ἀπό τά φιλόδοξα σχέδια τῶν αὐτοκρατόρων νά ἐκμηδενίσουν τόν ἐσωτερικό ἐχθρό καί νά στηρίξουν τήν ἀναμόρφωση τοῦ κράτους στή θρησκεία τῆς παλαιᾶς ἐνδοξίας Ρώμης.

2) *Ἀντίδραση τῶν φιλοσόφων.* Γιά σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα οἱ φιλόσοφοι ἀγνόησαν τό Χριστιανισμό. Δέν ἄρρησαν ὅμως νά συσπειρωθοῦν καί αὐτοί ἐναντίον του. Κατηγοροῦσαν τούς Χριστιανούς ὡς δεισιδαίμονες, τούς περιφρονοῦσαν καί τούς εἰρωνεύονταν. Ὁ ἐγωισμός, ὅτι μόνον αὐτοί κατεῖχαν τήν ἀλήθεια, δέν τούς ἄφηνε νά γνωρίσουν τήν πραγματική ἀλήθεια.

3) *Λαϊκή ἐχθρότητα.* Ὁ λαός τῆς αὐτοκρατορίας εἶχε πέσει θύμα τῆς ἀντιχριστιανικῆς προπαγάνδας, καί γι' αὐτό τό χριστιανικό κήρυγμα δέ βρῆκε τήν

άναμενόμενη άπήχηση. Ἡ ἔχθρα ξεκίνησε από τό ιερατεῖο καί τίς ἐπαγγελματικές τάξεις, πού θίχτηκαν οἰκονομικά από τό Χριστιανισμό. Ἐπειτα, οἱ Χριστιανοί μέ τήν αὐστηρότητα τῆς ζωῆς τους ἀποξενώθηκαν ἀπό τόν κόσμο καί ἐπειδή δέν μπορούσαν νά τούς καταλάβουν οἱ Ἑθνικοί, τούς περιφρονοῦσαν καί τροφοδοτοῦσαν τό μῖσος τους μέ μιά σειρά συκοφαντιῶν. Τοῦς κατηγοροῦσαν γιά «θυέστεια δεῖπνα», «οἰδιπόδειες μίξεις», καί ὡς μισανθρώπους καί ὑπαίτιους τῶν φυσικῶν συμφορῶν.

Τά ἀποτελέσματα τῶν διωγμῶν ἦταν: 1) Ἐμποδίστηκε ἡ ἀνάπτυξη τῆς διοργανώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς (λατρεία, θεολογία κτλ.). 2) Ἀπό τό πλῆθος τῶν μαρτύρων καί τίς ἀποστασίες τῶν ὀλιγοψύχων μειώθηκε ὁ ἀριθμός τῶν Χριστιανῶν. 3) Μέ ἀφορμή τό διασκορπισμό τῶν Χριστιανῶν ἀπό τοῦς δῶκτες, διαδόθηκε τό Ευαγγέλιο ταχύτερα καί μέ μεγαλύτερο ζῆλο. 4) Μᾶς δόθηκαν ὑπέροχα πρότυπα ἀγίων πού φανέρωσαν ὅτι ἡ ἠθική ἀντίσταση εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες καί, 5) Ἡ νικηφόρα στάση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στήν πανίσχυρη εἰδωλολατρική ἐξουσία ἀποκάλυψε ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἔχει θεία προέλευση.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ἡ ἐποχή τῶν μαρτύρων εἶναι πηγή δυνάμεως γιά κάθε ἐποχή;
2. Ποιά πρέπει νά εἶναι ἡ στάση μας σέ μιά καινούρια ἰδέα πού διαδίδεται;
3. Μέ ποιές ἀρετές τους «σκανδάλισαν» τοῦς συγχρόνους τους οἱ πρῶτοι Χριστιανοί;

Κείμενο

«Καί γάρ πατήρ ἐπολέμει παιδί τότε, καί υἱός ἡρνεῖτο πατέρα, καί γυναῖκες ἄνδρας, καί ἄνδρες γυναῖκας καί θυγατέρες μητέρας καί συγγενεῖς συγγενεῖς καί φίλοι φίλους καί ποικίλος τις ἦν ὁ πόλεμος οὗτος καί παντοδαπός, εἰς τάς οἰκίας ἔρπον, συγγενεῖς διασπών, βουλευτήρια ταράττων, δικαστήρια θορυβῶν, ὡς τῶν πατρίων ἔθων καταλυομένων, καί ἑορτῶν καί θεραπείας δαιμόνων καταλυομένης, ἃ τοῖς πάλαι νομοθέταις πρό τῶν ἄλλων ἀπάντων περισπούδαστα ἦν».

«Ὅπως ξέρουμε τήν ἐποχή ἐκείνη ὁ πατέρας ἀντιμαχόταν τό παιδί του, ὁ γιός ἀρνιόταν τόν πατέρα του, ὁ γυναῖκες τοῦς ἄντρες τους, οἱ ἄντρες τίς γυναῖκες τους, οἱ θυγατέρες τίς μητέρες τους, οἱ συγγενεῖς τοῦς συγγενεῖς τους, οἱ φίλοι τοῦς φίλους τους, κι ἐπαιρνε, θά ἔλεγε κανεῖς, χίλιες μορφές καί τρόπους ὁ πόλεμος αὐτός· γλιστροῦσε ὑποῦλα στά σπίτια μέσα καί χῶριζε βίαια τοῦς συγγενεῖς· ἔφερνε σύγχυση στά βουλευτήρια κι ἀναταραχή στά δικαστήρια, ἐπειδή ἀνέτρεπε τά πατροπαράδοτα ἔθιμα καί καταργοῦσε τίς γιορτές καί τή λατρεία τῶν δαιμόνων, πού οἱ ἀρχαῖοι νομοθέτες τά θεωροῦσαν τά σπουδαιότερα ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα».

(Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ε.Π. 50, 493 - 94, Μετάφρ. Ἰ. Ἀλεβιζάκη)

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Βίωση της «έν Χριστώ» ἐλευθερίας ἀπὸ τὸ διωκόμενο καὶ ἡ προσδοκία τῆς ἀναστάσεως. Στὴ διάρκεια τῶν διωγμῶν Χριστιανοί κάθε ἡλικίας καὶ φύλου, χωρὶς νὰ ἐξαιροῦνται καὶ τὰ παιδιὰ, ἔδειξαν πὼς ἤξεραν ὅχι μόνο νὰ ζοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ πεθαίνουν. Δέν εἶναι μόνο ὅτι βάδισαν ἀπλῶς στοῦ θάνατο, θαυμαστὸ εἶναι τὸ πὼς βάδισαν. Μὲ πίστη καὶ μὲ αὐτοθυσία πρωτοφανή, μὲ θάρρος καὶ μὲ γενναιότητα, μὲ χαρὰ καὶ μὲ ὕμνους. Ἐχαιραν γιατί ἀξιώθηκαν νὰ πάθουν κι αὐτοὶ κάτι γιὰ τὸν Κύριο, ὅπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος, πού ἔγραφε «χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου». Δέν ἔμειναν δέσμιοι τοῦ φθαρτοῦ κόσμου, ὑποταγμένοι στοῦ ἐγὼ καὶ στίς βιολογικές ἀνάγκες, ἀλλ' ἐλεύθερα δέχτηκαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀγάπη καὶ ἐλευθερία. Δέχτηκαν τὸ κάλεσμα νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ νὰ σηκώσουν τὸ σταυρὸ τῆς θυσίας, μετέχοντας ἔτσι στοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἐλεύθερη ἀποδοχή τοῦ μαρτυρίου εἶναι νίκη πάντων στοῦ Ἐγὼ. Νίκη πάντων στοῦ ἑνστικτο. Ὁ μάρτυρας, χάνοντας τὴ βιολογικὴ ζωὴ, βρίσκει τὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ὅταν, μετὰ ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια, ρωτοῦν τὸν πρεσβύτερο Πιόνιο, γιατί σπεύδει στοῦ θάνατο, ὁ ἅγιος πού ὁραματίζεται τὴ νέα ζωὴ, ἀπαντᾷ: Ὅχι στοῦ θάνατο, ἀλλὰ στὴ ζωὴ! Ὁ ἅγιος Ἰγνατίος παρακαλεῖ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ρώμης νὰ μὴν τὸν ἐμποδίσουν νὰ φτάσει στὴ ζωὴ, γιατί ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Ὁ Χριστὸς ἐκούσια καὶ ἀπὸ ἀγάπη θυσιάστηκε γιὰ τὴ σωτηρία μας. Οἱ μιμητὲς Του, οἱ μάρτυρες, ἐκούσια καὶ μὲ θαυμαστὴ γαλήνη δέχτηκαν τὸ μαρτύριο γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ ἡ θυσία τους εἶναι ἡ μεγαλύτερη συνέπεια στοῦ πιστεύω τους, καρπὸς τῆς βιώσεως τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ μάρτυρας μὲ τὴ θυσία του μετέχει ὅχι μόνο στοῦ θάνατο, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ χριστιανικὴ πίστη προσφέρει τὴ δύναμη στὸν ἄνθρωπο νὰ ἐξουδετερώσει τὸ θάνατο, καὶ ξεπερνώντας τον νὰ ζηρεῖ προκαταβολικά τὸ θρίαμβο τῆς ἀναστάσεως πού εἶναι ζωὴ αἰώνιας νίκης.

Ἀγωνιστικὸ φρόνημα καὶ ἐνθουσιαστικές τάσεις. Ἡ γνώμη ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐσπευδαν στοῦ μαρτύριο ἀπὸ ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ, δὲ βρίσκει πουθενὰ στήριγμα στὴ διδασκαλία καὶ στὴν πράξη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲ θεωρεῖ αὐτὴ τὴ ζωὴ κακὴ, ἀλλὰ ὠραία, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα «καλὰ λίαν». Ἡ παραμονὴ σ' αὐτὸ τὸν κόσμον

επιβάλλεται σάν υποχρέωση τοῦ Χριστιανοῦ, προκειμένου νά διαδοθεῖ τό Εὐαγγέλιο καί νά διατηρηθεῖ τό ἀνθρώπινο γένος. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία ἀπαγόρευε τήν ἐκούσια προσέλευση στό μαρτύριο. Ὁ ἅγιος Κυπριανός λέγει: «Ὁ Θεός δέν ἀπαιτεῖ τό αἷμα ἡμῶν, ἀλλά τήν πίστιν». Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεάς χαρακτηρίζει τήν ἐκούσια παράδοση ὡς αὐτοκτονία.

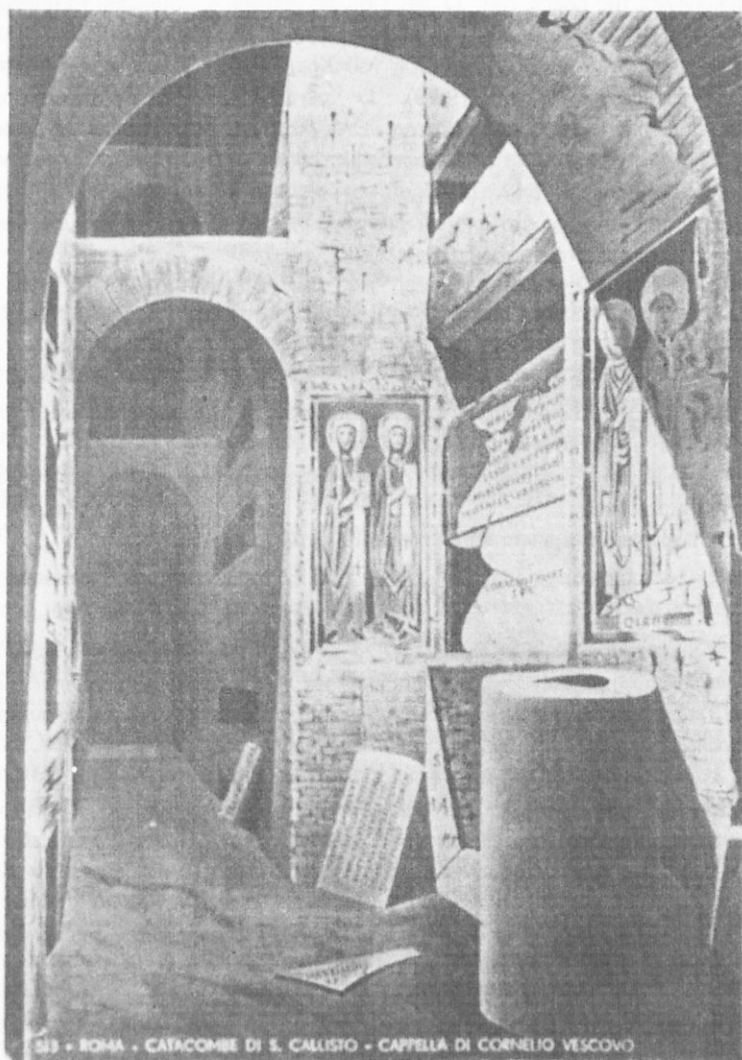
Οἱ μάρτυρες δέν ἀπέφευγαν τό μαρτύριο, γιατί πίστευαν στή συνέχεια τῆς ζωῆς πέρα ἀπό τό θάνατο. Ἐπαιρναν δύναμη ἀπό τή βεβαιότητα, ὅτι θά ἀκούσουν τήν ἡμέρα τῆς κρίσεως νά μιλά γι' αὐτούς ὁ Χριστός μπροστά στόν οὐράνιο Πατέρα. Ἡ πίστη αὐτή δημιουργοῦσε ἀπαράμιλλο ἀγωνιστικό φρόνημα καί ἐνίσχυε τίς ἐνθουσιαστικές τάσεις. Ὅταν ὁ ἀνθύπατος τῆς Σμύρνης ἀπειλοῦσε τόν ἅγιό Πολύκαρπο ὅτι θά φέρεי θηρία νά τόν κατασπαράξουν ἂν δέ θυσιάσει, ἀπάντησε: «Φέρε τα. Γιατί εἶναι ἀδύνατο νά μετανοήσω καί νά μεταπηδήσω ἀπό τά καλύτερα στά χειρότερα». ¹ Τέτοιος ἔρωτας γιά τά οὐράνια ἀγαθὰ πλημμύριζε τήν ψυχὴ τους, ὥστε στίς στιγμές τοῦ μαρτυρίου προσεύχονταν νά τά ἀπολαύσουν καί οἱ διώκτες. «Σωτηριῶδης ἀπόφασις» θεωρεῖται ἡ καταδίκη. Εἶναι μιά ἐγγύηση γιά τή σωτηρία τους, ἀφοῦ ἡ ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου δέ θεωρεῖται ἡμέρα θανάτου, ἀλλά ἀναστάσεως καί γεννήσεως του στήν πραγματική ζωή.

Δέν ἦταν θαυμαστή ὅμως μόνο ἡ στάση τῶν μαρτύρων, ἀλλά καί τῶν ἄλλων Χριστιανῶν, πού ἐσπευδαν νά συμπαρασταθοῦν στούς φυλακισμένους ἢ δικαζόμενους ἀδελφούς τους. Ἀπό τοὺς πρώτους αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία γνώρισε τό «εἰσπηδητικό μαρτύριο», σύμφωνα μέ τό ὁποῖο Χριστιανοί, γεμάτοι ἐνθουσιασμό, ὁρμοῦσαν ἀπό τό ἀνώνυμο πλήθος στό στάδιο, δηλώνοντας πῇ χριστιανική ιδιότητά τους. Ἡ Ἐκκλησία ἀπέτρεπε τοὺς Χριστιανούς ἀπό τό εἰσπηδητικό μαρτύριο. Ὅμως αὐτό παρουσιάστηκε ὡς ἀπόδειξη τοῦ ἀγωνιστικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τους, πού μεταδιδόταν ἀκόμα καί στοὺς ἐθνικούς θεατές καί τοὺς ἰδίους τοὺς δημίους τους ².

Ἑσχατολογικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς καί τῶν παθημάτων. Γιά τό μαρτυρα ὑπάρχει ἡ πίστη πῶς ἂν θέλουμε νά σώσουμε πραγματικά τήν ψυχὴ μας, πρέπει νά τῇ χάσουμε. Οἱ κοινωνοὶ τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ γίνονται

1. «Μετα χυμας καὶ γελωτος καὶ εὐφροσύνης» ἀκούσαν τήν καταδικαστική ἀπόφαση οἱ Χριστιανοὶ τῆς Θηβαΐδας. «Φαιδρῷ προσώπῳ καὶ διαθέσει εὐ μάλα προθυμοτάτῃ» ὁδηγεῖται στό μαρτύριο ὁ μάρτυς Ῥωμανός. Ἡ Ἀγαθονίκη ἀγαλλιωμένη ἐφήπλωσεν ἐαυτὴν ἐπὶ τό ξύλον».

2. Στό «Μηναῖο» διαβάζουμε ὅτι «ὁ ἅγιος Λαοδικεῖος, ὁ δεσμοφύλαξ, ξίφει τελειοῦται», «οἱ ἅγιοι Θεόφιμος καὶ Θεόδουλος οἱ ἀπὸ δημίων πιστεύοντες, πυρὶ τελειοῦνται». Ἐνας ἀπὸ τοὺς φρουροὺς τῶν 40 μαρτύρων μέ τήν ὁμολογία «καὶ ἐγὼ εἰμαι Χριστιανός» ρίχνεται στήν παγωμένη λίμνη μαρτυρώντας γιά τό Χριστό. Σημ. Βλέπε περισσότερα στό ἔργο τοῦ Σολτζενίτιν « Ἀρχιπέλαγος Γκούλακ».

Τό παρεκκλήσι τοῦ Κορνηλίου στήν Κατακόμβη τοῦ Ἁγίου Καλλίστου

καί κοινωνοί τῆς δόξας του. Ὁ Ἀπ. Παῦλος γράφει: «... οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρός τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι» (Ρωμ. 8,18). Κάθε θυσία στὸν κόσμον αὐτό χάρι τοῦ Χριστοῦ παίρνει ἀπ' αὐτόν «καρπὸ ἑκατονταπλασίονα» (Ματθ. 19,29). Ὁ Χριστιανὸς βλέπει ὅλα στὸν κόσμον μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς αἰωνιότητος. Ἔτσι γιὰ τὸ μάρτυρα ὁ θάνατος δὲ νοεῖται σὰν καταστροφή, ἀλλὰ σὰν γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ, ἀπὸ τὴν ξενιτιά, στὸ σπιτί τοῦ Θεοῦ πατέρα, στὴ μόνιμη πατρίδα. Κατὰ τὴν ἀρχαία παράδοση τὸ μαρτύριο θεωρεῖται «βάπτισμα αἵματος» καὶ ὁ μάρτυρας μπαίνει ἀμέσως στὴν οὐράνια βασιλεία.

Ἑρωτήσεις

1. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μάρτυρες ἦταν νέα παιδιά. Τί ἦταν ἐκεῖνο πού τοὺς ἐνεπνευσε τὴν ἀγωνιστικὴ τους διάθεση;
2. Τί ἀποδεικνύει ἡ βία γιὰ τὴν ἀντιμέτωπιση μιᾶς ιδέας, γιὰ κείνον πού τὴ χρησιμοποιοεῖ;
3. Οἱ μάρτυρες ὑπέμεναν τὰ βασανιστήρια μὲ χαρά. Γιατί;

Κείμενο

«... Σέ τίποτα δέ θά μέ ὠφελήσουν τὰ εὐχάριστα πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Εἶναι ὥραϊο γιὰ μένα νά πεθάνω γιὰ χάρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρά νά βασιλεύω σ' ὁλόκληρη τὴ γῆ. «Γιατί, τί ἔχει νά ὠφελῇ ὁ ἄνθρωπος, ἂν κερδίσει ὁλόκληρο τὸν κόσμον, χάσει ὅμως τὴν ψυχὴ του;» Ποθῶ τὸν Κύριο, τὸν Υἱὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἀποζητῶ Ἐκεῖνον πού πέθανε γιὰ μᾶς. Ἐπιθυμῶ Ἐκεῖνον πού ἀναστήθηκε γιὰ μᾶς. Συγχωρεῖστε με, ἀδελφοί· μὴ μέ ἐμποδίζετε νά φτάσω στὴ ζωὴ. Γιατί ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσετε νά πεθάνω· γιατί θάνατος εἶναι ἡ ζωὴ χωρὶς τὸ Χριστό. Ἀφοῦ θέλω νά ἀνήκω στό Θεό, μὴ μέ προσφέρετε στὸν κόσμον. Ἀφήστε με νά πάρω καθαρὸ φῶς. Ὅταν φτάσω ἐκεῖ, θά εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ». (Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, ΒΕΠ 7,304-305. Μετ. Ἐ. Θεοδώρου).

ΔΙΩΓΜΟΙ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Βυζάντιο και Άραβοκρατία. Ύστερα από φοβερούς διωγμούς, πού κράτησαν τρεις αιώνες, ή Έκκλησία του Χριστού βρήκε την έλευθερία της. Αυτό κατά μεγάλο μέρος όφείλεται στό Μεγάλο Κωνσταντίνο, πού έθεσε την Έκκλησία κάτω από την προστασία του. Μέ τό διάταγμα των Μεδιολάνων (313 μ.Χ.) οί εύρισκόμενοι στην κυριαρχία του λαοί ήταν έλεύθεροι νά ακολουθοϋν ή θρησκεία της έπιθυμίας τους. Έτσι καί ό χριστιανικός κόσμος άποκτοϋσε τό δικαίωμα νά άσκεϊ έλεύθερα τά χριστιανικά του καθήκοντα. Η Έκκλησία θά ζήσει μιά μεγάλη δημιουργική περίοδο ειρήνης καί προόδου, άλλα θά γνωρίσει καί πάλι στιγμές δοκιμασίας.

α. Βυζάντιο. Όταν ό αυτοκράτορας Ίουλιανός ό Παραβάτης (361–363) θέλησε, από μιά άνεδαφική νοσταλγία, νά άποκαταστήσει την είδωλολατρική θρησκεία, διατάραξε την ειρήνη της Έκκλησίας. Η άποτυχία του τόν έξαγρίωσε καί έξέσπασε κατά των Χριστιανών. Έξαπέλυσε σκληρούς διωγμούς καί οί Χριστιανοί γνώριζαν πολυάριθμα θύματα. Οί Άρειανοί έκτός των άλλων μέσων γιά την έπικράτησή τους, θά χρησιμοποιήσουν καί ή βία. Ο τελευταίος άρειανός αυτοκράτορας της Άνατολής, ό Ουάλης (364–378), καταδίωξε μέ φανατισμό τούς Όρθοδόξους, πολλοί από τούς όποιους κακοποιήθηκαν, έξορίστηκαν, έχασαν ή ζωή τους.

Η εικονομαχία, πού γιά 120 χρόνια (726–843) συντάραξε ή Βυζαντινή αυτοκρατορία, έγινε νέα άφορμή γιά διώξεις των εικονοφίλων. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ό Ε΄ έλαβε μέτρα κατά των μοναχών πού αντίδροϋσαν στην εικονομαχία καί στίς άποφάσεις της εικονομαχικής συνόδου του 754. Πολλά μοναστήρια κλείστηκαν, πολλοί μοναχοί καταδιώχτηκαν καί δέν έλειψαν τά μαρτύρια.

β. Άραβοκρατία. Νέοι διωγμοί προκλήθηκαν από τούς Άραβες. Ο Ίσλαμισμός χρησιμοποίησε τόν πόλεμο καί τό ξίφος γιά την πραγματοποίηση των έπεκτατικών του σχεδίων από τόν 7ο αϊ. Μέ την άπειλή του ξίφους, ή βαριά φορολογία, τίς κοινωνικές πιέσεις καί τούς έξευτελισμούς, οί Άραβες άντιμετώπιζαν τούς Χριστιανούς στίς χώρες πού έπικρατοϋσαν. Μέ τά βίαια μέ-

σα κατάφεραν νά ἐξαφανίσουν τό Χριστιανισμό ἀπό τήν Ἀραβία, νά τόν μειώσουν ἐπικίνδυνα σ' ἄλλες χώρες τῆς Ἀνατολῆς καί νά καταστήσουν ἐκεῖ κυρίαρχη θρησκεία τόν Ἰσλαμισμό.

Τουρκοκρατία, ἐξισλαμισμοί, Νεομάρτυρες. Οἱ Χριστιανοί ἐζησαν ἀκόμη χειρότερες στιγμές στό Τουρκικό κράτος, πού μέ τήν ἀπέραντη μισαλλοδοξία καί τό συγγόν θρησκευτικό φανατισμό προσπαθοῦσε νά ἐπιβάλλει τήν ἐξουσία του στούς ὑπόδουλους λαούς. Τό μαρτύριο πολλῶν Χριστιανῶν ἀποδεικνύει ὅτι τό «βεράτιο» (ἐπίσημο τουρκικό ἔγγραφο), μέ τό ὁποῖο οἱ ὑπόδουλοι λαοί εἶχαν τό δικαίωμα νά θρησκεύουν ἐλεύθερα, εἶχε θεωρητική μόνο ἀξία. Οἱ Τοῦρκοι ἐξανάγκαζαν τοὺς ὑποδούλους σέ ἐξισλαμισμό γιά τοὺς παρακάτω λόγους: 1. Σύμφωνα μέ τή Μωαμεθανική θρησκευτική συνείδηση, οἱ Μουσουλμάνοι ἔπρεπε ὄχι μόνο νά περιφρονοῦν τοὺς «ἀπίστους», ἀλλά καί νά προσπαθοῦν μέ κάθε μέσο, ἀκόμα καί μέ τή βία, νά τοὺς κάνουν Μωαμεθανούς. 2. Πίστευαν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξισλαμιζόμενοι θά ἔχαν τήν ἐθνική τους συνείδηση καί θά ἦταν ἀδύνατο νά ἐπαναστατήσουν, καί 3. Γιά νά ἐξασφαλίσουν ἀξιόλογα πρόσωπα, γιά τίς δημόσιες ὑπηρεσίες καί τήν παιδεία. Τά σχέδιά τους αὐτά τά πραγματοποιοῦσαν μέ τό *παιδομάζωμα*, τήν ἀρπαγή χριστιανῶν γυναικῶν, τή μετακίνηση χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, καί ἄλλους ἁμεσους καί ἑμμεσους τρόπους καταναγκασμοῦ. Ἔτσι ὁλόκληρες περιοχές τῆς Ἡπείρου καί τῆς Μακεδονίας ἐξισλαμίστηκαν.

Πολλοί Χριστιανοί, κάθε ἡλικίας καί φύλου, προτιμοῦσαν νά ὁμολογήσουν τήν πίστη τους καί νά δεχτοῦν μαρτυρικό θάνατο, παρά νά ἐξισλαμιστοῦν. Μέ τόν ἥρωικό τους θάνατο οἱ καλλίνικοι αὐτοὶ **Νεομάρτυρες** φανέρωναν τό δυναμισμό τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σέ κάθε ἐποχή καί τόπο, ἡ Ἐκκλησία ἔχει νά δείξει ἡρωικές μορφές μαρτύρων. Ἔτσι οἱ μάρτυρες δέν εἶναι μόνο κόσμημα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Καί «ἡ νέα Ἑλλάδα μπορεῖ ν' ἀπλώσει θαρρετά τό χέρι πρὸς τίς ἀρχαίες Ἐκκλησίες καί νά τίς χαιρετήσῃ σάν ἀδελφὴ»¹.

Ἕνας λαός γιά νά ἀντέξῃ σέ δύσκολες στιγμές, χρειάζεται, ἐκτός ἀπὸ τὴ δυνατὴ βιολογική του ρίζα, νά ἀντλεῖ τροφή καί ἀπὸ μιὰ πνευματική παράδοση πού θά δίνει νόημα στὴ ζωὴ του, στοὺς ἀγῶνες του, στὶς θυσίες του. Γι' αὐτό στά φλογερά κηρύγματά του ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (1714-1779) τόνιζε: «Ψυχὴ καὶ Χριστὸς σὰς χρειάζεται· αὐτὰ τὰ δύο. Ὅλος ὁ κόσμος νά πέσει ἐπάνω σας δέν μπορεῖ νά σὰς τὰ πάρει, ἐκτός καὶ τὰ δώσετε μέ τό θέλημά σας».

1. (Α.Ι.Γ. περ. Ἀκτίνες, Πάσσα 1943).

Οἱ «δυνάμεις καὶ οἱ ἐξουσίες» «τοῦ αἰῶνος τούτου» καὶ οἱ διωγμοὶ τῆς Ἐκκλησίας στὰ νεότερα χρόνια. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στὴ μακραίωνη πορεία τῆς δὲν ἔπαυσε νὰ γνωρίζει σωρεία διωγμῶν. Ἡ μαρτυρία τῆς στὸν κόσμο τῆς πώσεως δὲν ἔμεινε ποτὲ χωρὶς ἀντιδράσεις.

Σήμερα ἡ Ἐκκλησία διώκεται μὲ νέα ὄπλα καὶ νέες μεθόδους. Στὰ λεγόμενα φιλελεύθερα καθεστῶτα, οἱ ἀλήθειες τῆς πίστεως δοκιμάζονται ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία, τὴν περιφρόνηση στὴν ἀξία ἄνθρωπος, τὸ μηδενιστικὸ πνεῦμα, τὴ σύγχυση. Ὁ ὑλιστὴς ἄνθρωπος προσκυνᾷ τὸ «ἐγώ» του ὡς ἄλλο Θεό, καὶ σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει Θεός. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἀνέχεται, καὶ ἄλλοτε ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς γιὰ τὴν πίστη. Στὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα ἐπικρατεῖ ἡ στρατευμένη ἀθεΐα, ποὺ κτυπᾷ τὴν πίστη μὲ σύστημα, μὲ ὅλες τίς δυνάμεις. Στὶς σύγχρονες μορφές διωγμῶν οἱ Χριστιανοὶ βρίσκονται σὲ δύσκολη θέση, ἀλλὰ γνωρίζουν ὅτι δὲν εἶναι μόνοι. Εἶναι ὁμως ἀπαραίτητο νὰ γίνουν περισσότερο ἀγρυπνοὶ καὶ περισσότερο ἡρωϊκοί. Ἡ χριστιανικὴ ζωὴ τους καὶ ἡ μαρτυρία τους στὸ σύγχρονο κόσμο, εἶναι μιὰ ἀστείρευτη πηγὴ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδας.

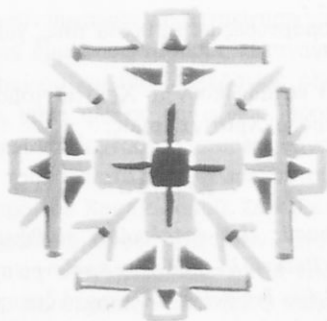
Ἑρωτήσεις

1. Τί ἀπέδειξαν οἱ Νεομάρτυρες μὲ τὴ θυσία τους, γιὰ τὸ Χριστιανισμό καὶ τὸν Ἑλληνισμό;
2. Γιατί φοβοῦνται καὶ καταδιώκουν τὸ Χριστιανισμό, τὴ σημερινὴ ἐποχὴ;
3. Πῶς διώκεται σήμερα ὁ Χριστιανισμός;

Κείμενο

«... Ὁ Γιουσούφ πασάς εἶχε καταδικάσει σὲ θάνατο μαρτυρικὸ πολλοὺς χριστιανούς. Ὁ ἴδιος ὁ Πουκεβίλ – ποῦ ἦταν πρόξενος στὴν Πάτρα – περνώντας ἀπὸ κάποιο χαράκωμα βρῆκε ἕνα σωρὸ Ἑλλήνες νὰ ξεψυχοῦν μέσα σὲ φρικτὰ βασανιστήρια. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς προσήχοντο γιὰ τοὺς δημίους τους, ἐνῶ ἐκεῖνοι τοὺς κοροΐδευαν. Στὸν τόπο τῶν βασανιστηρίων, ὅπου ὁ Γιουσούφ εἶχε ἄγρια τυραννῆσει μιὰ χριστιανὴ νέα, τὴν Ἀναστασία, ἦταν καὶ ἕνα παιδί 14 ἐτῶν, ὁ Χριστόδουλος. – Ἐ, σὺ Γκιαούρη, καιρὸς τώρα νὰ ὁμολογήσεις τὸν Ἀλλάχ καὶ τὸ Μωάμεθ, πρόσταξε τὸ παιδί ὁ Γιουσούφ, βέβαιος ὅτι τὸ χριστιανόπουλο εἶχε τρομοκρατηθεῖ παρακολουθώντας τὸ Μαρτύριο τῆς Ἀναστασίας. Ὁ Χριστόδουλος στήλωσε τὸ βλέμμα του στὸ σκληρὸ πρόσωπο τοῦ πασᾶ. Τὰ μάτια του πῆραν μιὰ οὐράνια λάμψη καὶ ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως φώναξε: «ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!» Λύσσαξε ὁ πασάς. Αὐτὸ τὸ μικρὸ νὰ τολμᾷ νὰ ἀντιστέκεται; – Τὸ βούρδουλα! 500 φορές νὰ μαστιγωθεῖ τὸ σκυλί, μούγκρισε ἀγριεμένο τὸ θεριό. Ὅσο χρονῶν εἶναι, τόσες φορές νὰ κρατῆσει τὸ βάσανο. Τὸ μαρτύριο ἦταν φοβερό. Τὸ μικρὸ παιδικὸ κορμὶ τὸ

ὄργωσαν πληγές, τό μούσκεψαν τά αἵματα. Οἱ πόνοι ἦταν ἀπερίγραπτοι, ὅμως δέ λύγισε. – Τό σῶμα μου ἀνήκει σέ σᾶς, μά ἡ ψυχή μου στό θεό καί ποτέ δέ θά τόν ἐγκαταλείψω, ἔλεγε»...(Πνευματική Πορεία, Κατηχ. Βοήθημα Μέσου Κ.Σ. τῆς Α.Δ. τῆς Ε.Ε., 1962, σελ. 178).

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΩΓΜΟΥ

Διωγμός της πίστεως, της αλήθειας και του ανθρώπου. Οι διωγμοί, με την πρώτη τους μορφή, περιορίστηκαν στην εποχή μας, αλλά δέ σταμάτησαν. Τότε μόνο θα παύσουν οι διωγμοί, όταν έκχριστιανιστεί ὁλος ὁ κόσμος. Σήμερα δέν καταδιώκονται παντοῦ φανερά οἱ Χριστιανοί, δέ διώκεται ἡ Ἐκκλησία ὡς ἴδρυμα. Καταδιώκεται ὁμως πάντοτε σκληρά καί ὑπουλα ἡ πίστη τοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀλήθειά Του. Καί ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου ὁ Χριστιανισμός γίνεται δεκτός ὡς βασικό στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δέ μένει πολὺς χώρος γιά τό Χριστό στήν περιοχή τῆς κοινωνίας. Δέ φυλακίζονται ἴσως καί δέν ἐκτελοῦνται στά ἀμφιθέατρα οἱ Χριστιανοί. Στέλνονται ὁμως ἀλλοῦ σέ «στρατόπεδα συγκεντρώσεως» καί «ψυχιατεῖα», ἡ φροντίζουν τά νεότερα συστήματα νά ἀποχριστιανίζουν τό γύρω μας χώρο, ἐμποδίζοντας τό Εὐαγγέλιο νά διαποτίζει τήν κοινωνική ζωή μας.

Ἡ θρησκευτική ἀδιαφορία, ὡς φαινόμενο κοινωνικό, συνδέεται μέ τήν καταναλωτική κοινωνία καί τήν ὑποτιθέμενη αὐτάρκειά της. Στό ὄνομα τοῦ ὀρθοῦ λόγου καί τῆς ἐπιστήμης ἡ πίστη στό Θεό γίνεται ὑποτονική, ὁ ἄνθρωπος ἀλλοτριώνεται, ἐξαρτώντας τό πᾶν στή ζωή του ἀπό τήν παντοδυναμία τῆς ἐπιστήμης, τῆς μηχανῆς, τοῦ κράτους, ἡ τοῦ χρήματος. Μέ τήν ἰδεολογική διάβρωση, πού συστηματικά καλλιεργεῖται, σχετικοποιεῖται ἡ χριστιανική ἀλήθεια, ἀποχρωματίζεται χριστιανικά ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, πού ζεῖ χωρίς μεταφυσικές προοπτικές, μέσα στόν ἀσφυκτικό κλοιό τοῦ ἐνδοκοσμικοῦ καί τοῦ παροδικοῦ. Ἡ ἀνθρώπινη ἀξία ὅλο καί περισσότερο ὑποτιμᾶται, ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία καί ἀξιοπρέπεια καταπατοῦνται, τά ἀνθρώπινα δικαιώματα καταντοῦν λόγια χωρίς πρακτική σημασία. Σ' αὐτό τό κλίμα ὁ μόνος πού τελικά ἀδικεῖται εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, πού κατάντησε φθηνότερος ἀπ' τίς μηχανές πού κατασκευάζει, ἐξάρτημα καί αὐτός τῶν μηχανῶν καί ἀπρόσωπο νοῦμερο κάποιου ἐργοστασίου.

Ἡ σύγχρονη πάλη τῶν ἰδεῶν. Τό κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἀδιάκοπη διασταύρωση ποικίλων πνευματικῶν καί ἰδεολογικῶν ρευμάτων καί ἡ μεταξύ τους πάλη. Οἱ σύγχρονες κοινωνίες δέν ἔχουν

Σημ. Βλέπε περισσότερα στό ἔργο τοῦ Σολζενίταιν « Ἀρχιπέλαγος Γκούλακ ».

Στή λατρευτική ζωή της 'Εκκλησίας βρίσκει παρηγοριά ό διωκόμενος Χριστιανισμός της εποχής μας. ('Από τό βιβλίο του Chnys Dahms, «έκατομύρια στή Ρωσία πιστεύουν στό Θεό»)

άμινή χαρακτήρα. Είναι ένα κράμα μιās άπέραντης ποικιλίας ιδεών, πνευματικών ροπών καί τάσεων. Δέν πρόκειται γιά μιά φυσική καί αϋθόρμητη διακίνηση τών ιδεών, αλλά γιά άριστα φτιαγμένους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς, πού έγκλωβίζουν τόν άνθρωπο στά στεγανά τους καί ανακόπτουν τήν έκχριστιάνιση της κοινωνίας. Γιατί ή σύγχυση, πού επικρέει ή σκληρή ιδεολογική πάλη της εποχής μας είναι τέτοια, ώστε τελικά νά καταλήγει ό άνθρωπος στό μηδενισμό, στήν άνατροπή τών αξιών καί τήν άνακήρυξη του ύλισμου σάν άπόλυτου δόγματος γιά τή ζωή του. Μέσα σέ ένα τέτοιο πνευματικό καί κοινωνικό κλίμα είναι έπόμενο νά μήν μπορεί πάντοτε ό σπόρος της χριστιανικής αλήθειας νά βλαστήσει. Οί έχθροί του Χριστιανισμού, πού δέν έπαισαν ποτέ νά υπάρχουν, καλυμμένοι πίσω άπό τήν άνωνυμία τους καί τά καλά κατασκευασμένα πολλές φορές προσωπεΐα τους, τό γνωρίζουν αυτό καί προσπαθούν νά αύξάνουν τήν ποικιλόμορφη σύγχυση καί νά κρατούν τήν ανθρώπο-

*“Άγιοι Μάρτυρες, τοιχογραφία Μετεώρων
Παρεκκλήσι 'Ι. Ναού Τριών 'Ιεραρχών, (16ου αιώνα)*

τητα στο ύπαρξιακό χάος. Ἡ συνειδητοποίηση ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν τῶν νέων μεθόδων, πού ἡ ἀντίχριστη ἀρνηση χρησιμοποιεῖ σήμερα ἐναντίον τῆς πίστεως, εἶναι ἡ σπουδαιότερη προϋπόθεση γιά νά ὀργανώσει καί ἡ Ἐκκλησία καλύτερα τόν τρόπο τῆς ἱεραποστολικῆς τῆς μαρτυρίας.

“Άσκηση τοῦ Χριστιανοῦ στήν ἀνεξιθρησκία καί τήν «κατά Χριστόν» ἐλευθερία. Ἡ χριστιανική ἀγάπη, πού δέν ἔχει ὅρια, ἀγκαλιάζει ἐξίσου Χριστιανούς καί μή, ἀκόμα καί τούς ἐχθρούς τῆς πίστεως. Τούς ὁπαδούς τῶν ἄλλων θρησκειῶν ὁ Χριστιανός δέν τούς βλέπει ὡς ἐχθρούς καί ἀντιπάλους, ἀλλά ὡς πλάσματα τοῦ Θεοῦ, πού ἀνήκουν στό χῶρο τοῦ ἱεραποστολικοῦ του καθήκοντος. Τούς βλέπει ὡς ἀδελφούς, πού περιμένουν νά γνωρίσουν τή χριστιανική ἀλήθεια. Ἡ μισαλλοδοξία ἐρχεται σέ τέλεια ἀντίθεση μέ τό σκοπό τοῦ Χριστιανισμοῦ, πού εἶναι ἡ ἀπολύτρωση καί ἡ ἔνωση τῶν ἀνθρώπων σέ μιά κοινωνία ἀγάπης μέ ἕναν ποιμένα, τό Χριστό.

Τό μίσος μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό τούς ἀνθρώπους καί μᾶς ὑποδουλώνει στήν ἁμαρτία. Ἡ διεκδίκηση μιᾶς τέτοιας ἐλευθερίας νά μισοῦμε εἶναι δουλεία, φθορά, καί κακία.

Ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐπικοινωνίας μέ τό Θεό μέσα ἀπό μιά πορεία ἀγάπης, προσευχῆς, πίστεως καί ἐξομολογήσεως, εἶναι πράξη ἐλευθερίας πού

ἐπανατοποθετεῖ τόν ἄνθρωπο στήν κοινωνία τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου, πού γίνεται πηγή πνευματικοῦ δυναμισμοῦ «Γνώσεσθε τήν ἀλήθειαν, καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ίω. 8,32) εἶπε ὁ Χριστός. Ἡ ἐλευθερία δέν εἶναι δυνατή χωρίς τήν ἀλήθεια. Ἀλήθεια καί ἐλευθερία εἶναι δύο πραγματικότητες, πού πάνε μαζί. Ὁ Χριστιανισμός – γράφει ὁ Μπερ-γιάεφ – εἶναι ἡ θρησκεία τῆς σταυρωμένης ἀλήθειας. Ἡ σταυρωμένη ἀλήθεια δέν ἐπιβάλλεται: ἀντικρίζει κατάματα τήν ἐλευθερία. Ὁ Χριστιανισμός προδόθηκε ἀπ' ὅσους θέλησαν νά κάνουν ὑποχρεωτική τή χριστιανική ἀλήθεια».

Ἑρωτήσεις

1. Ποῦ ὀφείλεται ἡ δοκιμασία πού περνᾷ σήμερα ὁ Χριστιανισμός;
2. Ὁ ἄνθρωπος πού μισεῖ ἢ ὁ ἄνθρωπος πού ἀγαπᾷ εἶναι πραγματικά ἐλεύθερος καί γιατί;
3. Ποιάν ἀπάντηση δίνει ἡ Χριστιανική πίστη, στά ἰδεολογικά προβλήματα τῆς νεολαίας;

ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑΤΑ

Μάθημα 18ο

ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΗ

Ἡ θεανθρώπινη φύση τῆς Ἐκκλησίας καί τό «φρόνημα τῆς σαρκός».
 Ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι λόγος ἀνθρώπινος, ἀλλά ὁ αἰώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού δόθηκε στόν κόσμο (θεία Ἀποκάλυψη). Τό ἀνθρώπινο στοιχεῖο τῆς Ἐκκλησίας δέν μπορεῖ νά κατανοήσῃ ὁλόκληρη τήν πίστη, γιατί ξεπερνᾷ τή δύναμή του. Γι' αὐτό «πιστεύει», δέχεται τή θεία Ἀποκάλυψη, μέ ταπείνωση. Στήν Ἐκκλησία δέν καταργεῖται τό ἀνθρώπινο λογικό, ἀλλά συνειδητοποιεῖ τά ὁριά του. Ὁ Θεός φωτίζει τόν ἀνθρώπο νά δεχτεῖ τίς αἰώνιες ἀλήθειες, πού ξεπερνοῦν τίς δυνατότητές του.

Στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας θέλησαν πολλοί νά κατανοήσουν ὁλόκληρη τήν πίστη. Ὑπερεκτιμώντας, ὅμως, τή δύναμη τῆς λογικῆς, ἀπέρριπταν ὅ,τι δέ συμφωνοῦσε μέ αὐτή καί κρατοῦσαν ἓνα μέρος τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Γι' αὐτό ὀνομάσθηκαν «αἵρετικοί» (αἰροῦμαι = διαλέγω, προτιμῶ). Ἄλλοι πάλι ἀνέμειξαν τήν πίστη μέ πεποιθήσεις ἐξωεκκλησιαστικές, νοθεύοντας τή χριστιανική ἀλήθεια καί καταλήγοντας πάλι στήν αὐθαιρεσία τῆς αἵρέσεως. Ἡ πίστη τῶν αἵρετικῶν δέν εἶναι, ἄρα, ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἀνθρώπινο κατασκευάσμα. Ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός, ἡ αἰώνια ἀλήθεια. Ἡ αἵρεση εἶναι πλάσματικός Χριστός, δηλαδή ψέμα. Ἡ ἐκκλησιαστική πίστη, ἡ Ὁρθοδοξία, εἶναι ἡ πραγματικότητα. Ἡ αἵρεση εἶναι τό μῆ πραγματικό, πού θέλει νά φαίνεται ὡς πραγματικότητα. Γι' αὐτό ἡ αἵρεση στερεῖ ἀπό τόν ἀνθρώπο τή σωτηρία, γιατί μεταβάλλει τήν πίστη σέ ἰδεολογία.

Ἡ αἵρεση ἔχει, ὅμως, πνευματικά αἰτιά. Εἶναι τό μεγαλύτερο ὄπλο τοῦ διαβόλου ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ αἵρετικός χάνει τή χάρη τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, γιατί παύει νά ὑπακούει στό Θεό, δεχόμενος τόν ἑαυτό του ὡς ἀλάθητο κριτήριό τοῦ Θείου Λόγου. Νικᾶται ἀπό τό «φρόνημα τῆς σαρκός». Σκέπτεται γήινα, νεκρά καί ὄχι ὡς ἀναγεννημένη ὑπαρξη. Ἡ ἐσωτερική του ἀποξένωση ἀπό τό Θεό (ὑπερφάνεια – αὐ-

τοπεποίηση) τόν οδηγεί στην αποτυχία της αιρετικής πλάνης. Οί αιρετικοί είναι πρόσωπα τραγικά, γιατί με την έπαρσή τους χάνουν τή σωτηρία.

Χαρακτηριστικές έριδες στην πρώτη Έκκλησία. Ήδη στην άποστολική έποχή ή χριστιανική πίστη άρχισε νά νοθεύεται από πολλούς μέ αντίληψεις φιλοσοφικές, μυθολογικές κτλ. Μέσα στην Κ. Διαθήκη πολεμούνται γνωστικίζουσες καί ιουδαϊζουσες αίρέσεις, διδασκαλίες δηλ. πού αναμίγνυναν τό χριστιανισμό μέ κοσμικές πλάνες, ή πού τόν μετέβαλλαν σέ παρακλάδι του Ιουδαϊσμού. Τόν 3ο αι. έμφανίστηκαν οί *άντιτριάδικοί*, πού απέρριπταν τήν Άγ. Τριάδα. Όνομάστηκαν καί *μοναρχιανοί*, γιατί δέχονταν μιάν άρχή στή Θεότητα, τόν Πατέρα. Οί πρώτες σύνοδοι τής Έκκλησίας (3ος αι.) συνήλθαν, γιά νά άντιμετωπίσουν τίς αίρέσεις αυτές.

Αίρέσεις, πού άντιμετωπίστηκαν από τίς Οίкуμενικές Σύνοδους. Ή πρώτη Οίкуμενική Σύνοδος (Νίκαια, 325) άντιμετώπισε τή φοβερή αίρεση του *Άρειανισμού*. Ό Άρειος, πρεσβύτερος στην Άλεξάνδρεια, δέ δεχόταν τή θεότητα του Χριστού. Τόν θεωρούσε «ξένο» πρós τόν Πατέρα καί «κτίσμα». Άρα καταργούσε τό θεμέλιο του Χριστιανισμού, τήν Άγία Τριάδα. Ή σύνοδος κήρυξε τό Χριστό «όμοούσιο»¹ πρós τόν Πατέρα.

Ό έπίσκοπος Κων/λεως Μακεδόνιος, άρειανός καί αυτός, απέδωσε όσα έλεγε ό Άρειος γιά τόν Υίο στό Άγ. Πνεύμα, καί έγινε άρχηγός των «Πνευματομάχων». Ή Β' Οίкуμ. Σύνοδος (Κων/λη, 381) κήρυξε τήν «όμοουσιότητα» καί του Άγ. Πνεύματος μέ τόν Πατέρα καί τόν Υίο, διατυπώνοντας τή σχετική διδασκαλία στό Σύμβολο τής Πίστεως (τό «Πιστεύω»).

Ή Γ' καί ή Δ' Οίкуμενικές Σύνοδοι έλυσαν τό χριστολογικό πρόβλημα, καθορίζοντας τή σχέση των δύο φύσεων του Χριστού. Ό άρχιεπίσκοπος Κων/λεως Νεστόριος χώριζε τίς δύο φύσεις του Χριστού. Ή Παναγία, έλεγε, γέννησε τόν άνθρωπο Χριστό, μέ τόν όποιο άργότερα ένώθηκε ό Θεός Λόγος. Γι' αυτό τήν όνόμαζε *Χριστοτόκο*, όχι *Θεοτόκο*. Τό αντίθετο άκριβώς διδασκε ό Εύτυχής (ηγούμενος στην Κων/πολη). Ή θεία Φύση, έλεγε, άπορόφησε τήν ανθρώπινη, ώστε αυτό πού έμεινε ούσιαστικά στό Χριστό, είναι ή θεότητα. Γι' αυτό ή πλάνη αυτή όνομάστηκε *Μονοφυσιτισμός*. Ό *Νεστοριανισμός*, άρα, άπολυτοποιούσε τήν ανθρώπινη φύση του Χριστού, ό *Μονοφυσιτισμός* τή θεία. Κήρυτταν, λοιπόν, ένα άνύπαρκτο Χριστό μέ τρομερές γιά τή σωτηρία συνέπειες. Ή Έκκλησία πιστεύει ότι οί δύο φύσεις στό Χριστό ένώ-

1. Τά τρία Πρόσωπα τής Άγίας Τριάδος είναι μεταξύ τους «όμοούσια», έχουν καί τά Τρία «όμου», δηλ. μαζί, τή μία θεία ούσία. Άρα είναι ίσα καί ισόημα μεταξύ τους. Ή Άγ. Τριάδα είναι αιώνια κοινώνια ισότηας, δικαιοσύνης καί αγάπης.

θηκαν «άτρεπτος, άχωρίστως, άδιαιρέτως» καί ότι ό Χριστός είναι «τέλειος Θεός καί τέλειος άνθρωπος».

‘Η Ε’ Οικουμενική (Κων/λη, 553) άσολήθηκε μέ προβλήματα, πού δημιούργησε ό Μονοφυσισμός ή δέ ΣΤ’ (Κων/λη, 680) καταδίκασε τίς συνέπειες του Μονοφυσισμού, δηλαδή τό *Μονοθελητισμό* (μία θέληση στό Χριστό, ή θεία) καί τό *Μονοενεργητισμό* (μία ενέργεια στό Χριστό, ή θεία). ‘Η ‘Ορθόδοξη διδασκαλία είναι, ότι ό Χριστός έχει δύο θελήσεις καί δύο ενέργειες, θεία καί ανθρώπινη, αλλά ή δεύτερη υπότάσσεται θεληματικά στην πρώτη, ό άνθρωπος-Χριστός, δηλαδή, στό Θεό-Χριστό.

‘Η Ζ’ Οικουμενική (Νίκαια, 787) καταδίκασε την *εικονομαχία*, πού απέριπτε την προσκύνηση της εικόνας του Χριστού καί των ‘Αγίων σάν ειδωλολατρία. Ήταν, άρα, αίρεση χριστολογική, γιατί ή άρνηση της προσκυνήσεως της εικόνας του Χριστού σήμαινε άπόρριψη της ένανθρωπήσεώς του. ‘Η Σύνοδος κήρυξε, ότι δέν προσκυνείται ή ύλη της εικόνας. « ‘Η τιμή επί τό πρωτότυπον διαβαίνει». όπως είχαν πει ό Μ. Βασίλειος καί ό ‘Ιωάννης Δαμασκηνός.

Αίρετικές έκδηλώσεις στην εποχή μας. Καί σήμερα κυκλοφορούν διάφορες αίρέσεις πού φέρουν χριστιανικό όνομα. Για τό Δυτικό Χριστιανισμό θά γίνει παρακάτω έκτενέστερος λόγος. Οί πιό επικίνδυνες είναι άκραίες προτεσταντικές ομάδες, όπως οί ‘Αντβεντιστές, Πεντηκοστιανοί, Μορμόνοι, όπαδοί του Τετραγωνικού Εύαγγελίου κτλ. Φοβερότεροι είναι οί Μάρτυρες του ‘Ιεχωβά ή Χιλιαστές, μία άμερικανική εταιρεία πολυεθνικού χαρακτήρα, πού κυκλοφορεί μέ θρησκευτικό ένδυμα καί άρνείται όλες σχεδόν τίς αλήθειες του Χριστιανισμού. Τό έργο της σ’ όλο τόν κόσμο κατευθύνεται από τό Μπρούκλιν της Ν. ‘Υόρκης.

Τελευταία παρουσιάστηκαν καί διάφορες νεανικές θρησκευτικές κινήσεις (π.χ. «Παιδιά του Θεού» ή του ΜΩ), δυτικής καί ανατολικής προελεύσεως, πού δημιουργούν μεγάλα προβλήματα μέ τά άποκομμένα από την κοινωνία κοινόβιά τους, τόν έκδηλο άντικοινωνισμό τους καί πρό πάντων την τυφλή προσήλωσή τους σέ κάποιο άρχηγό, πού έχει πάνω τους άπόλυτη έξουσία. Όλες οί αίρέσεις όχι μόνο νοθεύουν καί άλλοιώνουν την ουσία της χριστιανικής αλήθειας, αλλά καί σκορπίζουν τό χάος της συγχύσεως στον κόσμο, έμποδίζοντας την έξάπλωση της βασιλείας του Θεού καί τόν αληθινό έκχριστιανισμό του κόσμου.

‘Ερωτήσεις.

1. Πώς γίνεται κανείς αίρετικός; Ποιά ή σχέση πίστεως καί λογικής στη ζωή της ‘Εκκλησίας;

2. Πῶς κρίνεις τὰ αἷτια τῶν αἱρέσεων;
3. Γιατί οἱ αἱρέσεις δέν μποροῦν νά σώσουν τόν ἄνθρωπο;
4. Ποῦ βρίσκεται ὁ κίνδυνος στίς σύγχρονες αἱρετικές ἐκδηλώσεις;

Κείμενα

1. «Αἰ ὁ σῶμεν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως καί τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας, μή μεταίροντες ὅρια, ἃ ἔθεντο οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν· μή διδόντες τόπον τοῖς βουλομένοις καινοτομεῖν καί καταλύειν τήν οἰκοδομήν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· εἰ γάρ δοθῇ ἄδεια παντί βουλομένῳ, κατὰ μικρόν ὅλον τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καταλυθήσεται».

(«Γι' αὐτό ἄς μείνουμε σταθεροί στήν πέτρα τῆς πίστεως καί στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, χωρίς νά μετακινούμε τὰ ὅρια, πού ἔθεσαν οἱ ἅγιοι Πατέρες μας· χωρίς νά δίνουμε τήν εὐκαιρία σ' αὐτούς πού θέλουν νά κάνουν καινοτομίες καί νά γκρεμίζουν τήν οἰκοδομή τῆς Ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· γιατί, ἂν δοθεῖ (τέτοια) ἄδεια σ' ὅποιον θέλει, γρήγορα θά καταστραφεῖ ὅλο τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας»).

(Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ε.Π. 94, 1356).

2. «... Τούς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε, τούς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καί σύναψον τῇ Ἀγίᾳ σου Καθολικῇ καί Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ... Τάς τῶν αἱρέσεων ἐπαναστάσεις ταχέως κατάλυσον, τῇ δυνάμει τοῦ Ἀγίου σου Πνεύματος».

(«Τούς σκορπισμένους μάζεψέ τους, τούς πλανημένους φέρε τους πίσω καί ἐνωσέ τους μέ τήν ἁγία Σου Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία... Τίς ἐπαναστάσεις τῶν αἱρέσεων διάλυσέ τες γρήγορα, μέ τή δύναμη τοῦ Ἀγίου Σου πνεύματος»).

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑ

Διάκριση του σχίσματος από την αίρεση. Δέν είναι μόνο η αίρεση, πού διαιρεί την Ἐκκλησία καί σχίζει τόν «ἄρραφο χιτώνα τοῦ Χριστοῦ», ἀλλά καί τό σχίσμα (ἀπό τό σχίζω = τέμνω, χωρίζω). Ὁ Ἀπ. Παῦλος κάνει λόγο γιά «σχίσματα» στήν Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου (Α΄ Κορ. 1, 10 ἐπ.), μικρές δηλ. ὁμάδες, μέ τό δικό της κάθε μία ἀρχηγό, λόγω ἐσωτερικῶν διαφωνιῶν.

Τό σχίσμα διαφέρει ἀπό τήν αίρεση. Καί τά δύο, βέβαια, διαιροῦν τήν Ἐκκλησία. Ἀλλά ἡ αίρεση εἶναι πλάνη στήν πίστη. Καταστρέφει «τήν ἐνότητα τῆς πίστεως» καί ἀλλοιώνει τήν ἴδια τήν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας. Τό σχίσμα εἶναι διαφωνία στήν πράξη καί διοίκηση, γι' αὐτό εἶναι «ἰαίσιμο». Μπορεῖ δηλ. νά θεραπευτεῖ μέ τήν ἐπιστροφή τῶν σχισματικῶν στήν κοινωρία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ αίρεση, γιά νά διακριθεῖ ἀπό τό ἀπλό σχίσμα, ὀνομάζεται, *σχίσμα αἱρετικῶν*. Τῇ διαφορᾷ μεταξύ αἱρέσεως καί σχίσματος δίνει ὁ Μ. Βασίλειος: «Αἱρέσεις μέν (ὀνομάζομεν) τοὺς παντελῶς ἀπερραγμένους (ἀποκομμένους) καί κατ' αὐτήν τήν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους· σχίσματα δέ τοὺς δι' αἰτίας τινάς ἐκκλησιαστικάς καί ζητήματα ἰαίσιμα πρός ἀλλήλους διενεχθέντας». (ΕΠ. 32,664).

Ἐκκλησιολογική, πολιτική καί κοινωνιολογική θεώρηση τοῦ σχίσματος. Θεμέλιο τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἐνότητά της. «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα» (Ἐφεσ. 4,5). Τό σχίσμα τεμαχίζει τό ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ σχισματικοί ἀποκόπτονται ἀπό τήν κοινωρία καί ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ συνέπειες εἶναι φοβερές: διακοπή τῆς κοινωρίας ἀπό τό ἴδιο Ποτήριο, διαγραφή τῶν σχισματικῶν ἐπισκόπων ἀπό τά Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας, διακοπή κάθε ἐπικοινωνίας κτλ. Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως τά σχίσματα μειώνουν τήν ἀξιοπιστία τῆς Ἐκκλησίας καί ἐμποδίζουν τό ἔργο τῆς ἱεραποστολῆς της.

Τό σχίσμα ὅμως, ὅπως καί ἡ αίρεση, δημιουργεῖ καί πολιτικές καί κοινωνικές ἀναστατώσεις. Ἐπιφέρει σύγχυση, γιατί ἐμφανίζονται δύο τοπικές Ἐκκλησίες μέ τό ἴδιο ὄνομα, πού διεκδικοῦν ἐξίσου τή νομιμότητα. Ἡ Πολιτεία, πού θέλει πάντα τήν ἐνότητα, ἀναγκάζεται νά ταχθεῖ εἴτε μέ τή μία, εἴτε μέ τήν ἄλλη παράταξη. Ἔτσι, διχάζονται οἱ πολιτικοί ἄρχοντες καί εὐνοοῦν τή μιά ὁμάδα, καταδιώκοντας τήν ἄλλη.

Ἐξίσου σημαντικές εἶναι ὅμως καί οἱ κοινωνικές συνέπειες τοῦ σχίσματος, ὅπως καί τῆς αἰρέσεως. Διαιροῦν τό λαό σέ παρατάξεις, ἀλληλομισοῦμενες καί ἀλληλοσυγκρουόμενες. Δημιουργοῦν μίση καί πάθη καί, ὄχι σπάνια, οἱ παρατάξεις καταλήγουν σέ συγκρούσεις. Ἔτσι ἐπικρατεῖ συνεχῶς μιά κοινωνική ἀναταραχή, πού δυσκολεύει τήν πρόοδο τοῦ πληρώματος καί τό ἱεραποστολικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτό, στήν περίπτωση τῶν σχισμάτων ἰσχύει ὁ λόγος τοῦ Κυρίου: «Οὐαί τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τό σκάνδαλον ἔρχεται» (Ματθ. 18,7).

Σχισματικές καταστάσεις καί ἔλλειψη «ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας» στήν Ὁρθοδοξία σήμερα. Ἡ Ὁρθοδοξία δέ γνώρισε στά νεότερα χρόνια μεγάλες διαιρέσεις στούς κόλπους της, ὅπως ὁ Δυτικός Χριστιανισμός. Οἱ θρησκευτικοί πόλεμοι, φαινόμενο συνηθισμένο παλαιότερα στή Δύση, δέν τήν τάραξαν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν σήμερα μερικές σχισματικές καταστάσεις πού δημιουργοῦν μεγάλες δυσκολίες στό ἔργο της. Πραγματικό σταυρό γιά τήν ἐλλαδική Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τό λεγόμενο «παλαιοημερολογιτικό σχίσμα», πού προκλήθηκε ἀπό τήν ἀλλαγὴ, χωρὶς πανορθόδοξο σύνοδο, τοῦ ἡμερολογίου τό 1924 (ἀντί τοῦ Ἰουλιανοῦ εἰσῆχθη τό Γρηγοριανό) καί τήν προσαρμογὴ πρὸς αὐτό καί τοῦ ἑορτολογίου (μετάθεση τῶν κινητῶν ἑορτῶν κατὰ 13 μέρες). Βέβαια τό ἡμερολόγιο εἶναι πρόβλημα ἐπιστημονικό καί ὄχι ἐκκλησιαστικό, ἢ ἀλλαγὴ ὅμως τοῦ ἑορτολογίου ἀπό-μερικές μόνο Ἐκκλησίες (Ἑλλάδας, Οἰκουμ. Πατριαρχεῖο, Ρουμανίας) ἔφερε σύγχυση στήν ἑορτολογικὴ ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας (δέν ἑορτάζουν μαζὶ ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι τίς ἀκίνητες ἑορτές). Τό σχίσμα ἔχει καί βαθύτερα αἰτία, τὴ διαφωνία τῶν «Παλαιοημερολογιτῶν», πού ὀνομάζονται Γ (νήσιοι) Ὁ (ρθόδοξοι) Χ (ριστιανοί), σὴν στάση τῶν «Νεοημερολογιτῶν» ἀπέναντι στήν Οἰκουμενικὴ Κίνηση. Οἱ «Παλαιοημερολογίτες» στήν Ἑλλάδα, πού εἶναι ἓνας σημαντικός ἀριθμός, ἔχουν δικούς τους ἐπισκόπους, σύνοδο, ναοὺς καί μονές. Ἐχουν, ὅμως, διαιεθεῖ σέ διάφορες παρατάξεις. Ἡ θεραπεία τοῦ σχίσματος αὐτοῦ δέν εἶναι δύσκολη, καί ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας, γιὰ νά ξαναγαυρίσει ἡ εἰρήνη στήν Ἐκκλησία μας. Τό ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου – Ἑορτολογίου ἔχει περιληφθεῖ στά θέματα τῆς Μεγάλης Συνόδου, πού ἐτοιμάζεται.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ βασικὴ αἰτία τοῦ σχίσματος;
2. Πῶς κρίνεις τὴ σημασία τῶν σχισμάτων ἀπὸ τίς συνέπειές τους;

3. Πῶς βλέπεις τό γεγονός, ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι δέν ἑορτάζουμε τίς ἀκίνητες ἑορτές τήν ἴδια μέρα;
4. Γιατί εἶναι ἀνάγκη νά λήξει τό ταχύτερο τό «παλαιοημερολογιτικό» σχίσμα;

Κείμενα

1. « Ἀνακρινεῖ δέ τούς τά σχίσματα ἐργαζομένους, κενούς ὄντας τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καί τό ἴδιον λυσιτελές σκοποῦντας, ἀλλά μὴ τήν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας· καί διά τās μικράς καί τās ὑψούσας αἰτίας τό μέγα καί ἔνδοξον σῶμα τοῦ Χριστοῦ τέμνοντας καί διαιροῦντας καί ὅσον τό ἐπ' αὐτοῖς ἀναιροῦντας».

(«Θά ἀποδείξει ὅτι αὐτοί πού δημιουργοῦν τά σχίσματα, εἶναι χωρίς τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί φροντίζουν τό δικό τους συμφέρον καί ὄχι τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας· καί γιά μικρές ἢ μεγάλες αἰτίες σχίζουν καί κομματιάζουν τό μεγάλο καί ἔνδοξο σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτούς, τό καταστρέφουν»).

(Ἱ. Ἀγ. Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λυών, ΒΕΠ. 5,155).

2. «... Οὐδέν χεῖρον φιλονεικίας καί μάχης καί τοῦ τήν Ἐκκλησίαν διασπᾶν καί τόν χιτώνα, ὃν οὐκ ἐτόλμησαν οἱ λησταί διαρρηῆσαι, τοῦτον εἰς πολλά κατατεμεῖν μέρη. Οὐκ ἀρκοῦσιν αἱ λοιπαί αἱρέσεις, ἀλλά καί ἡμεῖς ἑαυτούς κατατέμνομεν;»

(«... Τίποτε δέν εἶναι χειρότερο ἀπό τή φιλονικία καί τή διαμάχη, καί τό νά διαιρεῖ κανεῖς τήν Ἐκκλησία, καί νά ξεσχίζει σέ πολλά κομμάτια τόν χιτώνα, πού δέν τόλμησαν οἱ ληστές νά σχίσουν. Δέν φτάνουν οἱ ὑπόλοιπες αἱρέσεις, ἀλλά καί μεῖς οἱ ἴδιοι θά κομματιαζόμαστε;...)

(Ἰωάννης Χρυσόστομος, Εἰς Ἑφεσίους, ὁμιλία 11,4 Ε.Π. 62,85).

Η ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Νεστοριανισμός και Μονοφυσιτισμός. Από τις μεγαλύτερες ομάδες Χριστιανῶν, πού ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὴν προσχώρησή τους στὶς αἱρέσεις, εἶναι οἱ *Νεστοριανοὶ καὶ Μονοφυσῖτες*, μετὰ τὴν καταδίκη τους ἀπὸ τὶς Γ' καὶ Δ' Οἰκουμενικὲς Συνόδους τὸν 5ο αἰῶνα. Οἱ *Νεστοριανοὶ* κατέφυγαν στὴν Περσία, ὅπου ἱδρυσαν δική τους «Ἐκκλησία». Ἀνέπτυξαν τὰ θεολογικὰ Γράμματα, ἱδρύοντας σπουδαῖες σχολές (Νισίβεως, Ἐδέσης, Σελευκείας καὶ Βαγδάτης). Τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα μιά μερίδα τους ἐνώθηκε μὲ τὴ Ρώμη, ἐνῶ μιά ἄλλη μεγαλύτερη, ἐνώθηκε τὸ 1898 μὲ τὴν Ὁρθοδοξία. Σήμερα οἱ Νεστοριανοὶ εἶναι ἐλάχιστοι.

Μεγαλύτερα προβλήματα δημιούργησαν στὴν Ὁρθοδοξία οἱ *Μονοφυσῖτες*. Μετὰ τὴν καταδίκη τους δημιουργήθηκαν διάφορες Μονοφυσιτικὲς «Ἐκκλησίες», καὶ μονοφυσῖτες Πατριάρχες τοποθετήθηκαν στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴν Ἀντιόχεια καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, παράλληλα μὲ τοὺς Ὁρθοδόξους. Οἱ ἐνωτικὲς προσπάθειες πού ἐγίναν, κατέληξαν σὲ ἀποτυχία. Ὁργανώθηκαν μεγάλες μονοφυσιτικὲς ομάδες στὴ Συρία, Παλαιστίνη, Μεσοποταμία, Ἀρμενία, Αἰθιοπία κτλ., πού μὲ διάφορα ὀνόματα ὑπάρχουν μέχρι σήμερα.

Ρωμαιοκαθολικισμός. Ἡ μεγαλύτερη καὶ τραγικότερη διαίρεση στὴν Ἐκκλησία συνέβη τὸν 9ο καὶ ὁλοκληρώθηκε τὸν 11ο αἰῶνα, μὲ τὴν ἀπόσχιση τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν (ἢ Παπικῶν, ἢ Λατίνων). Ἀνάμεσα στοὺς Λαοὺς τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Χριστιανοσύνης ὑπῆρχαν ποικίλες διαφορὲς (φυλετικές, γλωσσικὲς, πολιτιστικὲς). Τοὺς ἔνωσε ὅμως ἡ κρατικὴ ἐνότητα καὶ ἡ ἐμμονὴ στὴ μία Πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Διάφοροι παράγοντες ἔκαναν, ὥστε οἱ διαφορὲς νὰ παίξουν διασπαστικὸ ρόλο. Ἡ ἔλλειψη συχνῆς ἐπαφῆς, ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσας καὶ ἡ ἀποξένωση, πού δημιούργησε ἡ ὑποταγὴ τῆς Δύσεως σὲ διάφορους βάρβαρους λαοὺς, καὶ μάλιστα στοὺς Φράγκους, μεγαλοποίησαν σιγὰ σιγὰ τὶς διαφορὲς.

Ἀλλὰ καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο φάνηκαν ἀντιθέσεις, ὅπως ὁ ἀνταγωνισμὸς Ρώμης-Κων/λεως γιὰ τὴν πρωτοκαθεδρία. Ἰσχυρότατο, ὅμως, διασπαστικὸ στοιχεῖο ὑπῆρξε τὸ *παπικὸ πνεῦμα*. Τοῦτο ἐκδηλώθηκε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ

«παπικού πρωτείου» και «άλαθήτου». Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει πάντα τὸ «πρωτεῖο ἀληθείας», ἀλλὰ ὄχι «ἐξουσίας». Τὸν Ἐπίσκοπο τῆς Ρώμης δεχόταν ἡ Ἐκκλησία, ὡς «πρῶτο στὴν τάξη»¹. Τὸ παπικὸ πρωτεῖο ἐκφράστηκε ὡς ἀπαίτηση γιὰ παγκόσμια δικαιοδοσία, πρῶτα πάνω στὴν Ἐκκλησία (ὁ Πάπας ὑπερεπίσκοπος) καὶ ἔπειτα καὶ στὴν πολιτικὴ σφαῖρα (ὁ Πάπας αὐτοκράτορας τοῦ κόσμου). Τὸ 755 ἰδρύθηκε τὸ *Παπικὸ Κράτος* στὴν Ἰταλία, πού παραμένει μέχρι σήμερα (Κράτος τοῦ Βατικανοῦ). Ὁ Πάπας δὲν ἔμεινε μόνο ἐπίσκοπος, ἀλλὰ αὐτοανακηρύχθηκε καὶ βασιλιάς. Οἱ πολιτικές καὶ ἐκκλησιολογικές ἀντιθέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως ἐπαιξαν μεγάλο ρόλο στὴν ἐκκλησιαστικὴ διαίρεση. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ θεολογικὲς διαφορὲς.

Ἡ σοβαρότερη δογματικὴ διαφορὰ εἶναι ἡ προσθήκη ἀπὸ τῆς Ρώμης στοὺς Σύμβολο τῆς Πίστεως τῆς φράσεως *Filioque* («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ») ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα). Τοῦτο ἔγινε παρὰ τὴν ἀντιθετὴ δήλωση τοῦ Χριστοῦ (βλ. Ἰω. 15, 26) καὶ τῆς ρητῆς ἀπαγόρευσης τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431) νὰ γίνεῖ ὅποιαδήποτε ἀλλοίωση στοὺς Σύμβολο Νικαίας - Κων/λεως². Ἄλλη σπουδαία δογματικὴ διαφορὰ εἶναι ἡ χρῆση τῶν ἀζύμων (=ἀζυμου ἄρτου) στὴν Θ. Εὐχαριστία.

Ὅλες αὐτὲς οἱ διαφορὲς ὁδήγησαν σὲ ἀνοικτὴ σύγκρουση τὸν 9ο αἰῶνα, ὅταν τοὺς ἐπίσκοπικούς θρόνους Ρώμης καὶ Κων/λεως κατεῖχαν δύο ἰσχυρότατες προσωπικότητες, ὁ Πάπας Νικόλαος Α' καὶ ὁ Μέγας Φώτιος. Τὸ 867 ἐγίνετο τὸ πρῶτο μεγάλο σχίσμα, μὲ ἀφορμὴ τὴν προσπάθεια τοῦ Πάπα νὰ εἰσαγάγει ρωμαϊκὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα καὶ τὸ ἀλλοιωμένο Σύμβολο στὴν Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία τότε ὑπαγόταν στοὺς Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τὸ 1054 ἐγίνετο τὸ σχίσμα ὁριστικόν, ὅταν Πατριάρχης Κων/λεως ἦταν ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος.

Προτεσταντισμός. Ἡ διαίρεση, ὅμως, τῆς χριστιανικῆς οἰκογένειας δὲ σταμάτησε ἐδῶ. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Παπισμοῦ ἀπὸ τὸ γνήσιο χριστιανικὸ πνεῦμα ὁδήγησε σὲ καταχρήσεις (π.χ. συγχωροχάρτια, ἱερά Ἐξέταση, ἠθικά σκάνδαλα, πολιτικὴ δράση κτλ.). Τὴν κατάπτωση αὐτὴ δὲν μπόρεσαν καὶ οἱ Δυτικοὶ Χριστιανοὶ νὰ ἀνεχθοῦν. Τὸ 1517 μιά δυναμικὴ προσωπικότητα, ὁ μοναχὸς καὶ Καθηγητὴς Μαρτίνος Λούθηρος (1483-1546) ἐπαναστάτησε ἐναντίον τοῦ Παπισμοῦ καὶ ἐγίνετο ἀρχηγὸς τῆς Μεταρρυθμίσεως (Προτεσταντι-

1. Εἶναι τὰ λεγόμενα «πρεσβεία τιμῆς», πού δόθηκαν στὸν Ἐπίσκοπο τῆς Ρώμης, ὡς παλαιὰς πρωτεύουσας τοῦ Κράτους. Οἱ Β' καὶ Ἁ' Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι (381 καὶ 451) ἀναγνώρισαν «ἴσα πρεσβεία» καὶ στὸν Ἐπίσκοπο τῆς Νέας Ρώμης, δηλ. τῆς Κων/λεως, γιὰ τὴν ἴδια αἰτία.

2. Ἡ προσθήκη ἦταν συνέπεια τῆς θεωρίας περὶ παπικοῦ πρωτείου, πού τοποθετεῖ τοὺς Πάπες πάνω ἀπὸ τὴν παράδοση καὶ τὴν Ἐκκλησία.

σμοῦ). Τόν ἀκολούθησαν καί ἄλλοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Ζβίγκλιος καί ὁ Καλβίνος. Καί οἱ τρεῖς δημιούργησαν δικές τους ὁμάδες («Ἐκκλησίες»). Ὁ Προτεστантиσμός, ὅμως, δέν μπόρεσε νά πραγματοποιήσῃ τόν ἀρχικό του σκοπό, νά μεταρρυθμίσει δηλαδή τή Δυτική Ἐκκλησία. Ἀντίθετα κατακερμάτισε τή Χριστιανική Δύση, δημιουργώντας ποικίλες προτεσταντικές «Ὁμολογίες» (ὀνομάσθηκαν ἔτσι ἀπό τίς «ὁμολογίες πίστεώς» τους). Τούς πρῶτους προτεσταντικούς κλάδους (Λουθηρανισμό, Καλβινισμό) ἀκολούθησαν πολλές ἄλλες ὁμάδες, ὥστε σήμερα νά ὑπάρχουν τρεῖς περίπου ἑκατοντάδες προτεσταντικῶν αἱρέσεων. Ἀντί λοιπόν ὁ Προτεστантиσμός νά ξαναφέρει τό Δυτικό Χριστιανισμό στίς πηγές του, τόν ἀπομάκρυνε ἀκόμη περισσότερο ἀπό αὐτές.

Συνέπειες τῆς διασπάσεως γιά τήν Ἐκκλησία καί τόν κόσμο. Οἱ Χριστιανοί χωρίσθηκαν σέ ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα μέ ἀπροσμέτρητες συνέπειες. Κάθε μιὰ ὁμάδα συνέχισε τό δρόμο της, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἄλλες. Ἔτσι ἀντί νά ἀγωνίζονται οἱ Χριστιανοί γιά τήν ἐκχριστιάνιση τοῦ κόσμου, ἄρχισαν νά προσηλυτίζουν Χριστιανοί Χριστιανούς. Ἰδιαίτερα ἡ Ὁρθοδοξία ἀντιμετώπισε πολλές φορές τήν ἐχθρότητα καί μισαλλοδοξία τῆς Δυτικῆς Χριστιανοσύνης. Ἡ διάσπαση τῆς Χριστιανοσύνης εἶναι ἡ μεγάλη ἀδυναμία της. Ἕνας κομματιασμένος Χριστιανισμός δέν μπορεῖ νά γίνῃ πιστευτός στόν κόσμο. Ἡ ἱεραποστολική δύναμή του περιορίζεται. Τό μεγαλύτερο αἶτημα τῆς ἐποχῆς μας πρέπει γι' αὐτό νά εἶναι ἡ ἐπανένωση τῆς Χριστιανοσύνης. Ἡ Ὁρθοδοξία, ὡς συνέχεια τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας, παραμένει ἡ ἀμετακίνητη βάση γιά τήν ἐπανασύνδεση τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἑρωτήσεις

1. Ἡ ἀπόσχιση τῶν αἵρετικῶν καταστρέφει τήν ἀλήθεια καί ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας;
2. Πῶς θά μπορούσε νά ἀποφευχθεῖ ἡ διαίρεση Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Χριστιανοσύνης;
3. Πῶς εἶναι δυνατή ἡ ἐπανένωση τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου;

ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Θεολογικές θέσεις σέ σύγκριση μέ τήν Ὁρθόδοξη Θεολογία. Οἱ ἀρχαῖες « Ἀνατολικές Ἐκκλησίες», πού ὑπάρχουν μέχρι σήμερα ὡς κλάδοι τοῦ Μονοφυσισμοῦ, εἶναι: ἡ Ἀρμενική, ἡ Κοπτική, ἡ Συροϊακωβιτική, ἡ Αἰθιοπική καί ἡ Μαλαμπαρκική στίς Ἰνδίες. Μιά μονοθελητική παραφυάδα, οἱ Μαρωνῖτες τοῦ Λιβάνου, τό 18ο αἶώνα ἐνώθηκαν μέ τή Ρώμη. Οἱ μονοφυστικές « Ἐκκλησίες» δέχονται μόνο τίς τρεῖς πρῶτες οἰκοῦμ. Συνόδους. Ἀπέρριψαν τή Δ΄ Οἰκουμενική, γιατί τή θεωροῦσαν νεστοριανίζουσα. Κράτησαν τή διδασκαλία γιά τή «μία φύση» τοῦ Χριστοῦ μετά τήν ἐνωση θείας καί ἀνθρώπινης φύσεως στό Πρόσωπό του. Ὑπερτονίζουν τή θεία φύση καί ἀφήνουν στό περιθώριο τήν ἀνθρώπινη. Αὐτό ὀδηγεῖ τελικά σέ ἀδιαφορία γιά τήν «ἐν Χριστῷ» μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου. Στό Χριστό δέ βλέπουν τό νέο ἄνθρωπο, πού ἀγιάζει τόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο, ἀλλά τό Θεό, πού ἀπορροφᾷ καί ἐξαφανίζει τόν ἄνθρωπο. Ἐπεὶδὴ ἀπέρριψαν τήν Δ΄ Οἰκουμένη Σύνοδο (τῆς Χαλκηδόνας), ὀνομάζονται καί *Προχαλκηδόνιοι*.

Δομή - δυναμικότητα καί δραστηριότητες τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ Προχαλκηδόνιες Ἐκκλησίες εἶναι σήμερα ὑπόδουλες, κυρίως κάτω ἀπό τό ἰσλαμικό στοιχεῖο. Ὅλες μαζί ἔχουν περίπου 20 ἑκατομμύρια πιστοῦς. Μερικά ἰδιαίτερα στοιχεῖα διαμορφώνουν τήν ταυτότητα κάθε μιᾶς ἀπό αὐτές τίς « Ἐκκλησίες».

Ἡ « Ἀρμενική Ἐκκλησία». Οἱ Ἀρμένιοι δέχθηκαν στόν Τρισάγιο Ὑμνο τή μονοφυσική προσθήκη «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς». Στὴ Θ. Εὐχαριστία χρησιμοποιοῦν ἄζυμα καί κρασί ἀνέρωτο. Ἐχουν κρατήσει ἀκόμη λατινικά ἔθιμα (π.χ. τὴ λατινικὴ μίτρα τῶν ἐπισκόπων, τό δακτυλίδι καί τήν ποιμενικὴ ράβδο). Ὅσοι δέχθηκαν τόν παπισμό ὀνομάζονται σήμερα *ἀρμενοκαθολικοὶ* καί οἱ ὑπόλοιποι *ἀποστολικοὶ*. Ἀνώτατες Ἀρχές εἶναι τὰ δύο *Καθολικάτα* (τοῦ Ἐτσαμιάτζιν στὴ Σοβιετικὴ Ἀρμενία καί τῆς Βηρυτοῦ) καί τὰ δύο *Πατριαρχεῖα* (τῆς Κων/λεως, 1461, καί τῶν Ἱεροσολύμων, 1311). Οἱ Ἀρμένιοι τιμοῦν ἰδιαίτερα τό Σταυρό, ὑποτιμοῦν, ὅμως, κάπως τίς εἰκόνες, γιατί αὐτές ὑπογραμμίζουν τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θρησκεία διατήρησε τήν ἐθνικότητα τοῦ ἀρμενικοῦ Λαοῦ, πού ἐξῆσε τρομερές περιπέτειες.

Προετοιμασία Ἀρμενικῆς λειτουργίας. Φωτογραφία στή Μονή
Ἀγίου Ἰακώβου, Ἱεροσολύμων

«Κοπτική Ἐκκλησία». «Τό ὄνομα «κόπτης» προέρχεται ἀπό τό ἑλληνικό «αἰγύπτιος», πού ἀραβικά προφέρεται Κίπτ. Οἱ Κόπτες δέχονται ἓνα μετριοπαθές μονοφυσιστικό. Ἀναγνωρίζουν ὡς κεφαλὴ τους τόν Κόπτη Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας, πού ἔχει τόν ἐπίσημο τίτλο « Ἄμπα», δηλαδή Πατήρ. Οἱ Κόπτες ἀποτελοῦν τά 10% τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ (3 ἑκατομμ.), ἔχουν 5.000 ἐνορίες καί 600 ἱερεῖς. Στό Κάιρο ὑπάρχει Κοπτική Θεολογική Σχολή, Βιβλιοθήκη καί Μουσεῖο.

«Αἰθιοπική Ἐκκλησία». Ἐχει τήν ἴδια θεολογία μέ τήν Κοπτική, μέ μερικές ἰδιορρυθμίες ὡς συνέπεια τῆς ἀπομονώσεώς της. Μία μερίδα π.χ. δέχεται τρεῖς γεννήσεις τοῦ Χριστοῦ (προαιώνια, ἀπό τήν Παρθένο, ὡς Θεαν-

θρώπου). Έχουν επίσης ιουδαϊκά έθιμα (περιτομή, τήρηση του Σαββάτου), αλλά και ειδωλολατρικά (χορούς και όργανα, θυσίες ζώων κτλ.) Η έδρα του Προκαθημένου τους βρίσκεται στην Άδδīs Ἀμπέμπα. Ίερή πόλη, όμως, θεωρείται ή Ἀξούμ (Ἀξώμη), στην οποία φυλάσσεται, όπως πιστεύεται, ή «Κιβωτός τής Διαθήκης». Η Ἐκκλησία ἀνακηρύχτηκε αὐτοκέφαλη τό 1951, ό δέ ἀρχηγός της (Ἀμπούνα) τό 1958 πήρε τόν τίτλο τοῦ Πατριάρχη.

Συροϊακωβιτική Ἐκκλησία.« Ὁφείλει τό ὄνομά της στό Μονοφυσίτη Ἰάκωβο Βαρραδαῖο. Ἐχει περίπου 1 ἑκατομμ. πιστούς σ' ὅλο τόν κόσμο, μαζί μέ τούς μονοφυσίτες τοῦ Μαλαμπάρ τῶν Ἰνδιῶν. Ἀρχηγός τους εἶναι ἕνας Ἰακωβίτης Πατριάρχης, πού ἀπό τό 13ο αἰῶνα φέρει τό ὄνομα Ἰγνάτιος. Σ' αὐτόν ὑπάγονται καί οἱ μονοφυσίτες τοῦ Μαλαμπάρ. Ἡ δογματική τους διδασκαλία εἶναι ή ἴδια μέ ἐκείνη τῶν Κοπτῶν. Οἱ Σύροι μονοφυσίτες ὑπῆρξαν πάντοτε πλησιέστερα στην Ὁρθοδοξία ἀπό ὅσο οἱ ἄλλοι.

Ὅλες οἱ Ἀνατολικές Ἐκκλησίες ἔχουν ἀναπτύξει τά θεολογικά Γράμματα καί τή Λατρεία. Ἐχουν ἐκκλησιαστικές Σχολές καί ἐκδίδουν ἐκκλησιαστικά περιοδικά. Καλλιέργησαν ἐκκλησιαστική τέχνη καί διατήρησαν τό μοναχικό βίο. Μεγάλη δραστηριότητα ἔχουν οἱ Κινήσεις Νέων τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, πού συμμετέχουν στην Παγκόσμια Χριστιανική Νεανική Κίνηση.

Σχέσεις μέ τήν Ὁρθοδοξία καί πιθανότητα γιά μελλοντική ἔνωση.
Οἱ μονοφυσιτικές Ἐκκλησίες ἤλθαν στό παρελθόν πολύ συχνά σέ ἐπαφή μέ τήν Ὁρθοδοξία. Ἡ ἐξάπλωση καί ἐπιρροή τοῦ Ἰσλαμισμού, ὅμως, ὑπῆρξε τό μεγάλο ἐμπόδιο στην ἀποτελεσματική προσέγγισή τους. Στή βυζαντινή περίοδο ἔγιναν προσπάθειες ἐνώσεώς τους μέ τήν Ὁρθοδοξία χωρίς ὅμως ἀποτελέσματα. Περισσότερη ἐπιτυχία εἶχαν οἱ ἐπαφές μέ τήν Ἀρμενική Ἐκκλησία, λόγω τῆς ἀμοιβαίας συμπάθειας μεταξύ ἀρμενικοῦ καί ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τό 633 ἐνώθηκαν οἱ Ἀρμένιοι μέ τήν Ὁρθοδοξία, ἀλλά ή ἔνωση ἦταν προσωρινή. Μόνο ἕνα μικρό τμήμα ἔμεινε ἐνωμένο, οἱ Χαϊκορούμ (Ἑλληνοαρμένιοι). Στόν αἰῶνα μας ξανάρχισαν οἱ ἐνωτικές προσπάθειες στά πλαίσια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Ὅπως ἔχει διαπιστωθεῖ, οἱ διαφορές δέν εἶναι ἀγεφύρωτες. Οἱ Ἀνατολικές Ἐκκλησίες κρατοῦν μία φράση τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας («μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη»), δέν τήν ἐρμηνεύουν ὅμως μέ σαφήνεια καί ἔτσι ή διαφωνία δέν εἶναι στην οὐσία τοῦ δόγματος, ἀλλά στή διατύπωση. Γι' αὐτό ή ἐλπίδα γιά μελλοντική συμφωνία εἶναι μεγάλη.

Ἐκτός, ὅμως, ἀπό τό θεολογικό διάλογο πού συνεχίζεται, ή Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διευρύνει τίς ἐπαφές της μέ τίς Ἀνατολικές Ἐκκλησίες καί μέ ἄλλα

μέσα, π.χ. επισκέψεις, αλληλογραφία κτλ. Ἀκόμη, νέοι τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἰδιαίτερα Αἰθίοπες καί Κόπτες, σπουδάζουν στίς Ὁρθόδοξες Θεολογικές Σχολές, καί ἄρχισαν νά παρουσιάζουν σπουδαῖες θεολογικές διατριβές, πού μελετοῦν εἰδικά τό πρόβλημα τῆς δογματικῆς συμφωνίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μέ τήν Ὁρθοδοξία.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιές συνέπειες ἔχει ἡ ὑποτίμηση τῆς «ἀνθρωπίνης φύσεως» ἀπό τό Μονοφυσитισμό;
2. Ποιές εἶναι οἱ βασικές διαφορές τῶν Προχαλκηδονίων ἀπό τήν Ὁρθοδοξία;
3. Γιατί πρέπει νά ἐνταθεῖ ἡ ἐνωτική προσπάθεια μέ τίς Προχαλκηδόνιες Ἐκκλησίες;

Ο ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ

Θεολογικές και εκκλησιολογικές συμπτώσεις και αντιθέσεις με την 'Ορθοδοξία. Με τό Ρωμαιοκαθολικισμό έχει ή 'Ορθοδοξία πολλά κοινά, αλλά και σημαντικές διαφορές. 'Ο Ρωμαιοκαθολικισμός διατηρεί πολλά άρχαιοχριστιανικά στοιχεία. Έχει τά περισσότερα από τά θεμελιώδη γνωρίσματα της 'Εκκλησίας¹. 'Εν τούτοις και εκεί, όπου φαίνεται ότi στή διδασκαλία συμφωνεί με την 'Ορθοδοξία, υπάρχουν σπουδαίες διαφορές, πού δέν έχουν σχέση μόνο με τό διοικητικό σύστημα και τά έθιμα, αλλά είναι πολύ βαθύτερες. Τά νέα στοιχεία πού πρόσθεσε ό Ρωμαιοκαθολικισμός στήν παράδοσή του, τόν απομάκρυναν από τή Μία 'Εκκλησία και τόν έφεραν έγγύτερα πρός τόν κόσμο (έκκοσμίκευση). Οι χαρακτηριστικότερες από τίς διαφορές αυτές είναι:

'Ο **παπικός θεσμός**, πού διαφοροποιεί τελείως τό Ρωμαιοκαθολικισμό από την 'Ορθοδοξία. 'Ο Πάπας άναγνωρίζεται ως κεφαλή της όρατής 'Εκκλησίας, «άντιπρόσωπος του Χριστού στή γή». Χωρίζεται, έτσι, ή όρατή από την άόρατη 'Εκκλησία, ένw είναι άχώριστες με μοναδική κεφαλή τό Χριστό. Με τό παπικό «πρωτείο» νοείται ό πάπας ως άπόλυτος μονάρχης και καταστρέφεται ή ισότητα όλων των έπισκόπων. 'Ετσι καταργείται τό συνοδικό σύστημα της 'Εκκλησίας και ή δημοκρατική δομή της. Με τό «άλάθητο» ταυτίζεται ό πάπας με την ίδια την 'Εκκλησία και επικρατεί ή ιδέα του άλαθήτου άνθρώπου. 'Η δογματοποίηση του «πρωτείου» και «άλάθητου» τό 1870 μετέβαλε τό Ρωμαιοκαθολικισμό και σέ αίρεση εκκλησιολογική. 'Από την άλλη πλευρά ή συγκέντρωση πολιτικής έξουσίας στά χέρια του Πάπα και ή άνακήρυξη του σέ ήγεμόνα έδωσε στο Ρωμαιοκαθολικισμό τό χαρακτήρα κοσμικού κράτους. Τό σημερινό *Παπικό Κράτος* του Βατικανού ιδρύθηκε τό 1929 μετά από συμφωνία του Πάπα με τό δικτάτορα Μουσολίνι². 'Η κρατικοποίηση του Ρωμαιοκαθολικισμού

1. Δέχεται π.χ. τίς δύο φύσεις του Χριστού, τίς συνόδους, τή λατρεία, τά μυστήρια, τόν μοναχικό βίο, τίς αποφάσεις των άρχαίων Οικουμενικών Συνόδων.

2. Άρχηγός του παπικού κράτους είναι ό Πάπας. Έχει πρωθυπουργό, ύπουργεία, στρατό και ύπηκόους. 'Ο Πάπας, ως Κρατικός άρχηγός, διορίζει πρεσβευτές, πού λέγονται Νούντσιοι. Κλείνει πολιτικές συμφωνίες με τά διάφορα Κράτη, τά *κογκορδάτα*. Τελευταία τό Βατικανό έχει συνάψει διπλωματικές σχέσεις, για πρώτη φορά στήν ιστορία, και με την 'Ελλάδα.

σμοῦ θέτει σέ κίνδυνο τόν ἐκκλησιαστικό χαρακτήρα του.

Ἡ ἄλλη οὐσιαστική διαφορά εἶναι τὸ «Φιλιόκβε» (Filioque). Τὸ δόγμα αὐτό, πού ἐπιβλήθηκε στὴ Δύση ἀπὸ τοὺς Φράγκους, σημαίνει προσπάθεια νὰ συλληφθεῖ λογικά ἡ κεντρικότερη ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ Μυστήριο τῆς Ἀγίας Τριάδος. Γίνεται, ὅμως, σύγχυση ἀνάμεσα στὴ Θεία προέλευση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἀποστολή του στὸν κόσμο, καὶ ὑποτιμᾶται τὸ Πρόσωπο τοῦ Ἀγίου Πνεύματος στὴν Ἀγία Τριάδα καὶ ἡ λυτρωτική ἐνέργειά του. Συνάμα παρανοεῖται ἡ ἀγιοτριαδική κοινωνία, πού μεταβάλλεται ἐπὶ σέ δυαρχία, καὶ κλονίζεται ἡ πίστη στὴν ἰσότητα τῶν τριῶν Θεῶν Προσώπων. Ἔτσι, ὅμως, ἀλλοιώνεται τὸ θεμέλιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ἡ κατάληξη τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ σέ ἀπολυταρχία καὶ κρατικό θεσμό δὲν εἶναι ἀσχετὴ πρὸς τὸ παπικὸ αὐτὸ δόγμα.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες διαφορές, πού παλαιότερα διδάσκονταν μὲ ἀπόλυτο τρόπο¹. Π.χ. ἡ σωτηρία δὲ νοεῖται ὡς δῶρο τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ σταυρική Θυσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἔργα τῶν εὐσεβῶν (ἀγίων). Γι' αὐτὸ γινόνταν λόγος γιὰ «ὑπέρτακτα ἔργα» τῶν Ἀγίων καὶ «ἀξιομισθίες». Ἡ μετάνοια, ἐπεῖτα, εἶχε λάβει στὸ Ρωμαιοκαθολικισμὸ τὴ μορφή τῆς δίκης, γιατί ἡ σωτηρία νοεῖται νομικά καὶ ὄχι πνευματικά. Καρπὸς αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ἦταν ἡ *ἱερά Ἐξέταση*. Εἶναι, ὅμως, γεγονός, ὅτι τελευταῖα γίνεται μεγάλη προσπάθεια μέσα στὸ Ρωμαιοκαθολικισμὸ γιὰ τὴν ἀποσχολαστικοποίηση καὶ ἀνανέωσή του.

Αἰσθήματα ὑπεροχῆς καὶ τάσεις δεσποτισμοῦ τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Μία ἀπὸ τίς σπουδαιότερες δυσκολίες στὴν προσπάθεια γιὰ ἐπανενοση τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὸ Ρωμαιοκαθολικισμὸ εἶναι οἱ ὑπεροπτικές τάσεις τῶν Παπῶν ἀπέναντί της. Ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἐβλεπε τὴν Ὁρθοδοξία ὡς αἰρετική Ἐκκλησία, πού ἐπαναστάτησε ἀπέναντι στὴν ἐξουσία τοῦ Πάπα, καὶ ἀγνόησε τὴν αὐτοτέλειά της. Παρ' ὅλες τίς προόδους, πού σημειώθηκαν στὰ νεότερα χρόνια στὶς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, οἱ Πάπες διακηρύττουν συνεχῶς, ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοί, μαζί καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι, πρέπει νὰ ἐπιστρέψουν «εἰς τὴν μάνδραν τοῦ Ἀγ. Πέτρου», στὸ Ρωμαιοκαθολικισμὸ, πού εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ Ἐκκλησία.

1. Π.χ. ράντισμα ἀντὶ βάπτισμα, χωρισμός τοῦ Χρίσματος ἀπὸ τὸ Βάπτισμα, μετάδοση στοὺς λαϊκοὺς μόνο τοῦ «σώματος» στὴ Θ. Εὐχαριστία, συγχωροχάρτια ἢ ἀφέσεις στὸ μυστήριο τῆς μετανοίας, διδασκαλία γιὰ τὸ καθαρτήριο, ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία τῶν κληρικῶν, χορήγηση τοῦ Εὐχελαίου μόνο στοὺς ἐταίμοθανάτους, νέα δόγματα («ἀσπιλος σύλληψις» καὶ «μετάστασις» τῆς Θεοτόκου, 1852 καὶ 1950) κ.ά.

Σχέσεις με την Ὁρθοδοξία καὶ πιθανότητες γιὰ ἔνωση. Τὸ σχίσμα Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἀφήσει τοὺς Χριστιανοὺς ἀδιάφορους. Ἀμέσως μετὰ τὸν τελεσιδικο χωρισμό τὸν 11ο αἰῶνα ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἐνωτικές προσπάθειες. Ἀπὸ τὸν 11ο μέχρι τὸ 15ο αἰ. ἔλαβαν χώρα συνολικά 13 τέτοιες προσπάθειες, ἀλλὰ ὅλες ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιατί ἡ μὲν Ρώμη προσπαθοῦσε νὰ ὑποτάξει τὴν Ὁρθοδοξία, οἱ δὲ Ὁρθόδοξοι εἶχαν βασικά πολιτικά κίνητρα, ἤθελαν δηλ. νὰ σώσουν τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μὲ τὴ βοήθεια τῆς Δύσεως. Ἡ ἀλήθεια τῆς Πίστεως τάσσονταν σὲ δευτέρη μοῖρα.

Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κων/λεως ἡ Ρώμη φέρθηκε ἀγέρωχα καὶ ὑπεροπτικά στὴν Ὁρθοδοξία. Τὴν περικρόνησε καὶ τὴν ὑποτίμησε. Οἱ Μισιονάριοι τοῦ Πάπα καὶ τὰ διάφορα μοναστικά Τάγματα τοῦ προσπάθησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Ὁρθοδοξία. Τοῦτο ἐπιδιώχθηκε καὶ μὲ τὸ θεσμό τῆς Οὐνίας. Οἱ ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ δηλ. γίνονταν δεκτοὶ μὲ τὰ ἔθιμά τους, ἀρκεῖ νὰ δήλωναν ὑποταγὴ στὸν Πάπα. Μερικὲς ἐνέργειες τῆς Ρώμης αὐξήσαν ἰδιαίτερα τὴν ἀντίθεση τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Π.χ. ἡ ἄλωση τῆς Κων/λεως ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους τὸ 1204, ἡ ἱδρυση τῆς Λατινικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κύπρου (13ος αἰ.) καὶ ἡ σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας (1438/9), ὅπου ὑπογράφηκε ἡ ψευδὲς ὁμολογία. Τὸ 1622 ἱδρύθηκε ἡ «Προπαγάνδα γιὰ τὴν Πίστη» στὴ Ρώμη, μὲ σκοπὸ τὸν ἐκλατίνισμό τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολῆς. Τὴν ψυχρότητα τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰ. ἀκολούθησε μιά προσπάθεια βελτιώσεως τῶν σχέσεων τὸ 19ο αἰῶνα, οἱ ὁποῖες κατέληξαν στίς ἐνωτικές προσπάθειες τοῦ αἰῶνα μας.

Ἡ πιθανότητα γιὰ ἔνωση Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ διάθεση τοῦ δευτέρου νὰ δεχθεῖ τὴν πίστη τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας. Τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο εἶναι τὰ δόγματα, πού συνδέονται μὲ τὸν παπικὸ θεσμό (πρωτεῖο καὶ ἀλάθητο) καὶ ὁ πολιτικός χαρακτήρας τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ Ὁρθοδοξία θέτει πάντα ὡς βάση τῆς ἐνώσεως τὴν πίστη τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας, πού διασώζει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μέχρι σήμερα. Ἡ Ὁρθοδοξία, πού εὐχεταὶ ἀδιάκοπα «ὕπὲρ τῶν πάντων ἐνώσεως», συνεχίζει τίς προσπάθειες γιὰ τὴν ἔνωση μὲ τὸ Ρωμαιοκαθολικισμό, πού εἶναι ὅμως δυνατὴ μόνο πάνω στὸ θεμέλιο τῆς πίστεως τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιὲς εἶναι οἱ σοβαρότερες διαφορὲς μεταξύ Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ γιατί;
2. Γιατί ἀπέτυχαν οἱ παλαιότερες ἐνωτικές προσπάθειες;
3. Πῶς κρίνεις τὴν διατήρηση τῆς Οὐνίας ἀκόμη καὶ σήμερα;

4. Ποιός είναι ο ὁρθός δρόμος γιά τήν ἐπανάλωση Ὁρθοδοξίας καί Ρωμαιοκαθολικισμοῦ;

Κείμενο

« Ἀποτελοῦμεν πλήρη σύναξιν, ἣν ἡμεῖς, ἡνωμένοι μετὰ πάντων ὑμῶν ὡς ἀδελφῶν, συνεκαλέσαμεν δικαιοματικῶς ὡς Ἐπίσκοπος Ρώμης καί διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὡς ἀνάξιος μέν ἀλλ' ὡς ἀληθής κυβερνήτης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ καί ὁ δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς, λοιπόν, ὁ Πάπας, ὅστις συγκεντρῶ ἐν τῷ προσώπῳ μου καί τῷ ἁγίῳ ἀξιωματί μου πᾶσαν τήν Ἐκκλησίαν, ἀνακηρύσσω τήν Σύνοδον ταύτην ὡς Οἰκουμένην».

(Παῦλος ΣΤ΄, κατά τήν Β΄ Βατικανή Σύνοδο). (Ἰωάν. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καί Ρωμαιοκαθολικισμός, ἔκδ. β΄, σ. 152/53).

Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

Θεολογική πολυμορφία και έλλειψη αύθεντίας. Ο Προτεσταντισμός χαρακτηρίζεται από πολυμορφία και ποικιλία στην πράξη, αλλά και στην πίστη. Δεν έχει δογματική και διοικητική ένότητα. Κύριο γνώρισμά του είναι η διάσπαση. Σήμερα υπάρχουν περισσότερες από 300 προτεσταντικές Όμολογίες στον κόσμο. Δεν έχει επίσης αύθεντία. Άρνήθηκε όχι μόνο τον Πάπα, αλλά και την αρχαιοχριστιανική έννοια της Έκκλησίας, την αύθεντία της Οικουμενικής Συνόδου και της Παραδόσεως. Δέχθηκε τον προσωπικό φωτισμό κάθε πιστού στη μελέτη και κατανόηση της Γραφής, και έτσι το «άλάθητο» από τον Πάπα μεταφέρθηκε σε κάθε προτεστάντη.

Υπάρχουν όμως και θεολογικές θέσεις, που αποτελούν κοινή βάση σχεδόν όλων των Προτεσταντικών Όμολογιών. Οι Προτεστάντες αναγνωρίζουν την Άγ. Γραφή ως απόλυτη πηγή και θεμέλιο της πίστεως. Κεντρικά προτεσταντικά δόγματα είναι: «Μόνη ή Γραφή» (άπολυτοποίηση της Γραφής και απόρριψη της Παραδόσεως)· «μόνη ή πίστη» (άρκει η πίστη για τη σωτηρία δε σώζουν τα έργα)· «μόνη ή Χάρη» (ό άμαρτωλός σώζεται μόνο από τη θεία Χάρη, γι' αυτό από πολλούς γίνεται δεκτός ό «άπόλυτος προορισμός»). Δέχονται τό Filioque, ένώ υπάρχουν και προτεστάντες αντίπριαδικοί. Απορρίπτουν την όρατή Έκκλησία και δέχονται μόνο την άόρατη. Δέ δέχονται μυστηριακή ιερωσύνη και γι' αυτό κατάργησαν τά μυστήρια, αλλά και την τιμή των Άγίων, εικών και λειψάνων και τό μοναχικό βίο. Πολεμώντας δηλαδή, τον Παπισμό, αλλοίωσαν κυριολεκτικά την ουσία της Έκκλησίας.

Διοικητικές ιδιομορφίες και δραστηριότητες. Οι διάφορες προτεσταντικές Όμολογίες παρουσιάζουν ιδιομορφία τόσο στην πίστη, όσο και στη λατρεία και όργάνωση. Οι σημαντικότεροι προτεσταντικοί κλάδοι σήμερα είναι:

α) *Λουθηρανισμός.* Είναι άπλωμένος σ' όλη την Εύρώπη, ιδιαίτερα δε στίς Σκανδιναυικές χώρες (άπό τό 1540). Είναι άπό τίς συντηρητικότερες προτεσταντικές όμολογίες. Διατήρησε τον επσκοπικό βαθμό, χωρίς φυσικά μυστηριακό περιεχόμενο. Η Σουηδική « Έκκλησία» έχει και Άρχιεπίσκοπο, μέ έδρα την Ούψαλα. Τό 1947 ιδρύθηκε στη Λούνδη ή *Παγκόσμια Λουθηρανική*

Ὁμοσπονδία. Διοικητικό ὄργανο κάθε κοινότητας εἶναι συμβούλιο παστῶρων καί ἀπλῶν μελῶν, πού λέγεται *κονιστόριο*, μέ ἐπικεφαλῆς τόν *ἔφορο*. Ὑπάρχουν 85 ἑκατομμ. Λουθηανοί στόν κόσμο, ἀπό τοὺς ὁποίους οἱ μισοὶ σχεδὸν ζοῦν στή Γερμανία.

β) *Καλβινισμός*. Εἶναι *Θεοκρατία*. Κεντρικὴ του διδασκαλία ἀποτελεῖ ὁ «ἀπόλυτος προορισμός». Ἔχει ὀργάνωση πρεσβυτεριανή (κατάργηση τοῦ ἐπισκόπου), λατρεία ἀπλή (μόνο κήρυγμα καί ψαλμοί), καί τὰ δύο μυστήρια πού κράτησε (Βάπτισμα καί Εὐχαριστία) ἔχουν συμβολικὸ χαρακτήρα. Διοικεῖται μέ *κονιστόρια*, πού ὅλα μαζί σχηματίζουν τὴν *ἐπαρχιακὴ σύνοδο*, πού συνέρχεται κάθε χρόνο. Κάθε δύο χρόνια συνέρχεται ἡ *ἐθνικὴ σύνοδος*. Σήμερα ὑπάρχουν 40 ἑκατομμ. Καλβινιστὲς στόν κόσμο.

γ) *Ἀγγλικανισμός*. Εἶναι ἡ ἐπίσημη θρησκεία τῆς Ἀγγλίας. Ἰδρύθηκε τὸ 1529, λόγω συγκρούσεως τοῦ βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἑρρίκου Η' μέ τόν Πάπα Κλήμεντα Ζ'. Διατήρησε πολλὰ ἀρχαιοχριστιανικά στοιχεῖα, καί γι' αὐτὸ εἶναι πλησιέστερα στὴν Ὁρθοδοξία ἀπὸ κάθε ἄλλη προτεσταντικὴ Ὁμολογία. Ἔχει ἐπισκόπους, δέχεται τὸ μυστηριακὸ χαρακτήρα τῆς ἱερωσύνης, διατήρησε ἑορτές, νηστείες, μοναχισμό κτλ. Διαμορφώθηκαν τρεῖς μερίδες: ἡ *Υψηλὴ Ἐκκλησία* (μέ καθολικὸ χρῶμα), ἡ *Χαμηλὴ Ἐκκλησία* (καλβινίζουσα) καί ἡ *Εὐρεία Ἐκκλησία* (νεωτερίζουσα). Ἐπὶ κεφαλῆς εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας, πού μαζί μέ τόν Ἀρχιεπίσκοπο τῆς Ὑόρκης καί μερικοὺς ἐπισκόπους μετέχουν στὴ Βουλὴ τῶν Λόρδων. Ἀπὸ τὸ 1867 συνέρχονται στὸ Λονδίνο οἱ «Σύνοδοι τοῦ Λάμπεθ» γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀγγλικανῶν στόν κόσμο ξεπερνᾷ τὰ 80 ἑκατομμύρια.

Διεκκλησιαστικές σχέσεις - Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.). Ἡ συνεχὴς διάσπαση στοὺς κόλπους τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἔκαμε αἰσθητὴ τὴν ἀνάγκη ἐνότητας. Ἔτσι ἀπὸ τὸ 19ο αἰῶνα ἄρχισαν νά δημιουργοῦνται διάφορες Διομολογιακές Ἐνώσεις¹. Ὁ προτεσταντικός, ὅμως, κόσμος ἔδειξε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον καί γιὰ τὴν ἐπανένωση ὁλόκληρου τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπὸ τοὺς κόλπους του ξεπήδησε ἡ *Οἰκουμενικὴ Κίνηση* μέ σκοπὸ τὴν παγχριστιανικὴ ἐνότητα. Τὸ αἶτημα αὐτὸ ὥριμασε μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν προτεσταντικῶν ἱεραποστολῶν νά ἐκπροτεσταντίσουν τὴν ὁρθόδοξο Ἀνατολή, τὸ ἐπέβαλε ὅμως καί ἡ ταραγμένη παγκόσμια πολιτικὴ κατάσταση τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα μας.

1. Τέτοιες εἶναι σήμερα 5: α) Παγκόσμια Ἐνωση Μεταρρυθμισμένων (1875), β) Οἰκουμενικὸ Συνέδριο Μεθοδιστῶν (1881), γ) Διεθνὴς Ἐνωση τῶν Κογκρενκασιολιστῶν (1891), δ) Παγκόσμια Ἐνωση τῶν Βαπτιστῶν (1905) καί ε) Παγκόσμια Ἐνωση τῶν Λουθηρανῶν (1947).

*Οί πρωτεργάτες του Προτεσταντισμού (16ος αι.).
Λούθηρος, Καλβίνος, Ζβίγκλιος κ.ά.*

Τό 1914 ιδρύθηκε ό «Παγκόσμιος Σύνδεσμος Διεθνούς Φιλίας διά τών Ἐκκλησιῶν» μέ κοινωνικούς καί πρακτικούς σκοπούς. Γρήγορα ἔγινε ἀντιληπτό, ὅτι ἡ ἐνωτική προσπάθεια ἔπρεπε νά περιλάβει ὄχι μόνο τήν κοινωνική πλευρά, ἀλλά καί τή δογματική (πίστη). Γι' αὐτό ιδρύθηκαν (1920) δύο Ὁργανώσεις: α) τοῦ «Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ» ἢ «Ζωή καί Ἔργασία» γιά καλλιέργεια τῆς πρακτικῆς συνεργασίας καί β) «Πίστη καί Τάξη» γιά τήν προώθηση τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου. Ἐταί παράλληλα μέ τήν «Κοινωνία τών Ἐθνῶν (1919) ἐμφανίσθηκε καί προσπάθεια γιά μιᾶ «Κοινωνία τών Ἐκκλησιῶν» (1920).

Γρήγορα ἡ προσπάθεια αὕτη ἔπαυσε νά εἶναι ἀποκλειστικά προτεσταντική ὑπόθεση, μέ τή συμμετοχή στήν Οἰκουμ. Κίνηση καί τῆς Ὁρθοδοξίας, μέ πρῶτο τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Ἱστορικό εἶναι τό Διάγγελμα τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου τό 1920 γιά τήν ὑποστήριξη τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπό τοὺς Ὁρθοδόξους. Τό Π.Σ.Ε. ἐκφράζει σήμερα τήν Οἰκουμενική Κίνηση.

Ἡ δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι μεγάλη, ἰδιαίτερα στόν κοινωνικό

τομέα. Έξελίχθηκε σέ τεράστιο γραφειοκρατικό όργανισμό μέ παγκόσμια αναγνώριση, αλλά καί ισχυρές αντίδράσεις, λόγω τής έντονης πολιτικής του δραστηριότητας. Ό Ρωμαιοκαθολικισμός δέ μετέχει επίσημα στό Π.Σ.Ε., άνεπίσημα όμως στέλνει στίς Συνελεύσεις του παρατηρητές. Η Όρθοδοξία μετέχει ένεργά, παρά τίς μεγάλες δογματικές διαφορές της μέ τόν προτεσταντικό κόσμο, γιά νά δίνει μαρτυρία τής πίστεως καί παραδόσεώς της.

Έρωτήσεις

1. Γιατί τά προτεσταντικά δόγματα «μόνη ή Γραφή», «μόνη ή Πίστη» καί «μόνη ή Χάρη» έρχονται σέ αντίθεση μέ τήν Όρθοδοξία;
2. Είναι σύμφωνη ή δογματική πολυμορφία του Προτεσταντισμού μέ τήν ένότητα τής Έκκλησίας;
3. Πώς άντιλαμβάνεσαι τή θέση τής Όρθοδοξίας στό Π.Σ.Ε.,

Κείμενο

«... Ό Προτεσταντισμός δέν είναι τίποτε άλλο παρά ένας εφαρμοσμένος σέ όλα Παπισμός, ή βασική άρχή του οποίου (τό άλάθητο του άνθρώπου) έχει εφαρμοσθεϊ στή ζωή κάθε άνθρώπου ξεχωριστά, αλλά καί όλόκληρης τής κοινωνίας. Κατά τό παράδειγμα του άλάθτου άνθρώπου τής Ρώμης κάθε Προτεστάντης γίνεται άλάθτος, διεκδικώντας τό άτομικό άλάθητο στά θέματα τής πίστεως καί τής ζωής. Άπ' αúτ ή τήν άποψη μπορεί νά ειπωθεϊ ότι ό Προτεσταντισμός είναι ένας εκλαϊκευμένος Παπισμός, χωρίς όμως τή μυστική διάσταση τής αúθεντίας, τής έξουσίας».

π. Ιουστίνος Πόποβιτς (+1979) (Καθηγητής Θεολογ Σχολής Βελιγραδίου).

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Μάθημα 24ο

«ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΩΣΕΩΣ»

Ἑσχατολογική θεώρηση αἱρέσεων καὶ σχισμάτων. Ἡ ὑπαρξη αἱρέσεων στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας παρατηρεῖται ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τῆς καὶ συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος προειδοποίησε τοὺς ἀκροατές του νὰ φυλάγονται ἀπὸ τοὺς «ψευδοπροφήτες», οἱ ὁποῖοι προσποιοῦνται τὰ πρόβατα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα εἶναι λύκοι ἄρπαγες. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος προεῖπε ὅτι μέσα στὴν Ἐκκλησία θὰ εἰσορμήσουν «λύκοι βαρεῖς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου» (Πράξ. 20,29 Πρβλ. καὶ Β' Κορ. 11, 13-15).

Οἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα γίνονται δεκτὰ μέσα στὸ γενικὸ παιδαγωγικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ πικρὸ τῆς αἱρέσεως νὰ προέλθει κάτι γλυκὸ, ἡ πνευματικὴ ὠφέλεια τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποδεικνύονται, δηλαδὴ, αὐτὰ στὸ τέλος ὅτι εἶναι πνευματικὰ ἐμπόδια πού ὁ πιστὸς ὀφείλει νὰ ὑπερνικήσει γιὰ νὰ γίνει «δόκιμος»¹.

Ὅπωςδήποτε, οἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα εἶναι ἔργα τοῦ διαβόλου· εἶναι τὰ «ζιζάνια» πού ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ διάβολος, σπεῖρει στὸν ἀγρὸ τῆς. Ὁ ἀντιπερισπασμὸς, ὅμως, αὐτὸς τοῦ διαβόλου, πού ἀποβλέπει στὴν παρεμπόδιση τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ, εἶναι καταδικασμένος σὲ ἀποτυχία. Ἡ ἀλήθεια τῆς ὀρθῆς πίστεως τελικὰ θὰ κατισχύσει. Στὸ τέλος τοῦ χρόνου ὁ Χριστὸς θὰ θέσει ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του «ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ», (Α' Κορ. 15,25).

1. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ρητῶς τονίζει στοὺς Κορινθίους ὅτι εἶναι ἀνάγκη («δεῖ») νὰ ὑπάρχουν αἱρέσεις, γιὰ νὰ ἀναδεικνύονται ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανούς οἱ «δόκιμοι» (Α' Κορ. 11,19), οἱ πλὴρως «κατηρημένοι» (Πρβλ. Α' Κορ. 1,10· Β' Κορ. 13,9· Ἐφεσ. 4,12), οἱ «τέλειοι ἄνδρες» σὲ ἀντίθεση πρὸς ἐκείνους, πού εἶναι ἀκόμα «νήπιοι, κλυωνιζόμενοι καὶ περικφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας...». (Ἐφεσ. 4,13 - 14).

Ἡ κίνηση γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα διασποῦν, ὅπως εἶπαμε, τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ἡ ἐνότητα εἶναι οὐσιαστικό στοιχεῖο τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία εἶναι «μία», «ἐν σῶμα», «μία οἰκοδομὴ», «μία ποιμνὴ» καὶ «μία κοινωνία». Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία πρὸς διαφύλαξη τῆς ἐνότητάς της ἀγωνίζεται ἀνέκαθεν κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων πού κατὰ καιροὺς ἐμφανίζονται.

Στοὺς χρόνους μας, τοὺς τόσο παραγμένους καὶ δύσκολους, οἱ Χριστιανοὶ συνειδητοποίησαν τὴν τραγικότητα τῆς διαίρεσέως τους καὶ ἐκδήλωσαν τὴ θέλησή τους νὰ συνεργαστοῦν μέ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἑνωσὴ τους. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους πού γένησαν στὴν ἐποχὴ μας αὕτὴ τὴν ἐντονη ἐπιθυμία γιὰ ἐνότητα εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Τὰ προβλήματα πού ἀναφύονται στὶς χώρες τῆς ἱεραποστολῆς ἀπὸ τὴν παρουσία πολλῶν ἀνταγωνιζόμενων Χριστιανῶν ἱεραποστόλων. 2) Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισεως τῶν συμφορῶν πού ἄφησε ὁ Α΄ καὶ ὁ Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, 3) Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισεως τῶν διαφορῶν ἀντιχριστιανικῶν ἰδεολογιῶν τῆς ἐποχῆς μας, καθὼς καὶ τοῦ ἀναζωπυρούμενου ζήλου τῆς ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος ξένων θρησκειῶν ἀκόμα καὶ πρὸς χριστιανικὰς χώρες. 4) Ἡ γενικὴ τάση τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς πρὸς ἑνωσὴ καὶ συνεργασία τῶν λαῶν, πού ἐκδήλωσὴ της ἀποτελεῖ ἡ ἱδρυσις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, μετὰ τὸν Α΄ παγκόσμιον πόλεμον, καὶ τοῦ Ο.Η.Ε., μετὰ τὸ Β΄ παγκόσμιον πόλεμον. 5) Ἡ τάση πού ἐμφανίστηκε κυρίως μεταξὺ τῶν Προτεστάντων, τὸ δέκατον ἑνῶτον αἰῶνα, γιὰ ἀλληλογνωριμία καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα. 6) Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ὅτι εἶναι ἄσκοπη ἡ πολεμικὴ μεταξὺ τῶν ἐπιμέρους Ἐκκλησιῶν.

Ἡ συνειδητοποίησις αὐτῆς τῆς ἀνάγκης πρὸς ἐνότητα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ὁδήγησε στὴν «οἰκουμενικὴ» κίνηση τῶν καιρῶν μας.

Ἀνάγκη γιὰ ἑνωσὴ (θεολογική, λειτουργική, κοινωνική) καὶ βασικὰς προϋποθέσεις. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, πού συνεχίζει τὴν ἀρχαία Παράδοσιν τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων, τῶν Μεγάλων Πατέρων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, συμμετέχει στὸ Π.Σ.Ε. καὶ ἀδιάλειπτα προσεύχεται κατὰ τὴ Θεοῦ Λειτουργίαν της «ὑπὲρ τῶν πάντων ἐνώσεως». Δὲν ξεχνᾷ, ὅμως, τὴ μοναδικότητά της, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδιάλειπτην συνέχειαν καὶ παρουσίαν τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ πατερικοῦ πνεύματος μέσα στὴ δογματικὴν τὴν διδασκαλίαν, τὴ λατρευτικὴν τὴν ζωὴν καὶ τὴ δομὴν τῆς ὁργανώσεώς της. Πιστεύει ὅτι ἡ πραγματικὴ ἑνωσὴ καὶ ἡ ἀληθινὴ συμμετοχὴ στὴν κοινὴ λατρεῖαν προϋποθέτει κοινὴν θεολογίαν καὶ κοινὴν παραδοχὴν τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας· ὅτι ἡ ἀπλὴ κοινωνικὴ συνύπαρξις καὶ συνεργασία σὲ πρακτικὰς μόνον τομεῖς, ἐνῶ εἶναι πολὺ χρήσιμη, γιὰτὶ ἀπαλύνει τίς ἀντιθέσεις καὶ βοηθεῖ

στήν ἀλληλογνωριμία καί ἀλληλοκατανόηση, ἐν τούτοις δέ δημιουργεῖ ἐνόη-
τα πνεύματος, κοινωνία ἐκκλησιαστική. Γι' αὐτό ἡ παρουσία τῆς Ὁρθόδοξης
Ἐκκλησίας μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε. ἔχει τὴν ἐννοια μιᾶς διαρκοῦς ὑ-
πομνήσεως πρὸς ὅλους ὅτι ὁ δρόμος γιὰ τὴν τόσο ποθητὴ ἔνωση ὅλων τῶν
Χριστιανῶν δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον πού ὁδηγεῖ στὴν ἐπάνοδο
«στὴν παράδοση τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας»¹, πού ἐκείνη ἐκπροσωπεῖ.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιὰ ἡ ἐσχατολογικὴ σημασία τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων;
2. Ποιὰ τὰ αἷτια τῆς σύγχρονης ἐνωτικῆς κινήσεως μέσα στὴν Ἐκκλησία;
3. Πότε ἡ ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν θά εἶναι πλήρης; Ποιές οἱ προϋποθέσεις
τῆς πλήρους ἐνώσεως;

Κείμενα

1. «Τό τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα οὐ χωρισμοῦ, ἀλλ' ἐνώσεώς ἐστι καὶ συμφωνίας ὀ-
νομα... Ἐκκλησία γέγονεν, οὐχ ἵνα διηρημένοι ὦμεν οἱ συνελθόντες, ἀλλ' ἵνα οἱ
διηρημένοι συνημμένοι καὶ τοῦτο ἡ σύνοδος δείκνυσιν»

(Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ε.Π. 61,13,228).

(Ἐκκλησία δέ σημαίνει χωρισμο, ἀλλά ἔνωση καὶ συμφωνία... Ἡ Ἐκκλησία
ἐγινε ὄχι γιὰ νά εἴμαστε διαιρημένοι ὅσοι συνήλθαμε (στοὺς κόλπους τῆς), ἀλλά γιὰ
νὰ ἐνωθούμε ὅσοι εἴμασταν (ἔξω ἀπὸ αὐτήν) χωρισμένοι· κι αὐτό τό δείχνει ἡ σύνο-
δος).

2. «Οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δου-
λεύουσι τῷ Κυρίῳ, τό ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἔνωσην τὰς Ἐκκλησίας, τὰς πολυμερῶς
καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας» (Μ. Βασίλειος Ε.Π. 32,528,525).

(Νομίζω ὅτι πρέπει νά καταβάλλουν αὐτὴ τὴ μιὰ φροντίδα ἐκεῖνοι πού εἶναι
γνήσιοι καὶ ἀληθινοὶ δοῦλοι τοῦ Κυρίου, δηλαδή νά ἐπαναφέρουν σὲ ἔνωση τίς Ἐκ-
κλησίες πού ἔχουν χωριστεῖ μεταξύ τους σὲ πολλὰ μέρη καὶ μέ πολλοὺς τρόπους).

3. «Οὐ γάρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφούς, ὧν τῷ χωρισμῷ спа-
расσόμεθα» (Λόγος 41, 8. Γρηγ. Ναζιανζηνός Ε.Π. 36,440 Β).

(Δέν ἐπιζητοῦμε νά νικήσουμε, ἀλλά νά προσλάβουμε ἀδελφούς, ἀπὸ τό χωρι-
σμό τῶν ὁποίων σπαράσσεται ἡ καρδιά μας).

1. Βλ. Γ. Φλορόφσκυ, θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, σελ. 34.

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Σύντομη αναφορά στην ιστορία των διαλόγων της 'Ορθοδοξίας με άλλες χριστιανικές 'Ομολογίες. Για τις έπαφές της 'Εκκλησίας μας με τούς Προχαλκηδονίους και τούς Ρωμαιοκαθολικούς μέχρι τό 1453 ἔχουμε μιλήσει σέ προηγούμενα κεφάλαια.

Οἱ πρώτες έπαφές 'Ορθοδόξων καί *Προτεσταντῶν* ἔγιναν ἀπό τό Φίλιππο Μελάγχθωνα, στενό συνεργάτη τοῦ Λουθήρου καί δόκιμο ἑλληνιστή. Σπουδαῖος σταθμός στίς έπαφές 'Ορθοδόξων καί *Λουθηρανῶν* εἶναι ἡ ἀνταλλαγή τό 16ο αἰῶνα 'Επιστολῶν μεταξύ τοῦ Πατριάρχη Κων/λεως 'Ιερεμία τοῦ Β' καί τῶν Γερμανῶν Καθηγητῶν τῆς Τυβίγγης. Τό 17ο αἰῶνα διεξήγαγε συνομιλίες μέ τούς Προτεστάντες τῆς Γερμανίας (καθώς καί τῆς 'Αγγλίας καί 'Ελβετίας) ὁ μετέπειτα Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας Μητροφάνης Κριτόπουλος. Τό 18ο αἰῶνα στή Ρωσία, ἐπί τσάρου Πέτρου τοῦ Μεγάλου, Ρῶσοι θεολόγοι σπούδαζαν σέ Προτεσταντικά (κυρίως Γερμανικά) Πανεπιστήμια τῆς Δύσεως, ἐνῶ ἡ ἴδρυση τῆς 'Ιερῆς Συμμαχίας (1815) μεταξύ τῆς ὀρθόδοξης Ρωσίας, τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Αὐστρίας καί τῆς προτεσταντικῆς Πρωσίας ἐνθάρρυνε τίς φιλικές σχέσεις καί τή συνεργασία τῆς ὀρθόδοξης Ρωσίας μέ τό γερμανικό Προτεσταντισμό. Οἱ σπουδαιότερες έπαφές τῶν 'Ορθοδόξων μέ τούς Καλθινιστές ἔγιναν τήν ἐποχή τοῦ Πατριάρχη Κων/πόλεως Κυρίλλου Λούκαρη τό 17ο αἰῶνα. Τό 17ο αἰῶνα ἀρχίζουν καί οἱ έπαφές μεταξύ 'Ορθοδόξων καί 'Αγγλικανῶν.

Τέλος, τό 19ο αἰῶνα ἀρχίζουν οἱ έπαφές 'Ορθοδόξων καί *Παλαιοκαθολικῶν* στά συνέδρια Βόννης (1875), Λουκέρνης (1892) καί Βιέννης (1897).

Σύγχρονος θεολογικός διάλογος τῆς 'Ορθοδοξίας μέ άλλες 'Εκκλησίες καί 'Ομολογίες. Κατά τόν αἰῶνα μας ἡ ἐπιθυμία ὁλων γιά συσπειρώση καί ἐνότητα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἔχει κορυφωθεῖ. 'Η 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία μετέχει ἐνεργῶς στόν παγχριστιανικό διάλογο πού διεξάγεται στά πλαίσια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐνῶ παράλληλα διεξάγει διμερῆ διάλογο μέ ἐπιμέρους 'Εκκλησίες μέσα στό Π.Σ.Ε. καί ἔξω ἀπό αὐτό.

Ἔτσι, μέ τήν *Παλαιοκαθολική* 'Εκκλησία ἔγιναν πολλές ἀνεπίσημες έπαφές στά πλαίσια τῶν συνεδρίων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως (Γενεύη 1920, Λωζάνη 1927 κ.ά.), ἐνῶ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο συγκάλεσε τό 1931 στή

Βόννη τή συνδιάσκεψη τῆς Μεικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς Ὁρθόδοξων καί Παλαιοκαθολικῶν. Τά τελευταῖα χρόνια ἐγίναν καί ἄλλες συναντήσεις, πού κατέληξαν σέ συμφωνία πάνω σέ πολλά θέματα. Οἱ τελευταῖες συνδιασκέψεις τῆς Μεικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγίναν στό Σαμπεζύ τῆς Γενεύης τό 1975 καί τό 1977.

Ἀπό τούς Ἀγγλικανούς παρατηρεῖται τόν 20ο αἰῶνα μιά ἐντονή ἐπιθυμία γιά μυστηριακή ἐπικοινωνία (Intercommunio) μέ τούς Ὁρθόδοξους. Στίς συζητήσεις τῶν ἐτῶν 1930 καί 1931 ἐπῆλθε σημαντική προσέγγιση μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καί ὅλες οἱ μετέπειτα ἐπαφές φέρνουν τό φιλικό χαρακτήρα καί τή σφραγίδα ἐκείνων τῶν συζητήσεων. Οἱ φιλικές σχέσεις μεταξύ τους ἐκδηλώνονται καί στήν ἰδιαίτερη σύμπτυξη καί συνεργασία τους μέσα στό Π.Σ.Ε. Τά τελευταῖα χρόνια, ὕστερα ἀπό ἀρκετές προπαρασκευαστικές συναντήσεις δύο ἐπιμέρους Ἐπιτροπῶν (μιάς ὀρθόδοξης καί μιάς ἀγγλικανικῆς) συνῆλθε ἡ ὁλομέλεια τῆς Μεικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς γιά τό διάλογο Ὁρθόδοξων καί Ἀγγλικανῶν στήν Ὁξφόρδη (1973) καί στό Καϊμπριτζ (1977). – Μέ τούς Λουθηριανούς (Εὐαγγελικούς) ἀπό τό 1963 ἐγκαινιάστηκαν νεότερες ἐπαφές πού ἔλαβαν τή μορφή διμερῶν διαλόγων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μέ τό Λουθηρανισμό τῆς Δ. Γερμανίας. Τό 1978 συστήθηκαν μιά διορθόδοξη καί μιά πανλουθηρανική Ἐπιτροπή γιά τήν προετοιμασία τοῦ ἐπίσημου διαλόγου.

Μέ τίς Προχαλκηδόνιες Ἐκκλησίες νεότερες ἐπαφές ἀρχίζουν τό 1961, ὁπότε στήν Α΄ Πανορθόδοξο Διάσκεψη τῆς Ρόδου κλήθηκαν καί παρέστησαν ἀντιπροσωπεῖς τους. Νέες συναντήσεις ἐγίναν τό 1963 στό Μόντρεαλ τοῦ Καναδά καί στό Ρότσεστερ τῶν Η.Π.Α., καί τό 1964 στήν πόλη Aarhus τῆς Δανίας. Ἡ Γ΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου (1964) ἀποφάσισε τήν προώθηση τῶν ἐπαφῶν μέ τίς ἀρχαίες Ἀνατολικές Ἐκκλησίες. Σέ ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ἐγίναν μεταξύ τῶν ἐτῶν 1964–1971 τέσσερες ἀνεπίσημες συναντήσεις θεολόγων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καί τό 1980 ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κάλεσε τούς προκαθημένους αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν νά ὀρίσουν τούς ἀντιπροσώπους τους πού θά μετάσχουν στήν Ἐπιτροπή τοῦ διαλόγου μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἀλλά ἐκεῖ ὅπου οἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας ἔχουν θεαματική πρόοδο εἶναι οἱ ἐπαφές τῆς μέ τή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία. Τό 1964 ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ΄ καί ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ὁ Α΄ ἐγκαινιάσαν, ὕστερα ἀπό πολλούς αἰῶνες ἐντονῆς ψυχρότητας, ἕνα διάλογο πού ὀνομάστηκε «διάλογος τῆς ἀγάπης»¹.

1. Περισσότερα βλέπε στήν παρ. «Ὁ ἀσπασμός Ρώμης καί Νέας Ρώμης» τοῦ 26ο μαθήματος σελ. 102–103.

Ἑκκλησιολογικές καὶ θεολογικές διαστάσεις καὶ συνέπειες. Ὁ σύγχρονος παγχριστιανικός διάλογος, παρά τὴν ἔντονη ἐπιθυμία ὅλων γιὰ ἐνότητα, ἐνέχει πολλές δυσκολίες καὶ γεννᾷ πολλά δυσεπίλυτα προβλήματα. Καταρχήν, ἐγείρεται τὸ μεγάλο ἐρώτημα: Τί εἶναι ἡ Ἑκκλησία; Καὶ ποιά ἀπὸ τίς ὑπάρχουσες Ἑκκλησίες εἶναι ἡ «Μία Ἑκκλησία» τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, πού πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν οἱ ἄλλες; Ἡ Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία διακηρύσσει πάντοτε ὅτι αὐτὴ συνεχίζει τὴν Ἀρχαία Ἑκκλησία. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία δέν μπορεῖ ἐπίσης νὰ δεχθεῖ τὴν Ἀγγλικανικὴ διδασκαλία τῆς «Περιεκτικότητας» (Comprehensiveness), σύμφωνα μέ τὴν ὁποία μέσα στὴν Ἀγγλικανικὴ Ἑκκλησία μποροῦν καὶ συνυπάρχουν στοιχεῖα προτεστάντικα καὶ ρωμαιοκαθολικά, οὔτε τὴ «διδασκαλία τῶν Κλάδων» (Branch Theory), κατὰ τὴν ὁποία ὅλες οἱ Ἑκκλησίες πού δέχονται τὸ Χριστὸ ὡς Σωτὴρα καὶ Λυτρωτὴ εἶναι ἰσοτίμοι κλάδοι πού συναποτελοῦν τὴ Μία Ἑκκλησία. Οὔτε μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὴ ρωμαιοκαθολικὴ ἄποψη ὅτι ἡ Ρώμη εἶναι ἡ ἀληθινὴ Ἑκκλησία ἀπὸ τὴν ὁποία ἡ Ὁρθόδοξη ἀποσχίστηκε. Παραδέχεται, ἀντίθετα, καὶ διακηρύσσει ὅτι εἶναι «ἡ» Ἑκκλησία.

Ὡς συνέπεια ὅλων αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁμοφωνία στό θεολογικὸ καὶ ἐκκλησιολογικὸ θέμα εἶναι βασικὴ προϋπόθεση γιὰ μιὰ πραγματικὴ ἔνωση ὅλων τῶν Χριστιανῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ βρεθεῖ ὁ τρόπος ὥστε οἱ διάφορες Ἑκκλησίες καὶ Ὁμολογίες νὰ μπορέσουν νὰ ξεπεράσουν τὴ δική τους ἐπιμέρους παράδοση καὶ νὰ δεχτοῦν τὴν Ἱερὰ Παράδοση τῆς Ἐνωμένης Ἑκκλησίας τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων, πού ἐκπροσωπεῖ μόνο ἡ Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία.

Ἑρωτήσεις

1. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ σύγχρονο θεολογικὸ διάλογο τῆς Ὁρθοδοξίας μέ ἄλλες Ἑκκλησίες καὶ Ὁμολογίες;
2. Ποιές εἶναι οἱ ἐκκλησιολογικές καὶ θεολογικές διαστάσεις τοῦ διαλόγου τῆς Ὁρθοδοξίας μέ ἄλλες Ἑκκλησίες καὶ Ὁμολογίες;
3. Σέ ποιά βάση, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη ἄποψη, εἶναι δυνατὴ ἔνωση τῶν Ἑκκλησιῶν;

Κείμενο

«Τὸ πρόβλημα τῆς συμφιλίωσης τῶν Χριστιανῶν δέν εἶναι τὸ νὰ συμβιβάσουμε παράλληλες παραδόσεις, ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ νὰ ἐπαναοκληρώσουμε μιὰ παράδοση πού διαστράφηκε». (π. Γεώργιος Φλορόφσκυ).

ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Διεθνή Χριστιανικά συνέδρια και Π.Σ.Ε. Ἡ σύγχρονη οἰκουμενικὴ κίνησις, στὴν καθιέρωσι καὶ ἀνάπτυξη τῆς ὁποίας ἔπαιξε, μαζί με ἄλλους, πρωτεύοντα ρόλο καὶ ὁ Ἑλληνας καθηγητὴς τῆς Θεολογίας Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος, ἀρχισε τὸ 1910 μετὰ τὸ Α΄ Παγκόσμιον Ἱεραποστολικὸ Συνέδριον στὸ Ἑδιμβούργον, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προῆλθε τὸ 1921 τὸ «Διεθνὲς Ἱεραποστολικὸ Συμβούλιον» (Δ.Ι.Σ.). Τὸ 1927 συνῆλθε ἐπὶ Λωζάνῃ τὸ Α΄ Παγκόσμιον Συνέδριον «Πίστewος καὶ Τάξεως» (Π.Τ.) γιὰ νὰ συζητήσῃ δογματικὰ θέματα, ποὺ δὲν εἶχαν θιγῆ καθόλου τὸ 1910 στὸ Ἑδιμβούργον. Μέχρι σήμερα ὁργανώθηκαν ὀκτὼ Συνέδρια «Πίστewος καὶ Τάξεως»¹.

Μία ἄλλη οἰκουμενικὴ δραστηριότητα ἀρχισε νὰ ἀναπτύσσεται λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Α΄ παγκόσμιον πόλεμον, μετὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλας Söderblom. Στόχος τῆς ἦταν νὰ προληφθῇ, ὁ ἀναμενόμενος φοβερός πόλεμος, μετὰ δὲ τὴν ἐναρξιν καὶ τὸ τέλος του, νὰ κάνει τίς Ἐκκλησίες νὰ προβάλλουν στὸν κόσμον τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἔτσι, ὁ Söderblom ὁργάνωσε τὸ 1925 ἐπὶ Στοκχόλμῃ τὸ Α΄ Παγκόσμιον Συνέδριον «Ζωῆς καὶ Ἑργασίας» (Ζ.Ε.), ποὺ ἀσχολήθηκε μετὰ τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὴν σύγχρονον βιομηχανοποιημένην κοινωνίαν καὶ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶς κοινωνικὰς εὐθύνες ποὺ ἐπιβάλλει σ' αὐτὰς τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἐγινε, ὅμως, ἀντιληπτὸ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ τριῶν οἰκουμενικῶν ὁργανώσεων (Δ.Ι.Σ., Π.Τ., καὶ Ζ.Ε.) σημαίνει διάσπαση τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ ὅτι ἐπιβαλλόταν ἡ ἐνοποίησί τους.

Ἔτσι ἔπειτα ἀπὸ μακρὰς προσπάθειες ἐγινε δεκτὴ πρότασις δημιουργίας ἐνὸς «Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν» (Π.Σ.Ε.), μετὰ τὸ ὁποῖον οἱ δύο πρῶτες κινήσεις θὰ συγχωνεύονταν, ἡ δὲ τρίτη ἀπλῶς θὰ συνδεόταν. Τελικὰ, τὸ Π.Σ.Ε. ἰδρύθηκε ἐπίσημα μετὰ τὸ Β΄ παγκόσμιον πόλεμον ἐπὶ Ἀμστερνταμ τῆς Ὁλλανδίας τὸ 1948. Ἀπὸ τὸ 1961 καὶ τὸ Διεθνὲς Ἱεραποστολικὸ Συμβούλιον ἐνώθηκε μαζί του. Σήμερα μετέχουν σ' αὐτὸ περίπου 230 Ἐκκλησίες, με-

1. Τέτοια συνέδρια ἔγιναν εἰς Ἑδιμβούργον (1937), Lund (1952), Μόντρεαλ (1963), Μπρίστολ (1967), Λουβαίν τοῦ Βελγίου (1971), Ἀκκρά τῆς Γκάνα (1974) καὶ Μπαγκαλῶρ τῶν Ἰνδιῶν (1978). Σ' αὐτὰ ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

ταξύ των οποίων και όλες οι ὀρθόδοξες, πλὴν τῆς Ἀλβανικῆς¹.

Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι μιά ἄλλη Ἐκκλησία ἢ μιά ὑπερ - Ἐκκλησία. Ἀντίθετα οἱ Ἐκκλησίες διατηροῦν μέσα σ' αὐτὸ τὴν πλήρη ἐλευθερία καὶ αὐτοτέλειά τους. Στὴν πραγματικότητα εἶναι ἓνα παγκόσμιο βῆμα ὅπου οἱ Χριστιανοὶ ὅλου τοῦ κόσμου μποροῦν νὰ συνέρχονται, νὰ συζητοῦν, νὰ ἀλληλογνωρίζονται καὶ νὰ συνεργάζονται σὲ πρακτικές δραστηριότητες. Τὴν ἀνώτατη ἐξουσία σ' αὐτὸ ἔχει ἡ Γενικὴ Συνέλευση πού συνέρχεται ἀνά ἑπταετία². Ὑπάρχουν τρεῖς κύριοι τομεῖς ἐργασίας: διεκκλησιαστικές σχέσεις, διεκκλησιαστικὴ βοήθεια καὶ ὑπηρεσία στοὺς πρόσφυγες. Κάτω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τομεῖς ἐργάζονται ἓνα πλῆθος ὁμάδων καὶ Ἐπιτροπῶν.

Ἐκτός, ὅμως, ἀπὸ τὶς Γενικὲς Συνελεύσεις τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τὶς διασκέψεις τῶν ἐπιμέρους Τμημάτων του, πολλὰ συνέδρια καὶ διασκέψεις γίνονται στὴν ἐποχὴ μας καὶ μέσα στὰ ὅρια τῶν διαφόρων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν (π.χ. Πα- νορθόδοξα, τῶν ἀνὰ τὸν κόσμο Ἀγγλικανῶν, τῶν Προχαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν κ.ἄ.), καὶ μεταξύ δύο Ἐκκλησιῶν διαφορετικῆς Ὁμολογίας ἢ Ἐκκλησιῶν ἐνὸς τμήματος τοῦ κόσμου (π.χ. Εὐρώπης, Ἀμερικῆς, Ἀνατ. Ἀφρικῆς κ.ἄ.). Ἐπίσης διεξάγονται καὶ διεθνῇ συνέδρια θρησκείων, στὰ ὁποῖα ὁ Χριστιανισμὸς διαλέγεται μὲ μιά ἄλλη θρησκεία (Μωαμεθανισμό, Ἰουδαϊσμό) ἢ μὲ πολλὰς θρησκείες μιᾶς γεωγραφικῆς περιοχῆς (π.χ. Ἀφρικῆς, Ἀσίας κ.ἄ.) ἢ μὲ διάφορες κοσμοθεωρίες (π.χ. τὸ Μαρξισμό).

Ὁ ἀσπασμὸς Ρώμης καὶ Νέας Ρώμης. Τὸ σύγχρονο «διάλογο τῆς ἀγάπης» μεταξύ τῆς Ὁρθόδοξης καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐγκαινία- σαν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α' καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ', ὅταν κατὰ τὰ ἔτη 1958 καὶ 1959 ἀντῆλλαξαν μεταξύ τους ἐπιστολὲς καὶ μηνύ- ματα ἀγάπης. Τὸ 1964 ἐγίνε το ἱστορικὸ γεγονός τῆς συναντήσεως τοῦ νέου Πάπα Παύλου ΣΤ' μὲ τὸν ἴδιο Πατριάρχη στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς

1. Στὸ Π.Σ.Ε. δὲ μετέχουν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ μερικές Προτεσταντικές ὁμάδες, ὅπως οἱ Νότιοι Βαπτιστὲς τῶν Η.Π.Α., ὁρισμένοι Εὐαγγελικοὶ κ.ἄ. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀρχισε ἀπὸ ἐτῶν νὰ στέλνει παρατηρητὲς στὶς συνελεύσεις τοῦ Π.Σ.Ε., μετὰ δὲ τῇ Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ (1965) στρέφεται ὁριστικὰ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ διάλογο πού διεξάγεται σ' αὐτὸ. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καθὼς καὶ οἱ Ἐκκλησίες Ἑλλάδος καὶ Κύπρου, ἦταν ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἐνῶ οἱ ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἤρθαν ἀργότερα στοὺς κόλπους του μὲ τὴν ἐξῆς σειρά: Ρωσί- ας, Βουλγαρίας, Πολωνίας (1961), Σερβίας (1965) καὶ Τσεχοσλοβακίας (1966).

2. Ἐτοὶ ἡ Β' Γενικὴ Συνέλευση ἐγίνε τὸ 1954 στὸ Ἐβανστον, ἡ Γ' τὸ 1961 στὸ Ν. Δελχί, ἡ Δ' τὸ 1968 στὴν Οὐψάλα καὶ ἡ Ε' τὸ 1975 στὴν Τζακάρτα τῆς Ἰνδονησίας.

— Ἡ Γεν. Συνέλευση ὀρίζει μιά Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ 120 μέλη, καθὼς καὶ μιά Ἐκτελεστικὴ Ἐπι- τροπὴ μὲ 12 μέλη, ἡ ὁποία μαζὶ μὲ ἄλλες Εἰδικές Ἐπιτροπὲς διεκπεραιώνει τὴν ἐργασία στὰ μεσο- διαστήματα μεταξύ τῶν Γενικῶν συνελεύσεων. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐξὶ πρόεδροι. Τὰ κεντρικὰ του γραφεῖα, πού βρίσκονται στὴ Γενεύη, διευθύνει ὁ Γενικὸς Γραμματέας.

ἀδελφικού ἀσπασμοῦ μεταξύ τους. Τό 1965 ἀκολούθησε ἡ ἀμοιβαία ἄρση τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1054. Τόν Ἰούλιο τοῦ 1967 ἐγινε ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Πάπα στοῦ Φανάρι, καί τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1967 ὁ Πατριάρχης ἀνταπέδωσε τήν ἐπίσκεψη στή Ρώμη¹. Τό Νοέμβριο τοῦ 1979, ἐγινε νέα ἐπίσκεψη τοῦ Πάπα Ἰωάννη-Παύλου Β' στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο Α' στήν Κων/πολη. Τέλος, στίς 29/5-3/6/80 ἐγινε στήν Πάτμο καί Ρόδο ἡ ἐναρξη τοῦ ἐπίσημου θεολογικοῦ διαλόγου μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἐκδηλώσεις κατανόησης, συνεργασίας καί ἀλληλοβοηθείας. Ἡ προσέγγιση τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν στίς διμερεῖς ἐπαφές τους καί στά πλαίσια τοῦ Π.Σ.Ε. βοηθεῖ στήν ἀλληλογνωριμία, τόν ἀλληλοσεβασμό καί τή φιλική συνεργασία μεταξύ τους, μακριά ἀπό τίς καχυποψίες καί τίς προκαταλήψεις τοῦ παρελθόντος. Ὅλοι οἱ Χριστιανοί μέσα στήν οἰκουμενική κίνηση συνειδητοποιοῦν τό γεγονός ὅτι, παρά τίς ἐπιμέρους διαφορές τους, ἔχουν κάτι κοινό πού τοὺς ἐνώνει καί τοὺς διαχωρίζει ἀπό τήν ὑπόλοιπη ἀνθρωπότητα, τήν πίστη στό Χριστό ὡς Σωτήρα καί Λυτρωτή καί τή λατρευτική μέ Αὐτόν σχέση, καί τήν κοινή παράδοση τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Στή συνέχεια ἔρχεται ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἀνάγκης νά παρουσιάσουν αὐτή τήν πίστη τους στόν κόσμο μέ κοινές ἐνέργειες καί δραστηριότητες πού ἀπευθύνονται σέ ἐπιμέρους Ἐκκλησίες καί λαούς πού βρίσκονται σέ ἀνάγκη.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιές Ἐκκλησίες συμμετέχουν στό Π.Σ.Ε.;
2. Τί γνωρίζετε γιά τή σύγχρονη προσέγγιση Ρώμης—Νέας Ρώμης;
3. Ποιές οἱ Ἐκδηλώσεις κατανόησης, συνεργασίας καί ἀλληλοβοηθείας τῶν Ἐκκλησιῶν μέσα στό Π.Σ.Ε.;
4. Κατά τή γνώμη σου, γιατί εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μας μέσα στό Π.Σ.Ε.;

1. Τό 1971 ἐκδόθηκε ὁ «Τόμος τῆς Ἀγάπης», ἓνας δίγλωσσος τόμος (στά ἑλληνικά καί γαλλικά) 750 σελίδων, πού περιέλαβε ὅλη τήν ἐπίσημη καί ἀνεπίσημη ἀλληλογραφία, τά μηνύματα, τίς δηλώσεις, τίς προσφωνήσεις καί ἀντιφωνήσεις πού ἐγίναν μεταξύ Ρώμης - Κων/πόλεως στά χρόνια 1958 - 1970.

ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΕΝΩΣΗ

Ἡ ἐνωτικὴ προσπάθεια, πού διεξάγεται ἀπὸ τὴ σύγχρονη οἰκουμενικὴ κίνηση, συναντᾷ πολλὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα δυσκολεύουν τὴν ὁλοκλήρωση τῆς πού θά ὀδηγοῦσε σὲ μιά παγχριστιανικὴ ἐνωση. Τέτοια ἐμπόδια εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Θεολογικά: Ὑπάρχουν, πραγματικά, μεγάλες θεολογικὲς διαφορὲς μεταξύ τῶν ἐπιμέρους Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες σὲ ὀρισμένες περὶπτώσεις φτάνουν σὲ τελειῶς ἀντίθετες μεταξύ τους θεολογικὲς θέσεις. Καταρχήν, εἶναι ἡ ἀλλοίωση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖο δέχονται μὲ τὴν προσθήκη τοῦ Filioque οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ Προτεστάντες, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς Ὁρθόδοξους πού τὸ διατηροῦν ἀναλλοίωτο. Ἐπίσης, οἱ Δυτικοὶ ἀρνοῦνται τὴν οὐσιώδη διάκριση, πού κάνει ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία μεταξύ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ τὴ διδασκαλία τῆς ὅτι ἡ μὲν θεῖα οὐσία εἶναι ἀπρόσητη καὶ ἀμέθεκτη, οἱ θεῖες, ὅμως, ἐνέργειες εἶναι προσιτές καὶ μεθεκτές. Ἀκόμα, μεταξύ πολλῶν ἄλλων, οἱ Προχαλκηδόνιες Ἐκκλησίες, πού εἶναι καὶ αὐτὲς μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἀρνοῦνται τὴ Χριστολογία τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μονοφυσικὴ, τέλος, ἀπόχρωση ἔχει καὶ ἡ προτεσταντικὴ περιφρόνηση τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, τὴν τιμὴ τῆς ὁποίας θέσπισε ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Πραγματικὴ, ὅμως, ἐνωση τῶν Ἐκκλησιῶν, χωρὶς κοινὴ θεολογικὴ πίστη, εἶναι ἀδύνατη. Ὅταν κάθε Ἐκκλησία ἔχει καὶ μιά ἰδιαίτερη Θεολογία, δὲν μπορεῖ νὰ ἀναμένεται ἀληθινὴ ἐνωση. Μπορεῖ νὰ κάθονται ὅλες οἱ Ἐκκλησίες σὲ παγκόσμια συνέδρια, νὰ συμπεριφέρονται μὲ κοινωνικὴ εὐγένεια καὶ νὰ συνεργάζονται σὲ πρακτικὰ θέματα προσφορᾶς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἀνθρώπινη δυστυχία ἀλλὰ δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ ἀποτελέσουν μιά Ἐκκλησία. Τὸ τραγικὸ εἶναι ὅτι οἱ θεολογικὲς θέσεις παρακάμπτονται ἢ καὶ ὑποτίμωνται καὶ δίνονται προτεραιότητα στὴν «ἀγάπη». Λησμονεῖται ὅμως, ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, πού ὀδηγεῖ στὴν ταύτιση, δὲν ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ, ἀντίθετα, τὴν προϋποθέτει.

β) Ἐκκλησιολογικά: Ὑπάρχουν, ὅμως, καὶ σοβαρὲς ἐκκλησιολογικὲς διαφορὲς μεταξύ τῶν ἐπιμέρους Ἐκκλησιῶν, πού δυσκολεύουν πάρα πολὺ τὴν ἐνωση. Καταρχήν, δὲν ὑπάρχει ταυτότητα ἀπόψεων στοῦ βασικοῦ θέματος τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ ἐπιμέρους ἐκκλησιῶν.

Τί είναι ἡ Ἐκκλησία; Πόσα εἶναι καί πῶς τελοῦνται τά μυστήρια; Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριο; Ἡ ἀποστολική διαδοχή εἶναι οὐσιώδεις στοιχεῖο τῆς ἱερωσύνης καί γενικά τῆς Ἐκκλησίας; Πῶς πρέπει νά διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία; Ποιά εἶναι ἡ ἀνώτατη ἀρχή στήν Ἐκκλησία; Αὐτά καί ἄλλα εἶναι ἐκκλησιολογικά ἐρωτήματα, πάνω στά ὁποῖα δέν ὑπάρχει ὁμόφωνη ἀπάντηση ἀπό ὅλες τίς Ἐκκλησίες. Καί ὑπάρχουν πολλές περιπτώσεις στό παρελθόν, πού μερικές Ἐκκλησίες ἰσχυρίστηκαν μέ ἐπιμονή, χωρίς ὅμως καμιά ἀπολύτως ἱστορική δικαίωση, ὅτι αὐτές εἶναι ἡ ἀληθινή Ἐκκλησία, μέ τήν ὁποία ὅλες οἱ ἄλλες πρέπει νά ἐνωθοῦν. Ἀκόμα καί σήμερα ὑπάρχουν ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς νοστοπίας, πού φτάνει μερικές φορές στά ὅρια τῆς μισαλλοδοξίας. Μόνο ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δικαιώνεται ἱστορικά, ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι ἡ ἀληθινή Ἐκκλησία, γιατί αὐτή μόνο συνεχίζει ἀνόθευτη τήν παράδοση τῆς ἐνωμένης Ἐκκλησίας τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων. Ἡ μαρτυρία τῆς αὐτῆς εἶναι ἡ οὐσιαστικότερη συμβολή τῆς στό σημερινό οἰκουμενικό διάλογο.

γ) *Πολιτικά*: Ὑπάρχουν ἀκόμα καί πολιτικά ἐμπόδια γιά τήν ἀναζητούμενη ἐνωση. Ὁ ἐθνοφυλετισμός σέ πολλές περιπτώσεις, τονίζεται τόσο πολύ, ὥστε, τελικά, αὐτός νά ἀποβαίνει ὁ κύριος σκοπός, καί ἡ ἐκκλησία*ἀπλό μέσο προβολῆς ἢ ἐπιβολῆς του πάνω σέ ἄλλους λαούς. Σέ χώρες, μάλιστα, ὅπου ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὑποδουλωμένη στό Κράτος, αὐτή ἐξαναγκάζεται συνήθως νά ὑπηρετεῖ τήν ἐκάστοτε πολιτική τοῦ Κράτους. Ἔτσι, συμβαίνει κάποτε στενά ἐθνικά συμφέροντα, σωβινιστικές τάσεις καί ἄλλοι παρόμοιοι σκοποὶ νά ὑπηρετοῦνται καί ἀπό ἐκκλησιαστικές δραστηριότητες. Κάτω, ὅμως, ἀπό τέτοιες προϋποθέσεις δέν εἶναι δυνατό νά γίνει πραγματική ἐνωση Ἐκκλησιῶν μέ βάση τή χριστιανική ἀλήθεια καί ἀγάπη.

δ) *Ἄλλα ἐμπόδια*: Ἐκτός ἀπό τά προηγούμενα, ὑπάρχουν καί τά ἀκόλουθα ἐμπόδια γιά τήν ἐνωση τῶν Ἐκκλησιῶν: 1) *Ἡ χιλιόχρονη ἀποξένωση* τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν μεταξύ τους, πού ἐπέτειναν οἱ ἐχθρότητες καί οἱ μισαλλοδοξίες τοῦ παρελθόντος. 2) *Οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες* δέν εἶναι μικρότερο ἐμπόδιο, γιατί προβάλλουν ἀξιώσεις καθολικῆς ἀναγνώρισεως στόν οἰκουμενικό διάλογο. Καί τοῦτο, γιατί ἡ θρησκεία, ὡς ὑπαρξιακό γεγονός, ἔχει περισσότερο σχέση μέ τό ὑποκειμενικό βίωμα, παρά μέ τή λογική ἐρευνα καί κρίση. 3) Γι' αὐτό θά μπορούσε ἐδῶ νά ἀναφερθεῖ ἀκόμα καί τῷ ἐμπόδιο τῆς *λαθεμένης τακτικῆς* στήν ἀναζήτηση τῆς ἐνώσεως. Δέν εἶναι ἀρκετό, δηλαδή, νά καλλιεργεῖται καί νά ἀναπτύσσεται μόνο ἡ «ἀγάπη» μέ ἐπαφές καί ἀλληλογνωριμίες, ἀλλά παράλληλα πρέπει νά γίνει μιά κατά βάθος ἐρευνα καί ἐξέταση τῶν διαφορῶν στήν πίστη, γιά νά βρεθεῖ ἡ ἀλήθεια πού ἀποτελεῖ τήν πεμπτοῦσία τῆς Ἐκκλησίας. Μόνο μέ τήν ὁλόψυχη ἀποδοχή αὐτῆς τῆς

αλήθειας, όσο δύσκολο κι αν είναι αυτό, ή ένωση θά μπορούσε νά ήταν πραγματική καί μόνιμη.

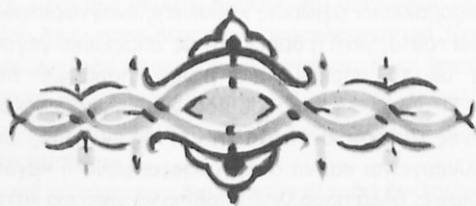
Ἑρωτήσεις

1. Ποιό είναι κατά τή γνώμη σου τό βασικότερο θεολογικό ἐμπόδιο γιά τήν ένωση τῶν Ἐκκλησιῶν;
2. Ποιά, κατά τή διδασκαλία τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν, εἶναι ἡ ἀνώτατη αὐθεντία στήν Ἐκκλησία;
3. Ποιά πολιτικά ἐμπόδια ὑπάρχουν γιά τήν ένωση τῶν Ἐκκλησιῶν;
4. Ἡ μακροχρόνια ἀποξένωση τῶν Ἐκκλησιῶν πῶς δυσκολεύει τήν ένωσή τους;

Κείμενο

«... Δέν πρέπει νά παραθεωρῶμεν τά ἐπιπροσθούντα εἰς τήν ένωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐμπόδια καί ὅτι αὕτη, ὡς παγχριστιανικόν αἶτημα, τότε μόνον θά γίνη πραγματικότης, ὅταν συμφώνως πρός τάς ἀνέκαθεν γινομένης διακηρύξεις τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν βασίσωμεν τήν ὅλην προσπάθειαν ἐπὶ τῶν δογμάτων καί τῆς διδασκαλίας καί ἐν γένει ἐπὶ τοῦ πνεύματος καί τῶν παραδόσεων τῆς ἡνωμένης καί ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῶν ὀκτώ πρώτων αἰώνων καί τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων».

(Εὐαγγ. Θεοδώρου, Πρύτανις Παν/μίου Ἀθηνῶν Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμ. Κίνησις, σ. 78).

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Μάθημα 280

1.4.81

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἑμμονή στήν Ἐκκλησία τῶν Ἀποστόλων καί τή διδασκαλία τῶν Πατέρων καί τῶν Συνόδων. Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἐμμονή της στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί στή διδασκαλία τῶν Πατέρων καί τῶν Συνόδων.

Καταρχήν, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ συνέχεια τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων. Καί τοῦτο, ὄχι μόνο γιατί κατά ἓνα μεγάλο τμήμα της ἀποτελεῖται ἀπό Ἐκκλησίες πού ἱδρύσαν καί στερέωσαν οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι (Ἀνδρέας, Παῦλος κ.ἄ.), ἀλλά κυρίως γιατί συνεχίζει νά ζεῖ μέ τή διδασκαλία καί τήν Παράδοση τῶν Ἀποστόλων, δηλαδή μέ τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ σ' ὅλη τήν ἀρχική καί ἀνόθευτη μορφή της.

Ἐπειτα, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῶν Πατέρων. Τά συγγράμματά τους ἀποτελοῦν μέχρι σήμερα τό ἀπαράμιλλο ἐνττύφημα τῶν Ὁρθόδοξων, καί μόνο μέσα σ' αὐτά καί μ' αὐτά οἱ Ὁρθόδοξοι μελετοῦν καί κατανοοῦν τήν Ἁγία Γραφή. Τέλος, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἱ ὁποῖες, πολέμωντας τίς αἵρέσεις, διατύπωσαν ὀριστικά τά δόγματα τῆς πίστεως.

Ἔτσι, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, κατά τήν αὐτοσυνειδησία της, δέν εἶναι μιά ἐπιμέρους Ἐκκλησία, ἀλλά «ἡ» Ἐκκλησία. « Ὑπάρχει σ' αὐτήν κάτι περισσότερο ἀπό μιά ἱστορική συνέχεια τῆς «Πρώτης» Ἐκκλησίας· ὑπάρχει μιά πνευματική καί ὄντολογική ταυτότητα μ' αὐτήν, ἡ ἴδια πίστη, τό ἴδιο πνεῦμα, τό ἴδιο ἦθος»¹. Γι' αὐτό στό Συνοδικό τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου πού διαβάζεται στούς Ὁρθόδοξους Ναούς τήν Ἀ' Κυριακή τῶν Νηστειῶν, τήν Κυ-

1. Βλ. Γ. Φλωρόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Θεσ/νίκη 1979, σελ. 15.

ριακή της Ὁρθοδοξίας, τονίζεται: «Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Ὁρθοδόξων, αὕτη ἡ πίστις τήν Οἰκουμένην ἐστήριξεν».

Κι αὕτη τήν Παράδοση τῶν Ἀποστόλων, τῶν Πατέρων καί τῶν Συνόδων, πού εἶναι ἡ μεγαλειώδης μαρτυρία τῆς βιωμένης διά μέσου τῶν αἰώνων πίστεως, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τήν κρατεῖ ἀνόθευτη.

Χρονικοί σταθμοὶ διαμορφώσεως τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Ὁρθοδοξία πού διαφυλάσσει μέ ζήλο τήν ὀρθή πίστη διά μέσου τῶν αἰώνων, διαμορφώθηκε μέσα στό σκληρό ἀγώνα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τήν αἵρεση καί τήν πλάνη. Κυριότεροι σταθμοὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα εἶναι οἱ Μεγάλοι Πατέρες τοῦ Δ' αἰώνα καί οἱ Σύνοδοι, οἱ ὁποῖες, σέ ἀντίθεση μέ τίς διάφορες αἵρέσεις, διατύπωσαν τήν ὀρθή διδασκαλία τῆς πίστεως πού ἀνόθευτη κρατεῖ μέχρι σήμερα ἡ Ὁρθοδοξία.

Ἄλλος σταθμός εἶναι τὸ Σχίσμα (9ος – 11ος αἰῶνες) μεταξύ Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ Ὁρθοδοξία ἀγωνίστηκε νά διατηρήσει τήν ἀρχέγονή της ταυτότητα ἔναντι τῶν καινοτομιῶν τοῦ Παπισμοῦ. Ἡ Φραγκοκρατία, μάλιστα, πού ἀκολούθησε τήν Δ' Σταυροφορία (1204), διήρυνε τὸ χάσμα μεταξύ Ὁρθοδοξίας καί Παπισμοῦ.

Ὡς σπουδαῖος σταθμός μπορεῖ ἀκόμα νά θεωρηθεῖ τὸ ἡσυχαστικὸ πρόβλημα (14ος καί 15ος αἰῶνες), κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ Ὁρθοδοξία, μέ τὸν τονισμό τῆς διακρίσεως μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἁκτιστοῦ χαρακτήρα τῶν θείων ἐνεργειῶν, ὑπερασπίστηκε τήν πνευματικότητα τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, ἔναντι τῶν σχολαστικῶν ἀντιδράσεων τῶν ἐδῶ ἐκπροσώπων τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας.

Τέλος, ἡ τουρκοκρατία (15ος ἕως 19ο αἰῶνα) ἔδωσε τήν τελικὴ μορφή στὴν ὀργάνωση τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ὁποία, ἂν καί μετὰ τήν ἀποτίναξη τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ διασπάστηκε σέ ἐπιμέρους αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἐνωμένη κάτω ἀπὸ τήν πνευματικὴ καθοδήγηση τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, δηλαδή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ αἰωνιότητα τῆς ἀλήθειας καί οἱ ἀτέλειες τοῦ πολιτιστικοῦ σκεύους. Ἡ ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καθὼς μεταδίδεται ἀπὸ γενιά σέ γενιά, παραμένει ἀναλλοίωτη, παρόλο ὅτι τὸ πολιτιστικὸ σκεῦος πού κατὰ καιροὺς συναντᾷ καί χρησιμοποιεῖ γιὰ νά ἐκφραστεῖ, μεταβάλλεται αἰσθητά. Ἔτσι, ἡ μιά καί ἀναλλοίωτη ἀλήθεια τῆς πίστεως χρησιμοποιεῖ τὰ πολιτιστικά μέσα ἐκφράσεως μιᾶς ἐποχῆς γιὰ νά διατυπωθεῖ ἐκ νέου. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι χρέος τῆς χριστιανικῆς θεολογίας ἡ ὁποία «προοδεύει», ὅχι ὅταν λέγει «και-

νά» (καινούρια) πράγματα, αλλά όταν λέγει «τά κοινά καινώς». Σ' αὐτόν τόν ἐπανακαθορισμό τῆς πίστεως στή γλώσσα κάθε ἐποχῆς χρησιμοποιοῦνται ὅλα τὰ χρήσιμα στοιχεῖα πού τό πολιτιστικό πλαίσιο τῆς κάθε ἐποχῆς παρέχει.

Ἔτσι, χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς διάφορες γλώσσες, φιλοσοφίες, τέχνες, τεχνотροπίες, ἔθιμα, γενικά ὁ πολιτισμός, γιά νά ἐπανεκφραστεῖ ἡ χριστιανική ἀλήθεια.

Παρά τήν ἀτέλεια, ὅμως, καί τή σχετικότητα τοῦ πολιτιστικοῦ σκεύους πού ἔχει καιρική ἀξία, ὑπάρχουν πολιτιστικές μορφές πού χρησιμοποιήθηκαν στούς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ ὁποῖες ἔχουν συνυφανθεῖ μέ τήν οὐσία καί τήν ἀλήθεια τῆς πίστεως. Ἔτσι, π.χ. ἡ ἑλληνική γλώσσα, στήν ὁποία πρωτογράφηκε τό Εὐαγγέλιο, δέ μοιάζει μέ καμιά ἄλλη ἀπό τίς τόσες γλώσσες, στίς ὁποῖες ἔχει αὐτό μεταφραστεῖ – καί, πάντως κάθε μετάφραση δέν μπορεῖ παρά νά γίνει ἀπό αὐτήν καί μάλιστα νά εἶναι ὅσο τό δυνατόν πιό πιστή πρός αὐτήν. Ἐπίσης, οἱ ὅροι καί οἱ λογικές κατηγορίες τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, πού χρησιμοποιήθηκαν ἀπό τούς πρώτους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς καί, κυρίως, ἀπό τούς Μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἔχουν μιά μοναδικότητα γιά τή χριστιανική διδασκαλία πού δέν μπορεῖ νά ἀγνοηθεῖ. Ἀκόμα, ἡ διαμόρφωση τῆς διοικήσεως καί τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τούς πρώτους αἰῶνες, ὅσο κι ἂν δέχτηκε ἐθνικές ἐπιδράσεις, ἔχει προσλάβει μιά αἰώνια σπουδαιότητα πού ἀνάγεται πιά στήν οὐσία τῆς πίστεως. Τέτοιας φύσεως, π.χ., εἶναι τό συνοδικό σύστημα διοικήσεως καί ἡ τελετουργία τῶν μυστηρίων, καί ἰδιαίτερα τοῦ Βαπτίσματος καί τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία Ἐκκλησία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως;
2. Ποιοί οἱ κυριότεροι σταθμοί διαμορφώσεως τῆς Ὁρθοδοξίας;
3. Τί γνωρίζετε γιά τήν αἰωνιότητα τῆς Χριστ. ἀλήθειας καί γιά τήν ἀτέλεια τῶν μέσων ἐκφράσεως πού αὐτή χρησιμοποιεῖ κατά ἐποχές;

Κείμενο

«Οἱ Ὁρθόδοξοι ὀφείλουν νά τονίζουν ὅτι τό μόνο «ιδιάζον» ἢ «ἰδιαίτερο» χαρακτηριστικό ὡς πρός τή θέση τους ἀνάμεσα στή «δηρημένη Χριστιανοσύνη» εἶναι τό γεγονός ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι οὐσιαστικά ἡ ἴδια μέ τήν Ἐκκλησία ὁλῶν τῶν αἰώνων, καί μάλιστα μέ τήν «ἀρχαία Ἐκκλησία». Μέ ἄλλα λόγια, ὅτι αὕτη δέν εἶναι «μιά» Ἐκκλησία, ἀλλά «ἡ» Ἐκκλησία. Αὐτός ὁ ἰσχυρισμός εἶναι τρομακτικός, ἀλλά σωστός καί δίκαιος». (π.Γ. Φλορόφσκυ, *Θέματα Ἐκκλ. Ἱστορίας* σελ. 15).

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΤΗΣ

Τό φραγκικό «κατέναντι». Ἡ φραγκική αὐτοκρατορία τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἰδρύσεώς της (9ος αἰώνας), ἐκδήλωσε θεοκρατικές τάσεις, πού δὲν ἐξαντλοῦνταν στὴν καθυπόταξη μόνο τοῦ Πάπα. Τὰ βλέμματά της (ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ βλέμματα τῶν ἰδίων τῶν παπῶν) στρέφονταν φιλόδοξα πρὸς τὴν Ἀνατολή. Ἡδὴ ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπιχείρησε νὰ προσαρτῇ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὸ γάμο του μὲ τὴν αὐτοκράτειρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εἰρήνη τὴν Ἀθηναία, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ πετύχει. Ἀργότερα τὸ ἐγχείρημα ἐπαναλήφθηκε ἀπὸ τὴ Δύση μὲ τὴ μορφή τῆς στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως τῶν Σταυροφοριῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ τέταρτη, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀγίων Τόπων ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς, κατέλυσε τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία (1204). Ἡ Φραγκοκρατία πού ἐπακολούθησε κατέδειξε τὸ ἀπέραντο μίσος πού ἔτρεφαν οἱ Δυτικοὶ πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν φοβερές ταλαιπωρίες καὶ διώξεις ἀπὸ τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς.

Δὲν ἦταν, ὅμως, μόνο οἱ θεοκρατικές ἰδέες τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως πού τοὺς ἔκαναν νὰ ὑποβλέπουν τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ θέλουν νὰ τὴν ὑποτάξουν. Ἦταν καὶ οἱ διαφορετικές θεολογίες πού ἀναπτύχθηκαν στὴν Ἀνατολή καὶ τὴ Δύση, ἐξαιτίας τῆς διαφορετικῆς ψυχোসυνθέσεως τῶν δύο κόσμων, πού τοὺς ἀποξένωσαν μεταξύ τους. Ἡ θεολογία τῆς Ἀνατολῆς ἦταν ἀνέκαθεν ἀποφατική καὶ ἀγαποῦσε τὸ μυστήριο, ἐνῶ τῆς Δύσεως ἦταν σχολαστική καὶ ἀγαποῦσε τὴν ἀκριβολόγο καὶ λεπτομερὴ διατύπωση. Ἡ προσθήκη τοῦ Filioque στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, πού εἶδαμε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο, σήμαινε τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἐντελῶς διαφορετικῆς θεολογίας στὴ Δύση, ἡ ὁποία εἰσήγαγε τὴ δυαρχία μέσα στὴ θεότητα. Ἡ Ἀνατολή, ἀκόμα, ὑπεράσπιζε τίς πνευματικές της ἐμπειρίες, ὅταν τόνιζε μὲ τὸ στόμα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τὴ διάκριση μεταξύ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἦταν ἐντελῶς ξένη γιὰ τοὺς Δυτικούς. Συνέπεια τῆς μὴ ὀρθῆς θεολογίας στὴ Δύση ἦταν ἡ μὴ ὀρθὴ ἀνθρωπολογία της, ἡ ὁποία ἀδυνατοῦσε νὰ διατηρήσει τὸ μυστήριο τῆς σχέσεως προσώπου καὶ κοινωνίας, καὶ ὑπέτασσε, ἐνσυνειδήτητα ἢ ἀσυνειδήτητα, τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο στὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, οἱ προσπάθειες γιὰ ἐνωση τῶν δύο Ἐκ-

Νικολάου Γκύζη: «Τό κρυφό σχολειό». (Συλλογή Θεοφίλη. Ἀπό τό ΛΕΥΚΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1821, ἐκδοτικοῦ οἴκου «ΜΕΛΙΣΣΑ»).

κλησιῶν δὲν ἀπέδωσαν καί τό σχίσμα διαιωνίστηκε καί χώρισε τίς δυό μεγάλες ἀρχέγονες Ἐκκλησίες, τήν Ἀνατολική καί Δυτική Ἐκκλησία. Ὁ χωρισμός μάλιστα αὐτός ἐνέτεινε τήν ἐχθρότητα τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Δύσεως καί φραγκικῆς διπλωματίας πρὸς τήν ὀρθόδοξη Ἀνατολή καί ὁδήγησε τήν πρώτη σέ ἀχαρακῆριστες, γιά Χριστιανούς, ἐνέργειες σέ βάρος τῆς δεύτερης. Τέτοιες, π.χ., ἐνέργειες ἦταν ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Φράγκους (1204) καί ἡ φραγκοκρατία στήν Ἀνατολή, ἡ ἀδιαφορία πού ἐπέδειξαν κατὰ τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Τούρκους (1453), ἡ φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ τῶν Γάλλων καί ἡ ὑποστήριξή τους στήν κακὴ πολιτικὴ τῶν Ἰησουιτῶν στήν Τουρκοκρατούμενη Ἀνατολή καί ἡ ἀδιαφορία τους γιὰ τὴ σφαγὴ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ 1922.

Τό Μουσουλμανικὸ μένος. Ἡ Ὀρθοδοξία, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τμῆμα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἦρθε σέ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ μουσουλμανικὸν κόσμον, πού ἀπὸ τὸν ἑβδόμο αἰῶνα ἐμφανίστηκε στὸ χῶρον τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Μωαμεθανισμός, ἀφοῦ ἀπλῶσε τήν κυριαρχία του στὶς μονοφυσικὲς περιοχὲς τῆς Αἰγύπτου, Παλαιστίνης καί Συρίας, ἔφτασε καί στὶς ὀρθόδοξες περιοχὲς τῆς Μ. Ἀσίας καί, τελικά, κατέκτησε ὁλόκληρη τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Μὲ τὸ σύνθημα «θάνατος στοὺς ἀπίστους» οἱ Μουσουλμάνοι

ἐσπειραν τὸν τρόπο καὶ τὸ θάνατο στίς περιοχές ὅπου ἐγκатаστάθηκαν καὶ ἐπέβαλαν μέ τὸ ξίφος τὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. Στούς Χριστιανούς, ὅμως, ἐπέτρεψαν νά ζήσουν ὑπὸ ὀρισμένους ὅρους κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τους, ἐνῶ τούς περιφρονοῦσαν καὶ τούς μισοῦσαν ὡς «ἀπίστους» («γκιαοῦρηδες»). Ἀκόμα καὶ τὰ «προνόμια», πού χορήγησαν στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, σύμφωνα μέ τὰ ὁποῖα αὐτός ἀναγνώριστηκε ἀρχηγός ὅλων τῶν ὑπόδουλων Χριστιανῶν («μιλέτ-μπασης»), ἦταν καρπὸς τῆς ὀθωμανικῆς θεοκρατίας καὶ δόθηκαν γιὰ νά ὑπηρετήσουν τὴν τουρκικὴ διοίκηση. Ἄλλωστε, αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοδιοίκηση τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τὸν Πατριάρχη, στὰ μάτια τῶν μουσουλμάνων, δέν ἦταν προνόμιο ἀλλὰ μειονέκτημα, ἀφοῦ γι' αὐτούς σήμαινε ἐγκατάλειψη τῶν ἀπίστων στὴν ἐλεεινὴ τους κατάσταση¹. Παρὰ τὸ γεγονός, ὅμως, αὐτό, συχνά καταπατοῦσαν ἀπὸ ἰδιοτέλεια αὐτὰ τὰ «προνόμια», τόσο οἱ Σουλτάνοι ὅσο καὶ οἱ κατὰ τόπους Τοῦρκοι ἀρχόντες, καὶ προέβαιναν σέ ποικίλες βιαιοπραγίες κατὰ τῶν Χριστιανῶν (ὅπως: ἀρπαγές περιουσιῶν, σφαγές, παιδομάζωμα, βίαιους ἐξισλαμισμούς). Πολλοὶ εἶναι οἱ Νεομάρτυρες τῆς πίστεως πού πλήρωσαν μέ τὴ ζωὴ τους τὴ μανία τοῦ μουσουλμανικοῦ πάθους. Ἡ ἀπάνθρωπη καὶ μεσαιωνικὴ συμπεριφορὰ τους στὸν ὀρθόδοξο Ἑλληνικὸ χῶρο ἔκανε τὴν Ἐκκλησία νά ἀναλάβει ἡγετικὸ ρόλο στὴν ἀποτίναξη τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, ὕστερα ἀπὸ τέσσερις ὀλόκληρους αἰῶνες φριχτῆς δουλείας.

Ἡ αὐτοσυνειδησία τῶν ὀρθοδόξων λαῶν. Τὸ «Γένος τῶν Ὀρθοδόξων». Οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὸν ἑνато αἰῶνα καὶ ἐξῆς κατὰ τῶν κοσμοκρατορικῶν βλέψεων τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τοῦ φραγκικοῦ ἐπεκτατισμοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ δέκατο πέμπτο, κυρίως, αἰῶνα κατὰ τῆς ἐξουθενωτικῆς τυραννίας τῶν Μουσουλμάνων, συσπειρώθηκαν. Μετά, μάλιστα, τὴν ὀδυνηρὴ ἐμπειρία τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τὴν τρομακτικὴ περιπέτεια τῆς τουρκοκρατίας συνειδητοποίησαν, ὅτι, σέ ἀντίθεση πρὸς τὴ ρωμαιοκαθολικὴ Δύση καὶ τὴν ὀθωμανικὴ Ἀνατολή, αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸ «Γένος τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν», πού διαφέρει καὶ ἀπὸ τούς δυὸ αὐτούς ἐχθρικούς κόσμους.

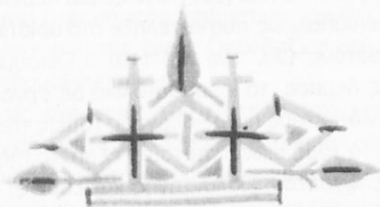
1. Βλέπε Β. Στεφανίδου, Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθῆναι β' ἔκδ. 1959, σελ. 689.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ἡ Δύση τήρησε ἐχθρική στάση ἔναντι τῆς Ἀνατολῆς;
2. Πῶς μᾶς φανερώνει τοὺς Μωαμεθανούς ἡ περίπτωση τῶν Νεομαρτύρων;
3. Πῶς ἐξηγεῖται ψυχολογικά ἡ γέννηση τῆς αὐτοσυνειδησίας τῶν ὑπόδουλων Χριστιανῶν ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα γένος, τό «Γένος τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν»;

Κείμενο

«Θεαταί ἀπαθεῖς τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου παρέμειναν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης οἱ ναύαρχοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας μέ τὰ τηλεβόλα των ἀρρησιμοποίητα... (Δ. Κόκκινου, Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, τ. 4ος, σελ. 1330).

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ

Ίστορικός ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ο τρίτος κανόνας της Β' Οικουμενικής Συνόδου (381) έδωσε στην Έκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως τὰ πρεσβεία τιμής έναντι τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, ὁ δέ εἰκοστός ὀγδοὺς Κανόνας τῆς Δ' Οἰκουμένης Συνόδου (451) ἀναγνώρισε τὰ δικαιώματα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πάνω στίς ἐπαρχίες Θράκης, Ἀσίας καί Πόντου, καί τοῦ ἔδωσε ἴσα πρεσβεία τιμῆς μέ τόν Ρῶμη, «διά τὸ εἶναι αὐτόν Ἐπίσκοπον Νέας Ρώμης». Ἀπό τὰ τέλη τοῦ πέμπτου αἰῶνα στόν Κωνσταντινουπόλεως ἀποδόθηκε ὁ τίτλος τοῦ «Οἰκουμενικοῦ» Πατριάρχη, τοῦ ὁποῖου τὸ γόητρο συνεχῶς μεγάλωνε μέ τή βοήθεια πού πρόσφερε στήν αὐτοκρατορία κατὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἐναντίον τῶν Περσῶν κατὰ τόν ἑβδόμο αἰῶνα καί μέ τή ρωμαλέα υπεράσπιση τῆς ὀρθῆς πίστεως κατὰ τῶν αἱρέσεων καί τῆς εἰκονομαχίας. Αὐτὴ ἡ «οἰκουμενικότητα» τοῦ Πατριαρχείου ἐδίδε σ' αὐτό μιά εὐρύτητα προοπτικῆς πού τὸ καθιστοῦσε ὑπερεθνικὸ κέντρο ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ σθεναρὴ ἀντίκρουση τῶν παπικῶν ἀξιώσεων γιὰ διοικητικὴ μοναρχία τοῦ ρωμαίου ποντίφηκα, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Φωτίου (867), ἄνοιξε μιά περίοδο διαμάχης μεταξὺ Ρώμης καί Κωνσταντινουπόλεως πού κατέληξε στό ὀριστικὸ ὄχιμα τοῦ 1054. Κατὰ τοὺς αἰῶνες αὐτοὺς (9ο, 10ο καί 11ο) ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤκμασε, τὸ ἱεραποστολικὸ δὲ ἔργο του αὐτῆς τῆς περιόδου ἀποτελεῖ ἓναν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιόλογους τομεῖς τῆς οἰκουμένης δράσεώς του. Ἐπίσης κατὰ τοὺς αἰῶνες αὐτοὺς, ἐξαιτίας τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως τῶν χωρῶν τῆς Αἰγύπτου, Παλαιστίνης καί Συρίας, τὰ τρία ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων) περιῆλθαν σὲ δύσκολη θέση, γι' αὐτὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀνέλαβε ὑψηλές διοικητικὲς ἀρμοδιότητες καί ἐκπροσωποῦσε τὴν ὀρθόδοξη Ἀνατολὴ στόν ἀγῶνα τῆς κατὰ τοῦ πρωτείου ἐξουσίας πού διεκδικοῦσαν οἱ πάπες. Κατὰ τὴν τουρκοκρατία, ὁπότε ἐξέλιπε ὁ Χριστιανὸς αὐτοκράτορας, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐγίνε, ὅπως εἶδαμε, «Ἐθνάρχης» ὅλων τῶν ὑπόδουλων Χριστιανῶν, ὑπεύθυνος γι' αὐτοὺς ἐναντι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὰ «προνόμια», ἄλλωστε, πού τοῦ παραχώρησε ὁ Σουλτάνος, παρά τὴν ὀνομαστικὴ πολλές φορές ἀξία τους, τοῦ ἔδωσαν τὴ δυνατότητα νὰ παίξει ἓνα σωτῆριο ρόλο γιὰ τὴν ὑπόσταση τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ἔθνους. Ἡ «ἐθναρχοῦ-

σα» Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ «Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία», ἔγινε ἡ κιβωτός τοῦ Ἔθνους, ὁ δὲ ρόλος τῆς σπῆν πνευματικῆ ἀναγέννηση καὶ τὴν παιδεία τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, πού ὀδήγησε σπὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας του, ὑπῆρξε πραγματικά ἱστορικός.

Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπῆρξε ἀνέκαθεν τὸ κέντρο τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος σύσσωμος, μετὰ τὸν πέμπτου αἰῶνα, ἀναγνώριζε τὴν πνευματικὴ ἡγεσία του. Προσπάθειά του διαρκῆς ἦταν ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας μέ τὴ διασφάλιση τῆς ἐνότητας τῆς πίστεως. Γι' αὐτὸ καὶ πρωτοστάτησε σπὴ σύγκληση Συνόδων, τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν, πού ἀπέβλεπαν σπὴν καταπολέμηση τῶν αἱρέσεων καὶ τὴ διαφύλαξη τῆς ἐνότητας «ἐν τῇ ἀληθείᾳ». Ὅλες οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι συγκλήθηκαν σπὴν περιοχὴ δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερες τοπικὲς σύνοδοι σπὴν Κωνσταντινούπολη καταπολέμησαν διάφορες αἱρετικές διδασκαλίες καὶ ἐπιδίωξαν νὰ διαφυλάξουν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, μέ τὴν προϋπόθεση πάντοτε τῆς ἐνότητας τῆς πίστεως.

Ἡ ἡγετικὴ εὐθύνη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σήμερα. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους μας τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἔχει ἀναλάβει ἡγετικὸ ρόλο σπὴν ὑπόθεση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας. Παρά τὸ γεγονός ὅτι τὸ τοπικὸ πνευματικὸ του ποίμνιο ἔχει σήμερα ἀριθμητικὰ μειωθεῖ, ἡ πνευματικὴ ἀκτινοβολία του ὡς ἐκπροσώπου τῆς ὅλης Ὀρθοδοξίας στό σύγχρονο κόσμο εἶναι τεράστια καὶ πανθομολογούμενη.

Κατ' ἀρχὴν, μέ τίς ἐνέργειές του τὰ τελευταῖα χρόνια ἐπιτεύχθηκε ἡ διορθόδοξη προσέγγιση, ὥστε ἡ Ὀρθοδοξία σήμερα νὰ προβάλλεται πρὸς τοὺς ἔξω ὡς μία Ἐκκλησία. Αὐτὸ κατορθώθηκε μέ ἀλλεπάλληλες ἐπισκέψεις καὶ ἐπαφές τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν¹, τὰ διορθόδοξα συνέδρια καὶ τίς διορθόδοξες ἐπιτροπές καὶ συσκέψεις², πού προετοιμάζουν τὴ Μεγάλῃ Πανορθόδοξη

1. Γιά παράδειγμα ἀναφέρουμε τίς ἐπισκέψεις τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα στὰ πρεβυγενῆ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς (Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας) τὸ 1959, σπὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ Ἅγιο Ὅρος τὸ 1963, στὰ Πατριαρχεῖα Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας τὸ 1967. Ἐπίσης ὁ Πατριάρχης Μόσχας καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἄλλων ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπισκέφθηκαν τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη στό Φανάρι.

2. Ἰδιαίτερη σπουδαιότητα γιά τὴν πανορθόδοξη ἐνότητα ἔχουν οἱ Πανορθόδοξες Διασκέψεις τῆς Ρόδου (1961, 1963 καὶ 1964) καὶ τῆς Γενεύης (1968).

Σύνοδο πού ἀναμένεται νά συνέλθει στό ἄμεσο μέλλον, γιά νά συζητήσει τά μεγάλα θέματα πού συσσωρεύτηκαν ἐπὶ αἰῶνες τώρα καί ἀπασχολοῦν τήν Ὀρθοδοξία καί σήμερα.

Ἀκόμα, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο συντονίζει τήν παγκόσμια παρουσία τῆς Ὀρθοδοξίας καί ἡγεῖται στό σύγχρονο παγχριστιανικό διάλογο. Μετέχει στή σύγχρονη Οἰκουμενική Κίνηση μέσα στούς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε., τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξε ἰδρυτικό μέλος, καί μέ διμερεῖς ἐκκλησιαστικές σχέσεις καί συνομιλίες μέ ἐπιμέρους ἄλλες Ἐκκλησίες, ὅπως τήν Ἀγγλικανική, τήν Παλαιοκαθολική, τή Λουθηρανική, τίς Προχαλκηδόνιες καί τή Ρωμαιοκαθολική. Ὅλα αὐτά προδίδουν τή βαθιά συναισθηση εὐθύνης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί προβάλλουν τόν ἡγετικό του ρόλο στό σύγχρονο χριστιανικό κόσμο.

Ἑρωτήσεις

1. Δικαιολογήσετε τό χαρακτηρισμό τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ὡς «Οἰκουμενικοῦ» σέ σχέση μέ τόν ἡγετικό του ρόλο στή Χριστιανική Ἀνατολή.
2. Πῶς σήμερα, παρά τήν ἀριθμητική μείωση τοῦ ποιμνίου του, τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως διατηρεῖ τό χαρακτήρα τῆς «Οἰκουμενικότητος»;
3. Πῶς ἐκδηλώνεται στίς μέρες μας ἡ ἡγετική θέση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στό χῶρο τῆς Ὀρθοδοξίας καί τοῦ Χριστιανισμοῦ γενικότερα;

Κείμενο

«Ὁ κληρὸς ὑπῆρξε καί ὁ ἀρχηγός τοῦ ἔθνους καί τό στήριγμά του. Οἱ Πατριάρχες ἐπάλαιαν συχνότατα πρὸς ἀποτροπὴν διαφορῶν ἐθνικῶν κινδύνων, καί οἱ ἀγῶνες πολλῶν ἐκ τούτων κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ, τοῦ ἀπειλοῦντος διὰ τῆς δογματικῆς μεταβολῆς αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, καθὼς καί ἐναντίον τῶν ἀναισθησιῶν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἔσωσαν τόν Ἑλληνισμόν ἀπὸ φθορᾶν ἀναμφισβήτητον. Οἱ αὐτοθυσιασθέντες χάριν τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος κληρικοί, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι τόσοι ὥστε ἀποτελοῦν ἡρωϊκὴν λεγεῶνα». (Διον. Κόκκινος, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τ. 1, σελ. 37).

ΟΙ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΕΣ ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

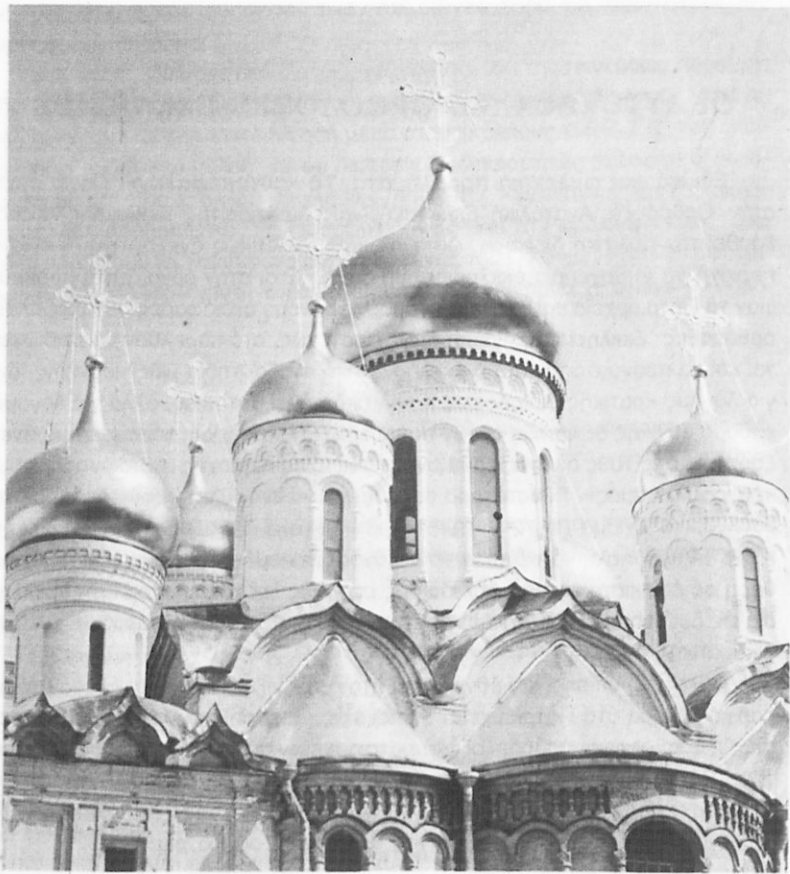
Έθνικά και φυλετικά προβλήματα. Τό «αυτοκέφαλον». Πάγια αρχή στην Όρθόδοξη Ανατολική Εκκλησία είναι η διοίκηση της Εκκλησίας να ακολουθεί την πολιτική διοίκηση, ώστε σε κάθε πολιτικώς ανεξάρτητη ή ενιαία περιοχή να υπάρχει μία εκκλησιαστική αρχή. Έτσι στην αρχαιότητα προέκυψαν τὰ Πατριαρχεία και στους νεότερους χρόνους οι διάφορες αυτοκέφαλες όρθόδοξες Εκκλησίες. Συνέβη, όμως δυστυχώς, στο παρελθόν να επιδιώκεται και να πραγματοποιείται η εκκλησιαστική ανεξαρτησία μιάς περιοχής, όχι για λόγους κρατικής διαιρέσεως ή πολιτικής ανεξαρτησίας, αλλά για λόγους καθαρά έθνικης διαφοράς αυτών που επιδίωκαν την εκκλησιαστική τους ανεξαρτησία από τούς άλλους χριστιανούς της ίδιας περιοχής. Αυτό ονομάστηκε «έθνοφυλετισμός». Γνωστότερο παράδειγμα «έθνοφυλετισμού» έχουμε στο βουλγαρικό Σχίσμα (1872 – 1945)¹. Η «Μεγάλη Σύνοδος» του 1872 στην Κωνσταντινούπολη καταδίκασε τον «έθνοφυλετισμό», που δίνει πρωτεύουσα θέση σε έθνικιστικούς και φυλετικούς σκοπούς και χρησιμοποιεί την Εκκλησία ως όργανο πραγματοποίησής τους, και κήρυξε τη Βουλγαρική Εκκλησία σχισματική².

Φυλετικά, επίσης, και έθνικιστικά ήταν τὰ κίνητρα που προκάλεσαν τó άραβικό ζήτημα στα Πατριαρχεία Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και Αλεξανδρείας. Οι άραβόφωνοι όρθόδοξοι των πατριαρχείων αυτών, παρακινούμενοι από τούς Ρώσους Πανολαϊστές, επιδίωξαν την άνάρρηση άραβοφώνων στους Πατριαρχικούς αυτούς θρόνους. Τουτό τó πέτυχαν στην Αντιόχεια ήδη τó 1899, αφού έδιωξαν τούς Έλληνες άρχιερείς του Πατριαρχείου.

Νεότερες τραυματικές καταστάσεις στην Όρθοδοξία. Η κανονική τάξη για την ανάκηρυξη μιάς όρθόδοξης Εκκλησίας ως «αυτοκέφαλης», έφóσον συντρέχει ó πολιτικός λόγος που άναφέρθηκε πιο πάνω, είναι η Εκκλη-

1. Σ' αυτό, οι Βούλγαροι, ενώ ακόμα άποτελούσαν τμήμα της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας, μέσα στην όποια πνευματική κορυφή όλων των όρθόδοξων Χριστιανών ήταν τó Οικουμενικό Πατριαρχείο, ζήτησαν, με την άυθαίρετη δημιουργία της Βουλγαρικής Έξαρχίας, νά ανεξαρτοποιηθούν άπό αυτό, μόνο άπό φυλετικούς και έθνικιστικούς λόγους κινούμενοι.

2. Τó Βουλγαρικό Σχίσμα τερματίστηκε άπό τó Οικουμενικό Πατριαρχείο τó 1945.

Ο Καθεδρικός Ναός της Μόσχας ("Άγιος Βασίλειος), τό γνωστό Κρεμλίνο, σήμερα μουσειό. Χαρακτηριστικό δείγμα ρωσικής έκκλησιαστικής τέχνης

σία αυτή νά ζητήσει τήν ἀναγνώρισή της ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἀπό τό ὁποῖο μέχρι τότε εἶχε ἐξάρτηση. Δυστυχῶς, ὅμως, δέν ἀκολουθήθηκε πάντοτε αὐτή ἡ κανονική διαδικασία. Ἀντίθετα, πολλές ἐθνικές Ἐκκλησίες ἀποσπάστηκαν πραξικοπηματικά καί αὐθαίρετα ἀπό τόν κορμό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, χωρίς νά ζητήσουν πρῶτα τήν ἀναγκαῖα ἐγκριση. Μ' αὐτό τόν τρόπο ἀποσπάστηκε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, μεταξύ ἄλλων, καί ἡ

Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας (1833)¹. Ἡ Μεγάλη, ὅμως, τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐρχόταν πάντα ἐκ τῶν ὑστέρων καί μέ συγκατάβαση ἀναγνώριζε τό «αὐτοκέφαλον» αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, παρά τήν αὐθαίρετη καί ἀντικανονική τους ἐνέργεια.

Μιά ἄλλη προβληματική κατάσταση γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δημιουργήθηκε στά νεότερα χρόνια μέ τό θέμα τῆς διασποράς τῶν ὀρθοδόξων διαφορετικῆς ἐθνικότητας σέ χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τοῦ Νέου Κόσμου καί ἄλλου. Δηλαδή, ἐνῶ ἡ κανονική τάξη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά ὑπάρχει ἕνας μόνον ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος σέ μιά γεωγραφική περιοχή, παρατηρεῖται τό φαινόμενο νά ὑπάρχει στήν ἴδια περιοχή καί ἕνας ξεχωριστός Ἐπίσκοπος γιά κάθε ἐθνική ὁμάδα ὀρθοδόξων πού ζεῖ ἐκεῖ². Αὕτη ἡ κατάσταση ἦταν ἄγνωστη στά παλαιότερα χρόνια καί θά ἀντιμετωπιστεῖ, μαζί μέ τόσα ἄλλα σύγχρονα προβλήματα, ἀπό τή Μεγάλη Πανορθόδοξη Σύνοδο πού προετοιμάζεται.

Σύγχρονος ἀνταγωνισμός μεταξύ Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί βαθμός ἀλληλεξαρτήσεως. Εἶναι γεγονός, ὅτι κάποτε στίς σχέσεις μεταξύ ἐπιμέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὑπείσρχονται καί σήμερα φυλετικά καί ἐθνικά κίνητρα, πού εἶναι κατάλοιπα παλαιότερης ἐποχῆς καί μαρτυροῦν τήν ὑποδούλωση αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν στήν ὁποιαδήποτε πολιτική τοῦ Κράτους. Ἔτσι, π.χ. ἡ Ρωσική Ἐκκλησία, στηριζόμενη σέ παλαιότερες ἐπιδιώξεις τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, πού ἐφαρμόζεται καί ἀπό τοὺς νεότερους κυβερνήτες αὐτῆς τῆς χώρας, ἐπιδίδκει ἀπό ἐτῶν νά ἀναλάβει τήν πνευματική ἡγεσία ὁλόκληρου τοῦ ὀρθόδοξου κόσμου σέ βάρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ θεωρία ὅτι ἡ Μόσχα εἶναι ἡ Τρίτη Ρώμη, πού πρωτοεμφανίστηκε τό 1511, δέν μπορεῖ πιά νά προβληθεῖ σήμερα σοβαρά. Παρ' ὅλα αὐτά, ἐξακολουθεῖ νά δηλητηριάζει μερικές φορές τήν ἀτμόσφαιρα τῶν διορθοδόξων σχέσεων. Αὐτό, π.χ., συνέβηκε ἀμέσως μετὰ τό Β' παγκόσμιο πόλεμο, ὅταν ἡ Σοβιετική Ρωσία κατέλαβε τίς περιοχές τῶν μέχρι τότε ἀνεξάρτητων κρατῶν τῆς Λατβίας καί Ἑσθονίας (στή Βαλτική) καί περιέλαβε στήν ἐπιρροή της τήν Πολωνία καί Τσεχοσλοβακία. Τότε, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, ἐπωφελομένη ἀπό τήν εὐκαιρία, ἐνσωμάτωσε τίς μέχρι τότε αὐτόνομες Ἐκκλη-

1. Ἡ ἀναγνώρισή της ἀπό τό Οἰκ. Πατριαρχεῖο ἐγίνε με τό συνοδικό τόμο τοῦ 1850.

2. Ἔτσι, π.χ. σέ μιά Ἀμερικανική μεγαλοπόλη, ὅπου ζοῦν Ἕλληνες, Ρῶσοι, Σέρβοι, Βούλγαροι καί ἄλλοι μετανάστες, μπορεῖ νά ὑπάρχουν συγχρόνως ἕνας Ἕλληνας Ἐπίσκοπος, ἕνας Ρῶσος, ἕνας Σέρβος, ἕνας Βούλγαρος κτλ.

σιες της Έσθονίας και Λατβίας (1945) και ξανάδωσε το «αυτοκέφαλον» στην Εκκλησία της Πολωνίας (1948) και της Τσεχοσλοβακίας (1951), χωρίς να λάβει υπόψη της το γεγονός, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε ήδη κατά τα έτη 1923 και 1924 αναγνωρίσει το «αυτοκέφαλον» των δύο αυτών Εκκλησιών. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο διαμαρτυρήθηκε γι' αυτές τις πράξεις της Ρωσικής Εκκλησίας και μαζί με άλλες Όρθόδοξες Εκκλησίες δέν τις αναγνώρισε.

Θά πρέπει πάντως να τονιστεί, ότι, όσες φορές αναφύονται δυσάρεστες καταστάσεις στις σχέσεις των Όρθοδόξων Εκκλησιών μεταξύ τους, αυτές όφειλονται αποκλειστικά σέ έξωεκκλησιαστικές επιδράσεις και επιδιώξεις πού επιβάλλονται από την κρατική έξουσία πάνω στις τοπικές αυτές Όρθόδοξες Εκκλησίες και τις αποπροσανατολίζουν από την παράδοση της Εκκλησίας και από τόν πνευματικό της προορισμό, πού είναι από τή φύση του υπερεθνικός.

Έρωτήσεις

1. Ποιά ή βασική προϋπόθεση της διεκδικήσεως του «αυτοκεφάλου» από μία Έκκλησιαστική περιοχή; Γιατί ή Βουλγαρική Έξαρχία καταδικάστηκε ως σχισματική;
2. Ποιές νεότερες τραυματικές καταστάσεις στην Όρθοδοξία γνωρίζετε;
3. Τί γνωρίζετε για τούς σύγχρονους ανταγωνισμούς μεταξύ των Όρθοδόξων Εκκλησιών;

Κείμενο

« Αποκηρύττομεν κατὰκρίνοντας καὶ καταδικάζοντες τόν φυλετισμόν, τουτέστι τὰς φυλετικές διακρίσεις καὶ τὰς ἔθνικὰς ἔρεις καὶ ζήλους καὶ διχοστασίας ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀντικείμενον τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, οἱ καὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ὑπερέδουσι καὶ ὅλην τὴν χριστιανικὴν πολιτείαν διακοσμοῦντες, πρὸς θεϊὰν ὁδηγοῦσιν εὐσέβειαν» (Τοπικὴ Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 1872). (Ἀποκηρύττομε, κατακρίνομε καὶ καταδικάζομε τὸ φυλετισμό, δηλαδὴ τὶς φυλετικές διακρίσεις καὶ τὶς ἔθνικιστικές ἔριδες καὶ ζηλοφθονίες καὶ διχοστασίες μέσα στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτός εἶναι ἀντίθετος μέ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τούς ἱερούς κανόνες τῶν μακαρίων Πατέρων μας, οἱ ὅποιοι καὶ τὴν ἁγία Ἐκκλησία γερὰ στηρίζουν καί, ρυθμίζοντας ὁλόκληρο τὸ χριστιανικὸ βίο, ὁδηγοῦν στὴ θεία εὐσέβεια).

ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Δομή και διοίκηση τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι σήμερα χωρισμένη διοικητικά σ' ἓνα πλῆθος αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. (Βλέπε τόν πίνακα πού ἀκολουθεῖ). Κάθε μιά ἀπ' αὐτές ἔχει ἀπόλυτη ἐκκλησιαστική διακαιοδοσία μέσα στά γεωγραφικά ὄριά της καί καμιά ἄλλη δέν ἐπεμβαίνει στά ἐσωτερικά της ζητήματα. Ὅμως, τήν πνευματική ἡγεσία ὅλης τῆς Ὁρθοδοξίας κατέχει ὁ Οἰκουμενικός Ἐθνός τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Αὐτή, ὡς μητέρα Ἐκκλησία, ἀναγνώρισε τό 16ο αἶωνα τήν ἀνύψωση σέ Πατριαρχεῖο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας¹ καί στούς χρόνους μας τήν ἀνύψωση σέ Πατριαρχεῖα τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Σερβίας (1922), τῆς Ρουμανίας (1925), καί τῆς Βουλγαρίας (1961), ἀφοῦ προηγουμένως ἔδωσε τέλος στό σχίσμα τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καί ἀναγνώρισε τό αὐτοκέφαλό της (1945). Ἐπίσης ἀναγνώρισε τό αὐτοκέφαλο τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδας (1850), Πολωνίας (1924) καί Ἀλβανίας (1937), καθώς καί τήν αὐτονομία τῶν Ἐκκλησιῶν Φινλανδίας, Τσεχοσλοβακίας, Ἑσθονίας καί Λατβίας (1923). Ἀκόμα, ἔγιναν οἱ ἐξῆς ἀλλαγές στή διοργάνωση τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν: 1) Ἡ δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἀπλώθηκε, σχεδόν σιωπηρά, σέ ὁλόκληρη τήν Ἀφρική· 2) στή Ρωσία ὁ συνοδικός θεσμός ἀντικαταστάθηκε μέ τήν ἱδρύση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας (1917), ἐνῶ οἱ Ρῶσοι φυγάδες μετά τήν κομμουνιστική ἐπανάσταση διοργανώθηκαν κατά διάφορους τρόπους, ὥστε σήμερα, ἐκτός τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, νά υπάρχουν: α) στή Δυτική Εὐρώπη: ἡ αὐτόνομη Ρωσική Ἐξαρχία, πού ἀναγνωρίζει τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη, καί β) στή Βόρειο Ἀμερική: ἡ αὐτόνομη Ρωσική Ἐκκλησία καί ἡ Ρωσική Ἐπισκοπική Σύνοδος, πού ζητᾷ τήν ὑποταγή σ' αὐτήν ὅλων τῶν ἐκτός τῆς Ρωσίας Ρώσων. 3) Ἡ ἀνεξάρτητη μέχρι τό 1810 Ἐκκλησία τῆς Ἰβηρίας ἡ Γεωργίας ἐπανεκτήσε τό 1917 τήν αὐτοτελεία της ἀπό τή Ρωσική Ἐκκλησία. 4) Στήν Ἀμερική ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίστηκε ὡς μιά ἀπό τίς τέσσερις μεγάλες θρησκείες

1. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἀνακηρύχθηκε «αὐτοκέφαλη» ἀπό τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμία Β' τό 1448. Τό 1589 ἀνυψώθηκε σέ Πατριαρχεῖο, τό ὁποῖο καταργήθηκε τό 1701 ἐπί Μεγάλου Πέτρου καί ἀναυαστήθηκε πάλι τό 1917.

των Η.Π.Α. (Προτεσταντισμός, Ρωμαιοκαθολικισμός, Ἰουδαϊσμός καί Ὁρθόδοξια), καί τά μέλη της, πού ἀριθμοῦν 4 – 5 ἑκατομμύρια, ἀνήκουν σέ περισσότερες ἀπό δέκα ἰδιαίτερες ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες. Ὑπάρχει πάντως σ' αὐτές μία τάση ἐξαμερικανισμοῦ καί μελλοντικῆς τους ἐνοποιήσεως¹.

Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν μέ τό Κράτος.

Οἱ σχέσεις τῶν ἐπιμέρους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μέ τήν κοσμική ἐξουσία (τό Κράτος) δέν εἶναι παντοῦ καί πάντοτε οἱ ἴδιες. Ὅπου καί ὅταν τό Κράτος εἶναι ἄλλης χριστιανικῆς ὁμολογίας (π.χ. ρωμαιοκαθολικῆς ἢ ἀγγλικανικῆς), ἢ ἄλλης θρησκείας (π.χ. ἰσλαμικῆς), οἱ σχέσεις αὐτές εἶναι πολύ χαλαρές καί κάποτε ἐχθρικές. Στήν καλύτερη περίπτωση τό κράτος ἀνέχεται τήν ὑπάρξη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ὅταν (ὅπως στήν περίπτωση τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τοῦ Σιδηροῦ Παραπετάσματος) τό κράτος γίνεται φορέας καί ἐκφραστῆς τῆς ἀθεΐας, τότε οἱ σχέσεις αὐτές γίνονται καθαρά ἐχθρικές καί ξαφραζεῖ ἡ ἐποχὴ τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως. Τό βυζαντινὸ ἰδεῶδες τοῦ Ὁρθόδοξου ἀρχοντα πού ἦταν ὁ προστάτης τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχε στήν τσαρική Ρωσία καί στὰ νεότερα βαλκανικά κράτη τῆς Ἑλλάδας, Σερβίας, Ρουμανίας καί Βουλγαρίας. Ἐδῶ Ἐκκλησία καί Πολιτεία συνεργάζονταν, χωρὶς ἡ μία νά παρεμβαίνει στήν ἐσωτερικὴ ζωὴ καί τίς ὑποχρεώσεις τῆς ἄλλης (ἀρχὴ τῆς συνεργασίας ἢ τῆς συναλληλίας Ἐκκλησίας καί Κράτους). Μετὰ τήν ἐπικράτηση, ὅμως, τοῦ Κομμουνισμοῦ στὴ Ρωσία καί σ' ὅλα τὰ βαλκανικά κράτη (πλὴν τῆς Ἑλλάδας), ἐπῆλθε πλήρης χωρισμός Ἐκκλησίας καί Κράτους, τό δὲ σύστημα τῆς ἀρμονικῆς συνεργασίας ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει μόνο στήν Ἑλλάδα καί τὴν Κύπρο. Κατὰ τό Β' παγκόσμιον πόλεμον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα ἀπὸ τό Σοβιετικὸ Κράτος (1943), ἂν καί ἐξακολουθεῖ πάντα νά ὑπάρχει πολεμικὴ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, μέ περιόδους ἐντάσεως καί μερικῆς κάμψεως. Στὰ νέα κομμουνιστικά βαλκανικά κράτη, οἱ Ἐκκλησίες ἔπαυσαν νά φέρουν ἐθνικὸ χαρακτήρα². Ἐθνικὸ χαρακτήρα ἐξακολουθοῦν σήμερα νά φέρουν μόνο οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Φιλανδίας.

1. Ἡδη ἡ ἀγγλικὴ γίνεται ἡ λειτουργικὴ τους γλῶσσα, τὸ δὲ μόνιμο συνέδριο τῶν κανονικῶν ὀρθόδοξων Ἐπισκόπων ἐπιδιώκει μιὰ συνεργασία τους πού διαρκῶς ἐπεκτείνεται σὲ διάφορους τομεῖς.

2. Ἡ πρόσφατη αὕτη ἀλλαγὴ, πού ἐγινε μέσα στὸν ὀρθόδοξο οὐρανό ὡς πρὸς τίς σχέσεις Ἐκκλησίας καί Κράτους, στέρησε, βέβαια, τίς οὐραβικές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ κρατικὴ συμπαράστασι καί βοήθεια, ἀλλὰ συγχρόνως προκάλεσε σ' αὐτές μιὰ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ ἀφύπνισι, τίς ἔκανε νά προσέξουν περισσότερο τὴν ἐσωτερικὴ τους ζωὴ καί νά ἐνισχύσουν τὰ πνευματικά τους ἐρείσματα.

Θεολογία, μαρτυρία, διακονία τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν στό σύγχρονο κόσμο. Κατά τόν αἰῶνα μας ἐμφανίζονται σημεῖα νέας ζωῆς μέσα στούς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας. Καταρχήν, ἐξαιτίας τῶν πολιτικῶν περιπετειῶν καί τοῦ διωγμοῦ, πού ὑφίστανται πολλές αὐτοκέφαλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, παρατηρεῖται μιά ἄνθιση τῆς πνευματικῆς τους ζωῆς καί μιά καλλιέργεια τῆς ὀρθόδοξης θεολογικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τά κατάλοιπα τῶν δυτικῶν ἐπιδράσεων πού στό παρελθόν εἶχε ἔντονα δεχτεῖ. Ἀλλά καί ὁ σύγχρονος οἰκουμενικός διάλογος κάνει τήν ὀρθόδοξη θεολογία νά συνειδητοποιεῖ καί νά προβάλλει πρὸς τοὺς ἔξω τά ἰδιάζοντα στοιχεῖα της σέ σχέση μέ τή ρωμαιοκαθολική καί προτεσταντική θεολογία. Ἡ ἱδρυση νέων ὀρθοδόξων θεολογικῶν σχολῶν μαρτυρεῖ τή ζωτικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀκόμα, καί τό κλείσιμο τῶν θεολογικῶν σχολῶν στή Ρωσία στήν περίοδο 1918 – 1943 ἀναπληρώθηκε μερικά μέ τήν ἱδρυση τῶν ρωσικῶν θεολογικῶν σχολῶν τοῦ Ἁγίου Σεργίου στό Παρίσι (1925) καί τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου στή Νέα Ὑόρκη (1938), οἱ ὁποῖες μαζί μέ τήν Ἑλληνική θεολογική σχολή τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στή Βοστώνη (1937)¹ κατέστησαν τήν Ὁρθοδοξία γνωστή στό δυτικό κόσμο. Τέλος, κατά τό Β' παγκόσμιο πόλεμο λειτούργησε ἡ θεολογική σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καί στά κομμουνιστικά κράτη τοῦ Σιδηροῦ Παραπετάσματος ἐπιτράπηκε ἡ λειτουργία θεολογικῶν σχολῶν γιά τήν κατάρτιση τῶν στελεχῶν τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Ἀπό τίς ὀρθόδοξες θεολογικές σχολές καί τήν πλούσια ὀρθόδοξη θεολογική βιβλιογραφία πού ἐκδίδεται σέ διάφορες γλώσσες, παρέχεται στό σύγχρονο κόσμο ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τό πνεῦμα ἀναγεννήσεως πού ὑπάρχει στή σύγχρονη Ὁρθοδοξία καταφαίνεται καί ἀπό τίς νεότερες θρησκευτικές κινήσεις κληρικῶν καί λαϊκῶν, πού χρησιμοποιοῦν τό κήρυγμα, τή λατρεία, τό κατηχητικό σχολεῖο, τίς κινήσεις νεολαίας, τοὺς κύκλους μελετῶν, τά συνέδρια καί τίς θρησκευτικές ἐκδόσεις, ἀλλά καί ἀπό τήν ἱεραποστολική δραστηριότητα πού ἀναβίωσε στίς ἡμέρες μας.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά ἡ δομή καί ἡ διοίκηση τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν;
2. Ποιές οἱ σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν μέ τό κράτος;
3. Ποιά ἡ θεολογία, ἡ μαρτυρία καί ἡ διακονία τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν σήμερα;

1. Αὐτή ἀντικατέστησε, τρόπον τινά, τή Θεολογική Σχολή τοῦ Σταυροῦ σά ἱεροσόλυμα πού διέκοψε τή λειτουργία της τό 1909.

ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΚΑΙ
ΑΥΤΟΝΟΜΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΟΝΟΜΑΣΙΑ - ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΡΟΚΑΘΗΜΕΝΟΣ		ΕΚΤΑΣΗ ΔΙΚΑΙΟΣΙΑΣ	ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
	ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΤΟΥ	ΕΔΡΑ ΤΟΥ			
Οικουμενικό Πατριαρχείο	Διμήτριος	Αρχιεπίσκοπος Κων/νέως, Νέος Ρώμης και Οικου- μενικός Πατριάρ- χης	Κων/πολη	Στην Τουρκία, 4 Μητροπόλεις στην Ελλάδα, Αρχιεπισκοπή Κρήτης ιδέ 7 Μητροπόλεις, Διεκδικούνται 4 Μητροπόλεις Στό: Έστρατοκό 3 Αρχιεπισκόπες και 6 Μητροπόλεις	Θεολογική Σχολή Χαλκίδας (κλείστηκε τα τελευταία χρόνια από τους Τούρκους) Θεολογική Σχολή Τυλίου Σταυρού στις Η.Π.Α. (Brookline, Mass.)	Πολύ περιο- δικά από τις επαρχίες έκτος Τουρκίας
Πατριαρχείο Αλεξανδρινός	Νικόλαος ό ΣΤ	Πάπας και Πατρι- άρχης της Μεγά- λης πόλεως, Αλε- ξανδρείας, Νέου Σαίου, Πεντάπολης, Αιθιοπίας και πολλών Αφρικής. Πατρι Πατριάρχων, Πατρι Πατριάρχων, Αφρικής, Αρ- μενίας, τριών και χερσών των Απο- στόλων και Κρήτης της Οικουμένης	Αλεξάνδρεια	Μα: Αρχιεπισκοπή και 13 Μητρο- πόλεις. Έχει 13 Μητροπόλεις, καθώς και 9 Βοηθούς. Επισκόπος, καθώς και Ιεροσολιμικό κέντρο στην Κωνσταντινούπολη και στο Μπουζιάδι	Κατοίκιο: Ανατολικών Σταυρών	«Πάντα» = Εκκλησι- ατικός φα- ρος» κ.δ.
Πατριαρχείο Αντιόχειας	Ήννης	Πατριάρχης της Μεγάλης Θεσσα- λονίκης, Αντιόχειας, Συρίας, Αρμενίας, Κιλικίας, Βιθυνίας και Μεσοποταμίας και πολλών Ανατο- λικών	Συρία, Λιβάνος, Τουρκία, Αραβία	Περσικό, 6 επαρχίες στη Συρία, 6 στο Λίβανο, 3 στην Τουρκία, 1 στην Αραβία	Ιερατική Σχολή Μπαζε- μένιος (Πανεπιστημιακού επίκεντρου, κοντά στην Τριπολη του Λιβάνου)	«Το Δελτίο» κ.δ.
Πατριαρχείο Ιεροσολυμίων	Βενεδικτός (+1980)	Πατριάρχης της Αγίας πόλεως Ιεροσολύμων και πολλών Παλαιστι- νικών, Αραβίας, Περσών, του Καυκά- σου, Κανών της Γαλι- λαίας και Αγίας Σιών	Ιεροσολύμ (Ισραήλ)	Έχει την «Αγιοτατική Ακαδημία» που άρχισε περί τα 110 μέλη. Τα Ιερά Προσκυνητήρια των Αγίων Το- πων, Τρούλκους, Επισκόπους 16. Πατριάρχης 24 μονές και πολλά ηγουμε- νεία. Διακρίνεται μεταξύ των μονών η «Αυτοκρατορία» Ιερά Μονή του Σινά, της οποίας ο ηγούμενος είναι Αρχιεπίσκοπος (Σινά, Θάρον και Ραββί)	Θεολογική Σχολή Τρι- πολις Σταυρών (Ιεροσολυ- μίων) που έκλεισε το 1969.	«Νέα Σύν»
Εκκλησία της Ρωμής	Παύλιν	Πατριάρχης Μόσχας και πολλών Ρωσίας	Ρωσία	Έχει: 10 Μητροπόλεις 35 Αρχιεπισκόπους 30 Επισκόπους	Θεολογική, Ανάπτυξη και Συνταγματική Μόσχα, Θεολο- γική Ανάπτυξη και Σινά ναύο Ανάπτυξη Εκκλησιαστικό Σινάδο Οικουμενικό	«Πατριάρχο Πατριάρχο ου Μόσχας» «Θεολογικές Μελέτες» κ.δ.

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Μάθημα 33ο

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ

Εύχαριστιακή θεώρηση της ζωής και του κόσμου. Ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμο ἀναπτύσσεται ὡς ἀδιάκοπη λατρεία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Δέν περιορίζεται, ὅμως, μόνο στὴν πνευματικὴ διάσταση, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ στὸν κοινωνικὸ ὥρο. Ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ καλεῖται νὰ συνεχίζει τὴ λατρεία του καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Ναό, στὴν προσωπικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ του. σὲ μιά «λειτουργία μετὰ τῆς λειτουργίας». Σκοπὸς τῆς Λατρείας μας εἶναι νὰ διαποτίζει ὁλόκληρη τὴ ζωὴ μας, ὥστε νὰ γίνῃ «ζωὴ Χριστοῦ».

Ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανὸς αἰσθάνεται ἐνωμένος μὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ὁ κόσμος (ἡ κτίσις) εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ καὶ δῶρο του στὴν ἀνθρωπότητα. Μὲ τὸ ὕλικο του στοιχεῖο (τὸ σῶμα) ὁ ἄνθρωπος συγγενεῦει μὲ τὴν ὕλική δημιουργία. Ὁ Θεὸς ἔθεσε τὸν ἄνθρωπο «βασιλέα τῆς κτίσεως», γιὰ νὰ χρησιμοποιεῖ *εὐχαριστιακά* τὴν κτίσις, μὲ εὐγνωμοσύνη, δηλαδή, καὶ εὐχαριστίαν πρὸς τὸ Θεό. Ὅπως λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος: «Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» (Α΄ Κορ. 10, 31). Ἡ χρῆσις τῆς ὕλης καὶ τοῦ κόσμου εἶναι γιὰ τὸ χριστιανὸ ἀφορμὴ δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. Ἐτοι ἀγιάζεται καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ κόσμος. Ἀπὸ τὸν τρόπο, δηλαδή, μὲ τὸν ὁποῖο θεωροῦμε τὴ ζωὴ μας καὶ τὸν κόσμο, ἐξαρτᾶται ἡ ὁ ἀγιασμός μας ἢ ἡ ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ὑπάρξεώς μας, τὸν Τριαδικὸ Θεό. Μιά αὐτόνομη θεώρηση τῆς ζωῆς, ἔξω ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἢ τοῦ κόσμου ἀπλῶς ὡς μέσου ἀπολαύσεως, μεταβάλλει τὸν ἄνθρωπο σὲ δούλο τῆς ὕλης, δηλαδή τὸν νεκρώνει πνευματικά. Τότε γίνετα ὁ ἄνθρωπος ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ἄθεος ἐν κόσμῳ» (Ἐφεσ. 2, 12).

Ἡ Λατρεία τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἡ ζωντανὴ ἐκφραση τῆς εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Θεό καὶ πραγματοποίησις τοῦ ἁγιασμοῦ ὄλων τῶν πιστῶν μέσα στὴ χάρι καὶ κοινωνία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ φαίνεται ἀνάγλυφα στὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τὸ ἀπόλυτο κέντρο τῆς

«Λαϊκή ευσέβεια». Στά μάτια τῶν γυναικῶν αὐτῶν φαίνεται ἡ ἀκατάβλητη δύναμη τῆς πίστεως. (Εἰκόνα ἀπό τὴν σημερινὴ Ρωσία, ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ R. Chrys Dahm, « Ἐκατομμυρια στὴ Ρωσία πιστεύουν στὸ Θεό»).

ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς μας. Προσφέρουμε στὸ Θεὸ τὴν κτίση, ὡς ἄρτο καὶ οἶνο, καὶ Τόν παρακαλοῦμε νὰ μεταβάλλει τὰ ὑλικά στοιχεῖα σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ¹. Ὁ Χριστιανὸς προσφέρει τὴ ζωὴ του καὶ τὸν κόσμον στὸ Θεό, γιὰ νὰ μεταμορφωθοῦν μέσα στὸ βασίλειο τῆς χάριτός του, νὰ θεωθοῦν.

Λειτουργικὴ ὁργάνωση τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας ὡρὸς καὶ χρόνος ὁργανώνονται κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ διακονοῦν στὸ μυστήριό τῆς σωτηρίας. Ἀπὸ τὴν εἰσοδὸ μας στὴν Ἐκκλησία (βά-

1. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικό, ὅτι καὶ τὴν ὥρα ποὺ εὐλογεῖ τὸ θυμιάμα ὁ ἱερέας, τὸ ὑψώνει, προσφέροντάς το στὸ Θεό, καὶ τοῦ ζητᾷ νὰ «ἀντικαταπέμψῃ ὑμῖν τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος». Προσφέρουμε γῆ στὸ Θεό, γιὰ νὰ μᾶς δώσει οὐρανὸν² χρονικότητα καὶ φθορά, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσῃ αἰωνιότητα καὶ ἀφθαρσία. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς βοηθεῖ νὰ βλέπουμε θεοκεντρικὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον. Μὲ εἰδικές ἀκολουθίες καὶ πράξεις (ἀγιασμός κτλ.) ἐντάσσεται ὅλη ἡ ζωὴ μας στὸ ὅραμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

πισμα) ζούμε σέ δύο επίπεδα, εκείνο του κόσμου καί εκείνο του ούρανοῦ. Χώρος καί χρόνος «καινούργουνται» (ἀνακαινίζονται). Ἐκείνη τῇ μέτρῃ, ἡ «καινὴ κτίσις», τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία ἀγιάζει τὸν χώρο, πού μᾶς περιβάλλει, μέ εἰδικές τελετές, γιὰ νά ἐλευθερώνηται ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Διαβόλου καί νά μεταμορφώνηται σὲ χώρο τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἰδιαίτερα, ὁμῶς, ἀγιάζεται ὁ χώρος, στὸν ὁποῖο πραγματοποιεῖται ἡ σύναξη τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ναός. Ὁ καθαγιασμός τοῦ Ναοῦ γίνεται μέ εἰδική τελετή, τὰ Ἐγκαίνια¹. Ἔτσι μεταβάλλεται σὲ «*λειτουργικό χώρο*», σὲ τόπο ἱερό, «οὐ ἔστηκαν οἱ πόδες Κυρίου» (Ψαλμ. 131, 7). Κτίζεται μέ κατεύθυνση πρὸς τὴν Ἀνατολή, σάν ἓνα πλοῖο πού προσανατολίζεται διαρκῶς πρὸς τὸν ἥλιο τῆς Δικαιοσύνης, τὸ Χριστό. Τὰ διάφορα μέρη τοῦ μᾶς εἰσάγουν προοδευτικά στὸν χώρο τῆς Θεῆς δόξης. Ἐνῶς ὅμως τῆς Παρακλητικῆς παρατηρεῖ εὐστοχα: «Ἐν τῷ Ναῷ ἐστῶτες τῆς δόξης σου, ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζομεν».

Στὴν Ἐκκλησία ζούμε καί σὲ ἓνα καινούριο χρόνο, στὸ *λειτουργικό χρόνο*. Τὰ ὅρια τοῦ κοσμικοῦ χρόνου καταργοῦνται, οἱ διαστάσεις τοῦ (παρελθόν, παρόν, μέλλον) γίνονται ἓνα διαρκές παρόν. Τὸ παρελθόν βιώνεται ὡς παρόν, γι' αὐτὸ στὴ Λατρεία μᾶς χρησιμοποιοῦμε ἐνεστωτικές ἐκφράσεις (*Σήμερον γεννᾶται... Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου...*). Ὁλόκληρο τὸ ἐκκλησιαστικό ἔτος μᾶς βοηθεῖ νά εἰσέλθουμε στὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας. Ἡ ἡμέρα εἶναι ὁλόκληρη ἀφιερωμένη στὸ Θεό. Αὐτὸ δείχνει ἡ διάταξη τῶν καθημερινῶν ἀκολουθιῶν. Ἡ ἐβδομάδα εἶναι καὶ αὕτη λειτουργικά ὁργανωμένη. Κάθε μέρα τιμῶνται ὁρισμένοι Ἅγιοι. Ἔτσι ὁλόκληρος ὁ χρόνος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς μᾶς κλείνεται μέσα στὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας.

Δοξολογία – Εὐχαριστία – Ἀναφορά. Ἡ λατρεία μᾶς πρὸς τὸ Θεό ἐκφράζεται πρῶτα ὡς *δοξολογία*. Ὑμνοῦμε, δοξάζουμε, τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπίγεια δοξολογία μᾶς ἀντανακλᾷ ἐκείνη τῶν Ἀγγέλων, πού συνεχῶς ὕμνοῦν τὸ Θεό, ψάλλοντας τὸν Τρισάγιο Ὑμνο. Ἡ Λατρεία μᾶς εἶναι ὁμῶς συγχρόνως καὶ *εὐχαριστία*. Εὐχαριστοῦμε τὸν Τριαδικό Θεό γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν σωτηριώδη ἐνέργειά του. Στὸ Μυστήριο τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας ὁ κόσμος, ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι ἐνώνονται: σὲ μίαν κοινὴν εὐχαριστία.

Εἶναι, τέλος, ἡ λατρεία μᾶς *ἀναφορά*. Προσφορά ὅλης τῆς ζωῆς μᾶς, τῆς ὑπάρξεώς μᾶς, στὸ Θεό. «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν», λέγει ὁ ἱερεὺς, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων. Ὁ ἄνθρωπος προσφέρει τὴν

1. Κάτω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα τοποθετοῦνται λειψανα Ἁγίων. Πάνω στὴν Ἁγία Τράπεζα φυλάσσεται ὁ Ἅγιος Ἄρτος (ἡ Θεία Κοινωνία), πού ἀγιάζει διαρκῶς τὸ Ναὸ καὶ «τοὺς πιστοὺς εἰσιόντας ἐν αὐτῷ» (Θ. Λειτουργία).

κτίση καί τόν ἑαυτό του στό Θεό σάν προσευχή καί θυσία. Μέσα στή Λατρεία μας οἱ πιά καθημερινές πράξεις τῆς ζωῆς μας (ὀμιλία, κίνηση, βρώση, πόση) γίνονται γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, μέσα στήν ὁποία ἐντάσσεται ὅλη ἡ ζωή μας. Ἔτσι πραγματοποιεῖται ὁ λόγος τῆς Θείας Εὐχαριστίας: «...ἐ-αυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμε-θα».

Ἑρωτήσεις

1. Ποιές πρακτικές συνέπειες ἔχει ἡ εὐχαριστιακή θεώρηση τῆς ζωῆς μας (π.χ. ἐπάγγελμα, σπουδές, πολιτική, οἰκογένεια);
2. Πῶς κρίνεται Χριστιανικά ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος;
3. Τό Εὐχολόγιο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι γεμᾶτο ἀπό εὐχές καί ἀκολουθίες γιά κάθε πτυχή τῆς ζωῆς μας. Τί σημαίνει αὐτό;
4. Πῶς νοεῖται Χριστιανικά ὁ σκοπός τῆς ζωῆς μας;

Κείμενο

« Ὁλόκληρη ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία διαρκῆς λειτουργία καί λατρεία τοῦ Θεοῦ, καί γιά τοῦτο κάθε μέρα στήν Ἐκκλησία εἶναι μία γιορτή. Διότι στήν Ἐκκλησία λατρεύεται καθημερινά ὁ Θεός καί ἐορτάζεται κάθε μέρα ἓνας ἢ περισσότεροι Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ἡ Ἐκκλησία ζεῖ καί λατρεύει τό Θεό καθημερινῶς «σύν πᾶσι τοῖς Ἅγίοις» (Ἐφεσ. 3, 18), ἐξαγιάζοντας ἔτσι καί ὅλο τό χρόνο. Ὁ σημερινός Ἅγιος μᾶς παραδίδει στούς αὐριανούς, καί οἱ αὐριανοί στούς μεθαυριανούς καί οὕτω καθεξῆς: Ὁ κύκλος τῶν Ἀγίων τοῦ ἔτους δέν ἔχει τέλος». (π. Ἰουστίνος Πόποβιτς).

Μάθημα 34ο

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Ἡ Λατρεία στήν ἀρχαία Ἐκκλησία. Τά θεμέλια τῆς χριστιανικῆς λατρείας τέθηκαν στήν ἀποστολική ἐποχή. Οἱ πρῶτοι χριστιανοί δέ διέκοψαν ἀμέσως τήν ἐπαφή τους μέ τό Ναό τῶν Ἱεροσολύμων (Πράξ. 2, 46· 3, 1 κτλ.). Γρήγορα ὅμως ἀναπτύχθηκε ἰδιαίτερη ἐκκλησιαστική λατρεία. Ὀλόκληρη ἡ ἐκκλησιαστική ζωή διαμορφώθηκε σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Χριστοῦ. Κάθε βράδυ σέ ὀρισμένο χώρο οἱ πιστοί τελοῦσαν τή Θ. Εὐχαριστία, πού ἦταν συνυφασμένη μέ κοινό δεῖπνο τήν ἀγάπη, καί τή διακονία τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τῶν Χριστιανῶν. Ἡ προσφορά τῆς Ἐκκλησίας στόν ἄνθρωπο ἦταν ἀπό τήν ἀρχή διπλή, πνευματική καί ὑλική. Ἀργότερα ἡ τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας μετατέθηκε στό πρῶί τῆς Κυριακῆς, ἐνῶ τό βράδυ γινόταν ἡ ἀγάπη. Κατάλοιπο τῶν ἀγαπῶν εἶναι μέχρι σήμερα ἡ ἀρτοκλασία, πού τελεῖται κατά τόν ἑορτασμό τῆς μνήμης κάποιου Ἀγίου.

Οἱ προσευχές τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἦσαν ἀπλές. Τό Ψαλτήριο τοῦ Δαυίδ ἦταν τό πρῶτο λειτουργικό της βιβλίο. Δέν ἄρghσαν, ὅμως, νά ἐμφανισθοῦν οἱ πρῶτοι χριστιανικοὶ ὕμνοι, πού ἴχνη τους βρίσκονται στήν Κ. Διαθήκη. «Ὑμνοι» καί «ὠδές πνευματικές» (Ἐφεσ. 5, 19) χρησιμοποιοῦνται παράλληλα μέ τοὺς Ψαλμούς. Κέντρο τῆς λατρείας ἦταν ἡ Θ. Εὐχαριστία, ἐτελοῦντο ὅμως καί τά ἄλλα μυστήρια. Τό Βάπτισμα, ὡς εἰσαγωγή στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, συνδεόταν μέ τήν Κατήχηση καί τίς πρῶτες ὁμολογίες πίστεως (σύμβολα), οἱ ὁποῖες ἦταν σύντομα δογματικά κείμενα, πού δήλωναν τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Πρίν ἀπό τό Βάπτισμα καί τή Θ. Εὐχαριστία καθιερώθηκε νηστεία. Μετά τό Βάπτισμα ἀκολουθοῦσε τό Χρίσμα, πού γινόταν μέ ἐπίθεση τῶν χειρῶν. Ἡ Ἐξομολόγηση ἦταν φανερή (Ἰακ. 5, 16). Στίς Πράξεις γίνεται πολλές φορές λόγος γιά Χειροτονία. Καί τό Εὐχέλαιο ἦταν γνωστό (Ἰακ. 5, 14), ὁ δέ Γάμος γινόταν μέ εὐλογία τοῦ ἐπισκόπου.

Πολύ νωρίς καθιερώθηκαν καί οἱ πρῶτες ἐορτές. Ἡ Κυριακή ἀντικατέστησε τό ἐβραϊκό Σάββατο, καί τό χριστιανικό Πάσχα ἐκεῖνο τῶν Ἑβραίων. Τό 2ο ἤ 3ο αἰῶνα καθιερώθηκε ἡ Πεντηκοστή καί στίς ἀρχές τοῦ 4ου αἰῶνα ἡ ἐορτή τῶν Ἐπιφανίων (6 Ἰανουαρίου), κατά τήν ὁποία γιορταζόταν ἡ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ μαζί μέ τή Βάπτισή του, ὡς φανέρωση τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ στόν κόσμο. Γρήγορα καθιερώθηκαν ἡ νηστεία

Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς (προδοσίᾳ καὶ σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ), τὰ μνημό-
συνα (προσευχές γιὰ τοὺς τεθνεῶτες), ὁ ἁγιασμός, τὰ ἐγκαίνια καὶ ἡ τιμὴ τῶν
μαρτύρων. Τίποτε δὲν ἐμφανίστηκε στὴ μετέπειτα ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, πού
νά μὴν εἶχε θεμελιωθεῖ στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες.

Ἡ διαμόρφωση τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας στό Βυζάντιο. Ἀπό τόν 4ο αἰῶνα παρατηρεῖται τεράστια ἀνάπτυξη στίς μορφές καί τά μέσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας. Ἡ συμβολή τοῦ Βυζαντίου στό σημεῖο αὐτό εἶναι πολύ σημαντική. Δημιουργεῖται ἡ *βυζαντινὴ λατρεία*, πού ἐπιβλήθηκε σ' ὅλη τὴν Ἀνατολή. Αἷτια τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς λατρείας εἶναι: ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν κατάπαυση τῶν διωγμῶν, ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πιστῶν, οἱ νέες πολιτικές καί κοινωνικές συνθήκες καί ἡ δράσις τῶν αἵρετικῶν, πού συνέβαλαν, ἀρνητικὰ, ὄχι μόνο στὴ διαμόρφωση τοῦ δόγματος, ἀλλὰ καί στὴν ἀνάπτυξη τῆς ὑμνογραφίας¹.

Ἐμφανίζονται νέοι ὕμνοι μέ συνθετότερες μελωδίες, ἀλλὰ καὶ νέες ἀκολουθίες (π.χ. προηγιασμένη θεία Λειτουργία, ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος κτλ.). Διαμορφώνονται οἱ Λειτουργίες τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ἡ δευτέρη ἀπὸ τότε τελεῖται σχεδὸν κάθε Κυριακή. Ἡ πρώτη μόνο 10 φορές τὸ χρόνο. Ἐμφανίζονται νέες ἐορτές. Τὸν 4ο αἰ. χωρίζονται τὰ Θεοφάνεια (6 Ἰαν.) ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα (25 Δεκ.). Μετὰ τίς 3η καὶ 4η Οἰκουμ. Συνόδους καθιερώνονται οἱ πρῶτες *Θεομητορικές ἐορτές*, τὰ Εἰσόδια (9ο αἰ.) ἡ ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (11ο αἰ.) κτλ. Μὲ τὸ τέλος τῆς Εἰκονομαχίας (9ος αἰ.) παγιώνονται οἱ μορφές, πού μέ ἐλάχιστες ἀλλαγές ἰσχύουν μέχρι σήμερα στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Σύγχρονες τάσεις και άπαιτήσεις. Ἡ Ἐκκλησία δέν άγνοεῖ τά προβλήματα τοῦ πληρώματός της σχετικά μέ τή λατρεία. Οἱ μακρές ἐξελιξεις, κοινωνικές καί πολιτιστικές, καί πρό πάντων οἱ γλωσσικές, καί ἄλλοι παράγοντες, ἐμποδίζουν μία ζωντανή μετοχή στή λατρεία. Ἀκούονται παράπονα γιά τό μήκος τῶν ακολουθιῶν καί προτείνονται λύσεις γιά μία ἀνανέωση τῆς λατρείας μας. Ἰσχυρό αἶτημα εἶναι νά ξαναγίνει ἡ λατρεία ἔκφραση τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καί κτῆμα ὅλου τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ. Ἡ Ἀ΄ Παανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου (1961) ἔθεσε ἐπίσημα τό πρόβλημα ἀνανεώσεως τῆς

1. Οι αιρετικοί μετέδιδαν την πίστη τους με ύμνους και τραγούδια, όπως π.χ. ὁ Ἀρειος, πού συνέθεσε τὴ «Θάλεια», βιβλίο με ὕμνους καὶ τραγούδια. Οἱ ἅγιοι Πατέρες, με τὸ προοδευτικὸ τους πνεῦμα, ἀπάντησαν στοὺς αιρετικούς με τὰ ἴδια ὅπλα. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος π.χ. συνέθεσε τὴν Ἀντιθά- λεια, με ὁρθόδοξους ὕμνους καὶ τραγούδια. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ ἀσκητὴς Ἐφραίμ ὁ Σύρος στὴν Ἀ- νατολή, γὰρ ἀντιμετώπισε ἀλλοὺς αιρετικούς.

Διάδρομος της κατακόμβης Ἀγίου Καλλίστου. Ρώμη 4ος αἰώνας. Μὲ τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων συνδέθηκε ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ λατρεία

ὁρθόδοξης λατρείας. Κύρια αἰτήματά της εἶναι: συντόμευση τῶν ἀκολουθιῶν, ἀπλότητα, ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ πληρώματος στὶς ἀκολουθίες, κάθαρση τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἀπὸ τυχόν ἀδόκιμους ὕμνους, ἐπιστημονικὴ ἔκδοση τῶν ὕμνων κ.ἄ.

Ἡ Λατρεία στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ Διαμαρτυρομένους. Ἡ Λατρεία στὴ Δύση, μετὰ τὸ σχίσμα, ἀκολούθησε τὸ δικό της δρόμο. Ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς καθιέρωσε νέες ἐορτές (τῆς Ἀγίας Δωρεᾶς, 13ο αἰῶνα, τῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, 19ο αἰῶνα κ.ἄ. Ἡ ψαλμωδία φορτώθηκε μὲ πολλὰ περιττὰ στοιχεῖα. Χρησιμοποιοῦνται πολυφωνικὲς χορωδίες καὶ τὸ ὄργανο, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρες συμφωνικὲς ὀρχήστρες μέσα στοῦ Ναοῦς. Ἐνῶ

ἡ Ὁρθοδοξία ζητᾷ νά ἀνεβάσει τή γῆ στόν οὐρανό, ὁ Ρωμαιοκαθολικισμός, προσπαθώντας νά ἐντυπωσιάσει, «κατεβάζει» τόν οὐρανό στή γῆ!

Στόν Προτεσταντισμό ἡ λατρεία διαμορφώθηκε σύμφωνα μέ τίς ἀρχές κάθε Ὁμολογίας. Κέντρο τῆς προτεσταντικῆς λατρείας ἐγίνε ἡ ἀνάγνωση τῆς Γραφῆς καί τό Κήρυγμα. Τά ἄμφια καταργήθηκαν καί χρησιμοποιεῖται μόνο ἓνα μαῦρο ἐνδυμα ἀντί γιά ἄμφιο. Οἱ Λουθηριανοί, συντηρητικότεροι, διατήρησαν σταυρό καί εἰκόνες καί χρησιμοποιοῦν τό Ὅργανο. Ἔχουν ἐξί γιορτές: Χριστούγεννα, Πάσχα, Πεντηκοστή, Εὐαγγελισμό, τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ καί τοῦ Βαπτιστῆ Ἰωάννη. Οἱ Καλβινιστές κατάργησαν τή λειτουργία καί περιόρισαν τή λατρεία στο κήρυγμα καί τήν προσευχή. Οἱ ὕμνοι τους εἶναι ἐλάχιστοι, δέν ἔχουν σταυρούς καί εἰκόνες, οὔτε ἅγια τράπεζα. Ἡ Εὐχαριστία τελεῖται 4 φορές τό χρόνο ὡς συμβολική ἀνάμνηση τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Διατήρησαν 3 μονάχα γιορτές: Χριστούγεννα, Πάσχα, Πεντηκοστή. Οἱ Ἀγγλικανοί, ἀντίθετα, κράτησαν καί στή λατρεία πολλά ἀρχαιοχριστιανικά στοιχεῖα, ἄμφια, τή λειτουργία καί γιορτές.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά ἡ σημασία τῶν πρώτων αἰώνων γιά τή διαμόρφωση τῆς Χριστιανικῆς λατρείας;
2. Ποιά ἡ σημασία τοῦ Βυζαντίου στήν ἐξέλιξη τῆς λατρείας μας;
3. Πῶς βλέπεις τή σχέση ἐξελίξεως δόγματος καί λατρείας στή Δύση; Τί συμπεραίνεις ἀπό αὐτό;

Κείμενο

α. Ὑμνογραφικά Κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης

- 1) *Καί ὁμολογουμένως μέγα ἐστί
τό τῆς εὐσεβείας μυστήριον.
Ὅς ἐφανερώθη ἐν σαρκί,
ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι.
ὤφθη ἀγγέλοις,
ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν,
ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ,
ἀνελήφθη ἐν δόξῃ. (Α΄ Τιμ. 6, 15).*
- 2) *Ἄξιόν ἐστι τό ἀρνίον
τό ἐσφαγμένον
λαβεῖν τήν δύναμιν καί πλοῦτον*

καί σοφίαν καί τιμήν καί ἰσχύν
καί δόξαν καί εὐλογίαν (Ἀποκ. 5, 12).

β. Εὐχή τῆς Τραπέζης (γ' αἰ.)

Εὐλογητός εἰ, Κύριε,
ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου,
ὁ διδούς τροφήν πάσῃ σαρκί.
Πλήρωσον χαρᾶς καί εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν,
ἵνα πάντοτε, πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες,
περισσεύωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν·
δι' οὗ σοι δόξα, τιμὴ καί κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (Ἀποστ. Διατ. VII, 49).

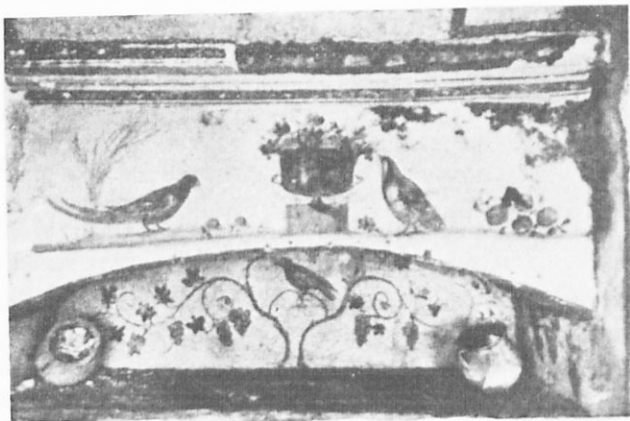

ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Θεολογική και ανθρωπολογική ανάλυση τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει μόνο τὴ λατρεία τῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν τέχνη τῆς. Ὅπως ἡ ἐκκλησιαστικὴ λατρεία διακονεῖ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας, τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη. Ἡ τέχνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι λειτουργικὴ, μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπο «κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν» (Κολ. 3, 10), ἀποκαλύπτει μὲ τρόπους πού ἀνταποκρίνονται στὴ δεκτικότητα τῶν ἀνθρώπων αἰσθήσεων τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργεῖ τὸ κλίμα πού χρειάζεται τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, γιὰ νὰ παραδοθεῖ στὸ Θεό καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴ θέωσίν τῆς.

Ἡ τέχνη τῆς Ἐκκλησίας, σὲ ὅλες τῆς τῆς μορφές (ἀρχιτεκτονικὴ, ποίηση, μουσικὴ) διαφέρει ἀπὸ τὴν κοσμικὴ τέχνη. Ἡ δευτέρη ἀκολουθεῖ νόμους ὀπτικούς καὶ ζητεῖ νὰ ικανοποιήσει τῆς αἰσθήσεις. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη ἀπευθύνεται στὸ πνευματικὸ αἰσθητήριο τοῦ ἀνθρώπου καὶ χωρὶς νὰ ἀγνοεῖ τῆς μορφές καὶ «τεχνικές» τοῦ κόσμου, δὲν τῆς κάνει ποτὲ ὄρο ἀπαράβατο. Γι' αὐτὸ καὶ πρωτοτυπεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη. Διαμορφώνει δικὰ τῆς ἐκφραστικὰ μέσα, πού μποροῦν νὰ ἐκφράζουν τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας¹. Ἡ τέχνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τέχνη Θεολογικὴ. Δὲν ἀποκλείει τὴν προσωπικὴ ἔμπνευση, ἀλλὰ σκοπὸς τῆς δὲν εἶναι νὰ ἐπιβάλλει τὸν καλλιτέχνη. Τὸ πρόσωπό του ἐξαφανίζεται τελικὰ καὶ ἐκεῖνο πού μένει εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς πίστεώς του, πού εἶναι συγχρόνως καὶ πίστη Ἐκκλησίας. Οἱ βυζαντινοὶ ἔλεγαν, ὅτι οἱ εἰκόνες εἶναι ἐρμηνεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλη τὴν ἐκκλησιαστικὴ τέχνη. Εἶναι ἐρμηνευτικὴ διαδικασία χάρι τοῦ πιστοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συλλάβει τὸ μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας, νὰ τὸ δεχτεῖ καὶ νὰ σωθεῖ. Ἀποβλέπει δηλ. ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη στὴν «ἐν Χριστῷ» ἀναγέννηση καὶ μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸν ἁγιασμό τῶν αἰσθήσεών του καὶ τὸν προσανατολισμό του στὴν οὐράνια καὶ αἰῶνια πραγματικότητα, τὴν ἀναγωγή του ἀπὸ τὸ ἐπίγειο στὸ οὐράνιο κάλλος καὶ στὴν αἰῶνια δόξα.

1. Τοῦτο φαίνεται λ.χ. στὴν ἐξέλιξη τῆς μορφῆς τοῦ ὁρθόδοξου Ναοῦ. Ὁ βυζαντινὸς ναὸς εἶναι μιὰ «ὕλοποιημένη» Θεολογία. Οἱ μορφές συμβολίζουν, ἐκφράζουν καὶ διαλαλοῦν τὴ νέα πραγματικότητα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἔλευση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο καὶ τὴν ἀναγέννηση τοῦ κόσμου.

Νωπογραφίες μέ χριστιανικά σύμβολα (περιστερές, άνθη, άμπελος) στο ύπόνειο του Κλαυδίου Έρμου (Κατακόμβη, Άγίου Σεβαστιανού)

Η έκφραση της Χριστιανικής τέχνης στις διάφορες ιστορικές περιόδους. Τά πρώτα δειλά βήματα της Πρωτοχριστιανικής τέχνης, παρουσιάζονται στά σκαλίσματα καί ζωγραφίσματα τών χριστιανικών κατακομβών, πού έχουν διακοσμητικό καί συμβολικό χαρακτήρα. Στή μακρά πορεία της Χριστιανικής τέχνης διακρίνουμε διάφορες περιόδους:

1) *Παλαιοχριστιανική περίοδος (330 - 630).* Η Βυζαντινή τέχνη έγκαταλείπει τό δισταχτικό συμβολισμό τών πρωτοχριστιανικών καλλιτεχνών καί αύξάνει ό πλούτος καί ή ποικιλία τών μορφών.

2) *Πρωτοβυζαντινή έποχή (630 - 843).* Η προεικονομαχική περίοδος (630 - 725) είναι φτωχή σέ έργα τέχνης, ένώ στήν περίοδο της εικονομαχίας (725 - 843) δέ δημιουργείται νέα τέχνη. Από αντίδραση γίνεται στρόφή στό ρυθμό καί τά θέματα της αρχαϊκής τέχνης.

3) *Μεσοβυζαντινή περίοδος (843 - 1204).* Ο θρίαμβος της Όρθοδοξίας χαρακτηρίζεται από έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα. Οι άγιογράφοι, γιά νά μήν μπορούν νά κατηγορηθούν ως «ποιούντες είδωλα», δίνουν στά έργα τους περισσότερη πνευματικότητα καί, όπως τονίζει ή Βυζαντινολόγος Brehier, «σκοπός της άγιογραφίας είναι στό έξής νά καταστήσει όρατά τά μυστήρια του υπερφυσικού κόσμου, πρós όφελος τών πιστών...».

4) *Ύστεροβυζαντινή περίοδος (1204 - 1453).* Τό φορμαλισμό' στήν τέχνη

1. Μέ τόν όρο αυτό (Formalismus) έννοούμε την προσήλωση στή μορφή μέ παράλληλη άδιαφορία γιά τό περιεχόμενο.

τῶν τελευταίων κυρίως χρόνων τῶν Κομνηνῶν, διαδέχθηκε μιά νέα δημιουργική περίοδος, γνωστή ὡς ἀναγέννηση τῶν Παλαιολόγων, μέ τήν ἔννοια τῆς ἀναζωογονήσεως τῆς λαμπρῆς τέχνης τῶν Μακεδόνων καί τῶν Κομνηνῶν. Τήν Παλαιολόγεια ἀναγέννηση χαρακτηρίζουν δύο μεγάλα καί ἀντίθετα ρεύματα ζωγραφικῆς, δύο «σχολές». Ἡ Μακεδονική καί ἡ Κρητική. Ἡ Μακεδονική «σχολή» χαρακτηρίζεται γιά τό ρεαλισμό της, τίς ζωηρές κινήσεις τῶν μορφῶν καί τοῦς ζωηρούς τόνους τῶν χρωμάτων. Ἡ Κρητική μένει πιστή στό Βυζαντινὸ ἰδεαλισμό, εἶναι συντηρητική καί γνώρισμά της εἶναι ἡ λιτότητα καί ἡ εὐγένεια τῶν προσώπων.

Σύγκριση τῆς χριστιανικῆς τέχνης διαφόρων χωρῶν καί Ὁμολογιῶν. Ἡ χριστιανική τέχνη τῆς Δύσεως ἔχει χαρακτήρα διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ χριστιανική τέχνη τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Δυτικὴ τέχνη ἐνδιαφέρεται γιά τὴν ὠραιότητα τῆς μορφῆς, ἡ Βυζαντινὴ γιά τό ὑψηλὸ περιεχόμενο τῶν δημιουργημάτων της. Ἡ Δυτικὴ, ἐπειδὴ δὲ δίνει σημασία στό βάθος ἀλλὰ στὴν ἐπιφάνεια, χρησιμοποίησε φυσικά πρόσωπα γιά τὴ διαμόρφωση τῶν τύπων τῶν πιὸ ἱερῶν προσώπων. Στὴν Ἀνατολὴ δὲν εἶναι ὁ γήινος ἄνθρωπος, ποῦ ἐμπνέει στὸν ὀρθόδοξο καλλιτέχνη τίς ἱερές μορφές τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας. Ἡ ὀρθόδοξη τέχνη ἔχει χαρακτήρα λειτουργικὸ καί δογματικὸ. Αἰσθητοποιεῖ ὅ,τι «μυστικῶς» τελεῖται στὴ λατρεία. Ὁ χαρακτήρας τῆς Δυτικῆς τέχνης εἶναι ἀναπαραστατικὸς καί ἱστορικὸς. Στὴ Δύση τό ρεαλιστικὸ στοιχεῖο εἶναι αὐτοσκοπὸς, ἀντίθετα ὁ καλλιτέχνης τῆς Ἀνατολῆς ἔχει σκοπὸ νὰ ὑποτάξει τό ὕλικό στοιχεῖο στό πνευματικὸ καί ἀποβλέπει περισσότερο στὴ μετοχή τοῦ πληρώματος στὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας.

Σύγχρονη προβληματικὴ τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τὴν ἀπόκτηση ἔργων Βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ «συρμός» αὐτός εἶναι ἐπικίνδυνος, γιατί κατεβάζει τὴν τέχνη στὴν κατηγορία τοῦ ἐμπορεύματος, ἡ τέχνη βιομηχανοποιεῖται καί τὴ ζήτησις σπεύδουν νὰ τὴν ικανοποιήσουν, γιά λόγους οἰκονομικοῦς, καλλιτέχνες μέτριας ποιότητος. Ἡ τακτικὴ ἐξάλλου τῆς συστηματικῆς ἐπαναλήψεως κλασικῶν προτύπων εἶναι ἐπικίνδυνη γιά τὴ ζωὴ τῆς τέχνης. Φέρνει τὴν τυποποίηση ποῦ ὀδηγεῖ στὸν καλλιτεχνικὸ μαρασμό. Χρειάζεται ἀναγέννηση, ποῦ φυσικά δὲ γίνεται ἀπὸ τὴ μιά ἡμέρα στὴν ἄλλη καί δὲν εἶναι ἔργο εὐκόλο καί ἐνός ἀνθρώπου. Μὲ τὴν ἐμβάθυνση στό χαρακτήρα τῆς χριστιανικῆς πίχνης πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν παράλληλα καί τὰ ἀξιόλογα συγγενῆ στοιχεῖα τοῦ σύγχρονου καλλιτεχνικοῦ πνεύματος, ποῦ θὰ δώσουν νέα πνοὴ χωρὶς νὰ ἀλλοιώσουν τό χαρακτήρα της. Ὅπως τονίζεται, ἡ ἀναγέννηση θὰ ἔλθει ἀπὸ τίς δυνάμεις τοῦ ἴδιου τοῦ σώματος, ποῦ ἀπὸ τό μπόλιασμα τοῦ σύγχρονου

14
πνεύματος θά τονωθούν καί θά συγχρονισθούν. Ἡ χριστιανική τέχνη, ὡς τέχνη λειτουργική καί δογματική, θά πρέπει νά ὑπηρετεῖται ἀπό καλλιτέχνες πού ἐκτός ἀπό τήν τεχνική γνωρίζουν καί τήν ἱστορία τῆς Λατρείας, τῆς Λειτουργικῆς, τίς θεμελιώδεις ἀλήθειες τοῦ δόγματος καί τῆς Χριστιανικῆς Αἰσθητικῆς. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες τῆς χριστιανικῆς τέχνης βγῆκαν ἀπό τό χώρο τῆς ἀσκήσεως τῆς Ἐκκλησίας καί ὄχι ἀπό τά κοσμικά ἐργαστήρια.

Ἑρωτήσεις

1. Ποῦ βρίσκεται ἡ πραγματική ἀξία ἑνός ἔργου χριστιανικῆς τέχνης;
2. Γιατί ἔχει διαφορετικό χαρακτήρα ἡ Δυτική τέχνη ἀπό τήν Ἀνατολική;
3. Γιά μιᾶ ἀναγέννηση τῆς χριστιανικῆς τέχνης, τί χρειάζεται;

Κείμενο

« Ἡ πάντιμος τέχνη τῆς εἰκονογραφίας τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἶναι μιᾶ τέχνη ἱερά καί λειτουργική, ὅπως ὅλοι αἱ ἐκκλησιαστικά τέχνη, ὅπου ἔχουν σκοπόν πνευματικόν. Αἱ ἅγαι αὗται τέχνη δέν θέλουν νά στολίσουν μόνον τόν ναόν μέ ζωγραφική, διά νά εἶναι εὐχάριστος καί τερπνός εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους, ἤ νά τέρψουν τήν ἀκοήν των μέ τήν μουσικήν, ἀλλά νά τοὺς ἀνεβάσουν εἰς τόν μυστικόν χώρον τῆς πίστεως μέ τήν πνευματικήν κλίμακα, ὅπου ἔχει διά βαθμίδας τās ἱεράς τέχνας, τήν ὕμνολογίαν, τήν ψαλμωδίαν, τήν οἰκοδομικήν, τήν ἀγιογραφίαν, ὅπου συνεργοῦν, ὅλες μαζί, εἰς τό νά μορφωθεῖ μέσα εἰς τās ψυχάς των πιστῶν ὁ μυστικός παράδεισος, ὁ εὐωδιάζων μέ εὐωδίαν πνευματική. Διά τοῦτο, τά ἔργα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τεχνῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὑπομήματα εἰς τόν θεῖον λόγον» (Φώτης Κόντογλου).

Ο ΝΑΟΣ

Σύμβολα και ρυθμοί. Θεολογικές προϋποθέσεις τους. Οι Χριστιανοί, για να μη γίνονται αντιληπτοί από τους διώκτες τους και για να διαδίδουν συγκεκαλυμμένα την πίστη τους, χρησιμοποίησαν **Σύμβολα**. Στα πρώτα αυτά δειλά βήματα της Ἀγιογραφίας, πού συναντούμε στίς κατακόμβες, βρίσκουμε όλόκληρο κρυπτογραφικό σύστημα εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν, πού ἐκφράζονται μὲ σημεῖα καὶ παραστάσεις ἀπὸ τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἑλληνιστικὸ καὶ εἰδωλολατρικὸ κόσμο. Καὶ ἐνῶ γιὰ τὸν εἰδωλολάτρη ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπλά στολίδια, γιὰ τὸν πιστὸ μιλοῦν μιά γλῶσσα μυστικὴ καὶ βαθιὰ θεολογική, καὶ ὁδηγοῦν στὴ σύλληψη τῆς Χριστιανικῆς ἀλήθειας. Τὸ πολυτιμότερο καὶ σεβαστότερο ἀπ' ὅλα τὰ χριστιανικά σύμβολα εἶναι ὁ Σταυρὸς, τὸ σύμβολο τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ νίκης· τὸ Εὐαγγέλιο ὁλόκληρο σὲ δυὸ μόνο τεμνόμενες γραμμές. 248

Συμβολικὲς παραστάσεις πτηνῶν, ζῶων, λουλουδιῶν, μυθικῶν προσώπων κτλ. ὑπάρχουν πολλές. Σ' αὐτές οἱ Χριστιανοί ἔδωσαν χριστιανικὸ περιεχόμενο καὶ ἐδῶ ἔχουμε τὴν πρώτη ἀπόπειρα χωρισμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς ἀπὸ τὴν κοσμική. Ἡ παράσταση π.χ. ἐνὸς βοσκοῦ ἢ ἐνὸς ψαρᾶ ἢ γεωργοῦ, εἶναι γιὰ τὸν πιστὸ ἡ ζωηρότερη ἀνάμνηση τοῦ «καλοῦ Ποιμένα», πού θυσιάζεται γιὰ τὰ πρόβατά του, τοῦ Χριστοῦ πού ἀλιεῖ ψυχές, τοῦ Χριστοῦ πού σπέρνει τὸ λόγο του στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἄγκυρα, ὡς σύμβολο τῆς ἐλπίδας, ὑπενθυμίζει στοὺς πιστοὺς στὰ χρόνια τῶν διωγμῶν, ὅτι ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό εἶναι τὸ μόνο καταφύγιο. Τὸ παγῶνι εἶναι σύμβολο τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἐλάφι τοῦ πόθου τῆς ψυχῆς γιὰ τὸ Χριστό. Ἡ ἐλιά συμβολίζει τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ φοῖνικας τὴ νίκη κατὰ τοῦ θανάτου. Ποτέ ἡ ἐκκλησία δέν ἐγκατέλειψε τὴ γλῶσσα τῶν συμβόλων. Ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι συμβολική, ἐκφράζεται μὲ σύμβολα.

Ρυθμοί. Τὰ πρώτα χριστιανικά λατρευτικά κτίσματα ἦταν τὰ «μαρτύρια», μικρά οἰκοδομήματα, πού ἔκτιζαν πάνω στοὺς μαρτυρικοὺς τάφους. Μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἀρχίζουν νὰ χτίζονται οἱ πρώτοι Ναοί, πού ἦταν ρυθμοῦ *Βασιλικῆς*. Χαρακτηριστικὸ γνώρισμά τους εἶναι ἡ «σαμαρῶτη» ξύλινη στέγη τοῦ μεσαίου κλίτους καὶ ἡ ὀρθογώνια μακρόστενη αἴθουσα πού χωρίζεται μὲ σειρά κίωνων σὲ κλίτη. Στὸ ρυθμὸ Βασιλικῆς μὲ

‘Ο καλός Ποιμένας, αρχαίο άγαλμα (Μουσείο Λατερανού). ‘Ο ένας καί μοναδικός Ποιμένας της Έκκλησίας είναι ό Χριστός. Μπροστά Του όλοι, κληρικοί καί λαϊκοί, είμαστε ταπεινά πρόβατα

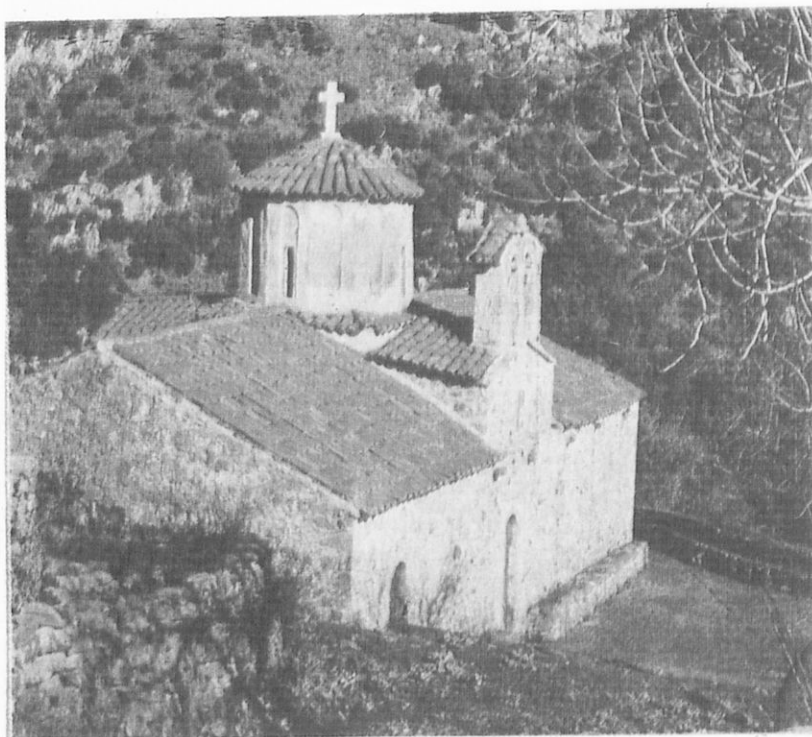
τρούλο, ό ήμικυκλικός θόλος στήν όροφή στηριζόταν σέ τετράγωνη βάση τοῦ τοίχου ή σέ ιδιαίτερους πεσσούς (κτιστούς κίονες), στά άκρα τοῦ μεσαίου κλίτους. ‘Ο Ναός της Αγίας Σοφίας είναι κλασικός τύπος τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ. Στό Βυζαντινό ή σταυροειδή μέ τρούλο ρυθμό, έχουμε τό σχήμα τοῦ Σταυροῦ στά θεμέλια, τήν τοιχοποιία καί στή διαμόρφωση τῶν θόλων της όροφής. Στήν τομή τῶν κεραιῶν τοῦ σταυροῦ καί πάνω σέ κυκλικό ή πολυγωνικό τύμπανο ύψωνόταν ό τρούλος. ‘Ο όκταγωνικός έχει χαρακτηριστικό γνώρισμα ότι ό εὐρύς καί χαμηλός τρούλος παρουσιάζει μεγάλη διάμετρο, καταλαμβάνει όλο τό χώρο πρό τοῦ ἱεροῦ καί στηρίζεται πάνω σέ όκτώ σημεία (Ρωσική Έκκλησία, Μονή Δαφνίου).

Οἱ ρυθμοί πού επικρατοῦν στή Δύση είναι: α) ‘Ο Ρωμανικός ή Λομβαρδικός. Μέ τήν προέκταση τῶν ανατολικῶν άκρων τοῦ ναοῦ, παίρνει ό ναός τό

Ἐσωτερικό σύγχρονου Ὁρθοδόξου Ναοῦ. Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης.
Ἀθήνα

σχῆμα Τ. β) Ὁ Γοτθικός. Ἐχει ὑψηλοὺς τοίχους, ὕψεις θόλους καὶ μεγάλα ἐγχρώμα παράθυρα. γ) Τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἶναι συνδυασμός τοῦ ρυθμοῦ Βασιλικῆς καὶ Βυζαντινοῦ. Ναός τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἅγιος Πέτρος Ῥώμης. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ στὴν χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἀποβλέπει μόνο στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν τῶν πιστῶν, ἀλλὰ ἀνταποκρίνεται στὴν ὑψηλοῦ περιεχομένου καὶ σκοποῦ λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ Ὁρθόδοξος ναός μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ του δομὴ ὑποδηλώνει τὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ καὶ τὴν ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου στὸν οὐρανόν.

Ταπεινό ξωκκλήσι - άκοίμητη μαρτυρία της ευσέβειας του έλληνικού λαού

Τό φώς στό Ναό. Τό φώς, σύμβολο της ζωής, της χαράς καί της 'Αναστάσεως, τονίζεται ιδιαίτερα από τήν 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία σάν έκφραση του «διαρκούς Πάσχα» καί της συνεχούς χαράς της 'Αναστάσεως. Τό άπλετο πνευματικό φώς πού έφερε μέ τή διδασκαλία του στόν κόσμο ό νοητός 'Ηλιος, εικονίζεται μέ τόν πλούσιο φωτισμό τών ναών. 'Ο ναός της του Θεού Σοφίας στήν Κωνσταντινούπολη είναι άπαράμιλλο καί αιώνιο δημιούργημα της Βυζαντινής αρχιτεκτονικής. 'Ο πνευματικός χαρακτήρας της Βυζαντινής τέχνης βρήκε σ' αυτόν τήν τελειότερή του έκφραση. 'Ολόκληρος ό τεκτονικός οργανισμός εξαυλώνεται, καθώς τό φώς του ήλιου τόν πλημμυρίζει καί τόν καταυγάζει. Πουθενά άλλου δέν πραγματοποιήθηκε τόσο υπέροχα αυτό πού ό Χριστός είπε: «έγώ είμι τό φώς του κόσμου» ('Ιω. η' 12), όσο στό Ναό της 'Αγίας Σοφίας¹.

1. Οι άρχιτέκτονες 'Ανθέμιος καί 'Ισιώρος κατάφεραν νά κατεβάσουν τόν άκτινοβόλο ούρανό πάνω στό οικοδόμημα καί νά πλάσουν τό «δεύτερο στερέωμα».

Τό ξωκκλήσι καί τό εἰκονοστάσι. Οἱ πιστοί ἔχουν κτίσει ναοὺς, μικροὺς καί μεγάλους, στήν πόλη καί τό χωριό, στόν κάμπο καί τό βουνό. Τό ξωκκλήσι εἶναι ἓνα μικρό μονόχωρο κτίσμα ἔξω ἀπό τήν πόλη ἢ τό χωριό, καί δέν εἶναι ναός ἐνοριακός. Ἀφιερωμένο σέ κάποιο Ἅγιο, ἐορτάζει πανηγυρικά μιά φορά τό χρόνο, στή μνήμη τοῦ Ἁγίου. Μέ τήν ἀπλότητά τους, τά περισσότερα, εἶναι ὠραῖα δείγματα λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀποκαλύπτουν τήν ἀγνότητα καί τόν αὐθορμητισμό τῶν πιστῶν ἐκείνων, πού δίνουν διέξοδο στήν ἐσωτερική λατρευτική διάθεση μέ τόν πιό λιτό τρόπο. Προσαρμόζοντας τό κτίσμα στήν πείρα, τά ὑλικά πού διαθέτουν καί τό περιβάλλον, συνδυάζουν μέ τρόπο ἀρμονικό τό ὑπερχρονικό μέ τήν τοπική λαϊκή παράδοση. Ὁ ταξιδιώτης συναντᾷ στήν ὑπαιθρο καί συνήθως δίπλα στό δρόμο, εἰκονοστάσια, ἀφιερωμένα ὡς τάματα μετά τό πέρασμα κάποιας ἀρρώστιας ἢ κάποιου κινδύνου. Εἶναι μικρά κτίσματα ἀπό διάφορα ὑλικά, προορισμένα γιά τήν τοποθέτηση φορητῆς εἰκόνας ἢ εἰκόνων. Καί σ' αὐτά βρίσκουμε γραφικά δείγματα λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὁ Ὁρθόδοξος χώρος εἶναι κατάσπαρτος ἀπό εἰκονοστάσια, πού εἶναι μιά ἄλλη ἐνδειξη τῆς ἀνάγκης τοῦ πιστοῦ νά ἐρχεται σέ ἐπικοινωνία, ὅπου κι ἂν βρίσκεται, μέ τόν πανταχοῦ παρόντα Θεό.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ὁ Σταυρός ἐγινε τό ἱερότερο σύμβολο τῶν Χριστιανῶν;
2. Νά συγκρίνεις τοὺς ρυθμούς τῶν ναῶν τῆς Δύσεως, μέ τοὺς ρυθμούς τῆς Ἀνατολῆς.
3. Ποιά ἡ σημασία τοῦ εἰκονοστασίου γιά τή λαϊκή θρησκευτικότητα;

Μάθημα 37ο

21/4/81

Η ΕΙΚΟΝΑ

Ανάλυση της εικόνας. Στην Έκκλησία ο λόγος και η ψαλμωδία εξαγιάζουν την ψυχή των πιστών με την αίσθηση της άκοης. Με την εικόνα εξαγιάζεται πάλι η ψυχή αλλά με την αίσθηση της όρασεως, πού θεωρείται η πρώτη ανάμεσα στις αισθήσεις, σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου «ο λύχνος του σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός» (Ματθ. στ' 22). Ὁ ρόλος της εικόνας δέν εἶναι διακοσμητικός ἢ ἀναπαραστατικός, ἔχει μιά βαθύτερη καί οὐσιαστικότερη ἀποστολή σάν λατρευτικό ἀντικείμενο, καί ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τῆς λειτουργίας. Ἀποβλέπει στήν ἐξυπηρέτηση τῆς Ἐκκλησίας καί εἶναι μέσον γιά τήν ἐκφραση τῆς πίστεως καί τοῦ δόγματος. Δέν ἐνδιαφέρεται νά δώσει χαρά στά μάτια, ἀλλά νά μιλήσει στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ εἰκόνα δέν εἶναι «ῥαία» ὡς ἔργο τέχνης, ἀλλά γιά τήν ἀλήθεια πού ἐκφράζει. Ἡ φράση «νηστευτική τέχνη» πού ἀποδίδεται στήν ἀγιογραφία, θέλει νά πεί ὅτι εἶναι τέχνη λακωνική καί χρησιμοποιεῖ τά ἀπαραίτητα, ὅσα ἄρκοῦν, γιά νά ἐκφράσουν τό δόγμα ἢ τήν ἱστορία. Οἱ ἀκριβεῖς καί τελειωμένες μορφές θεληματικά ἀποφεύγονται, γιατί ἡ τελειότητα βρίσκεται στόν οὐράνιο κόσμο. Ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία δέν παριστάνει, ἀλλά ἐκφράζει. Εἶναι μιά διδασκαλία, πού μᾶς καλεῖ στή ζωή, πού ἀποκαλύπτει τό εὐαγγέλιο. Ἡ εἰκόνα ὀνομάζεται «θεολογία μέ ὀρατές παράστασεις» καί ἐπειδὴ εἶναι τέχνη λειτουργική, συμπληρώνει καί ἐρμηνεύει τή λειτουργία, αὐξάνοντας τήν ἐνέργειά της πάνω στίς ψυχές τῶν πιστῶν.

Ἡ εἰκόνα στήν πίστη καί τή ζωή τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἐλληνικός λαός ἔχει δώσει στήν εἰκόνα κεντρική θέση στή ζωή του. Ἡ παρουσία της εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν προσευχή του σ' ὅλους τούς χώρους. Τό εἰκονοστάσι στό σπίτι, πάνω ἀπό κάθε προσκεφάλι, ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας ἢ κάποιου προστάτη ἀγίου, στό χώρο τῆς δουλειᾶς, στά μεταφορικά μέσα, κάποια εἰκόνα πάντα συνοδεύει τόν Ἕλληνα. Μέ καντήλι καί εἰκόνα σημαδεύεται τό σημεῖο, στό ὁποῖο ἐγινε κάποιο θαῦμα. Στά χρόνια τῆς εἰκονομαχίας ὁ πιστός δέν ἀποχωριζόταν τήν εἰκόνα, καί ἄς ἦταν αὐτό αἰτία γιά διώξεις καί μαρτύρια. Ὁ σκλαβωμένος Ἕλληνας τῆς Τουρκοκρατίας ἀπό τήν εἰκόνα ἀντλεῖ δύναμη καί πίστη. Καί ἔχουμε τή συγκινητική περίπτωση τῶν κρυπτοχριστιανῶν πού ὑποκρίνονταν ὅτι ἦσαν Μουσουλμάνοι, πῆγαιναν στό τζαμί,

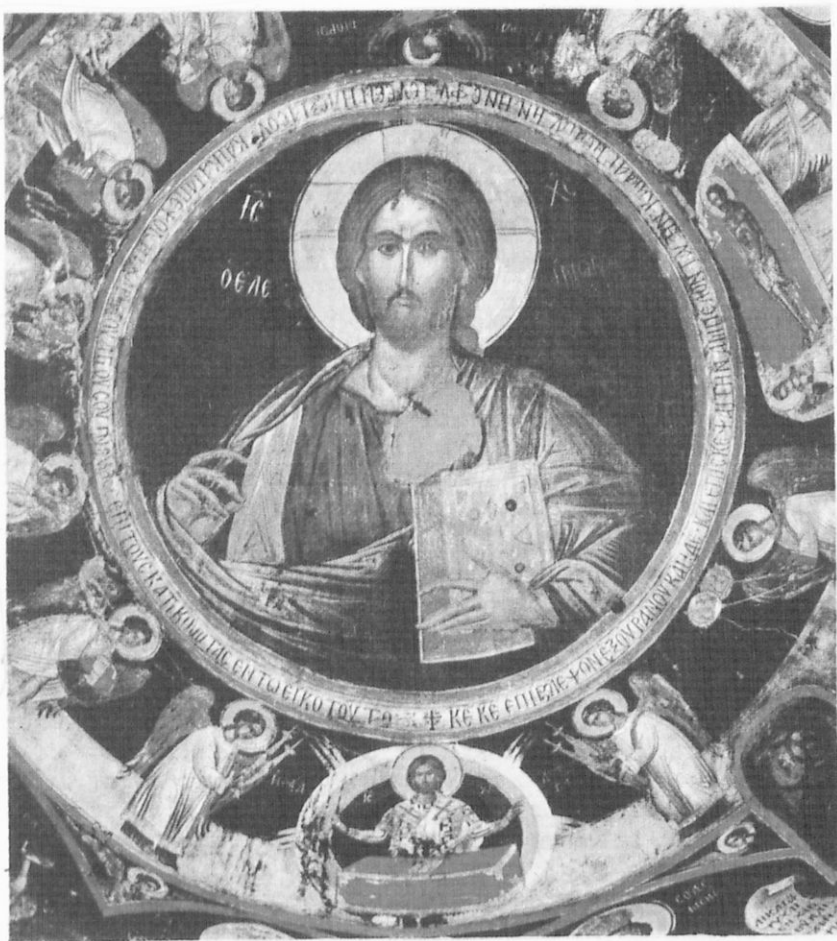
Ψηφιδωτό Ἀγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης

ἀλλά στοῦ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ τους εἶχαν κρυμμένες εἰκόνες. Μὲ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ οἱ Ἕλληνες, ἐγκαταλείποντας τὶς ἐστίες τους, ἔπαιρναν ἀνάμεσα στὰ πιά ἀγαπητὰ καὶ ἀναγκαῖα ἀντικείμενα καὶ τὶς εἰκόνες τους¹. Ἐκτός τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, παρόμοια γεγονότα βρίσκουμε στοὺς Ρώσους τῆς Διασποράς. Ὅσοι δηλαδὴ διέφυγαν στοῦ ἐξωτερικοῦ μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1917, μὲ τὶς εἰκόνες πού μπόρεσαν νὰ φέρουν μαζί τους, συνέχισαν τὴ λατρευτικὴ τους ζωὴ στὶς χώρες πού ἐγκαταστάθηκαν. Εἶναι πάρα πολλές οἱ περιπτώσεις Χριστιανῶν, πού μὲ ὑποδείξεις ἀπὸ ὁράματα βρῆκαν κρυμμένες εἰκόνες σὲ διάφορα μέρη. Ἀπὸ τὶς πιά γνωστές τέτοιες περιπτώσεις, εἶναι ἡ εὑρεση τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας τῆς Εὐαγγελιστρίας, στὴν Τήνο, τὸ 1823. Στὴ συνειδήση τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21 ἡ εὑρεση τῆς Εἰκόνας τῆς Μεγαλόχαρης θεωρήθηκε ὡς σημεῖο τῆς ἐπιτυχίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ. Παράλληλα μὲ τὸ σχῆμα καὶ τὴ διαμόρφωση τοῦ ναοῦ, τοὺς ἴδιους πνευματικούς σκοποὺς ἐξυπηρετεῖ καὶ ἡ ὀρθόδοξη ἀγιογραφία, πού ἀκολουθεῖ κάποιες βασικὲς ἀρχές. Οἱ λεγόμενοι *εἰκονογραφικοὶ κύκλοι*, πού διακοσμοῦν τὸ Ναό, μὲ τὸ *δογματικὸ, λειτουργικὸ καὶ ἱστορικὸ* περιεχόμενό τους, βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ κατανοήσῃ μὲ ὁράτα μέσα, ὅλα ὅσα γίνονται στὴ διάρκεια τῆς λατρείας.

α. Δογματικὸς κύκλος. Στὴν εἴσοδο τοῦ Ναοῦ ὑποδέχεται τοὺς πιστοὺς μὲ πραότητα καὶ γλυκύτητα ὁ Ἰησοῦς. Εὐλογεῖ μὲ τὸ δεξιὸν χερὶ καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ κρατᾷ ἀνοιχτὸ τὸ Εὐαγγέλιον μὲ τὴν ἐπιγραφὴ «ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα...» ἢ «ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου...», δηλώνοντας στοὺς εἰσερχόμενους ὅτι ἐγίνε γι' αὐτοὺς ἡ θύρα τῆς σωτηρίας. Στὸν τροῦλον κυριαρχεῖ ἡ θριαμβευτικὴ μορφή τοῦ Παντοκράτορα. Ὁ Κύριος κοιτᾷ τὴ γῆ μὲ τὰ μεγάλα καὶ ἐκφραστικὰ μάτια Του, ἐνῶ κρατᾷ μὲ τὸ ἀριστερὸ χερὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ μὲ τὸ δεξιὸν εὐλογεῖ. Τὸ βλέμμα του εἶναι αὐστηρὸ καὶ σοβαρὸ καὶ παρουσιάζεται σὲ ὅλη τὴ μεγαλοπρέπειά του τὸ Βασιλικὸ ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ. Στὸ τύμπανο τοῦ τροῦλου εἰκονίζονται οἱ Προφῆτες καὶ στὰ τέσσερα σφαιρικὰ τρίγωνα εἰκονίζονται οἱ Εὐαγγελιστές. Ἡ κόγχη τοῦ Ἱεροῦ Βήματος εἶναι τὸ τμήμα, πού ἐνῶνται τὴ στέγη τοῦ Ναοῦ μὲ τὸ ἔδαφος, τὰ ἄνω μὲ τὰ κάτω, τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ. Ἐκεῖ ἱστορεῖται ἡ Θεοτόκος, ἄλλοτε νὰ δέεται καὶ ἄλλοτε νὰ κάθεται σὲ θρόνον, κρατώντας τὸ Χριστὸ βρεφός, γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸ δόγμα τῆς σαρκώσε-

1. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται ἡ περίπτωση τοῦ πρόσφυγα μοναχοῦ Ἀμβροσίου, πού μπόρεσε μέσα ἀπὸ τὰ εἱρεῖνα τῆς Μονῆς Σουμελᾶ στὸν Πόντο νὰ ἀνασῇ ἀπὸ κρυψῶνα τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, νὰ τὴ φέρῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπανιδρυθεῖ ἡ Μονή, γιὰ νὰ συνεχιστεῖ ἡ ἀφοσίωσις καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, στὴν Παναγία τοῦ Σουμελᾶ.

Ἵ Ο Παντοκράτωρ, Μονή Ἀναπαυσά. Μετέωρα. 1527. Ὁ Χριστός ὡς ἡ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας μέ τοὺς ἁγίους γύρω ἀπὸ Αὐτόν παρουσιάζει περιληπτικὰ τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας μέσα σὲ μιὰ λατρευτικὴ κοινωνία. Ἡ ὑπέροχη αὐτὴ ἁγιογραφία μᾶς ὑπενθυμίζει τὰ λόγια τοῦ ἁγ. Παύλου: « Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους »

17 ὡς. Ἡ Πλατυτέρα στὴν παράσταση αὐτὴ μεταξύ οὐρανοῦ καὶ γῆς, εἶναι « ἡ τὰ ἄνω τοῖς κάτω συνάψασα », « ἡ Κλίμαξ ἡ ἐπουράνιος δι' ἧς κατέβη ὁ Θεός ». Στὸ Ἱερό Βῆμα, συνήθως στὴ μετόπη τοῦ θριαμβευτικοῦ τόξου, εἰκονίζεται ἡ φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐσωτερικὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὴν πύλη τῆς εἰσόδου ἡ παράσταση τοῦ « Ἀναπεσόντος ».

17
Θεία Βυζαντινή
β. Λειτουργικός Κύκλος. Αναπτύσσεται στο 'Ιερό Βήμα. Κάτω από την Πλατυτέρα ζωγραφίζεται η θεία λειτουργία που εικονίζεται ως Κοινωνία των 'Αποστόλων και Λειτουργία των 'Αγγέλων. Στο κατώτερο τμήμα της άψιδος του Βήματος εικονίζονται οι μεγάλοι «λειτουργοί» 'Ιεράρχες. Στην Πρόθεση ιστορείται η «'Ακρα Ταπείνωση» δηλ. ο Χριστός που προβάλλει από τη σαρκοφάγο με τα χέρια δεμένα και γύρω του είναι τα σύμβολα του πάθους. 'Αγγελοι, Προφήτες, ο 'Αρχιερέας Μελχισεδέκ κ.ά. εικονίζονται στο Διακο-
νικό.

19
ζωή του Χριστού Δωδεκάορτος
γ. 'Ιστορικός κύκλος. Λέγεται και έορταστικός και αναφέρεται κυρίως σε γεγονότα και πρόσωπα της θρησκευτικής ιστορίας και σε μεγάλες εορτές του εκκλησιαστικού χρόνου. Αναπτύσσεται στις τέσσερες καμάρες του σταυροειδούς Βυζαντινού ναού, στους πλάγιους τοίχους και στο νάρθηκα. Στους πλάγιους τοίχους εικονίζονται 'Ιεράρχες, 'Όσιοι και Μάρτυρες. Στο δυτικό τοίχο ιστορείται η Κοίμηση της Θεοτόκου ή η Δευτέρα παρουσία. Στο νάρθηκα ζωγραφίζονται αυστηρότερες σκηνές. Η έξορια του 'Αδάμ, ο άδης, η Δευτέρα παρουσία, η μέλλουσα κρίση και η ανάποδοση. Πάνω από την είσοδο στον κυρίως ναό εικονίζεται η «δέηση». Η Θεοτόκος που είναι στα δεξιά του Χριστού, και ο Πρόδρομος που είναι στα αριστερά, ύποκλινονται και δέονται για τους εισερχόμενους.

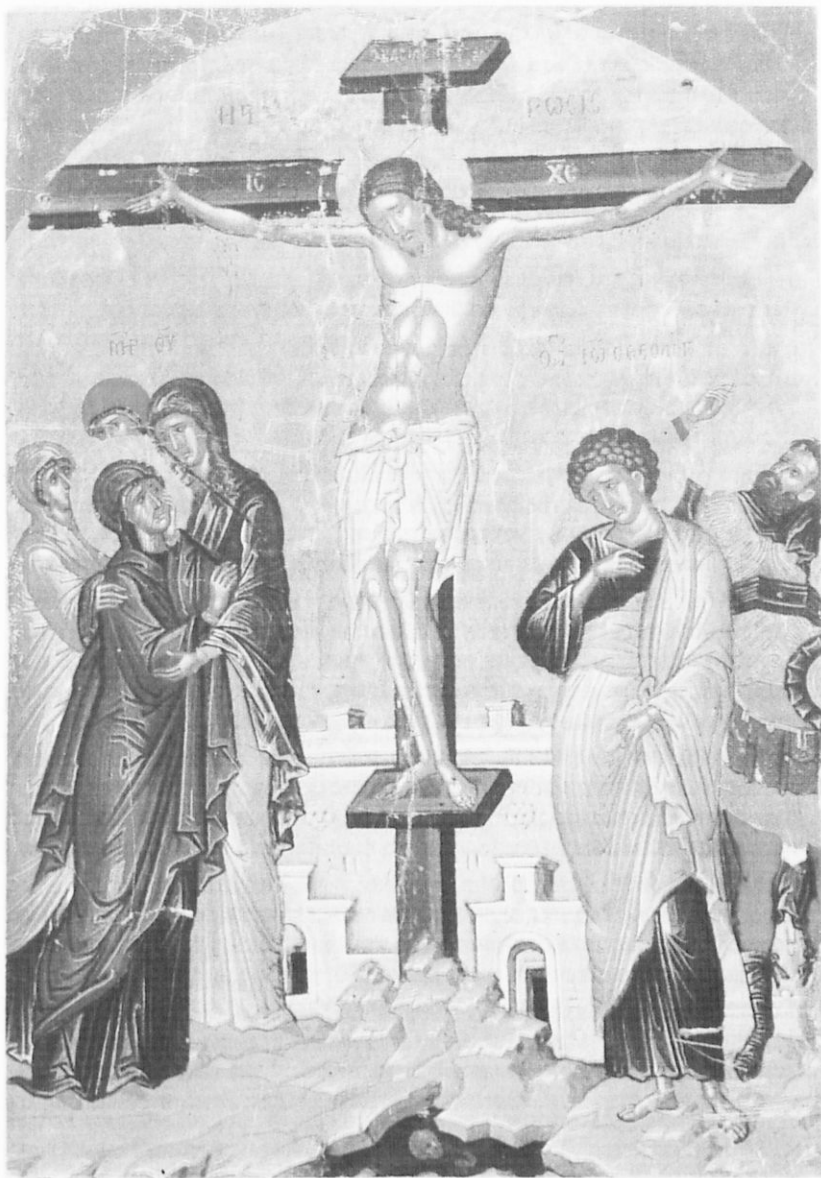
Ερωτήσεις

1. Με άφορμή τό μάθημα της εικονογραφίας, νά συγκεντρώσεις πληροφορίες και νά γράψεις όσα έμαθες στη Βυζαντινή ιστορία για τά ψηφιδωτά.
2. Γιατί σήμερα ή εκτίμηση της Βυζαντινής τέχνης είναι διαφορετική;
3. Τί προετοιμασία χρειάζεται για νά καταλάβουμε τό νόημα μις Βυζαντινής εικόνας;

Κείμενο

«Γιά την 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία ή εικόνα είναι κάποια γλώσσα που εκφράζει τά δόγματα της και τίς εντολές της τόσο καλά, όσο και ό λόγος. Είναι μιιά θεολογία που εκφράζεται με σχήματα και με χρώματα που τά βλέπει τό μάτι. Είναι σάν ένας καθρέφτης που αντανακλά την πνευματική ζωή της 'Εκκλησίας, και που μέσ απ' αυτόν μπορεί νά κρίνει κανένας για τους δογματικούς αγώνες της κάθε εποχής... Η εικόνα παριστάνει με σύμβολα αυτό τόν ίδιο κόσμο των αισθήσεων και των συγκινήσεων, έλευθερωμένο από την άμαρτία, ανακαινισμένο εν Θεώ».

(Λεωνίδας Ούσπένσκι, Καθηγητής εικονογραφίας του 'Ορθοδόξου Ρωσικού 'Ινστιτούτου του Παρισιού).

Ἡ Σταύρωση. Ἱερὰ Μονή Σταυρονικήτα, Ἅγιο Ὅρος
Ἔργο τοῦ Θεοφάνη τοῦ Κρητικοῦ (1546)

Ο ΥΜΝΟΣ

Θεολογικά και ανθρωπολογικά στοιχεία της ὀρθόδοξης Ὑμνογραφίας. Ἡ ὀρθόδοξη Ὑμνογραφία δίνει συνεχῶς μαρτυρία ὀρθόδοξης πίστεως καὶ ἡθους. Κεντρικοί της ἄξονες εἶναι τὸ *τριαδικὸ καὶ χριστολογικὸ*, ἀλλὰ καὶ τὸ *σωτηριολογικὸ* δόγμα, ἡ «ἐν Χριστῷ» σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται ὁ Τριαδικὸς Θεός, ἱστορεῖται τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ καὶ τιμῶνται οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωση τοῦ γεγονότος τῆς σωτηρίας. Δέν προβάλλεται, ἄρα, μόνο ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Χριστῷ δόξα τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ὀρθόδοξοι ὕμνοι εἶναι ἔργα μεγάλων Πατέρων καὶ θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζουν μὲ ἀκρίβεια τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ γίνεται ἔτσι ὁμολογία ὅλου τοῦ Σώματος. Ἡ Ὑμνογραφία μας εἶναι μία ἀπὸ τίς σπουδαιότερες ἐκφράσεις τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Εἰς τὰ ἐγκώμια τῶν Ἀγίων, πάλι, περιγράφεται ὁ «βίος καὶ ἡ πολιτεία» τους, ὁ πνευματικὸς τους ἀγώνας καὶ ἡ ζωὴ τους ἀνάμεσα στοὺς συνανθρώπους τους. Τὸ ἀτομικὸ καὶ κοινωνικὸ στοιχείο τῆς ζωῆς τῶν ἁγίων προβάλλεται ὡς παιδαγωγικὸ στοιχείο. Ἡ ὕμνογραφία μας εἶναι γι' αὐτὸ μιὰ ἀνυπέρβλητη θεώρηση ὄχι μόνο τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τὸν παρουσιάζει στὸν ἀγώνα του γιὰ τὴ σωτηρία. Στούς ὕμνους ὁ ἄνθρωπος εὐχαριστεῖ, δοξολογεῖ, παρακαλεῖ τὸ Θεὸ καὶ ἐξομολογεῖται τίς ἁμαρτίες του, ζητώντας τὴν κοινωνία μὲ τὸ Θεό, τὴ θέωσή του.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ποίηση εἶναι κατεξοχὴν ποίηση ἀνθρώπινη. Παρουσιάζει τὴ χριστιανικὴ κοινωνία ὡς μιὰ οἰκογένεια. Ὑμνεῖται ὁ ἀγώνας τῶν ἡρώων τῆς πίστεως καὶ καλούμαστε ὅλοι νὰ τοὺς μιμηθοῦμε. Ἰδιαίτερα ἐντονα χρωματίζεται, ὅμως, τὸ ἀνθρώπινο δράμα, ἡ πάλη μὲ τὴν ἁμαρτία, ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ σωτηρία. Οἱ ὕμνοι ἀποσκοποῦν νὰ δημιουργοῦν κατάνυξη, συνείδηση τῆς ἁμαρτωλότητος καὶ διάθεση γιὰ μετάνοια. Οἱ Ἀγιοὶ παρουσιάζονται ὡς πρότυπα χριστιανικῆς ἀγωνιστικότητος καὶ μετανοίας.

Ποικιλία καὶ πλῆθος τῶν ὀρθοδόξων Ὑμνων. Ἡ Ὄρθόδοξη Ὑμνογραφία παρουσιάζει μιὰ ἀπέραντη ποικιλία μορφῶν. Μὲ τὴν πάροδο τῶν αἰώνων ἔχει παραχτεῖ ἓνα τεράστιο πλῆθος ὕμνων, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους μένουν

ἀνέκδοτοι στά χειρόγραφα τῶν διαφόρων βιβλιοθηκῶν. Μόνο ἓνα μικρό μέρος ἀπὸ τὴν πλοῦσια αὐτὴ παραγωγή εἰσῆλθε στὰ λειτουργικὰ μας βιβλία. Ἡ ἐπιλογή δὲν ἦταν πάντα ὀρθή, πολλές φορές ἐγίνε μάλλον αὐθαίρετα. Γι' αὐτὸ πολλά ἀριστουργήματα ποιητικὰ μένουν ξεχασμένα σὲ κάποια βιβλιοθήκη. Στὰ λειτουργικὰ βιβλία μας σώζονται ὕμνοι ἀπὸ ὅλες τὶς ἐποχές. Οἱ περισσότεροι εἶναι ἀνώνυμοι. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, ποῦ ὁ ὕμνογράφος εἶναι γνωστός, ἐλάχιστα διατηροῦν τὸν προσωπικὸ τους χαρακτήρα. Ἐχουν γίνε ὕμνοι τοῦ Σώματος, τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶδη. Ἡ πρώτη μορφή ὕμνων εἶναι τὰ *ἀντίφωνα*, σύντομοι δηλ. ὕμνοι, ποῦ ἀκολουθοῦσαν ψαλμικούς στίχους (π.χ. τὸ «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...»). Ἀπὸ αὐτὰ προέκυψαν οἱ *ὕμνοι*, στὴν ἀρχὴ σύντομοι (π.χ. τὸ «Κύριε τῶν δυνάμεων»), ποῦ πῆραν τὸ ὄνομα *τροπάρια*, γιατί ψάλλονται σύμφωνα μὲ ὀρισμένο *τρόπο* = *ῥυθμὸς*. Ὑπάρχουν πολλά εἶδη τροπαρίων¹.

Δύο ποιητικὰ εἶδη ἀπέκτησαν ἰδιαίτερη σημασία, τὰ *Κοντάκια* καὶ οἱ *Κανόνες*. Τὰ Κοντάκια (ἢ Ὑμνοι, Αἶνοι κτλ.) ἐμφανίστηκαν τὸν 5ο αἰ. Εἰσῆλθαν στὴν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου καὶ εἶχαν διηγηματικὸ χαρακτήρα. Ἦταν ἕνα εἶδος ἔμμετρου συναξαρίου. Στὸ Κοντάκιο ὑπάρχει ἓνα τροπάριο ὡς *προοίμιο*, ποῦ ἔχει δική του μελωδία καὶ ὀνομάζεται καὶ αὐτὸ *Κοντάκιο* ἢ *Κουκούλιο*. Ἀκολουθεῖ μιά σειρά 20 - 30 τροπαρίων, ποῦ ψάλλονται ὅλα πάνω στὴν ἴδια μελωδία, καὶ λέγονται *Οἶκοι*. Τὸ Κοντάκιο καὶ κάθε Οἶκος τελειῶνουν μὲ τὴν ἴδια χαρακτηριστικὴ φράση, ποῦ λέγεται *ἐφύμνιο*. Π.χ. τὸ γνωστότατο Κοντάκιο « Ἀκάθιστος Ὑμνος » ἔχει διπλὸ ἐφύμνιο: « Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε » καὶ « Ἀλληλούια ». Συνήθως ὑπάρχει *Ἀκροστιχίδα*, δηλαδή τὰ ἀρχικὰ γράμματα ὅλων τῶν Οἶκων σχηματίζουν τὸ Ἀλφάβητο (Α - Ω) ἢ κάποια φράση (π.χ. ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΕΠΟΣ). Σήμερα δὲ σώζονται στίς Ἀκολουθίες ὁλόκληρα κοντάκια. Στὸν Ὁρθρο ἔμειναν τὸ κουκούλιο καὶ ὁ πρῶτος Οἶκος.

Ἀπὸ τὸν 8ο αἰ. ἐμφανίστηκε νέο ποιητικὸ εἶδος, οἱ *Κανόνες*, ποῦ ἐκτόπισαν τὰ Κοντάκια ἀπὸ τὸν Ὁρθρο. Ἐχουν φιλογολικότερη γλώσσα καὶ δογματικότερο περιεχόμενο. Τὸ ἱστορικὸ στοιχεῖο δὲν ἀπουσιάζει ἀλλ' εἶναι ἄρκε-

1. *Σπληνρά* (ἀκολουθοῦν τοὺς στίχους ἑνὸς Ψαλμοῦ), *Ἀπόστιχα* (ἀκολουθοῦν μεμονωμένους στίχους ψαλμῶν), *Ἀπολυτίκια* (τὸ κύριο τροπάριο κάθε ἑορτῆς, ποῦ ψάλλεται πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλυση, τὸ τέλος, τοῦ ἑσπερινοῦ), *ἑωθινὰ* καὶ *ἐξαποστειλάρια* (ψάλλονται στὸν ὄρθρο πρὶν ἀπὸ τοὺς Αἶνους). Τὰ τροπάρια ἀνάλογα μὲ τὸν περιεχόμενό τους ὀνομάζονται: *Δεσποτικά*, *ἀναστάσιμα*, *κατανυκτικά*, *σταυρώσιμα*, *τριαδικὰ*, *σταυροθετοκία*, *νεκρώσιμα*. Στὸν Ὁρθρο ψάλλονται *καθίσματα*, *εὐλογητάρια*, *ἀναβαθμοί*. Ἀνάλογα μὲ τὴν μελωδία τους τὰ τροπάρια διακρίνονται σὲ *αὐτόμελα* ἢ *ἰδιόμελα* (ὅσα ἔχουν δικό τους μέλος - μελωδία) καὶ *προσόμελα* (ὅσα ψάλλονται μὲ βάση τὴν μελωδία ἄλλου τροπαρίου).

τά περιορισμένο. Ὁ Κανόνας ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ 8 ἢ 9 ὁμάδες τροπαρίων, ποὺ λέγονται Ὡδές. Κάθε ὠδή ἔχει 3 - 5 τροπάρια, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ πρῶτο λέγεται *Εἰρμός*, γιατί συνεῖρει (= σύρει) τὰ ὑπόλοιπα, τοὺς δανεῖζει δηλ. τὸ μέτρο καὶ τὴ μελωδία του. Ἄρα ὁ Κανόνας ἔχει τόσες μελωδίες, ὅσες καὶ ὠδές, καὶ συνεπῶς εἶναι μουσικά πλουσιότερος ἀπὸ τὸ Κοντάκιο καὶ γι' αὐτὸ ἐπεκράτησε. Συνήθως ὑπάρχει καὶ στὸν Κανόνα ἀκροστιχίδα. Ὑπάρχουν καὶ διῶδια ἢ τριῶδια, κανόνες μὲ δύο μόνο ἢ τρεῖς ὠδές. (Ἀπὸ τέτοιους κανόνες ὀνομάσθηκε τὸ βιβλίον τῶν ὕμνων τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς Τριῶδιο). Οἱ Εἰρμοὶ τῶν Κανόνων λέγονται *Καταθασίες*, γιατί, ὅταν ψάλλονται, κατεβαίνουν οἱ πιστοὶ καὶ οἱ ψάλτες ἀπὸ τὰ στασιδια τοὺς.

Χαρακτηριστικά Κείμενα

Κοντάκιο τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ

*Ἡ Παρθένος σήμερον
τόν ὑπερούσιον τίκτει
καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει
Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι,
μάγοι δέ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσιν·
δι' ἡμᾶς γάρ ἐγεννήθη
παιδίον νέον, ὁ πρό αἰώνων Θεός.*

(Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, στ' αἰ.).

Αὐτόμελο καὶ Προσόμοιο

Ἦχος α'. Θεοτοκίον

<i>Τῶν οὐρανίων ταγμάτων τὸ ἀγαλλίαμα, τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων κραταία προστασία· Ἄχραντε Παρθένε, σῶσον ἡμᾶς τούς εἰς σέ καταφεύγοντας, ὅτι ἐν σοὶ τὰς ἐλπίδας μετὰ Θεόν, Θεοτόκε, ἀναθέμεθα.</i>	<i>Τίς δηγήσεται, κόρη, τά σά θαυμάσια, ὄν γάρ οὐ σθένουσι βλέπειν τῶν ἀγγέλων αἱ τάξεις ἐβάστασας ὡς θρόνος χερουβικός· τοῦτον αἶτησαι, Πάναγνε. ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ πάντας ρύσασθαι κολάσεως.</i>
---	--

Κανόνας (Εἰρμός καί Τροπάριο)

Φωτίζου, φωτίζου

ἡ νέα Ἱερουσαλήμ,

ἡ γάρ δόξα Κυρίου

ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε·

Χόρευε νῦν

καί ἀγάλλου Σιών,

σύ δέ ἀγνή

τέρπου, Θεοτόκε,

ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου.

ὦ θείας, ὦ φίλης,

ὦ γλυκυτάτης σου φωνῆς,

μεθ' ἡμῶν ἀψευδῶς γάρ

ἐπηγγείλω ἔσεσθαι

μέχρι τερμάτων

αἰῶνος, Χριστέ,

ἦν οἱ πιστοί

ἄκυραν ἐλπίδος

κατέχοντες, ἀγαλλόμεθα.

(Κανὼν εἰς τὸ Πάσχα, Ἱ Λαμασκηνοῦ, ὠδή Θ')

Δογματικὸ Δοξαστικόν, Ἦχος Πλ. Δ'

Λεῦτε Λαοί,

τὴν τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν.

Υἱόν ἐν τῷ Πατρὶ

σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι.

Πατὴρ γάρ ἀχρόνως ἐγέννησεν Υἱόν

συναΐδιον καὶ σύνηθρονον.

Καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν τῷ Πατρὶ

σὺν Υἱῷ δοξαζόμενον.

Μία δύναμις,

μία οὐσία,

μία θεότης,

ἦν προσκυνοῦντες πάντες λέγομεν·

Ἅγιος ὁ Θεός,

ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι' Υἱοῦ

συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἅγιος ἰσχυρός,

δι' οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν

καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον

ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ.

Ἅγιος ἀθάνατος,

τό Παράκλητον Πνεῦμα,

τό ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον

καί ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον,
Τριάς ἁγία, δόξα σοι.

(Ποίημα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, 10ος αἰ.).

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά τὰ ἀνθρωπολογικά καί θεολογικά στοιχεῖα τῶν ὀρθοδόξων ὕμνων;
2. Ποιά εἶδη ὕμνων γνωρίζεις; Τί εἶναι ὁ κανόνας καί τί τό κοντάκιο;
3. Νά προσδιορίσεις τὰ δογματικά στοιχεῖα στό Δοξαστικό Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ

Φιλολογική και φιλοσοφική μαρτυρία. Ἡ ὀρθόδοξη ὑμνογραφία παρουσιάζει ἀσύγκριτη φιλολογική δύναμη καὶ φιλοσοφικό βάθος. Σ' ὁλόκληρο τὸ χριστιανικὸ κόσμο εἶναι μοναδική καὶ ἀνυπερβλήτη. Τὸ ὠραιότερο μέρος τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς τοῦ Βυζαντίου, ποῦ θαυμάζεται παγκόσμια, εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία. Παρὰ τῇ λογοτεχνικῇ τῆς ἀξία, ὅμως, δέν εἶναι μιά ἀπλή μορφή Τέχνης. Εἶναι *ἐξομολογητικὴ καὶ λυρική ποίηση*, ποῦ θέλει νὰ δημιουργήσῃ *κατάνυξη*, δηλ. διάθεση μετανοίας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ φιλοσοφικὸ βάθος τῆς ὀρθόδοξης ὑμνογραφίας εἶναι μοναδικό. Τούς μεγάλους ὑμνογράφους διακρίνει γνήσιος στοχασμός. Δέν προσέχουν τόσο τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο, τῇ φύσῃ, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ἡ φύση παίρνει στοὺς ὕμνους συμβολικὸ χαρακτήρα, συμβολίζει τὸν πνευματικὸν κόσμο, τὴν οὐράνια βασιλεία, στὴν ὁποία πορευόμαστε. Ἰδιαίτερα τονίζεται ἡ ματαιότης καὶ τὸ πρόσκαιρο τῆς ζωῆς στὸν κόσμο. Δέν περιφρονεῖται βέβαια ἡ ζωὴ, ἀλλὰ ἱεραρχεῖται ὀρθὰ σὲ σχέση μὲ τὴν αἰωνιότητα. Οἱ ποιητὲς φιλοσοφοῦν πᾶν ὅσον τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τελείωση, πᾶν ὅσον τὴν θλίψιν τῆς ζωῆς καὶ τὸ θάνατο, τὴν ἁμαρτία καὶ τὴ μετάνοια. Ὁ ἀγῶνας τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς βρίσκει στὰ πρόσωπα τῶν μεγάλων ἀσκητῶν μοναδικὰς ἐξάρσεις. Ἰδιαίτερα ἡ μελέτη τοῦ θανάτου παρουσιάζεται ὡς τὸ καλύτερο μέσο γιὰ ἐγρήγορη καὶ μετάνοια. Ἡ ὑμνογραφία μας ἔχει κατεξοχὴν αἰσιόδοξο χαρακτήρα, γιατί ὡς τέλος δὲ βλέπει τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν αἰωνιότητα. Ὁ Χριστιανὸς δὲ φοβᾶται τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ θάνατο, γιατί ἔχει κάθε στιγμὴ δυνατότητα μετανοίας καὶ σωτηρίας.

Ἡ δύναμη τῆς Ὑμνογραφίας μας φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση, ποῦ ἔχει ἀσκήσῃ πᾶν ὅσον τὸ λαὸν μας. Πολλοὶ ὕμνοι κυκλοφοροῦν ὁλόκληροι στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ μεμονωμένες τους φράσεις. Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος καὶ τὰ Ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου ἔχουν τὴ μεγαλύτερη διάδοση. Ἀλλὰ καὶ ἡ νεότερη ἐλληνικὴ λογοτεχνία ἐπηρεάσθη σημαντικὰ ἀπὸ τὴν Ὑμνογραφία. Ὁ Σολωμὸς (Λάμπρος), ὁ Παλαμάς (Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλεῖ), ὁ Παπαδιαμάντης (σὲ ὅλα τὰ ἔργα) μέχρι τὸν Ἐλύτη (Ἄξιόν ἐστιν) ἀντλήσαν ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ὑμνογραφία. Αὐτὸ δείχνει καὶ τὴ θέση τῆς μέσα στὴ ζωὴ τοῦ ἐλλήνικοῦ ἔθνους.

Ύμνογράφοι. Πολλά ονόματα ύμνογράφων έχουν σωθεῖ, πού κατέλαβαν ιδιαίτερη θέση στην παγκόσμια λογοτεχνία. Ὁ μεγαλύτερος ποιητής Κοντακίων εἶναι ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς (6ος αἰώνας), ὁ «Πινδαρος» τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Γνωστοὶ ύμνογράφοι ὑπῆρξαν οἱ Μεγάλοι Πατέρες, Ἄθανάσιος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Γερμανὸς Ἀ' Κωνσταντινουπόλεως, Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων κ.ἄ. Μεγάλοι ποιητὲς Κανόνων εἶναι: Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (7ος αἰ.), Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Κοσμάς ὁ Μαίουμα (7/8ος αἰ.), Θεόδωρος Στουδίτης (826), οἱ ἀδελφοὶ Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης οἱ Γραπτοὶ (9ος αἰ.), Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος (ἀπὸ τῆ Σικελίας, 9ος αἰ.), Ἰωάννης Μαυρόπους καὶ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς (11ος αἰ.), ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ὅπως ἡ Κασιανὴ ἢ Κασία (9ος αἰ.). Ὡς ύμνογράφοι διακρίθηκαν καὶ αὐτοκράτορες, π.χ. Ἰουστινιανὸς ὁ Α' (+565), Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς (+912), ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητος (+959), Θεόδωρος Δούκας ὁ Λάσκαρις (+1258) καὶ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος (+1425). Οἱ μεγάλοι ύμνογράφοι τιμῶνται ὡς ἅγιοι, πράγμα πού σημαίνει τὴν ἀναγνώρισή τους ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Συμπλήρωση τῆς Ὑμνογραφίας. Σύγχρονη παρουσία. Μετὰ τὸν 11ο αἰῶνα ἡ ὀρθόδοξη ύμνογραφία παρουσιάζει λιγότερη πρωτοτυπία. Ἀκολουθεῖ τὰ παλαιότερα, καθιερωμένα πιά, πρότυπα. Δὲν ἔπαυσε ὅμως ποτέ ἡ δημιουργία, γιὰ νὰ ὑμνηθοῦν νέοι Ἅγιοι ἢ γιὰ ἐορτὲς νεότερες. Στὰ μέσα τοῦ 11ου αἰ. Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους, ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων, ἔγραψε κανόνα γιὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες καὶ καθιέρωσε τὴ γιορτὴ τους (30 Ἰαν.). Οἱ Πατριάρχες Φιλόθεος (14ος αἰ.) καὶ Γεώργιος Σχολάριος (15ος) συνθέτουν κανόνα στὸν ἅγ. Γρηγόριο τὸν Παλαμά. Τὸ 15ο αἰ. γράφουν ὕμνους ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννης. Καὶ στὴν τουρκοκρατία γράφονται ὕμνοι. Πολλὰ δημιουργήματα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ἀνέκδοτα. Γνωστοὶ ύμνογράφοι τῶν νεοτέρων χρόνων εἶναι ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης (15ος αἰ.), ὁ Γεώργιος Ραιδεστίνος (17ος αἰ.) κ.ἄ. Στὰ νεότερα χρόνια γράφτηκαν ἀκολουθίες γιὰ νέους Ἅγίους (π.χ. Κοσμά τὸν Αἰτωλὸ, Νικόδημο Ἀγιορείτη, Νεκτάριο Πενταπόλεως κ.ἄ.). Ἀγιορεῖτες μοναχοὶ καὶ κληρικοὶ γράφουν καὶ σήμερα ὕμνους. Σημαντικὴ παραγωγή ἔχει ὁ μοναχὸς Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, γιὰ πολλοὺς παλαιότερους καὶ νεότερους Ἅγίους.

Προσέγγιση καὶ κατανόηση τῆς ύμνογραφίας. Ἡ μελέτη τῆς ὀρθόδοξης ύμνογραφίας βοηθεῖ νὰ εἰσέλθει κανεὶς βαθύτερα στὴν οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ συλλάβει τὸ λυτρωτικὸ της μήνυμα. Σοβαρὸ ὅμως ἐμπόδιο στὴν προσέγγιση αὐτὴ εἶναι ἡ γλῶσσα. Ἡ Ὁρθ. Ὑμνογραφία ἔχει γραφεῖ στὴ γλῶσσα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ Κοντάκια ἔχουν περισσότερο διη-

γηματικό ὕφος, οἱ Κανόνες πλουσιότερα δογματικά στοιχεῖα καὶ ὕφος δυσκολότερο. Γλωσσικὲς δυσκολίες παρουσιάζουν οἱ τρεῖς ἱαμβικοὶ κανόνες Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (Χριστουγέννων, Θεοφανείων, καὶ Πεντηκοστῆς), πού κατ' ἐξαίρεση περιλήφθηκαν, σάν δεῦτεροι κανόνες, στὴ λατρεία.

Οἱ γλωσσικὲς δυσκολίες εἶναι, πράγματι, πολλές. Ὅποιος ἔχει ὅμως διδαχτεῖ στό σχολεῖο ἀρχαῖα ἑλληνικά καὶ μετέχει ἐνεργά στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐννοεῖ τοὺς ὕμνους. Ἡ δημιουργία, πάντως, μεταφράσεων εἶναι μιά πολὺ καλὴ λύση. Βέβαια εἶναι ἀδύνατο νὰ μεταφραστεῖ τὸ τεράστιο πλῆθος τῶν ὀρθόδοξων ὕμνων. Γιά τίς συνηθέστερες ἀκολουθίες (Μ. Ἐβδομάδα, Παρακλητικοὶ Κανόνες, Ἀκάθιστος) ὑπάρχουν ἤδη δόκιμες μεταφράσεις. Ἡ ἀντικατάσταση ὅλων τῶν ὕμνων ἀπὸ τίς μεταφράσεις τους θὰ σημάνει καταστροφὴ τῆς ὑμνογραφίας καὶ διάσπαση τῆς παραδόσεως. Ὁ ὕμνος καὶ ἡ μουσικὴ του εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένα καὶ δὲ νοεῖται τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο. Ποτέ ἡ μετάφραση, πάλι, δὲν μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσει τὸ πρωτότυπο. Οἱ μεταφράσεις θὰ μένουν πάντα χρήσιμα βοηθητικά μέσα στὴ βαθύτερη κατανόηση τῶν ὕμνων μας. Εἶναι, ὅμως δυνατό νὰ γίνουν καὶ νέοι ὕμνοι, σὲ μορφές σύγχρονες, καὶ νὰ εἰσαχτοῦν καὶ αὐτοὶ στὴ λατρεία. Τὰ παλαιότερα καὶ τὰ νεότερα στοιχεῖα θὰ συνδέουν παρελθόν καὶ παρόν σὲ μιά ἐνότητα πίστεως καὶ εὐσεβείας. Γεγονός, ὅμως εἶναι ὅτι ἡ μετοχὴ τοῦ πιστοῦ στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ὑπόθεση τοῦ νοῦ, ἀλλὰ ὅλης τῆς ὑπάρξεώς του. Ἡ σύλληψη τῆς ἀλήθειας τῆς πίστεως δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ ἐξωτερικά μέσα (π.χ. γλῶσσα, εἰδικὲς γνώσεις), ἀλλὰ προπάντων ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς καὶ τὸ θεῖο φωτισμό.

Ἑρωτήσεις

1. Θυμήσου φράσεις ἀπὸ τὴν Ὑμνογραφία μας πού κυκλοφοροῦν στό στόμα τοῦ λαοῦ.
2. Ποῖοι οἱ σπουδαιότεροι ὕμνογράφοι;
3. Πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ τὸ πρόβλημα τῆς κατανόησης τῶν ὕμνων μας;

Κείμενο

«...Ἡ γλῶσσα, εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένα τὸ τε Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερά ἄσματα, ἔχει τὸ μοναδικόν εἰς τὸν κόσμον προνόμιον νὰ ἐξακολουθῇ καὶ μετὰ εἴκοσιν αἰῶνας νὰ εἶναι ζωντανή, εἰς τὴν ἀκοήν τουλάχιστον. Ἄς δοκιμάσῃ τις νὰ μεταφράσῃ ἕν τρόπιον εἰς τὴν δημώδη, καὶ τότε θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ γλῶσσα, ἥτις εἶναι ζωντανή εἰς τὰ ἡρωικά καὶ ἐρωτικά ἄσματα τοῦ Λαοῦ, εἶναι ψυχρά μέχρι νεκροφανείας εἰς τὰ τροπάρια...».

(Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης « Ἀπαντα »)

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἐξέλιξη καὶ διαμόρφωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει ἀναπτύξει δική της μουσική, πού εἶναι μοναδική ἀποκλειστικά λατρευτική μουσική στὸν κόσμο, διακρινόμενη ἀπὸ τὴν κοσμική μουσική. Ὀνομάζεται *Βυζαντινή*, γιατί ἔχει ἀναπτυχθεῖ στὸ ὀρθόδοξο Βυζάντιο καὶ μεταδόθηκε στοὺς ἄλλους ὀρθόδοξους λαοὺς (Ἀραβες, Σέρβους, Βουλγάρους, Ρώσους κτλ.). Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὸν ὀρθόδοξο ὕμνο. Δέν εἶναι τέχνη αὐτόνομη, ἀλλὰ τὸ ἔνδυμα τοῦ ὀρθόδοξου ὕμνου, καὶ διακονεῖ τὸ μυστήριό της σωτηρίας μας. Γι' αὐτὸ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀπλότητα καὶ ἱεροπρέπειά της. Ὁ σκοπὸς της εἶναι νὰ βοηθήσει στὴ δημιουργία κλίματος κατανύξεως καὶ εὐλαβείας. Οἱ ἅγιοι Πατέρες παρατηροῦν, ὅτι ἡ ψαλμωδία δέν εἶναι «εὐφωνίας σπουδὴ», δηλ. ἐπίδειξη φωνητικῶν προσόντων, ἀλλὰ ὑποβοήθηση τοῦ πιστοῦ νὰ δεχθεῖ τὴ θεολογία τοῦ ὕμνου. Ὁ λόγος, «τῶν ρημάτων ἡ δύναμις», ἔχει στὴν ὀρθόδοξο λατρεία πάντα τὴν πρωτοπορεία. Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ (Β.Ε.Μ.) γεννήθηκε στὸ πλαίσιο τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Εἶναι *φωνητικὴ* καὶ ἀποκλείει τὴ χρῆση μουσικῶν ὀργάνων. Ὅργανο γίνεται στὴ λατρεία μας ὁ ἴδιος ὁ πιστός, πού αἰνεῖ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ φωνὴ του¹. Ἡ Β.Ε.Μ. εἶναι *ὁμαδική* καὶ ψάλλεται χορωδιακά, καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ (συμφαλμωδία) ὅλου τοῦ πληρώματος, δέν εἶναι ὅμως πολυφωνία.

Ἡ *καταγωγή* τῆς Β.Ε.Μ. παραμένει ἀκόμη ἄλυτο ἐπιστημονικὸ πρόβλημα. Γιὰ ἄλλους ἔχει ἐβραϊκή, γιὰ ἄλλους ἀνατολική καὶ γιὰ ἄλλους ἑλληνική προέλευση. Ἡ πιθανότερη γνώμη εἶναι, ὅτι ἡ προέλευσή της εἶναι ἑλληνική, γιατί ἀναπτύχθηκε σὲ ἑλληνικὸ περιβάλλον, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείονται καὶ ἄλλες ἐπιδράσεις. Ἡ Β.Ε.Μ. ἀκολούθησε τὴν ἐξέλιξη τῶν ὕμνων, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ἦταν ἀπλούστερη. Ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. γίνεται πλουσιότερη σὲ μελωδίες. Διαμορφώθηκε τὸ σύστημα τῶν 8 ἤχων², πού καθιερώθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δραμασκηνό (8ο αἰ.). Μέχρι τὸ 1000

1. Ὁ ἄνθρωπος νοεῖται στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς «ὄργανο λογικόν». Ἡ ὀρθόδοξη λατρεία δημιουργεῖ τὴ συμφωνία τῶν καρδιῶν (τὸ «ὁμοθυμαδόν»), γιὰ νὰ εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἐνότητά μας, μυστικά, μὲ τὸν οὐράνιο χορὸ τῶν ἀγγέλων. Ἡ ὠραιότερη ἁρμονία εἶναι νὰ ὕμνοῦμε τὸ Θεὸ «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ» (Θ. Λειτουργία).

2. Οἱ ἦχοι εἶναι: Πρῶτος – Δεύτερος – Τρίτος – Τέταρτος, πού λέγονται «εὐθεῖς» καὶ τέσσαρις «πλάγιοι» (Πλ. τοῦ Α', Πλ. τοῦ Β', Βαρὺς καὶ Πλ. τοῦ Δ').

Ήχος ἁ Δι (Ia) Δίστημος Χ (ἀργῶς)

Α γι α α α α α α ἁ

Δο ξα Σοι τω δει ξαν τι το φως ἁ δο ξα εν

Υ φι ι στοις θε ω κ και ε πι γης ει ρη η νη ἁ

εν αν θρω ποι οις ευ δο κι ι ι ι α ἁ

Υ μνου ου μεν Σε Ευ λο γου μεν Σε ἁ προσ κυ νου

μεν Σε δο ξο λο γου μεν Σε ἁ Ευ χα ρι στου μεν Σοι κ δι

α την με γα α λην Σου δο ο ο ο ξαν ἁ

Κυ υ ρι ε Βα σι λευ ἁ Ε που ρα νι ε

θε ε π Πα τερ παν το κρα α α τορ ἁ Κυ ρι ε Υι ε μο

νο γε νες ἁ Ι η σου Χρι στε κ και Α α γι ον

Πνε ε ε ευ μα ἁ

Σύγχρονη γραφή Βυζαντινῆς μουσικῆς (νεότερη, ισχύει από τό 1814)

περίπου δέ γινόταν διάκριση μελωδῶν και ὕμνογραφων. Μελωδός ἦταν ὁ ἴδιος ὁ ὕμνογράφος, γιατί ἔγραφε συγχρόνως τὰ κείμενα καί τή μουσική τοῦ ὕμνου. Μετά τό 1000 ἔχουμε τούς «μεταμελωδικούς» ὕμνογράφους, πού μοῦνται τὰ παλαιότερα μετρικά καί μουσικά πρότυπα.

Ἡ Β.Ε.Μ. ἔχει τό δικό της σύστημα γραφῆς, πού λέγεται *σημειογραφία ἡ παρασημαντική* καί εἶναι μοναδικό στόν κόσμο. Στηρίζεται στό σύστημα 7 φθόγγων, πού ἐκφράζονται μέ τὰ 7 πρῶτα γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, μέ τήν προσθήκη συμφώνου ἡ φωνήεντος γιά τήν εὐκόλη ἀπαγγελία τους: πΑ, Βού, Γά, Δή, κΕ, Ζώ, νΗ. Τό σύστημα τῆς γραφῆς τῆς Β.Ε.Μ. ἔχει μακρά ἐξέλιξη. Διακρίνουμε τρεῖς περιόδους: Ἀπό τόν 9ο μέχρι τό 12 αἰ. (ἀρχαία ἀγκιστροειδῆς γραφή, πολύπλοκη). Ἀπό τό 12ο - 15ο αἰ. (μέση) καί ἀπό 15ο - 19ο αἰ. (νεότερη). Προσπάθειες ἀπλουστεύσεως τῆς γραφῆς ἔγιναν τό 12ο ἡ 13ο αἰ. ἀπό τόν Ἰ. Κουκουζέλη καί τό 18ο αἰ. ἀπό τόν Πέτρο Πελοποννήσιο. Τό 1814 ὁ Χρύσανθος Προύσης, ὁ Γρηγόριος Λευίτης καί ὁ Γεώργιος Χουρμούζιος καθιέρωσαν ἕνα νέο σύστημα μουσικῆς γραφῆς, τό σημερινό, στό ὁποῖο μετέφεραν τίς ἀρχαιότερες μελωδίες. Εἶναι ἡ «μεταρρύθμιση τῶν Τριῶν Διδασκάλων».

Σχέσεις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς μέ τή νεοελληνική Μουσική. Εἶναι γενικά παραδεκτό σήμερα, ὅτι ἡ λαϊκή μουσική μας ἔχει πολλά κοινά στοιχεία μέ τή βυζαντινὴ μουσικὴ παράδοση. Ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίηση καί μουσική, πού καλλιεργήθηκαν ἰδιαίτερα στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας (δημοτικὸ τραγούδι) συνεχίζουν τή βυζαντινὴ λαϊκὴ παράδοση, πού ἀναπτύχθηκε παράλληλα μέ τή Β.Ε.Μ. Τό δημοτικὸ τραγούδι εἶναι καί αὐτό μονόφωνο καί ἡ μουσικὴ συνοδεῖα του περιορίζεται στό ἴσο, βασικὸ στοιχεῖο τῆς Β.Ε.Μ. Γι' αὐτό μέ τήν ἐμφάνιση τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς Σχολῆς γιά τήν καλλιέργεια Νεοελληνικῆς Μουσικῆς, ἀπό τὰ τέλη τοῦ 19οῦ αἰ., ἀπελευθερώνονται οἱ συνθέτες μας ἀπὸ τὴ δυτικὴ ἐπίδραση καί στρέφονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ παράδοσή μας. Θεμελιωτές τῆς Νεοελληνικῆς Μουσικῆς εἶναι ὁ Διον. Λαυράγκας, ὁ Γεώργ. Λαμπελέρ, ὁ Μανώλης Καλομοίρης, ὁ Μάριος Βάρβογλης, ὁ Ν. Σκαλκώτας κ.ἄ. Νεότεροι συνθέτες, ὅπως ὁ Μ. Θεοδωράκης καί ὁ Γ. Καζάσσογλου, ἀκολουθοῦν τήν ἴδια κατεύθυνση.

Μεγάλοι μελωδοὶ καί μουσουργοὶ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Ὅπως εἶπαμε, ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι (μέχρι τό 1000 περίπου) ὕμνογράφοι ἦταν στήν οὐσία καί μελωδοί. Σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἄνδρέας Κρήτης, Θεόδωρος Στουδίτης, Μιχαὴλ Ψελλός, Ἰ. Κουκουζέλης κ.ἄ. Στὰ νεότερα χρόνια ὁ ἱερέας Βαλάσης, ὁ Πέτρος Πελοποννήσιος, ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης, ὁ Πέτρος Βυζάντιος κ.ἄ. Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός συνέγρα-

Οι ἅγιοι Ἰωάννης Δαμασκηνός (+ 750) καὶ Ἰωάννης Κουκουζέλης
(13ος αἰ.) μεγάλοι μελωδοὶ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.
(Κώδ. Ἰβήρων ἀρ. 1250)

ψε την 'Οκτώηχο, πού περιέχει ὕμνους γιά τόν 'Εσπερινό καί τόν 'Ορθρο καί στούς 8 ἤχους.

Στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας ἐμφανίστηκε προσπάθεια ἀπλουστεύσεως καί ἐναρμονίσεως τῶν βυζαντινῶν μας ὕμνων. Τό ἔργο αὐτό ἀνέλαβε ὁ ἱκανότατος μουσικός 'Ιωάννης Σακελλαρίδης (1853 - 1938), πού μπόρεσε πράγματι νά ἀπλουστεύσει τίς βυζαντινές μελωδίες, ἀλλά μέ τό σύστημα τῆς τριφωνίας, πού χρησιμοποίησε, ἀπομάκρυνε τό βυζαντινό μέλος σέ πολλά σημεῖα ἀπό τήν παράδοση καί τό ἀνέμιξε μέ δυτικά μουσικά στοιχεῖα. Γι' αὐτό τό ἔργο του βρῆκε πολλούς θαυμαστές ἀλλά καί ἐπικριτές.

Στήν Πατρίδα μας σήμερα ὑπάρχουν διάφορες «σχολές» στήν ἐκτέλεση τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τό παραδοσιακότερο ὕφος φαίνεται ὅτι διατηρεῖ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. 'Ο Κωνσταντινοπολίτης μουσικός Κων. Ψάχος (+1949), Καθηγητής τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς στό 'Εθνικό 'Ωδεῖο, δημιούργησε εἰδικό ὄργανο, τό *Παναρμόνιο*, πού ἀποδίδει μέ μεγάλη πιστότητα τήν κλίμακα τῆς Β.Ε.Μ.¹.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά ἡ προέλευση τῆς Β.Ε.Μ.;
2. Ποιά ἡ σχέση τῆς Β.Ε.Μ. μέ τήν νεοελληνική λαϊκή μουσική;
3. Ποιά ἡ προσφορά τοῦ 'Ιωάννη Δαμασκηνοῦ καί τῶν 3 Διδασκάλων στό χώρο τῆς Β.Ε.Μ.;

Κείμενο

«... Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι τόσον ἐλληνικὴ ὅσον πρέπει νά εἶναι. Οὐτε ἡμεῖς τήν θέλομεν οὐτε τήν φανταζόμεθα ὡς αὐτὴν τήν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀλλ' εἶναι ἡ μόνη γνησίᾳ καὶ ἡ μόνη ὑπάρχουσα. Καὶ δι' ἡμᾶς, ἐάν δέν εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν ἀγγέλων!»

(Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης «Ἀπαντα»).

1. Τό 1837 ἱδρύθηκε «Σχολεῖον Ψαλτικῆς» στήν Ἀθήνα. Ἀπό τό 1904 διδάσκεται ἡ Β.Ε.Μ. ἐπιστημονικά στό «'Ωδεῖο Ἀθηνῶν» καί σήμερα καί σέ ἄλλες Σχολές, πού διευθύνουν γνωστοί Ψάλτες. Τελευταῖα (1979) ἱδρύθηκε εἰδική Ἑδρα στή Θεολογικὴ Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γιά τήν ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια τῆς Β.Ε.Μ. Στήν «Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ὑπάρχει τό «Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας» γιά τήν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς Β.Ε.Μ. καί τὴ διάσωση καί προβολὴ τῆς μουσικῆς παραδόσεώς μας.

ΕΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΙ

Ἡ Χριστιανική ἐορτή καὶ ὁ σύγχρονος ἀνέορτος βίος. Ἡ χριστιανική ἐορτή εἶναι ἓνα μέσο ἁγιασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν τρέφει μὲ πλῆθος θρησκευτικὰ βιώματα, τὸν φέρνει σὲ ζωντανή ἐπαφή μὲ τὸ Ἅγιο, καὶ συντελεῖ στὴ δημιουργία χριστιανικοῦ φρονήματος καὶ θεοκεντρικῆς διαθέσεως. Ἡ χριστιανική ἐορτὴ βρίσκεται σὲ στενὴ σχέση μὲ τὴ Θεία Λειτουργία, πού μᾶς βοηθᾷ νὰ μετέχουμε συνεχῶς στὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τελικὰ συνδέεται μὲ τὸ μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἐορτὴ καὶ λατρεία εἶναι τὸ βιωματικότερο στοιχεῖο τῆς πίστεώς μας. Εἶναι τὸ ἀληθινὸ σχολεῖο θρησκευτικῆς ζωῆς, πού ἐξέθρεψε σ' ὅλες τὶς ἐποχὰς τοὺς Ἁγίους.

Γιὰ νὰ βροῦν ἀπήχηση οἱ ἐορτὲς στὴν ὑπαρξή μας, πρέπει νὰ προσεγγίζονται μὲ τὴν ἀναγκαῖα προετοιμασία. Ὁ ἐορτασμός νὰ μὴν περιορίζεται στὸν ἔξωτερικό διάκοσμο, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνεται σὲ χριστιανικὰ ἔργα καὶ στὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων στὸ Θεό καὶ τὸ συνάνθρωπο. Σήμερα ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ καλύψουμε τὸ νόημα τῶν ἐορτῶν μὲ αἰσθησιακὰς χαρὰς καὶ νὰ χάσουμε ἔτσι τὴ βαθύτερη οὐσία καὶ τὴν πραγματικὴ φύση τῶν χριστιανικῶν ἐορτῶν. Οἱ ἐορτὲς περνᾶνε ἀπαράτηρητες καὶ χάνονται οἱ εὐκαιρίες μετοχῆς στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν καταναλωτικὴ κοινωνία μας, καὶ ἐορτὲς μὲ μιά ἰδιαίτερη σημασία, γίνονται ἀντικείμενο ἐμπορικῆς ἐκμεταλλεύσεως μὲ τὸν τονισμό ὑλικοοικονομικῶν ἀναγκῶν. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ικανοποίησίν τους μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ βαθύτερο θρησκευτικὸ νόημα καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ἐορτῆς. Οἱ ἐορτὲς ἀποπνευματίζονται, μετατρέπονται σὲ θορυβώδεις συγκεντρώσεις καὶ χάνουμε τὴν εὐκαιρία τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς τέρψεως.

Νόημα τῶν ἐορτῶν. Εἶδη ἐορτῶν. Ἡ βίωση τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας μοιράστηκε σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χρόνου στὶς διάφορες ἐορτὲς. Σὲ κάθε ἐορτῇ ἡ Ἐκκλησία μᾶς καλεῖ νὰ τιμήσουμε τὸ γεγονός πού ἐορτάζει, καὶ νὰ τὸ ζήσουμε ὅχι σάν μιά ἀπλὴ ἀνάμνηση, ἀλλὰ σάν μιά ζωντανή πραγματικότητα, πού συνεχίζεται μὲ τὴ βοήθεια τῆς θείας λατρείας. Ἡ λατρεία δίνει τὴν εὐκαιρία γιὰ πνευματικὴ ἐπικοινωνία τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας πού μὲ τὴ Θεία Κοινωνία ἐνώνονται μυστικά μὲ τὸ Χριστό. Ὅχι μόνο οἱ κινή-

τές και άκίνητες Δεσποτικές έορτές, αλλά και οι Θεομητορικές και οι έορτές τών Άγίων, δυναμώνουν τήν πίστη, δίνουν πρότυπα ζωής και ισχυρότατα κίνητρα γιά βίωση τής χριστιανικής αλήθειας. Μέσα στή μυστική πνευματική ατμόσφαιρα τής χριστιανικής έορτής, ό άνθρωπος ανακανίζεται, αναγεννάζεται, συνεργάζεται μέ τή θεία χάρη, γιά τή σωτηρία του. Στήν Όρθόδοξη Έκκλησία οι έορτές έχουν οργανωθεί σέ δύο μεγάλους κύκλους. 1) Τόν κύκλο τών κινητών έορτών. Κέντρο τους έχουν τό Πάσχα, και δέν έχουν σταθερή ήμερομηνία, και 2) Τόν κύκλο τών άκινήτων έορτών, πού έορτάζονται σέ σταθερές ήμερομηνίες.

Παρουσία, μαρτυρία και έξοχότητα τών Άγίων. Η σημασία τους γιά τό σύγχρονο άνθρωπο. Μέσα στήν ατμόσφαιρα τής λατρείας, οι έορτές τών Άγίων γίνονται άφορμή γιά πνευματική ανάταση και σταθμός γιά ψυχικό άνεφοδιασμό. Γιατί ό Άγιος είναι ό άνθρωπος πού υπερνικώντας τόν έαυτό του, έχει ύψωθεί πάνω από τόν κόσμο. Η ζωή του είναι ένας άγώνας μετοχής στή ζωή του Χριστού, γιά τελείωση και θέωση. Μέσα από τή ζωή τών Άγίων βλέπουμε τή ζωή του Χριστού νά επαναλαμβάνεται και νά παρατείνεται. Οι άγιοι ζοῦν μέ τό Χριστό, τελοῦν τά έργα του Χριστού, και από Αυτόν γίνονται όχι μόνο δυνατοί, αλλά και παντοδύναμοι. Τά έργα τους, μέ τή θαυματουργική δύναμη του Χριστού, είναι μαρτυρία εφαρμογής του Εύαγγελίου σά πρόσωπά τους. Στους «Βίους τών Άγίων» συναντά κανείς τό ίδιο Εύαγγέλιο, τήν ίδια αγάπη, τόν ίδιο Θεό και Κύριο.

Οι Άγιοι μέ τή ζωή τους είναι γιά μās μιά μοναδική παιδαγωγική δύναμη. Σάν γνωστες του μυστηρίου του ανθρώπου, μέ τή μετοχή τους στό μυστήριο του Θεανθρώπου, είναι πάντα κοντά μας, γιά νά μās δείξουν τούς πολυάριθμους, αλλά βέβαιους δρόμους τής σωτηρίας και τής μεταμορφώσεώς μας. Άν διψοῦμε τήν πίστη, αν ποθοῦμε τήν αγάπη, τή δικαιοσύνη, τήν αλήθεια, τήν έλπίδα, τήν ταπείνωση, απ' αυτούς θά πάρουμε βοήθεια και δύναμη. Η εκκλησία, μέ όλες τίς καθημερινές ακολουθίες της, είναι μιά διαρκής πρόσκληση σ' αυτό: Νά επαναλάβουμε και μεις τή ζωή του Χριστού μαζί μέ τόν Άγιο πού κάθε φορά έορτάζουμε.

Πλήθος και κατηγορίες Άγίων. Στους γνωστούς μας Άγιους, έχουν άφιερωθεί σ' όλο τό χρόνο έορτές γιά νά τούς τιμοῦμε. Δέν είναι όμως μόνο αυτοί. Στρατιά άναρίθμητη, «νέφος» Άγίων μās περιβάλλει. Δέν υπάρχει πλήρης κατάλογος, ούτε ακριβής ύπολογισμός του αριθμού τους είναι δυνατός. Γνωρίζουμε όμως ότι μόνο οι μάρτυρες τών τριών πρώτων χριστιανικών αιώνων ξεπερνούν τά 11 έκατομύρια. Οι Άγιοι τών όποιων ή μνήμη έορτάζεται, είναι ένα μικρό τμήμα από τό σύνολο τών άγίων, πού μένει άγνωστο. Άνά-

λογα μέ τήν έκταση τῆς φήμης τῆς ἀγιότητος ἑνός προσώπου ἡ τιμή παίρνει τοπικό ἢ πανεκκλησιαστικό χαρακτήρα. Ἡ μνήμη καθενός βρίσκεται μέ τή σειρά στήν ἀντίστοιχη ἡμέρα τοῦ Μηναίου, ὅπου ὑπάρχει καί τό «Συναξάριο», ὁ βίος τοῦ Ἁγίου τῆς ἡμέρας.

Οἱ ἑορτές εἶναι ἀφιερωμένες στόν Τίμιο Πρόδρομο, στούς ἁγίους Ἀποστόλους, χωριστά καί ὅλους μαζί, στούς Προφῆτες καί Δικαίους τῆς Π.Δ., στούς Μάρτυρες, στούς ἁγίους Πατέρες καί Διδασκάλους, στούς Ὁσίους (Μοναχοῦς), στούς Ἁγίους Πάντες καί στούς Ἀγγέλους.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά ἡ θέση τῆς ἑορτῆς στή ζωή μας;
2. Ποιά ἡ σημασία τῶν Ἁγίων στή ζωή μας;
3. Πῶς ἐννοεῖς τό λόγο τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Τιμή μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος»;

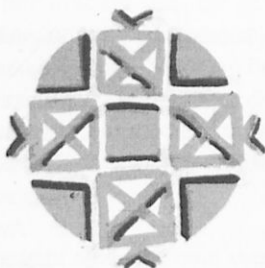
ΕΙΔΗ ΕΟΡΤΩΝ

Α' Κινητές ἑορτές

α. Περίοδος Τριωδίου	β. Περίοδος Πεντηκοσταρίου
1. Κυριακή Τελώνου καί Φαρισαίου	1. Κυριακή τοῦ Πάσχα
2. Κυριακή τοῦ Ἀσώτου	2. Κυριακή τοῦ Θωμᾶ
3. Κυριακή τῆς Ἀπόκρεω	3. Κυριακή τῶν Μυροφόρων
4. Κυριακή τῆς Τυροφάγου	4. Κυριακή τοῦ Παραλύτου
5. Κυριακές τῶν Νηστειῶν, Α', Β', Γ', Δ', Ε'.	5. Κυριακή τῆς Σαμαρείτιδος
6. Κυριακή τῶν Βαῖων	6. Κυριακή τοῦ Τυφλοῦ
7. Ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα	7. Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου
	8. Κυριακή τῶν Ἀγ. Πατέρων
	9. Πεντηκοστή
	10. Κυριακή τῶν Ἀγ. Πάντων

Β' Ἀκίνητες ἑορτές

1. Δεσποτικές	2. Θεομητορικές	3. Ἑορτές μεγάλων Ἀγίων
1. Χριστούγεννα (25.12)	1. Γενέθλιο τῆς Θεο- τόκου (8.9.)	1. Τοῦ Τιμίου Προδρόμου (24.6, 24.8, 29.8, 7.1)
2. Βάπτιση (6.1)	2. Εἰσόδια (21.11)	2. Τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων 30.6, γιά ὅλους μαζί καί ξεχωριστές γιά τόν καθένα.
3. Ὑπαπαντή (2.2)	3. Σύναξη (26.12)	3. Ἑορτές Εὐαγγελιστῶν
4. Μεταμόρφωση (6.8)	4. Εὐαγγελισμός (25.3)	4. Ἑορτές Μαρτύρων
5. Ὑψωση Τιμίου Σταυροῦ (14.9)	5. Κοίμηση (15.8)	5. » Πατέρων 6. » Ὁσίων 7. » Προφητῶν 8. » Ἀγγέλων

ΑΣΚΗΣΗ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ

Μάθημα 42ο

Η ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Τό νόημα τῆς χριστιανικῆς ἀσκήσεως. Πολλοί πιστοί, ἀφροσιωμένοι ὁ-
 λοκληρωτικά στό Θεό, ποθοῦν νά ἐφαρμόσουν τίς χριστιανικές ἀλήθειες μέ
 ἀπόλυτη συνέπεια. Αὐτοί εἶναι οἱ ἀσκητές καί ἀποκλειστικό ἔργο τους εἶναι ἡ
 βίωση τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους μέ τρόπο πηγαῖο καί αὐθεντικό, μακριά ἀπό
 τόν κοσμικό θόρυβο, μέσα στήν ἡσυχία καί τό μυστήριο τῆς ἐρήμου. Ὁ ἀ-
 σκητής δέ μισεῖ τόν κόσμο. Μέ τή μόνωση προσπαθεῖ νά ἀπαγκιστρωθεῖ ἀπό
 κάθε τι πού τόν κρατᾷ δέσμιό στή γῆ καί τοῦ κλείνει τό δρόμο πρὸς τόν οὐρα-
 νό· νά γνωρίσει τόν ἑαυτό του. νά νικήσει τίς αἰσθήσεις καί νά ἀναθέσει τή
 ζωή του στήν ἀγάπ. τοῦ Θεοῦ. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του δέν εἶναι ὑποτίμηση
 τοῦ κόσμου, ἀλλά ὑπέρβαση τοῦ κόσμου ἀπό ἀγάπη στό Θεό.

Ὁ ἀσκητής δέ φανερώνει δειλία μέ τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τόν κόσμο. Τό
 ἀσκητικό ἰδεῶδες εἶναι δυναμικός τρόπος Χριστιανικῆς ζωῆς. Οἱ μεγάλοι Πα-
 τέρρες θεωροῦν τοὺς μοναχοὺς ἰσότιμους τῶν μαρτύρων. «Τό βάπτισμα τοῦ
 αἵματος» τῶν μαρτύρων, ἐξισώνεται μέ τό βάπτισμα τῆς μαρτυρικῆς «συνει-
 δήσεως» τῶν μοναχῶν πού πολεμοῦν γενναῖα τό κακό, συνεχίζοντας μέ νέα
 μορφή τό ἀγωνιστικό κλίμα τῶν πρώτων αἰώνων. Ἡ ἀσκηση ἐξάλλου δέ στρέ-
 φεται κατὰ τοῦ σώματος. Ὁ ἀσκητής πιστεύει, ὅτι τό σῶμα εἶναι θεόπλαστο,
 ὄργανο τῆς ψυχῆς γιά τήν ἀσκηση τῆς ἀρετῆς. Ἐτοί με τήν ἀσκηση ἀποβλέ-
 πει νά ἀπαλλάξει τό σῶμα ἀπό «τό φρόνημα τῆς σαρκός καί νά τέ ὑποτάξει
 στήν ψυχή. Δέν εἶναι «σωματοκτόνος» ἀλλά «παθοκτόνος». Μέ τή «ζωοποιό
 νέκρωση», δηλαδή τή νέκρωση τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, ζωοποιεῖται ἡ ψυχή
 καί μεταβάλλεται ἀπό ἄνθρωπος σαρκικός σέ ἄνθρωπο πνευματικό μέ τή χά-
 ρη τοῦ Θεοῦ.

Ἀσκηση στήν ἔρημο καί ἀσκηση στόν κόσμο. Ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ
 εἶναι μία συνεχῆς προσπάθεια χωρίς τέλος. «Γιά Σένα, ὦ Θεέ μου, μάς ἐπλα-
 σες καί εἶναι ἀνήσυχος ἡ καρδιά μας, μέχρις ὅτου ἀναπαυθῇ σέ Σένα» (Αὐ-
 21
 22
 23
 24)

616
253
(γουστίνος). "Όσο περισσότερο γνωρίζουμε τό Θεό, τόσο περισσότερο ζητάμε νά τόν γνωρίσουμε. Καί όσο περισσότερο τόν γνωρίζουμε, τόσο αὐξάνει καί ἡ ικανότητά μας γιά κατανόησή Του.

γυμνασμός
-το ποσοστό
βελτίωσης
-αὐξάνει τήν ἐκτίμη-
ση
-ἐξομολογία
(ἐνδοξασ-
μα)
DB
"ὁ Θεός νά
ἐκμαρτύρη-
ται
"Ὁ ἄσκητῆς, πού σκοπό ἔχει τήν ἀδιάκοπη ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ, μέ ἀγωνιώδη προσπάθεια ἀνεβαίνει τή μυστική κλίμακα πού ὁδηγεῖ στή νέα πατρίδα του, τόν Κύρανό. Τά κυριότερα ὅπλα εἶναι ἡ ταπείνωση, ἡ ἐγκράτεια καί ἡ προσευχή. Ξεριζώνει τούς θανάσιμους λογισμούς, καί μέ τή νέκρωση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος φτάνει στήν ἀπάθεια¹. Τόν ἄσκητῆ συνοδεύει ἅγια λύπη, πού γεννιέται ἀπό τή συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλῆς φύσεως. Ἡ ἅγια λύπη συνοδεύεται ἀπό μιά πνευματική ἀγαλλίαση, πού δημιουργεῖ στήν ψυχή τό "Α-γιο Πνεῦμα, γι' αὐτό ὀνομάζεται «χαροποιό πένθος».

"Ἡ ἄσκησις ὅμως, δέν περιορίζεται μόνο στήν ἔρημο. Ὁ πιστός ἀκολουθεῖ τήν ὁδὸ τῆς ἀσκήσεως καί μέσα στὸν κόσμο, ὡς ἀγὼνα γιά μιά γνήσια πνευματική ζωὴ μέσα στὸν κόσμο. Ἡ ἄσκησις ἀνθεῖ καί καρποφορεῖ παντοῦ μόνο πού ὁ ἄσκητῆς ἀγωνίζεται γι' αὐτὴν ἐντονότερα, ἀφοῦ εἶναι κύριο καί καθημερινό ἔργο του. "Ὁλος ὁ κύκλος τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ καί οἱ νηστεῖες καί ἀγρυπνίες τῆς εἶναι ἓνα διαρκές καί ἐντονο προσκλητήριο γιά μιά ζωὴ νεκρώσεως τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καί ἐπικοινωνίας μέ τό Θεό. Τήν ἡσυχία δέν τήν ἐπιδιώκει μόνο ὁ ἄσκητῆς, τήν ἀποζητᾷ καί ὁ κουρασμένος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, πού ἀναζητεῖ ἡρεμία καί ἐσωτερικὴ γνησιότητα. Ἡ λιτότητα τῆς ζωῆς, πού συνοδεύεται ἀπό ἀνάλογο ἐσωτερικὸ ἀγὼνα, σῶζει καί τόν ἄνθρωπο τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας ἀπὸ τό πάθος τῆς πλεονεξίας καί τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας. Ὁ κόσμος μας χρειάζεται ἀνθρώπους, πού μποροῦν νά ὑπομένουν χριστιανικά τὰ «παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ (Ρωμ. ἡ' 18), γιατί μόνο αὐτοὶ μποροῦν νά βοηθήσουν οὐσιαστικά τό σημερινό κόσμο.

"Άσκησις γιά ἄσκητές καί ἄσκησις γιά ὅλους. "Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἀναπτύσσονται στήν Ἐκκλησία, καί μέσα σ' αὐτὴ τήν ἱερὴ κοινωνία τοῦ Χριστοῦ, τό ἀνθρώπινο πρόσωπο τελειοποιεῖται διὰ τῆς κοινωνίας καί ἡ κοινωνία διὰ τοῦ προσώπου. Καί ὁ ἄσκητῆς καί ὅλοι οἱ πιστοὶ ἀντλοῦν δύναμη ἀπὸ τό Χριστό, ἀπὸ τήν κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔχει δώσει κοινούς νόμους γιά ὅλους. Ἡ ὑπακοή στίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ ἀπαιτεῖ μιά συνεχὴ ἄσκησις πού εἶναι καί ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας. Καί ἄσκησις σημαίνει ἀγὼνας γιά ἐσωτερικὴ ἀναγέννηση, πού μᾶς βοηθᾷ νά ὑπερνικήσουμε τὰ πάθη, νά ξεπεράσουμε τόν ἑαυτό μας καί τόν κόσμο καί νά προσκολληθοῦμε στό Θεό.

Ὁ ἄσκητῆς μεταβάλλει τὴ ζωὴ του σέ διαρκὴ μετάνοια καί προσευχὴ γιά

1. Ἀπάθεια εἶναι ἡ θεία ἐκείνη κατάσταση, κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἀνάγκες περιορίζονται στὸ ἐλάχιστο ὄριο, ἡ ζωὴ εἶναι ζωὴ ἡρεμίας καί δὲ δουλεύει σὲ κανένα πάθος.

τήν ἐπιστροφή καί σωτηρία τῶν ἀδελφῶν του. Ἀλλά καί στόν κόσμον ὁ πιστός χρειάζεται ἀσκήση γιά κάθε δραστηριότητα. Προσευχόμενος μαθαίνει κανεῖς νά προσεύχεται. Ἐπιδιώκοντας καί βρίσκοντας τήν πνευματική ἀνάταση, πετυχαίνει τήν καταξίωση τῆς προσωπικότητάς του. Ἀγωνιζόμενος νά μήν ἀγαπᾷ δουλικά τόν ἑαυτό του, μαθαίνει νά ἀγαπᾷ τό Θεό καί τόν πλησίον. Μέ τή νηστεία τοῦ περιπτοῦ σώζεται ἀπό τό πάθος τῆς πλεονεξίας. Ἡ ζωή του δέν περιορίζεται στά πλαίσια τῆς βιολογικῆς ἀναγκαιότητας, ἀλλ' ἐπεκτείνεται πέρα ἀπ' αὐτή, στή σφαῖρα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πνεύματος. Καί γιά τόν ἀσκητή καί γιά ὅλους τοὺς πιστοὺς ὁ Χριστιανισμός εἶναι κάτι πολύ περισσότερο ἀπὸ μιά ἡθική φιλοσοφία. Δέν προσφέρει μόνο ἡθική διδασκαλία, ἀλλὰ δημιουργεῖ ἡθική ζωή μέ τήν «ἐν Χριστῷ» μεταμόρφωση τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Δέν εἶναι ἀπλῶς ἡθική τελειότητα. Πρόκειται γιά μιά πνευματική πραγματικότητα, ἕνα «καινό» τρόπο ὑπάρξεως, τό χριστιανικό (ἐκκλησιαστικό) ἥθος.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιό εἶναι τό βαθύτερο νόημα τοῦ Χριστιανικοῦ ἀσκητισμοῦ;
2. Ὀνόμασαν τήν ἔρημο « Ἀκαδημία». Γιατί;

Κείμενο

« Ὁ κόσμος, ὅπου ζῇ ὁ ἀσκητής, εἶναι ὁ κόσμος τοῦ Θεοῦ, καταπληκτικά ζωντανός, ἐπειδὴ εἶναι ὁ κόσμος τῶν ἀναστάντων ἐσταυρωμένων. Μέ τό φῶς τῆς φλόγας, πού καίει στό βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀσκητῆ, βλέπουμε σ' ἕναν «πτωχό» ὅ,τι τό Εὐαγγέλιο ὀνομάζει πλούτον ἐν Θεῷ. Ἀπό τό «ἔχω» ὁ ἄνθρωπος περνᾷ στό «εἶμαι», γίνεται ἑνσαρκη προσευχή».

(Π. Εὐδοκίμοφ)

Ο ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ θεμελίωση τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῶν μοναστικῶν συστημάτων. Οἱ ρίζες τῆς μοναχικῆς ζωῆς βρίσκονται στοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους. Πολλοὶ Χριστιανοὶ θέλοντας νὰ προχωρήσουν σὲ μεγαλύτερες θυσίες, θεώρησαν ἀναγκαῖο νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὶς κοινωνίες τους καὶ νὰ ζοῦν στὴν ἔρημο χωριστά ὁ καθένας σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀρχικὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἔτσι δημιουργήθηκε ὁ μοναχικὸς – ἀσκητικὸς βίος. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Χριστιανοί, πού εἶχαν καταφύγει στὴν ἔρημο γιὰ λόγους ἀσφαλείας μέ τὴν ἐνταση τῶν διωγμῶν τοῦ Γ' αἰώνα, συνήθισαν ἐκεῖ, ὥστε ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα. Μετά τοὺς διωγμούς, ὁ ἀριθμὸς τῶν Χριστιανῶν πού κατέφυγαν στὴν ἔρημο ἄρχισε νὰ αὐξάνει, καὶ ἀπὸ διωκόμενοι γίνονταν διώκτες τοῦ ἑαυτοῦ τους. Κατέφευγαν στὰ ὄρη καὶ τὶς ἐρημιές καὶ ζοῦσαν μέ στερήσεις καὶ θλίψεις. Ἡ φυγὴ ἀπὸ τὶς πόλεις στὴν ἔρημο καὶ ὁ νέος τρόπος ζωῆς δημιούργησαν τὸν ἐρημικὸ βίον. Πρῶτος γνωστός ἐρημίτης ἦταν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴ Θηβαῖδα τῆς Ἀνω Αἰγύπτου, (234 - 341), ἀλλὰ πραγματικὸς ἡγέτης τῆς ἐρήμου καὶ πατέρα τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐγένε ὁ Μέγας Ἀντώνιος (251 - 356).

Τὸ μοναχικὸ ἰδεῶδες δὲν ἄλλαξε στὴν οὐσία του μέσα στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων, ἐπῆρε ὅμως διάφορες μορφές ὅπως λ.χ.: α) Ἀναχωρητικὴ ἢ ἐρημικὴ μορφή: Οἱ ἀναχωρητὲς ζοῦν μεμονωμένοι στὴν ἔρημο, ὑποβάλλονται σὲ πολλὲς στερήσεις καὶ παραδίδονται σὲ ἀδιάκοπη προσευχὴ καὶ αὐστηρὴ νηστεία. β) Τὸ μοναχικὸ σύστημα τῆς Λαύρας: Στὴ Λαύρα (συνοικία μοναχῶν) ὑπάρχουν πολλὰ αὐτόνομα κελλιά μέ κοινὸ ναό, στὸν ὁποῖο συναντῶνται ὅλοι γιὰ μετοχὴ στὴν ἐκκλησιαστικὴ λατρεία. γ) Τὸ κοινοβιακὸ σύστημα: Εἰσηγητῆς τοῦ ἐγένε ὁ Ὁσῖος Παχώμιος, πού ἱδρυσε γύρω στὸ 320 τὴν πρώτη κοινοβιακὴ κοινότητα στὴν ἀνατολικὴ ὄχθη τοῦ Νείλου. Οἱ μοναχοὶ συγκεντρώνονται σ' ἓνα οἰκοδόμημα καὶ ζοῦν ὁμοίμορφα. Ἔτσι ἐλαττώνεται ἡ τραχύτητα τῆς μοναχικῆς ζωῆς καὶ ὑπενθυμίζονται ἐντονότερα οἱ ὑποχρεώσεις στὸ συνάνθρωπο. Μέ τὸ Μ. Βασίλειον (329 - 379) ὁ μοναχικὸς βίος στὴν Ἀνατολὴ γίνεται κτῆμα καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Γίνεται οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς τῆς. δ) Τὸ ιδιόρρυθμον σύστημα: Ἀπὸ τὸ Θ' αἰ. παρατηρεῖται μιά χαλάρωση τοῦ μοναχικοῦ βίου, πού καταλήγει στὴ δημιουργίαν τοῦ ιδιόρρυθμου μοναστικοῦ συστήματος. Στὶς ιδιόρρυθμες μονές παρέμειναν κοινὰ ἡ διοίκηση, ἡ προσευχὴ τῆς

Ἱερὰ Μονὴ Σταυρονικήτα Ἅγιο Ὅρος. Ἐνα ἀπὸ τὰ προπύργια τῆς Ὁρθοδοξίας

Κυριακές καὶ μεγάλες ἑορτές, ἡ ἐργασία καὶ ἐνδυμασία, ἀλλὰ ἡ διατροφή παρέμεινε ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ κάθε μοναχοῦ. 25

Ὁ Μοναχισμός στὸ Βυζάντιο, στὴν Τουρκοκρατία καὶ τὴ Δύση – Βυζάντιο. Ὁ Χριστιανισμός, μέσα στὰ τοπικά καὶ χρονικά πλαίσια τοῦ Βυζαντίου γνώρισε τὴ μεγαλύτερη ἱστορικὴ του τελείωση. Γρήγορα ἐγίνε ἡ ἐκφραση τοῦ ὑψηλοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ ἱερεῖς μονές ἦταν ἱερὰ σπουδαστήρια καὶ κέντρα φιλανθρωπίας. Σ' αὐτές συγκεντρώνονται τὰ πιὸ ἱκανὰ πνεύματα, ποὺ ἡγοῦνται σ' ὅλους τοὺς μεγάλους ἐκκλησιαστικούς ἀγῶνες. Ἀπὸ μοναχοὺς δημιουργεῖται ἡ Βυζαντινὴ τέχνη, καὶ ἔργο μοναχῶν βασικά ἦταν ἡ μεγαλειώδης ιεραποστολικὴ δράση τῆς Ἐκκλησίας στὸ Βυζάντιο.

Τουρκοκρατία. Στοὺς δύσκολους χρόνους τῆς δουλείας τὰ μοναστήρια δὲν ἦταν μόνο παιδευτικὰ κέντρα, ἀλλὰ καὶ κέντρα προστασίας τῶν ὑποδούλων. Εἶχαν μεταβληθεῖ σὲ πνευματικὰ φρούρια, ὅπου ἡ ψυχὴ τοῦ Γένους μποροῦσε ἐλεύθερα νὰ ὁραματίζεται καὶ νὰ προπαρασκευάζει τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν καταθλιπτικὸ ζυγὸ τοῦ τυράννου. Οἱ μοναχοὶ γίνονται μαχητές τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰ μοναστήρια προμαχῶνες καὶ σχολεῖα τοῦ Λαοῦ. 26

27
● **Μοναχισμός στη Δύση.** Από την Ανατολή διαδόθηκε ο μοναχικός βίος στη Δύση τον 4ο αι. Όταν ο Μ. Ἀθανάσιος βρισκόταν εξόριστος στη Ρώμη (336-339), έκανε γνωστό εκεί το μοναχικό ιδεώδες. Στη νέα πατρίδα η μοναχική κίνηση διαγράφει νέα τροχιά. Στη φτωχή γιά θεωρητικές πτήσεις ατμόσφαιρα της Δύσεως υπάρχουν λίγα περιθώρια γιά τόν εϋσεβή «μετεωρισμό». Ἡ σχολαστική σκέψη καί απασχόληση σέ πρακτικά θέματα νεκρώνουν τή μυστική ανάταση. Τά οργανωμένα μοναχικά τάγματα χρησιμεύουν γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στήν Εὐρώπη, ἀλλά πολλές φορές έγιναν καί ὄργανα φανατικά γιά πολιτικές ἐπιδιώξεις τῶν παπῶν.

● **Υπερβολές καί κρίση τοῦ Μοναχισμοῦ στό παρελθόν καί σήμερα.**
● **Ἀνακαινιστικές τάσεις.** Στή μακραίωνη ἱστορία τοῦ Μοναχισμοῦ ἐμφανίζονται καί ὀρισμένες ἀσκητικές υπερβολές, περίοδοι παρακμῆς, καί κατακρίτες ἐκτροπές. Ὁ τρόπος ζωῆς π.χ. τῶν Στυλιτῶν, τῶν «Βοσκῶν», τῶν Ἑγκλειστών, τῶν Ἀκοιμητῶν εἶναι ἡ ὁδός τῆς υπερβολῆς. Ἐξω ἀπό τό κύριο ἔργο του βρέθηκε ὁ μοναχισμός-ἰδιαίτερα τόν 11ο αι. στό Βυζάντιο. Ἡ «μοναστηριακή μέθη» κορυφώθηκε τόσο ἀπό ψυχολογικά καί ἄλλα αἷτια, ὥστε οἱ μοναχοί νά θεωροῦνται ἀπό τίς πολιτικές δυνάμεις ὡς αἷτια οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς στασιμότητος. Δέν ἔπαυσε, ὅμως ὁ μοναχισμός ποτέ νά ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς ἀκμαιότερες δυνάμεις στή ζωή τοῦ Ἑθνους, τροφοδοτώντας το μέ σοφοῦς, ἀγῶνιστές καί ἁγίους.

● Ὁ Μοναχισμός, πού τόσες ὑπηρεσίες πρόσφερε στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τό Ἑθνος, ἀντιμετωπίζει καί σήμερα κρίση καί σοβαρές ἐπικρίσεις. Σέ ἐλάχιστες, εὐτυχῶς, περιπτώσεις κινδυνεύουν τά Μοναστήρια νά μεταβληθοῦν σέ μνημεῖα τοῦ θρησκευτικοῦ καί Ἑθνικοῦ παρελθόντος καί οἱ μοναχοί μόνο «φύλακες» τῶν κειμηλίων. Εἶναι πολύ ἐνθαρρυντικό τό γεγονός, ὅτι τά τελευταῖα χρόνια παρατηροῦνται ἀναγεννητικές τάσεις καί αὐξηση τῶν προσερχομένων στή μοναχική ζωή, προπάντων μορφωμένων νέων ἀνθρώπων. Ἰδιαίτερα μέ τήν κατάλληλη ἀξιοποίηση τῆς παρουσίας τῶν Μονῶν, μπορεῖ καί σήμερα νά πραγματοποιηθεῖ σπουδαῖο κοινωνικό ἔργο, πού μαζί μέ τοὺς πνευματικούς ἀγῶνες θά δικαιώνει τήν παρουσία τοῦ μοναχισμοῦ στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Ἑθνους.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι τά κυριότερα μοναχικά συστήματα;
2. Ποιά ἡ προσφορά τοῦ μοναχισμοῦ πρὸς τό Γένος στοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας;
3. Πῶς εἶναι δυνατή ἡ ἀναγέννηση τοῦ μοναχισμοῦ σήμερα;

Κείμενο

«Δέν κατακτᾷ κανεὶς τὴν πίστη μόνον μέ εὐσεβεῖς στοχασμούς, ἀλλὰ κυρίως μέ ἀγωνιστικὴ προσπάθεια. Δέ μᾶς μαθαίνουν οἱ λέξεις καὶ οἱ θεωρίες τί εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ ἡ ἐμπειρία τῆς πνευματικῆς ζωῆς».

(Τίτο Κολλιάντερ, Ὁ δρόμος τῶν ἀσκητῶν, σ. 19)

TPIT4

69401. Movero
of a d'pinto,

ΣΑΥΟΙΟΥΝΤΕΣ
ΑΠΟΡΡΑΦΕΣ

Spin - $\frac{1}{2}$ - non-particle

for koivunva (男);

TETARTH

μοναχός δώτι διαγινέται γάμο = ~~αγαπώ~~

TP/SH 14/4

2.4.81
**Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ ΚΑΙ
Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ**

Χαρακτηριστικοί τύποι μοναχών και ανάλογα περιστατικά.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ. (251 - 356)

Παρά τό γεγονός ότι δέν έμαθε ποτέ γράμματα, διακρινόταν γιά τήν εύ-
στροφία τοϋ πνεύματός του καί τή διαλεκτική του ίκανότητα. Ήταν αϋτάρκης
καί όλιγαρκής, ή πίστη του καθαρή, καί όταν οι άνάγκες τό άπαιτοϋσαν, ύψωνε
ό όστεώδης άθλητής τής έρήμου τό ρωμαλέο πνευματικό του άνάστημα. Ή
αϋτοπειθαρχία, ή αϋστηρή νηστεία καί ή δουλαγωγήση τοϋ σώματος, ήταν κα-
νόνας τής μοναχικής του ζωής. Όνομάστηκε Πατριάρχης τής έρήμου καί ή
μνήμη του τιμάται στίς 17 Ίανουαρίου. Ένα μέρος τής διδασκαλίας του ύπαρ-
χει σέ όρισμένες έπιστολές πού είχε ύπαγορεύσει. Τό παρακάτω άπόσπασμα
είναι χαρακτηριστικό τής σκέψεως τοϋ Μ. Άντωνίου.

«Όποιος είναι άληθινά λογικός άνθρωπος, μιά μονάχα σπουδή έχει, τό νά ύπακού-
ει καί νά άρέσει στό Θεό, καί σέ τοϋτο καί μόνο νά παιδεϋει τήν ψυχή του: Πώς νά φχα-
ριστήσσει τόν Θεό γιά τήν τόση πρόνοια μέ τήν όποία κυβερνά τόν κόσμο, όποιες περι-
στάσεις κι άν έχει στή ζωή του. Γιατί δέν είναι σωστό νά φχαριστοϋμε τούς γιатρούς ό-
πού μās δίνουν πικρά γιатρικά πού δέν μās άρέσουνε, ένώ στό Θεό νά δείχνουμε άχα-
ριστία γιά όσα μās φαίνονται κακά, καί νά γνωρίζουμε πώς όλα γίνονται όπως πρέπει
νά γίνουνε καί γιά τό συμφέρον μας. Γιατί ή γνώση κι ή πίστη στόν Θεό, είναι σωτηρία
καί τελειότητα τής ψυχής».

(Μ. Άντωνίου. Μετάφρ. Φ. Κόντογλου).

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ. (525-595)

Σιναΐτης. Γεννήθηκε τό 525 καί σέ ήλικία 16 έτών μπήκε στή μονή Σινά.
Έπισκέφτηκε μοναχικές κοινότητες στή Σκήτη καί Ταβερνησία τής Αιγύπτου
καί άργότερα έγκαταστάθηκε σέ κελί τής Μονής Σινά πού άπέιχε δύο ώρες
άπό τό μοναστήρι πού σπάνια έπισκεπτόταν. Μετά άπό άσκηση 40 χρόνων έ-
κλέχτηκε ήγούμενος τής μονής Σινά, αλλά λίγο πριν τό τέλος τοϋ βίου του ά-
ποσύρθηκε καί πάλι στήν έρημο, καί κεί πέθανε σέ ήλικία 70 χρόνων. Έγραψε

“Αγιος Ἀντώνιος. Κρητική Σχολή 16ος αἰώνας.
Ἀθήνα – Μουσείο Μπενάκη

ένα ωραιότατο πνευματικό έργο, την Κλίμακα του Παραδείσου. Ἀληθινά είναι μία σκάλα πού ανεβαίνει στὸν οὐρανὸ ὅποιος τὴ μελετήσει καὶ τὴν ἐφαρμόσει. Αὐτὸ τὸ βιβλίον εἶναι ὁ πνευματικὸς νόμος τῆς ἀσκητικῆς πολιτείας· γι' αὐτὸ ὁ συγγραφέας τῆς ὀνομάστηκε νέος Μωϋσῆς. Ὁ Ἰωάννης παρουσιάζει τὰ στάδια τῆς τελειώσεως σὲ 3 κεφάλαια, καὶ τὴν ἰδέα τῆς Κλίμακας τὴν ἐμπνεύστηκε ἀπὸ τὸ ὄραμα τοῦ Ἰακώβ. Ἡ μνήμη του τιμᾶται στὶς 30 Μαρτίου.

«Ὁ Ἰούδας ἦταν ἀνάμεσα στοὺς μαθητάδες κι ὁ ληστής ἀνάμεσα στοὺς φονιάδες. Κι ὦ τοῦ θαύματος! Πῶς μέσα σὲ μιά στιγμή ἀλλάξανε τόποι!»

«Ἀχημοσύνη εἶναι ὄχι μονάχα νὰ μὴν ἔχει τίποτα ὁ ἄνθρωπος, μὰ τὸ νὰ ἀπιθῶσει καὶ κάθε φροντίδα ἀπὸ πάντων του. Νὰ γίνει ὁδοιπόρος δίχως μπόδια καὶ ξένος ἀπὸ λύπη ἐγκόσμια. Ἀχημοσύνη εἶναι ἡ πίστη στὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου».

(Ἰωάννης τῆς Κλίμακος. Μεταφρ. Φ. Κόντογλου).

Ο ΟΣΙΟΣ ΙΣΑΑΚ Ο ΣΥΡΟΣ.

(5500) - 3

Γεννήθηκε στὴν Ἔδεσα τῆς Μεσοποταμίας κατὰ τὸ 550 μ.Χ. Ζοῦσε στὴν ἔρημο δίχως νὰ βλέπει ἀνθρώπους. Ἄθελά του τὸν ἔκαναν ἐπίσκοπο τῆς Βαβυλώνας, ἀλλὰ δὲν κάθισε πολὺ στὸ θρόνο. Γύρισε πίσω στὴν ἀγαπημένη του σκῆπη. Ἐγινε «τῆς σοφίας τὸ δισκοπότηρο, τῶν ἀσκητῶν ὁ καθηγητῆς καὶ τῆς Χριστιανοσύνης ὁ μυσταγωγός».

Στὸν Ἰσαάκ ἀποδίδονται 133 Λόγοι ἀσκητικοί. Αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι μιά ἀγασμένη κιβωτός. Τὰ νοήματά του εἶναι ἐξαίσια στὸ κάλλος, ἀπὸ θεῖο οἶστρο πυρπολημένα.

«Ἡ ψυχὴ πού ἀγαπᾷ τὸν Θεό, στὸν Θεὸ μονάχα βρίσκει ἀνάπαυση. Λύσε τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ κάθε δέαιμο μὲ τὸν κόσμον πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, καὶ τότε θὰ μὴν μπορέσεις νὰ δεθεῖς μὲ τὴν καρδιά τοῦ Θεοῦ».

(Ἰσαάκ τοῦ Σύρου - Μεταφρ. Φ. Κόντογλου).

Ἡ ἀρνηση αὐτονόητων γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καταστάσεων. Οἱ «διὰ Χριστὸν σαλοὶ». Αὐτονόητες καταστάσεις γιὰ τοὺς πολλοὺς πιστοὺς εἶναι ὁ γάμος, ἡ οἰκογένεια, ἡ ἀπόκτηση σχετικῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ἀνάπαυση, ἡ αὐτοάμυνα, ἡ διεκδίκηση τῶν δικαιωμάτων καὶ ἡ μέτρια ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ. Οἱ μοναχοὶ ἐλεύθερα καὶ ἀβίαστα ἀρνοῦνται γιὰ τὸν ἑαυτοὺς τὶς καταστάσεις αὐτές καὶ διαλέγουν ζωὴ ἀγαμίας, ἀκημοσύνης, ταπεινώσεως καὶ ἐγκράτειας. Οἱ «ὑπερβολές» τους, ὅμως, ὅπως τὶς χαρακτηρίζουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, εἶναι μιά αὐθόρμητη ἔκφραση τῆς ἐσωτερικῆς βιώσεως τῆς ἀνθρώπινης ἀμαρτωλότητος. Δίνονται στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπανάκτηση ἐκεί-

νων πού χάσαμε από την παρακοή μας στο Θεό. Όσο δένονται με το Θεό, τόσο ελευθερώνονται από την πλάνη της ειδωλοποίησης του κόσμου.

Βέβαια ο άσκητικός τρόπος διαβίωσης δεν είναι εύκολος στον καθένα. Δίνεται από το Θεό ως χάρη. Οι άσκητές δεν κρίνονται με τα κοινά μέτρα. Γιατί «τό μωρόν του Θεού σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί» (Α΄ Κορ. α΄ 25). Οι «σαλοί διά Χριστόν» είναι λ.χ. μία κατηγορία άσκητών, πού φεύγει από τα πλαίσια της κοινής λογικής. Οι «σαλοί διά Χριστόν», είναι θαυματουργοί άσκητές, πού θέλοντας να αποφύγουν τη δόξα τῶν ανθρώπων, ύστερα από ένα θαύμα τους, έκαναν μία μωρία, μία «σαλότητα», και έκρυβαν έτσι την αγιότητά τους προκαλώντας την περιφρόνηση ή και αγανάκτηση ακόμη τῶν γύρω τους. Η ενέργεια αυτή ούτε αὐτοβασανισμός είναι ούτε αὐτοεξευτελισμός, αλλά άσκηση ταπεινώσεως και ύποταγής του «Εγώ» στο Θεό. Για να έχεις αυτή την άρετή της σαλότητας, πρέπει να έχεις φτάσει σε μέτρα τελειότητας, γι' αυτό ο «διά Χριστόν σαλός» δεν είναι κάτι πού μπορεί να το μιμηθεί εύκολα κάποιος. Είναι ή έκφραση μιάς έσωτερικής μακρᾶς διαδικασίας πού γεννιέται αὐθόρμητα. Με την ταπεινώσή τους οι «διά Χριστόν σαλοί» κέρδιζαν την αγάπη του Χριστού.

ή ἔχοντων τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιές ἀρετές καλλιεργεῖ ὁ άσκητής με τή ζωή του στην ἔρημο;
2. Τί έχεις να πεις, γι' αὐτά πού ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής γράφει; «Ὅπως μέ τό να θυμᾶσαι τή φωτιά δέ ζεσταίνεσαι, έτσι καί μέ τό να πιστεύεις χωρίς να έχεις ἀγάπη δέ φωτίζεται ή ψυχή σου μέ τό φωτισμό τῆς γνώσης».

2.4.81

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ

Ἐκκλησιαστική καί πνευματική προσφορά. Στή μεγάλη ἱστορική τους πορεία οἱ Μονές ἔγιναν κέντρα ἀκτινοβολίας, ἐντονῆς χριστιανικῆς ζωῆς καί χριστιανικῆς εὐλάβειας, καί μέσα σ' αὐτές, οἱ μοναχοὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν ἀγάπη στὸν πλησίον, προσεύχονταν γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Μὲ τὴ θρησκευτική καί φιλοσοφική παιδεία τῶν μοναχῶν, τὰ μοναστήρια ἔγιναν ἀξιολογότατα πνευματικά φροντιστήρια καί κέντρα καλλιέργειας τῆς θεολογίας. Μέσα σ' αὐτὰ ἐκπαιδεύτηκαν οἱ Πατέρες καί οἱ Ποιμενάρχες τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ νά γίνουν πρωτεργάτες στὴν Ἐκκλησιαστική ζωὴ καί δράση. Κάθε φορὰ πού ἡ ὀρθόδοξη ἀλήθεια κινδύνευε νά νοθευτεῖ ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, οἱ μοναχοὶ πρωτοστατοῦσαν στοὺς ἀντιαιρετικούς ἀγῶνες.

Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος εἶναι χαρακτηριστικὸ παράδειγμα. Μέχρι τίς τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς του γύριζε ἀνάμεσα στοὺς πολῖτες τῆς ἐρήμου, γιὰ νά τοὺς μεταφέρει τοὺς καρπούς τῆς πνευματικῆς του εὐφορίας. Στὸ διωγμὸ τοῦ Μαξιμίνου βρίσκεται στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ νά συμπαραστῇ καί ἐνισχύσει τοὺς διωκόμενους, καί λίγο ἀργότερα θά ἀφήσει πάλι τὴν ἔρημο γιὰ νά ρθεῖ στὴν ἴδια πόλη καί νά καταπολεμήσει τοὺς Ἀρειανούς.

Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς (6ος - 7ος αἰῶνας), ἂν καὶ ἀπλὸς μοναχός, κατόρθωσε γιὰ 25 χρόνια νά κατευθύνει τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τῶν Ὁρθόδοξων. Ἐγίνε ὁ σφοδρότερος πολέμιος τοῦ Μονοθελητισμοῦ καί ἀναδείχθηκε ὁ διαπρεπέστερος θεολόγος τοῦ Ζ' αἰῶνα. Μὲ τὴν πλοῦσια μόρφωσή του ὁ μοναχός Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (680-754) ἀναδείχθηκε μεγάλος θεολόγος καί οἰκουμενικός διδάσκαλος καί ἄσκησε ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τῆς ὀρθόδοξης λατρείας.

Μεγάλος μοναχικός ἡγέτης καί ἐκκλησιαστικός συγγραφέας τοῦ τέλους τοῦ Η' αἰ. ἦταν καί ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (759-826). Ὡς ἀρχηγός τῆς μεριδίας τῶν Ζηλωτῶν, μεταρρύθμισε τὸ μοναχικὸ βίο καί δηύθυνε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς εἰκονομαχίας στὴ δευτέρη φάση τῆς. Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός (1393 - 1444), πού ἐξαναγκάστηκε νά χειροτονηθεῖ ἐπίσκοπος Ἐφέσου, ἔλαβε μέρος στὴ σύνοδο τῆς Φερράρας - Φλωρεντίας (1438 - 1439). Ὅταν διαπίστωσε, ὅτι οἱ Λατίνοι δὲν ἐπιθυμοῦσαν ἀληθινὴ ἐκκλησιαστικὴ ἔνωση, ἠγήθηκε στὴν πανορθόδοξη ἀντίδραση κατὰ τῶν Λατίνων, δηλαδὴ τῶν «ἀνθενωτικῶν»

και ἔσωσε τὴν ὀρθόδοξη ἀλήθεια. Εἶναι γνωστὴ ἡ δράση καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτη στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας.

Ἀπὸ τὶς λίγες, ἀλλὰ χαρακτηριστικὲς, αὐτὲς περιπτώσεις δικαιώνεται ἡ τιμὴ ποὺ πάντα ἀποδίδει ἡ Ἐκκλησία στοὺς μοναχοὺς τῆς

Προσφορά στὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Οἱ μονεὲς ἔγιναν κέντρα μαθήσεως καὶ ἔρευνας. Ἐκεῖ εἶχαν συγκεντρωθεῖ τὰ ἔργα τῶν μεγαλύτερων πνευμάτων τοῦ παρελθόντος. Οἱ μοναχοὶ τὰ ἀντιγράφουν καὶ τὰ διασώζουν κάνοντάς τα προσιτὰ στὸν καθένα ποὺ θέλει νὰ τὰ μελετήσῃ. Ἔτσι διαωρίζουν τὴν πνευματικὴ μας κληρονομιά. Τὸ περιβάλλον καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τῶν μοναχῶν εὐνοοῦν τὴν καλλιέργεια τῶν λεγομένων λειτουργικῶν τεχνῶν καὶ ἀναδεικνύουν τοὺς μεγάλους ὑμνογράφους, τοὺς ὀρθόδοξους ἀγιογράφους, τοὺς δημιουργοὺς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση, τὸ Ἅγιο Ὅρος ἔγινε γιὰ ὅλο τὸν ὀρθόδοξο κόσμο ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια κέντρα θρησκευτικῆς μορφώσεως. Ἐκεῖ, τὰ χειρόγραφα τῶν Πατέρων ἐξακολουθήσαν νὰ ἀντιγράφονται καὶ νὰ διαβάζονται, διατηρήθηκε ἡ λειτουργικὴ καὶ πνευματικὴ παράδοση τοῦ Βυζαντίου, οἱ λειτουργικὲς τέχνες γνώρισαν ἀνθήση καὶ στὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του ἀναδεικνύεται ἓνας ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς πατέρες τῆς νεότερης ὀρθόδοξης ἀναγεννήσεως.

Κοινωνικὲς δραστηριότητες τῶν μοναχῶν. Ὁ μοναχὸς δὲν ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ συνάνθρωπό του στὴ διακονία τοῦ ὁποίου βλέπει τὴ σωτηρία του. Παράλληλα μὲ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κατανίκηση τοῦ κακοῦ, ἀγωνίζεται καὶ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχρεώσεων του στὸν πλησίον, στὰ ἔργα τῆς ἀγάπης. Τὸ κοινόβιο μοναστηρίου διασώζει τὸ γνήσιο τρόπο ὑπάρξεως, τὴν ἀδελφικὴ κοινωνία στὴν τέλεια μορφή της. Ὁ μοναχὸς ποὺ δὲν εὐεργετῇ, διδάσκουν ἀσκητὲς συγγραφεῖς, μοιάζει μὲ τὸ δοῦλο τῆς παραβολῆς ποὺ ἔκρυψε τὸ τάλαντο καὶ θά κατακριθεῖ. Τὸ «νοσοκομεῖν» τοὺς ἀρρώστους εἶχε γίνῃ γιὰ πολλοὺς μοναχοὺς ἔργο ζωῆς. Στὸ Βυζάντιο τὰ περισσότερα νοσοκομεῖα ἀνῆκαν στὰ μοναστήρια καὶ οἱ μοναχοὶ ἦταν τὸ «ἐπίσημονικόν» καὶ ὑπηρετικὸ προσωπικόν. Ὁ Μ. Βασίλειος περιποιόταν ὁ ἴδιος τοὺς ἀσθενεῖς καὶ καύχησέ του ἦταν οἱ ἀρρωστοὶ καὶ οἱ πληγῆς τους.

Ἡ κοινωνικὴ δράση τῶν μοναχῶν δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἀσκήση τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλὰ ἀγκαλιάζει ὅλα τὰ προβλήματα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐνδιαφέρεται ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀπόδοση δικαιοσύνης στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν πολιτεία. Ὅταν ἡ ἐμπάθεια τοῦ Μ. Θεοδοσίου ζητοῦσε τὴν καταστροφὴ τῆς

3
Ἀντιόχειας καί τή σφαγή πολυαριθμῶν κατοίκων τῆς ἐξαιτίας τῆς ἀνατροπῆς τῶν βασιλικῶν ἀνδριάντων, ὁ Χρυσόστομος μάζεψε ὅλους τοὺς μοναχοὺς τῆς περιοχῆς καί τοὺς παρουσίασε μπροστά στά «στρατοδικεῖα» τῆς ἐποχῆς, λέγοντας: « Ἀφοῦ θέλετε νά σκοτώσετε σώνει καὶ καλά ἀνθρώπους, σκοτώστε ἐμᾶς». Οἱ δικαστικοὶ ἀφοπλίστηκαν καί οἱ Ἀντιοχεῖς γλίτωσαν. Ὅπου διαδίδεται ὁ Χριστιανισμός καί μαζί μέ αὐτόν ὁ μοναχισμός, τόσο πολλαπλασιάζονται τὰ φιλανθρωπικά ἱδρύματα. Γιατί τὰ νέα μοναστήρια γίνονται κέντρα φιλανθρωπίας καί οἱ μοναχοὶ πρόθυμοι ἐργάτες γιά τήν ἀσκήση τῶν ἐργῶν τῆς ἀγάπης. Ὁ ἀσκητὴς Νεῖλος διδάσκει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει γίνει «πολιτικός καί σύννομος, οὐ μονωτικός καί ἀκοινωνήτος». Αὐτό ἔμεινε τὸ ἰδανικὸ τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ σέ ὅλη τή διαδρομὴ τῆς ἱστορίας του.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιὰ εἶναι ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσφορά τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους;
2. Σήμερα ὑπάρχει ὥρος στὸν κόσμον γιά δράση τῶν μοναχῶν;
3. Τί ὀφείλει στοὺς μοναχοὺς ἡ ἐπιστήμη;

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μάθημα 46ο

Η ΑΓΑΠΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Ἐλεος καὶ φιланθρωπία. Βασικός στόχος τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ εἶναι ἡ κατανίκηση τῆς φιλαυτίας καὶ ἡ ἀσκηση τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη στό συνάνθρωπο εἶναι οὐσιώδες ἔργο στή ζωὴ τῶν πιστῶν, γιατί εἶναι φυσική ἐκδήλωση τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ περιεχομένου τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Μὲ τὴν φιланθρωπία, ὡς ἐξειδικευμένη καὶ ἐνεργὸ ἀγάπη, δὲν περιοριζόμαστε σὲ ἓνα ἄκαρπο αἶσθημα, σὲ μιά ἐσωτερικὴ συμπάθεια. Ἡ ἀγάπη μας παρουσιάζεται ὡς ἀνταπόκριση στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ὀφειλὴ ἀπέναντι στό συνάνθρωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ ὁποῖου θεωρεῖται ὡς εἰκόνα τῷ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ συνάνθρωπο ἐκφράζεται χριστιανικά ὡς «ἐλεος» καὶ «φιλανθρωπία». Ἐλεος σημαίνει νὰ αισθανόμαστε συμπάθεια γιὰ τὴν δυστυχία τοῦ πλησίον μας καὶ νὰ κινούμεθα γιὰ τὴν ἀνακούφισή του. *Φιλανθρωπία* εἶναι ἡ ὁργανωμένη προσπάθεια γιὰ τὴν πρόληψη καὶ θεραπεία τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς δυστυχίας τῶν συναθρώπων μας. Καὶ οἱ δύο αὐτές ἀρετές ἔχουν πηγὴ καὶ θεμέλιο τὸ Θεό, πού εἶναι «Θεὸς ἐλέους, οἰκτιρῶν καὶ φιλανθρωπίας», ὅπως ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας.

Τὸ ὅτι ἡ φιλανθρωπία σήμερα ἔχει ὁργανωθεί καὶ ἀσκεῖται ἀπὸ τὴν πολιτεία, δὲ σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει μέρος στό ἔργο τῆς Φιλανθρωπίας. Ἡ φροντίδα τῆς δὲν περιορίζεται μόνο στὴν θεραπεία τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν. Περιλαμβάνει τὴν ποιμαντικὴ διακονία καὶ τὴν σωτηρία τῶν ψυχῶν, γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ Πολιτεία καμιά ἀρμοδιότητα δὲν ἔχει. Ὁ Θεὸς μὲ τίποτε ἄλλο δὲ λατρεύεται τόσο, ὅσο μὲ τὸ ἐλεος, τὴν συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸ διπλανό μας. «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν» (Ματθ. 9, 13) θὰ πεῖ ὁ Χριστὸς στοὺς Φαρισαίους, ποὺ ἐξαντλοῦσαν τὴν θρησκευτικότητά τους σὲ τυπικὲς λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε πρότυπο ἀγάπης, «διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος» (Πράξ. ι' 38), σπλαχνιζόμενος ὅλους, καὶ θεμελίωσε τὴν ἀρετὴ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπέροχη παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη.

Θεολογικές προϋποθέσεις της κοινωνικής διακονίας της Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοί, ὡς μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συνδέονται μέ τό δεσμό τῆς ἀγάπης. Μέσα σ' αὐτό τό σῶμα συντελεῖται ἡ «αὐξηση» ὄχι ἀτομικά, ἀλλά πνευματικά καί κοινωνικά. Χωρίς τή φιλανθρωπία ἡ ἀγάπη στό Θεό θεωρεῖται ἀνύπαρκτη. « Ὁ ἀγαπῶν τόν Θεόν ἀγαπᾷ καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ» (Α΄, Ἰω. 4, 21) καί «ἐάν τις εἶπῃ ὅτι ἀγαπῶ τόν Θεόν, καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν» (Α΄, Ἰω. 4, 20). Ὁ Χριστός, ὡς χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν του, παρουσίασε τήν ἀγάπη. Ἐτσι ἐξηγεῖται, γιατί οἱ Χριστιανοί ἀπό τήν ἀρχή θεώρησαν ἀπαραίτητη τήν ἐπίδοσή τους σέ ἔργα ἀγάπης καί φιλανθρωπίας.

Μόνο ὅμως μέ τήν πίστη καί τή βίωση τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδας φτάνουμε στήν ἀληθινή Χριστιανική κοινωνικότητα. Γιατί στήν κοινωνία τῶν θείων προσώπων δέν ὑπάρχει ἰδιοτελές κίνητρο, ἀλλ' ἀνιδιοτελῆς ἀγάπη. Στίς δικές μας ὅμως σχέσεις ἐπικρατεῖ διαίρεση καί ἰδιοτέλεια, πού μπορούμε νά ξεπεράσουμε μόνο μέ τή ζωντανή πίστη στόν Τριαδικό Θεό. Τότε γίνεται δυνατή μιά πραγματική ἐνότητα καί ἐπικοινωνία μέ τά ἄλλα πρόσωπα, τοὺς «ἐν Χριστῷ» ἀδελφούς μας. Στίς στιγμές τῆς φιλανθρωπίας ὁ Χριστιανός μιμεῖται καί ἀντιγράφει τό Θεό. Συνεχίζει, ὅσο μπορεῖ, τό ἔργο τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Ἡ πίστη αὐτή τῆς Ἐκκλησίας βρῆκε τήν πραγμάτωσή της στήν πρώτη Χριστιανική κοινωνία τῶν Ἱεροσολύμων, πού ὁργανώθηκε σάν μιά κοινωνία ἀγάπης, ὅπως μαρτυροῦν οἱ «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» (βλ. κεφ. 2 καί 4).

Ὁ Χριστιανισμός καί ἡ σύγχρονη κοινωνική προβληματική. Ὁ Χριστιανισμός δέν ἔχει συγκεκριμένη οἰκονομική θεωρία, γιατί δέν εἶναι πολιτικό, κοινωνικό ἢ οἰκονομικό σύστημα. Δίνει ὅμως βασικές κοινωνικές ἀρχές, πού ἐξασφαλίζουν τίς προϋποθέσεις ὀρθῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Ὁ Χριστιανικός Κοινωνισμός πιστεύει ὅτι τό κοινωνικό πρόβλημα εἶναι σέ τελευταία ἀνάλυση ἠθικό πρόβλημα. Στό δῆλημα, ἀν ἡ «κοινωνία» ἢ ὁ ἄνθρωπος θά ἔχει τήν προτεραιότητα, ὁ Χριστιανισμός ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ δικαιοσύνη καί ἡ ἀγάπη ἐπιβάλλει σεβασμό στά δικαιώματα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος γιά τήν ἀρμονική συνανάπτυξη ἀτόμου καί κοινωνίας. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστιανισμός ἔχει νά προσφέρει καί γιά τό κοινωνικό πρόβλημα τή δική του λύση, πού στηρίζεται στόν αἰώνιο λόγο τοῦ Θεοῦ καί ὄχι σέ ἀνθρώπινες ἐπινοήσεις.

Ἡ «νέα ἐν Χριστῷ κοινωνία», ἡ Ἐκκλησία, ποτέ δέν περιορίστηκε σέ μιά κοινωνία λατρείας ἢ σέ κατηχητική σχολή, ἀλλά στά δύο αὐτά πρόσθεσε καί τή «διακονία τῶν τραπεζῶν». (Πράξ. 6). Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή ἀγκαλιάζει ὅλες τίς διαστάσεις τῆς ἀνθρώπινης πραγματικότητος, καί ἡ ἀνάμιξή της στά κοι-

νά αποβλέπει στην «έν Χριστῷ» μεταμόρφωση ὅλης τῆς κοινωνίας. Ἡ λύση στηρίζεται στή διακονία τῆς ἀγάπης. Χωρίς τή θυσία τοῦ «ἐγώ» καί τή βίωση τῆς ἀγάπης στήν κοινωνία μέ τό «σύ» γιά τή δημιουργία τοῦ «ἐμεῖς», ἡ προσπάθεια λύσεως τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καταντᾷ οὐτοπία. Ἡ ἐπί τοῦ Ὅρους ὁμιλία (Ματθ. κεφ. 5-7 καί Λουκᾶ 6) εἶναι ὁ καταστατικός χάρτης γιά μιᾶ κοινωνία ἰσότητος καί δικαιοσύνης.

Ἑρωτήσεις

1. Στίς οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες, σέ ποιές νέες μορφές καί ἐκδηλώσεις κοινωνικοῦ ἔργου πρέπει νά ἐπιδοθεῖ ἡ Ἐκκλησία;
2. Γιατί τό κοινωνικό πρόβλημα, εἶναι πρόβλημα ἠθικό; Ποιά λύση προσφέρει γι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία;

Κείμενα

«Ζητεῖτε πρῶτον τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καί τήν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καί ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6, 33).

– «Οὐ γάρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δέ θλίψις, ἀλλ' ἐξ ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ τό ὑμῶν περίσσευμα εἰς τό ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καί τό ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τό ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης» (Β' Κορ. 8, 13 - 14).

« Ἄν μισεῖς κάποιους ἀνθρώπους, καί κάποιους ἄλλους οὔτε τοὺς μισεῖς οὔτε τοὺς ἀγαπᾷς, κι ἄλλους τοὺς ἀγαπᾷς ἀλλά μέ μέτρο, κι ἄλλους τοὺς ἀγαπᾷς πολύ, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀνισότητος, νά γνωρίζεις πῶς εἶσαι μακριά ἀπό τήν τέλεια ἀγάπη πού παραγγέλλει ν' ἀγαπᾷς ἴσια κάθε ἀνθρώπο».

(Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, μετάφρ. Φ. Κόντογλου).

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΠΙΣΤΗ

Σχέσεις αγάπης και πίστewς. Ἀνάμεσα στήν πίστη καί τήν αγάπη ὑπάρχει ἄμοιβαία σχέση. Ἡ πίστη εἶναι ἡ ζωοποιός δύναμη πού τρέφει τήν αγάπη, ἀλλά καί ἡ αγάπη δυναμώνει καί ἐνισχύει τήν πίστη. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τονίζει, ὅτι «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλά πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη» (Γαλ. ε' 6). Πίστη καί αγάπη εἶναι δύο ὅψεις τοῦ ἴδιου νομίσματος, δύο ὅψεις τῆς μιᾶς χριστιανικῆς ζωῆς, καρποὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος¹. Ἀκριβῶς δέ ἀπό τό στενό αὐτό σύνδεσμο πίστewς καί αγάπης ἡ σωτηρία ἄλλοτε μέν παρουσιάζεται ὡς καρπός πίστewς («δικαιωθέντες ἐκ πίστewς» Ρωμ. ε' 1-2), ἄλλοτε δέ ὡς προερχόμενη ἀπό τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Ὁ Ἰάκωβος τονίζει, ὅτι «ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος» (Ἰακ. 2', 24). Ἡ πίστη τότε ἔχει ἀξία, ὅταν εἶναι συνδεδεμένη μέ τήν αγάπη. Διαφορετικά εἶναι μάταια, εἶναι νεκρή. Καί «τά δαιμόνια πιστεύουσι» (Ἰακ. 2, 19), τί ὅμως κερδίζουν; Ἐχουν πίστη χωρίς ἔργα, ἄκαρπη, χωρίς αγάπη.

Ὅταν μιλάμε γιά αγάπη, μιλάμε γιά τό Θεό, γιατί «ὁ Θεός αγάπη ἐστίν». (Α' Ἰω. 4,8). Ὁρθή, ἐπομένως, πίστη εἶναι ἀναγνώριση καί ἀποδοχή τῆς αγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἀρνηση τῆς αγάπης σημαίνει ἀρνηση τῆς θειότητος τοῦ ἀνθρώπου καί ἐπανάσταση ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι Ἀγάπη. Ἡ μαρτυρία γιά τό ὅτι ἀγαπήσαμε τό Θεό δέν μπορεῖ νά δοθεῖ ἀπό τόν πιστό παρά μόνο ὡς αγάπη καί θυσία. Ἡ αγάπη εἶναι μετάθεση τοῦ Ἐγώ στό Σὺ, εἶναι «συμψυχία» κατὰ τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό. Γίνεται ἡ ρίζα καί ἡ πηγὴ τῆς χριστιανικῆς κοινωνικότητας.

Ἡ δυναμικὴ τῆς πίστewς καί τῆς αγάπης στήν ἀναδόμηση τῶν διανοητικῶν σχέσεων καί στή μεταμόρφωση τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν. Ἰδιαιτέρως εὐεργετικὴ ἀποδεικνύεται ἡ σύζευξη πίστewς καί αγάπης στό χωρὸ τῆς κοινωνίας. Πάνω σ' αὐτές τίς διδυμες χριστιανικὲς ἀρετὲς θεμελιώθηκε

1. Ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος κηρύττει «τὴν πίστιν καί τὴν ἀγάπην ἀρχὴν ζωῆς καί τέλος. Ἀρχὴ μὲν πίστις τέλος δὲ ἀγάπη». Αναφερόμενος ὁ Ἀπ. Παῦλος στή στερημένη ἀπὸ ἔργα αγάπης πίστιν διακηρύττει, ὅτι «ἐάν ἔχω πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι» (Α' Κορ. ιγ' 2).

ή κοινωνία της 'Εκκλησίας. Πίστη και αγάπη, όπως τις κήρυξε ο Χριστός και τις βιώνει η 'Εκκλησία του, αναμορφώνουν και ανακαινίζουν τις ανθρώπινες σχέσεις και θεώνουν την κοινωνική συμβίωση των ανθρώπων. Η ένότητα του κοινωνικού συνόλου πάνω στο θεμέλιο της μίας πίστεως, δημιουργεί θεοκεντρική κοινωνία, κοινό δηλ. προσανατολισμό όλων στον Τριαδικό Θεό και κοινή κατάφαση του θελήματός του. Η ορθόδοξη πίστη δημιουργεί ορθόδοξο φρόνημα, που είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για το ορθόδοξο ήθος. Από αυτή την ένότητα πίστεως απορρέει η αγαπητική διάθεση του ενός για τον άλλο ως προϋπόθεση για την κοινωνική ευημερία, που δεν εξαρτάται, τόσο από την περίσσεια υλικών αγαθών, όσο από την όμονοια, συμπάθεια και αδελφοσύνη των ανθρώπων¹. Η έλλειψη χριστιανικής αγάπης και ένότητας αφήνει να αύξηθεί ο εγωισμός, η ιδιοτέλεια και όλες οι άλλες κοινωνικές κακίες, που αποσυνθέτουν το κοινωνικό σύνολο. Στην κοινωνία της αγάπης αντίθετα ο κάθε πιστός μιμείται το Χριστό, που δεν ήλθε να υπηρετηθεί, αλλά να υπηρετήσει και να δώσει τη ζωή του «λύτρον αντί πολλών» (Ματθ. 20, 28). Πόσο πió ομορφή θά ήταν η ζωή μας, αν εφαρμοζόταν ο λόγος του 'Απ. Παύλου: «μή τὰ ἐαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων ἕκαστος» (Φιλ. 2, 4).

Πίστη και αγάπη συντελοῦν ἀκόμη στήν ἐν Χριστῷ μεταμόρφωση τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν καὶ δομῶν, στήν ἀναγέννηση τῆς κοινωνίας στό σύνολό της. Αὐτό τό θαῦμα ἔχει συντελεστεῖ ἤδη στήν κοινωνία τῆς 'Εκκλησίας. Γι' αὐτό μιά ἐκκλησία καλεῖται νά γίνει, ὁλόκληρος ὁ κόσμος. Πίστη και αγάπη, 'Ορθοδοξία και «ἐν Χριστῷ» αγαπητική κοινωνία, ἀνανεώνουν καὶ ἐξευγενίζουν τό ἐσωτερικό τῶν ἀνθρώπων. Ἄν δέν προηγηθεῖ αὐτή ἡ ἐσωτερική ἀναγέννηση, δέν εἶναι δυνατή καὶ ἡ «ἐν Χριστῷ» ἀναμόρφωση τῆς κοινωνίας ὅλων τῶν κοινωνικῶν δομῶν (οἰκογένειας, παιδείας, πολιτικῆς, οἰκονομίας κτλ.).

Σέ μιά χριστιανική κοινωνία, που κυρπολεῖται ἀπό πίστη καὶ αγάπη, κάθε ἐξουσία βιώνεται καὶ ἀσκεῖται ὡς διακονία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἔτσι, ἀντικοινωνικές ὁρμές καὶ διαθέσεις, ὅπως λ.χ. ἡ ἀδίκια, ἡ ἐκμετάλλευση, τό ἐγκλημα, ἡ καταπίεση καὶ καταδυνάστευση προσώπων ἢ ὁμάδων, δέ βρίσκουν χωρο ἀναπτύξεως, ἀφοῦ παντοῦ ἡ χριστιανική ἀλήθεια σάν οὐράνιο φῶς διαλύει τό σκοτάδι τῆς ἀμαρτίας. Μιά τέτοια ὁμως κοινωνία εἶναι ἀδύνατη χωρίς προηγούμενη ἐκκλησιοποίηση τοῦ κόσμου. Γι' αὐτό ἡ ἐξάπλωση τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς αγάπης καὶ στίς δικές μας ἀτελεῖς κοινωνίες, εἰ-

1. Πτωχές κοινωνίες, ἀλλά χριστιανικές, μεγαλοῦργησαν στήν ἱστορία, μέ τήν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς αγάπης, ἐνῶ ἀντίθετα πλούσιες κοινωνίες παρουσιάζουν, σήμερα ἰδιαίτερα, τή μορφή ζουγκλας, γιατί ἡ ἐπάρκεια ἀγαθῶν μόνο σέ μιά μερίδα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου αὐξάνει τὰ μίσση, τή διχόνοια, τή διαίρεση καὶ τό ἐγκλημα.

ναι τό σπουδαιότερο καθήκον μας, ἀφοῦ ἔτσι, ὄχι μόνη ἡ συγκεκριμένη κοινωνία μας βοηθεῖται, ἀλλά ἐργαζόμαστε καί γιά τή μελλοντική πραγματοποίησή τῆς παγκόσμιας χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί εἶναι ἀδύνατο νά ὑπάρξει ἀληθινή δικαιοσύνη καί εἰρήνη χωρίς πίστη στό Χριστό;
2. Ποιά ἡ σχέση « Ὁρθοδοξίας» καί ἀγάπης;
3. Πῶς ἐρμηνεύεις τά λόγια τοῦ ποιητῆ: «Μή φοβηθῆς αὐτόν πού στήριξε στήν πίστη ἐπάνω τήν ἐλπίδα»; (Πολέμης).
4. Ἡ λύση μόνο τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος, μπορεῖ νά δημιουργήσει εὐτυχισμένες κοινωνίες ἀνθρώπων; Ποῦ ἔγκειται ἡ ἀληθινή εὐτυχία;

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

‘Ο αγώνας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γιά κοινωνική δικαιοσύνη.

Ἡ συμβολή τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸν αγώνα γιὰ ἀγάπη καὶ δικαιοσύνη (Χριστιανικός κοινωνισμός) φαίνεται στὴ δράση τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἡ συμβολή τους δὲν περιορίζεται μόνο στὸ χῶρο τοῦ δόγματος, ἐκτείνεται καὶ στὸ χῶρο τῆς κοινωνίας. Πιστοὶ στὸ περί δικαιοσύνης κήρυγμα τῆς Γραφῆς οἱ Πατέρες πρωτοστάτησαν στὸν αγώνα γιὰ κοινωνική ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη, καλλιεργώντας κοινωνικό πνεῦμα καὶ πολεμώντας, μὲ ὅλη τὴ μαρτυρία τους κάθε ἀτομισμοῦ, ὡς διαστροφή τῆς οὐσίας τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας. Ἀντιτάχθηκαν σὲ κάθε μορφὴ ἀδικίας, πῆραν τὸ μέρος τῶν φτωχῶν καὶ ἀδυνάτων, προβάλλοντας ὡς πρότυπο χριστιανικῆς κοινωνίας τὴ ζωὴ τῶν πρώτων χριστιανῶν.

Ὁ κοινωνικός αγώνας τῶν Πατέρων δὲν ἔμεινε βέβαια στὴ θεωρία, ἀλλὰ σαρκώθηκε σὲ ἕνα τεράστιο κοινωνικό ἔργο, τολμηρὸ καὶ πρωτοποριακὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ τους. Ἡ «Βασιλειάδα» τοῦ Μ. Βασιλείου εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα παραδείγματα ὀργανωμένου κοινωνικοῦ φορέα. Τό σημερινὸ «κοινωνικὸ Κράτος» ὀφείλει πολλὰ στὴν κοινωνικὴ διακονία τῶν Πατέρων. Παράλληλα, ὅμως, οἱ Πατέρες διατύπωσαν καὶ ὑψηλές κοινωνικές ἀρχές, συνεχίζοντας τὸ κοινωνικὸ μήνυμα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, καὶ ἀποδεικνύονται τολμηρότεροι καὶ ριζοσπαστικότεροι ἀπὸ ὅλα τὰ μεταγενέστερα κοινωνικά συστήματα. Δειγματοληπτικά παραθέτουμε μερικές χαρακτηριστικές τους θέσεις:

– «Εἰ ἐν τῷ ἀθανάτῳ κοινωνοὶ ἐστέ, πόσον μάλλον ἐν τοῖς θνητοῖς;» (Διδαχή, β' αἰ.) (= Ἀφοῦ ἐξίσου μετέχετε στὰ αἰώνια καὶ ἀθάνατα, πού σας δίνει ὁ Θεός, πῶς θὰ ἀρνηθεῖτε, ὅτι καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ ἀνήκουν σὲ ὅλους σας;) (ΒΕΠ, 2, 216/17).

– «... Τὸ ψωμί, πού κρατᾶς κρυμμένο, ἀνήκει σ' ἐκεῖνον, πού πεινᾷ. Τὰ ρούχα, πού φυλᾶς στὴν ἀποθήκη σου, εἶναι τοῦ γυμνοῦ. Τὰ ὑποδήματα, πού τὰ 'χεις καὶ σαπίζουν, εἶναι τοῦ ξυπόλυτου. Τὰ λεφτά, πού τὰ καταχωνιάζεις, εἶναι ἐκεῖνου πού δὲν ἔχει (Μ. Βασίλειος Ε.Π. 31, 277).

– «Νὰ ντραπεῖτε σεις, πού κρατᾶτε ὅσα ἀνήκουν στοὺς ἄλλους, καὶ νὰ μμηθεῖτε τὴν ἰσότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲ θὰ μείνει κανένας φτωχός...» (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος). (Ε.Π. 35, 889).

– Τὸ «δικό μου» καὶ «τό δικό σου» εἶναι ἀπλά λόγια· στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρ-

χουν. Γιατί δέν έχουμε τιποτε δικό μας, όλα είναι του Θεοῦ» (Ίωάννης ὁ Χρυσόστομος). (Ε.Π. 61, 85).

Στά πρόσωπα τῶν ἁγίων Πατέρων ἡ κοινωνική διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ βρῆκε τήν τελειότερη ἐκφρασή της. Ὁ Χριστιανός ἀγωνίζεται νά ἀποκτήσει τό φρόνημα τῶν Πατέρων καί στήν πνευματική καί τήν κοινωνική διάσταση τῆς ζωῆς του.

Κοινωνικά διακονήματα κλήρου καί λαοῦ. Γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν βιωτικῶν καί ὑλικῶν προβλημάτων τῶν πιστῶν ἡ Ἐκκλησία καθιέρωσε εἰδικά διακονήματα, μέ κοινή συμμετοχή σ' αὐτά τόσο τοῦ κλήρου, ὅσο καί τοῦ λαοῦ. Τήν εὐθύνη καί γιά τά ἔργα τῆς φιλανθρωπίας καί ἀγάπης ἀνέλαβαν στήν ἀρχή οἱ Ἀπόστολοι. Γρήγορα ὁμως θεσπίσθηκε ὁ θεσμός τῶν Διακόνων. Τούς ἐξέλεξαν ὅλοι οἱ πιστοί δημοκρατικά, καί οἱ Ἀπόστολοι τούς «χειροτόνησαν», μεταδίδοντάς τους τό Ἅγιο Πνεῦμα, γιά νά ὑπηρετήσουν τό Λαό στά κοινωνικά. Κοινωνικό ἔργο ἀνατέθηκε καί στίς Παρθένους καί τίς Χῆρες, σεβαστές δηλ. χριστιανές, πού φρόντιζαν τούς φτωχοῦς, τούς φυλακισμένους, τά ὀρφανά, τούς ἀρρώστους. Πολύ γρήγορα καθιερώθηκε ὁ θεσμός τῶν Διακονισσῶν, παράλληλα πρός ἐκεῖνο τῶν Διακόνων. Χειροτονοῦσαν γυναῖκες διακόνους, πού βοηθοῦσαν στή λατρεία, ἀλλά προπάντων στό κοινωνικό ἔργο. Ἀναλαμβάναν τή φιλανθρωπία καί ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας σ' ὅλους τούς τομεῖς. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἀγνόησε τήν καταλληλότητα τῆς γυναικείας καρδιάς γιά τά ἔργα τῆς ἀγάπης. Τό μεγαλεπήβολο κοινωνικό ἔργο τοῦ Χρυσοστόμου τό εἶχαν ἀναλάβει διακόνισσες, ὅπως ἡ Ὀλυμπιάδα, Σιλβίνα, Πρόκλα κ.ἄ. Ἡ ἀδελφή τοῦ Μ. Βασιλείου Μακρίνα καί ἡ σύζυγος τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης Θεοσεβία ἦσαν διακόνισσες. Ὁ θεσμός τῶν διακονισσῶν ἴσχυε στό Βυζάντιο μέχρι τό τέλος τῆς αὐτοκρατορίας (15ος αἰ.). Στούς τελευταίους, ὁμως, αἰῶνες ἡ δράση τους περιορίστηκε στίς Μονές¹.

Ἡ κοινωνική διακονία τῆς Ἐκκλησίας μέ τή μορφή τῆς φιλανθρωπίας, ἐμεινε πάντα ὑπό τήν εὐθύνη τοῦ Ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος ἀνέθετε ὄχι μόνο σέ

1. Ἡ καθιέρωση τοῦ θεσμοῦ τῶν διακόνων καί διακονισσῶν, γιά τή θεραπεία κοινωνικῶν ἀναγκῶν, δείχνει πόση σημασία ἔδωσε ἡ Ἀποστολική Ἐκκλησία στίς βιοτικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων καί ἡ χειροτονία τους, πόσο ψηλά τοποθέτησε αὐτή τή διακονία. Οἱ Διάκονοι ἦσαν ἕνας εἶδος χριστιανῶν κοινωνικῶν διακόνων - λειτουργῶν, ἀναλαμβάναν δηλ. τήν εὐθύνη τῶν βιωτικῶν. Μέχρι σήμερα ὁ ὅρος ὑπουργός ἐκφράζει αὐτή τή διακονία, καί σημαίνει ὑπηρετής - διάκονος τοῦ Λαοῦ.

Ἡ χρήση τοῦ αὐτοκράτορα στό Βυζάντιο καί ἡ ἐναρξη τοῦ ἔργου κάθε νέας Κυβερνήσεως σύμφωνα μέ πράξη ἐκκλησιαστική (ἀγιασμός - ὁρκωμοσία) δείχνει, ὅτι οἱ ἐκλεγμένοι ἀπό τό Λαό πολιτικοί ἀναλαμβάνουν μέ τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ τήν κοινωνική διακονία τῶν πιστῶν, συνεχίζοντας, κατὰ κάποιο τρόπο, τό ἔργο τῶν ἀρχαίων Διακόνων.

κληρικούς, αλλά και λαϊκούς τά έργα τῆς ἀγάπης. Ἐτσι διεξάγεται καί σήμε-
ρα, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω.

Προληπτική καί θεραπευτική φιλανθρωπία. Ἡ κοινωνική διακονία τῆς Ἐκκλησίας ἔχει διπλό χαρακτήρα, *προληπτική* καί *θεραπευτική*. Ἐνας σο-
φός λόγος λέγει: «Κάλλιον τό προλαμβάνειν ἢ τό θεραπεύειν». Ἡ προληπτική
διακονία ἔχει σκοπό νά προλάβει τό πρόβλημα, πρὶν αὐτό διαμορφωθεῖ. Γιατί,
ὅταν γίνεῖ ἓνα κακό, ἴσως ἡ θεραπεία εἶναι πολὺ δύσκολη, ἂν ὄχι καί ἀδύνατη.
Ἡ κοινωνική πρόνοια μπορεῖ νά περιβάλῃ μιά δυστυχία, νά ἀνακουφίσει τόν
πόνο. Δέν μπορεῖ, ὅμως ποτέ νά οβήσῃ τῇ θλίψῃ καί τὴν ἀγωνία, πού θά ἔ-
χουν δημιουργηθεῖ. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, πάλι σέ κάποια στιγμή τῆς ζωῆς τους,
έχουν ἀνάγκη νά βοηθηθοῦν, γιά νά ἀποφύγουν κάποιο κακό ἢ κίνδυνο, πού
τούς ἀπειλεῖ. Ἡ προληπτική διακονία τῆς Ἐκκλησίας γίνεται μέ τὴν ποιμαντι-
κή της (ἐξομολόγηση, κατήχηση), ἀλλά καί μέ ὅλη τὴ φροντίδα πάνω στό ποί-
μνιό της. Στό ἔργο αὐτό εἶναι ἀναγκαῖα καί ἡ συνεργασία τῶν λαϊκῶν, σέ μιά
προσπάθεια ὁργανωμένης φιλανθρωπίας, γιά νά ἔχει θετικά ἀποτελέσματα.

Ἡ θεραπευτική διακονία γίνεται, γιά νά ἐπουλωθοῦν τά τραύματα ἀπὸ κά-
ποια δυστυχία ἢ ἀδόκητη περιπέτεια. Καί ἐδῶ πάντα ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ
τά λαϊκά μέλη της, πολὺ περισσότερο, ἰδρύει φιλανθρωπικά ἰδρύματα, πού
ἀναλαμβάνουν νά ἀνακουφίσουν τόν ἀνθρώπινο πόνο. Μετά τὴν «Βασιλεία-
δα» πλῆθος ἀπὸ φιλανθρωπικά ἰδρύματα κάθε εἶδους ἰδρύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐκ-
κλησία στό Βυζαντινὸ Κράτος, ὅπως θά δοῦμε στὴ συνέχεια.

Ἑρωτήσεις

1. Πῶς ἐκφράζεται ἡ κοινωνική διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων;
2. Πῶς φαίνεται ἡ Χριστιανικὴ πληρότητα στό ἔργο τῶν ἁγίων Πατέρων;
3. Τί γνωρίζεις γιά τά κοινωνικά διακονήματα κλήρου καί λαοῦ;
4. Τί εἶναι «προληπτική» καί τί «θεραπευτική» φιλανθρωπία;

Κείμενα

*Εἰπέ μοι πόθεν σύ πλουτεῖς; παρά τίνος λαβὼν; τί δέ ἕτερος πόθεν; παρά τοῦ
πάππου, φησίν, παρά τοῦ πατρός. Δυνήσῃ οὖν μέχρι πολλοῦ τοῦ γένους ἀνίων οὕτω
δεῖξαι τὴν κτήσιν δικαίαν οὖσαν; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις, ἀλλ' ἀνάγκη τὴν ἀρχὴν αὐτῆς
καί τὴν ρίζαν ἀπὸ ἀδικίας εἶναι τινος. Πόθεν; Ὅτι ὁ Θεός ἐξ ἀρχῆς οὐ τόν μὲν πλού-
σιον ἐποίησε, τόν δέ πένητα... ἀλλὰ τὴν αὐτὴν πᾶσιν ἀνῆκε γῆν» (Ἰωάννης Χρυσό-*

στομος, Εἰς τὴν Α΄ Τιμοθ. Ὁμιλία 12, Ε.Π. 62, 562/3.

(«Πές μου, ἀπό ποῦ ἔχεις τὸν πλοῦτο σου; ἀπό ποιὸν τὸν πῆρες; καὶ ὁ ἄλλος ἀπό ποῦ; ἀπό τὸν παπποῦ του, λέγει, ἀπό τὸν πατέρα του. Θὰ μπορέσεις, ἄρα, ἀνεβαίνοντας πολὺ πίσω στὴ γενιά σου, νὰ ἀποδείξεις, ὅτι ἡ ἀπόκτηση (τοῦ πλούτου) εἶναι δίκαιη; Δέ θὰ μπορέσεις ὅμως, ἀλλὰ ἀναγκαστικά ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ρίζα της θὰ ξεκινοῦν ἀπὸ κάποια ἀδικία. Ἀπὸ ποῦ (τό βγάζω αὐτό); Γιατί ὁ Θεός ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δέν ἔκαμε τὸν ἕνα πλούσιο καὶ τὸν ἄλλο φτωχό... ἀλλὰ ἔδωσε σ' ὅλους τὴν ἴδια γῆ»).

«Μὴ φανῶμεν οἱ λογικοὶ τῶν ἀλόγων ὠμότεροι. Ἐκεῖνα γάρ τοις ἐκ τῆς γῆς φυομένοις παρὰ τῆς φύσεως ὡς κοινῇ κέχρηται... Ἡμεῖς δὲ ἐγκολπιζόμεθα τὰ κοινά, τὰ τῶν πολλῶν μόνοι ἔχομεν... Ἐπέλθωμεν τὸ τῶν τρισχιλίων ὑπόδειγμα· τὸ πρῶτον τῶν χριστιανῶν ζηλώσωμεν σύνταγμα· ὅπως ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά, ὁ βίος, ἡ ψυχὴ, ἡ συμφωνία, ἡ τράπεζα κοινὴ, ἀδιαίρετος ἀδελφότης, ἀγάπη ἀνυπόκριτος, τὰ πολλὰ σώματα ἐν ἐργαζομένῃ». (Μ. Βασίλειος, ὁμιλία σὲ περίοδο πείνας καὶ ξηρασίας (ἐν λιμῷ καὶ ἀρχμῷ), Ε.Π. 31, 324/5).

(«Μὴ φανοῦμε οἱ λογικοὶ (ἄνθρωποι) σκληρότεροι ἀπὸ τὰ ζῶα. Γιατί ἐκεῖνα χρησιμοποιοῦν αὐτά, πού ἀπὸ τῆ φύσης της βλαστάνει ἡ γῆ, ἀπὸ κοινοῦ... Ἡμεῖς ὅμως παίρνομε γιὰ δικά μας αὐτά, πού ἀνήκουν σὲ ὅλους, κρατᾶμε μόνο γιὰ μᾶς αὐτά, πού ἀνήκουν στοὺς πολλούς... Ἄς ἔλθουμε στὸ παράδειγμα τῶν τριῶν χιλιάδων (τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων)· ἃς μιμηθοῦμε τὴν πρώτη ζωὴ τῶν Χριστιανῶν, ὅπου τὰ εἶχαν ὅλα κοινά, τῇ ζωῇ, τὴν ψυχὴ, τὴ συμφωνία, τὸ τραπέζι κοινόν, (καὶ ἦταν) ἀδιαίρετη ἀδελφότητα, ἀγάπη ἀνυπόκριτη, πού ἔκανε τὰ πολλὰ σώματα ἕνα»).

ΜΟΡΦΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ ἀγάπη στήν ἀρχαία Ἐκκλησία. Φαινομενικά τίποτα δέν εἶχε ἀλλάξει στήν ἐξωτερική ἐμφάνιση καί ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Καί ὅμως εἶχε σημειωθεῖ στήν πραγματικότητα μιά ριζική ἐσωτερική μεταβολή, πού σάν συνέπειά της εἶχε καί τή βαθιά μεταβολή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Πρῶτα ἀπ' ὅλα κοινωνοῦσαν συχνά τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ γιά νά εἶναι ἐτοι ἐνωμένοι μέ τό Χριστό καί μεταξύ τους σέ μιά ἀδελφική κοινωνία. Ἐπικρατοῦσε ἡ πίστη στήν ἰσότητα ὅλων καί στήν κοινοκτημοσύνη τῶν ἀγαθῶν¹.

Οἱ Χριστιανοί στήν ἀρχαία ἐκκλησία χρησιμοποιοῦσαν πολλά μέσα, γιά νά ἐκδηλώσουν τήν ἀγάπη τους. Διοργάνωσαν ἀξιοθαύμαστο σύστημα συλλογῆς καί διαθέσεως ἐλεημοσυνῶν. Ἐδειχναν ἰδιαίτερη στοργή γιά τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐκαναν ὑπεράνθρωπες προσπάθειες γιά τήν ἐξαγορά καί ἀπελευθέρωση τῶν φυλακισμένων. Μιά ἀπό τίς ὠραιότερες ἐκδηλώσεις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, πού κοσμοῦσε τήν ἀρχαία Ἐκκλησία, ἦταν ἡ φιλοξενία. Ἐνότητα δέν ὑπῆρχε μόνο μεταξύ τῶν μελῶν μιᾶς κοινότητος, ἀλλά καί μεταξύ τῶν μελῶν τῶν διαφόρων μακρινῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ Ἐκκλησίαις ἐπικοινωνοῦσαν μέ ἐπιστολές καί μέ τόν τρόπο αὐτό καλλιεργοῦσαν πνεῦμα ἐνότητος. Ἄν καί περιλάμβανε ποικιλία μελῶν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ἡ ἀγάπη τοὺς ἔδενε σ' ἓνα ἀδιάσπαστο ὀργανικό ὅλο, σ' ἓνα ἐνιαῖο σῶμα, στό ὁποῖο σφυρηλατοῦνταν ἅγιοι καί ἱεροί δεσμοί. Χάρη σ' αὐτή τήν ἐνότητα δημιουργήσαν μιά κοινωνία διαφορετική ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες, ὑποδειγματική γιά ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Ἡ φιlanθρωπία στό Βυζάντιο καί τήν τουρκοκρατία. Ἡ Ἐκκλησία τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἐμπνεόμενη ἀπό τό φωτεινό παράδειγμα τῶν Χριστιανῶν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, ἀνέλαβε πρωτοφανές καί γιγαντιαῖο φιlanθρωπικό ἔργο. Οἱ Χριστιανοί μεριμνοῦσαν πρῶτα γιά τοὺς φτωχοὺς καί ἀναλάμβαναν τίς δαπάνες γιά τήν ἀνατροφή τῶν ὀρφανῶν. Ἐδειχναν θαυμαστή

1. Πωλοῦσαν γι' αὐτό τὰ κτήματά τους, καί τὰ χρήματα προσέφεραν στοὺς Ἀποστόλους, πού τὰ διέθεταν, γιά τίς ἀνάγκες τῶν πτωχοτέρων. Καί τό σπουδαῖο εἶναι ὅτι τὰ εἰσοδήματα δέν τὰ μοίρασαν ἐξῆς ὅσους, ἀλλά ὁ καθένας ἔπαιρνε ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες πού εἶχε, γιατί ἡ χριστιανική ἰσότητα καί δικαιοσύνη δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τήν ἰσοπέδωση πού φέρνουν οἱ ὁλοκληρωτισμοί.

μέριμνα για τούς ξένους αιχμαλώτους. "Όταν κάποτε οί 'Αρειανοί κατηγορήσαν τόν 'Αμβρόσιο, γιατί είχε πουλήσει τά πολύτιμα έκκλησιαστικά σκεύη γιά νά έλευθερώσει αιχμαλώτους, αυτός άπάντησε ότι κόσμημα τής 'Εκκλησίας δέν είναι αυτά, αλλά ή έξαγορά τών αιχμαλώτων. 'Η 'Εκκλησία καί τά Μοναστήρια ήταν τό καταφύγιο τών ξένων. 'Ο Μ. Βασίλειος έκτιζε ξενώνες, ό Χρυσόστομος είχε ιδρύσει «οίκους φιλοξένους καί φιλοχρίστους», καί όλα τά μοναστήρια είχαν άπαραίτητα «ξενώνες». "Εμπρακτική έκδήλωση αγάπης τής 'Εκκλησίας ήταν καί ή ποικιλία τών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων: Νοσοκομείων, λεπροκομείων, όρφανοτροφείων, πτωχοκομείων, γηροκομείων. Μέ αυτά ή 'Εκκλησία τών βυζαντινών χρόνων έγινε πρωτοπόρος στό έργο τής οργανωμένης κοινωνικής πρόνοιας. 'Ο Μ. 'Αθανάσιος ήταν «προστασία τών δεομένων, παράκλησις, τών έν συμφοραΐς...» Κλασικό πρότυπο τής χριστιανικής κοινωνικής δράσεως ύπήρξε ό Μ. Βασίλειος μέ τή «Βασιλειάδα». 'Ηταν ένα συγκρότημα κοινωνικής βοήθειας, μία πραγματική πόλη αγάπης, στήν όποία αντιμετώπιζόταν κάθε ανθρώπινη ανάγκη. 'Ο 'Ιωάννης ό Χρυσόστομος ήταν «...ή τών άρρωστούντων νοσοκομία, ή τών καταπονουμένων έπικουρία, ή τών πλανωμένων έπιστροφή...» Στήν 'Αλεξάνδρεια τόν Ζ' αϊ. παράδειγμα κοινωνικής δράσεως έγινε ό άγιος 'Ιωάννης ό 'Ελεήμονας. 'Ο 'Εφραίμ ό Σύρος διακρίθηκε γιά «τάς πτωχοτροφίας καί τόν πρόσ τούς πένητας οίκτον» καί όταν έπληξε τήν 'Εδεσα λιμός «στήσας κλίνας ώς τριάκοντα, ένοσοκόμει τούς λιμώποντας» (Λαυσαϊκή 'Ιστορία 40, 1 - 5).

Στά χρόνια τής τουρκοκρατίας. 'Ο ιστορικός Κ. Παπαρηγόπουλος λέγει ότι τά μοναστήρια «παρέσχον εις τούς άσθενείς, τούς πένητας, τούς όδοιπόρους, καταφυγήν καί προστασίαν ήν ούδαμού άλλαχού τότε ήδύναντο ούτοι νά εύρωσι». 'Η σκληρή τυραννία καί ή οικονομική καχεξία δέν επέτρεπαν τήν ανάπτυξη ενός οργανωμένου φιλανθρωπικού έργου. "Όμως μοναχοί, ιερείς καί πιστοί από τό ύστέρημά τους προσπαθοΐσαν νά θεραπεύουν τίς πληγές του πόνου καί τής φτώχειας. 'Η 'Εκκλησία έγινε στοργική μητέρα του σκλαβωμένου 'Εθνους. Παρά τούς κινδύνους καί τίς δυσκολίες, πολλοί κληρικοί πρωτοστάτησαν σέ φιλανθρωπικά έργα. Γιά παράδειγμα αναφέρουμε τόν 'Αγιο Βησσαρίωνα στή Λάρισα, πού έζησε στίς άρχές του 16ου αϊ. 'Ηταν όνομαστός γιά τήν άπελευθέρωση πολλών αιχμαλώτων, γιά τή μεγάλη βοήθεια πού έδινε στους φτωχούς καί τούς άρρώστους, γιά τά γεφύρια πού έκτισε στή Θεσσαλία καί στόν άνω 'Αχελώο.

Τό κοινωνικό έργο τής 'Εκκλησίας στους νεότερους χρόνους. 'Η 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία συνέχισε τήν κοινωνική άποστολή της, άνάλογα βέβαια μέ τίς δυνατότητές της, δεδομένου ότι τό μεγαλύτερο μέρος τής 'Ορθοδο-

ξίας από τις ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας εἶναι κάτω ἀπὸ ἀντιχριστιανικά καθεστῶτα. Ποτέ δὲ χωρίστηκε ἡ ζωὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ καὶ τὴν φιλανθρωπία. Ἰδιαίτερα ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀναπτύξει στὸ πρόσφατο παρελθὸν σπουδαῖο κοινωνικὸ καὶ ἐθνικὸ ἔργο. Στὰ χρόνια τοῦ πολέμου 1940 - 41 καὶ τῆς κατοχῆς, πρόσφερε σημαντικὴ βοήθεια μέ τὴν « Ὑπηρεσίαν Προνοίας Στρατευμένων » καὶ τὸν « Ἐθνικὸ Ὀργανισμὸ Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης ». Ἡ « Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος » εἶναι ἀπὸ τὸ 1945 ἓνας σπουδαῖος ἐπιτελικὸς Ὀργανισμὸς ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Μὲ τὴ φροντίδα τῆς λειτουργοῦν τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, Θεολογικὸ Οἰκοτροφεῖο, Ἀνωτέρα Σχολὴ Διακονισσῶν - Κοινωνικῶν Λειτουργῶν, ὁ Οἶκος Φοιτητρίας κ.ἄ.

Ἑρωτήσεις

1. Μελέτησε τὸ χωρίο: Πράξεις Ἀποστ. 4, 32 - 37. Νά βρεῖς καὶ νά ἀναπτύξεις τοὺς λόγους τῆς ἁρμονικῆς ἐνότητος τῶν πρώτων Χριστιανῶν.
2. Κατὰ τὴ γνώμη σου, ἡ Ἐκκλησία τί εἵδους κοινωνικὸ ἔργο πρέπει νά ἀναπτύξει σήμερα;

ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κοινωνικό έργο και φιλανθρωπικά ιδρύματα στις Μητροπόλεις. 'Η Εκκλησία μας άσκει άθόρυβα και άνεπίδεικτα ένα σπουδαίο κοινωνικό έργο. Πιστή στην παράδοσή της, μέ τό φιλανθρωπικό της έργο συμπληρώνει τό κοινωνικό έργο τής Πολιτείας. Κάθε Μητρόπολη έχει ένα *Κεντρικό Γραφείο*, τό όποιο διευθύνει καί κατευθύνει τό επί μέρους κοινωνικό έργο πού συντελείται στίς 'Ενορίες. Οί τομεΐς πού καλύπτει τό φιλανθρωπικό έργο τής 'Εκκλησίας είναι: Οικοτροφεία μαθητών καί συσσίτια, Γηροκομεία καί Σπίτια Γαλήνης Χριστού γιά άπορους καί έγκαταλελειμμένους γέροντες, Νοσοκομεία, 'Ασyla ανιάτων, 'Ορφανοτροφεία, Οικοκυρικές Σχολές, Γενικά Φιλόπτωχα ταμεία, πού καλύπτουν καθημερινές ή έκτακτες ανάγκες πτωχών, όπως ένοίκια, φάρμακα, βοηθήματα, άποστολές άρρώστων. στό έξωτερικό, άντιμετωπίσεις θεομηνιών κτλ. 'Ασκεΐται, όμως, καί ένα ευρύτερο κοινωνικό έργο, πού αναλύεται σέ χορήγηση ύποτροφιών, στή λειτουργία Γραφείων ευρέσεως εργασίας, Κέντρων συμπαραστάσεως οικογενείας, γιά τήν πρόληψη διαζυγίων, Κέντρων έπιμορφώσεως μελλονύμφων, όργάνωση αίμοδοσιών, μέριμνα γιά φυλάκισμένους καί άρρώστους, συζητήσεις καί έρευνες πάνω σέ κοινωνικά θέματα κτλ. Γιά τό τεράστιο αυτό έργο χρησιμοποιούνται έκατοντάδες υπάλληλοι καί πολλές χιλιάδες έθελοντές. Τό έργο καλύπτεται οικονομικά από τήν έκκλησιαστική περιουσία αλλά καί από έθελοντικές εισφορές¹.

1. Μιά πρόσφατη (1980) στατιστική έρευνα έδωσε τά ακόλουθα στοιχεία: 'Η 'Εκκλησία τής 'Ελλάδος σήμερα έχει: 450 'Ιδρύματα, πού αναλύονται ως έξης:

152	Οικοτροφεία μέ 7.421 μαθητές καί μαθήτριες.
64	Γηροκομεία μέ 1.544 τροφίμους.
7	Νοσοκομεία, 5 'Ασyla ανιάτων.
36	'Ορφανοτροφεία μέ 1.259 παιδιά.
53	Συσσίτια γιά μικρά παιδιά.
76	Κατασκηνώσεις γιά 11.500 παιδιά.
12	Οικοκυρικές Σχολές.
1	Ψυχιατρείο.
38	Σπίτια Γαλήνης Χριστού.
77	Γενικά Φιλόπτωχα Ταμεία.
2.156	'Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία.

Ἄν σ' αὐτά τὰ ἰδρύματα, πού διατηρεῖ καί διευθύνει ἡ Ἐκκλησία, προστεθεῖ και ἡ κοινωνική καί φιlanθρωπική δραστηριότητα Χριστιανικῶν Ἀδελφοτήτων, Ὁργανώσεων καί Συλλόγων, τότε ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ χριστιανικός κόσμος τῆς Ἑλλάδος ἀναπτύσσει μιά ἀξιοπρόσεκτη κοινωνική δραστηριότητα.

Ἡ ἀσκήση τῆς ἀγάπης στίς Ἑνορίες. Ὅπως θεολογικά ἡ Ἑνορία εἶναι ἡ Ἐκκλησία σέ ὀρισμένο τόπο, πού φυλάει καί μεταδίδει τήν ὀρθόδοξη ἀλήθεια, ἔτσι καί στό φιlanθρωπικό ἔργο κάθε Ἑνορία εἶναι μιά μικρογραφία τῆς Μητροπόλεως. Οἱ τομεῖς τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου πού ὑπάρχουν στίς Μητροπόλεις, ὀργανώνονται καί στίς Ἑνορίες. Ἐτσι ἡ ζωὴ τῆς Ἑνορίας εἶναι ἔκφραση τῆς γνησιότητάς της ὡς σώματος Χριστοῦ. Ἡ διακονία τῆς ἀγάπης καθιστᾷ τήν Ἑνορία ἓνα κοινόβιο ἀδελφосύνης. Συντονιστές καί δημιουργοὶ τοῦ ἔργου κάθε Ἑνορίας εἶναι οἱ Ἐφημέριοι γιά νά ἀναπτύσσεται ὅλη ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, σέ ἓνα πλαίσιο ἐνότητας καί κοινῆς πορείας. Ἡ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν μελῶν στήν κοινωνική διακονία τῶν Ἑνοριῶν πρέπει νά εἶναι μεγάλη, γιατί ἔτσι μετέχουν καί οἱ λαϊκοὶ στὴ ζωὴ τοῦ Σώματος καί παίρνουν μέσα σ' αὐτό τὴ θέση πού τοὺς ἀνήκει. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς καί ἡ ἔνωση ὅλων στὴ ζωὴ τῆς ἐνορίας εἶναι ἡ βασικότερη προϋπόθεση γιά τὴν ἀνανέωση τῆς Ἐκκλησίας μας.

«Ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἡ Ἐκκλησία ζεῖ πάντοτε μέ ἐντονη τὴ συνειδηση τῆς καθολικότητάς της. Κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία (ἐνός ἔθνους, Μητρόπολη, Ἑνορία) ξέρεи, πῶς δέν εἶναι αὐτόνομη καί αὐθυπόστατη, ἀλλὰ σέ μιά μυστικὴ κοινωνία ἐνότητας μέ τίς χριστιανικές «παροικίες» ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ πίστη αὐτὴ ἔχει ὡς συνέπεια νά ὑπάρχει μεταξὺ ὅλων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν κοινωνία ὄχι μόνο πίστεως, ἀλλὰ καί ἀγάπης. Ἐτσι πραγματοποιεῖται ὁ λόγος ἐκεῖνος τῆς Θ. Λειτουργίας: «...Τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καί τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθῶμεθα».

Ἡδὴ στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία «ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν», ἡ φροντίδα καί τό ἐνδιαφέρον τῆς μῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας γιά τὴν ἄλλη, ἦταν πολὺ ἐντονα ἀναπτυγμένη. Ἰδιαίτερα στὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν, ὅταν μιά Ἐκκλησία διωκόταν, ἔσπευδαν ὅλες οἱ ἄλλες νά τὴ βοηθήσουν. Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης στίς ἀρχές τοῦ β' αἰ. «προκαθιμένη τῆς ἀγάπης», γιά τὴν ἀδελφικὴ συμπαράστασή της στίς δεινοπαθοῦσες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Μ. Βασίλειος διηγεῖται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Διονυσίου (259 - 269) πάλι ἡ Ἐκκλησία Ρώμης, πού ἦταν πλούσια σέ σχέση μέ ἄλλες, ἔστελνε χρήματα στὴν Ἐκκλησία Καπαδο-

κίας για την απελευθέρωση αιχμαλώτων, πού είχαν άπαχθει από βαρβάρους. Ἀνάλογη δραστηριότητα είχε ἀναπτύξει ἡ Ἐκκλησία τῆς Καρχηδόνας στή Β. Ἀφρική καί ἰδιαίτερα ὁ ἐπίσκοπός της Κυπριανός (+254).

Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ζοῦσε καί ἀναπτυσσόταν σέ μιά ἀτμόσφαιρα ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη δέ θεράπευε μόνο ὑλικές, ἀλλά καί πνευματικές ἀνάγκες. Ἐτσι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Κλήμης (+96) δέ θά διστάσει νά γράψει στήν Ἐκκλησία Κορίνθου στά τέλη τοῦ α' αἰῶνα, ὅταν μιά κρίση ξέσπασε στούς κόλπους της. Τό ἴδιο θά κάνει τόν 3ο αἰ. ὁ ἐπίσκοπος Κορίνθου Διονύσιος σέ πολλές Ἐκκλησίες καί τόν 8' αἰ. ὁ Μ. Βασίλειος, πού ὀνομάστηκε οἰκουμενικός ἐπίσκοπος γιά τήν ἀγρυπνη φροντίδα του γιά τήν ἐνότητα πίστεως ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

Τό πνεῦμα αὐτό ζεῖ στήν Ἐκκλησία μας καί σήμερα. Σέ περιπτώσεις θεομηνιῶν (π.χ. πλημμύρες στή Ρουμανία τό 1969) καί δυστυχίας σπεύδουν ὅλες οἱ Ἐκκλησίες νά συμπαρασταθοῦν στούς δεινοπαθοῦντες χριστιανούς ἀδελφούς των ἢ καί στούς μὴ Χριστιανούς, ὅπως τοὺς Μουσουλμάνους τοῦ Πακιστάν, τοὺς κατοίκους τῆς Αἰθιοπίας κτλ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑποστηρίζει ὄχι μόνο πνευματικά, ἀλλά καί οἰκονομικά, τίς νέες Ἐκκλησίες στό χωρὸ τῆς Ἱεραποστολῆς (π.χ. Ἀφρική, Κορέα). Ἐτσι καλλιεργεῖται ἓνα πνεῦμα ἀμοιβαιότητος καί ἀγάπης, ἀπόλυτα ἀναγκαῖο, γιά νά διατηρεῖται καί συνεχίζεται ἡ ἐνότητα τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἑρωτήσεις

1. Τί ἔχεις νά παρατηρήσεις γιά τό κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας μας;
2. Πῶς μπορεῖ κάθε πιστός νά βοηθήσει στήν κοινωνική δραστηριότητα τῆς Ἑνορίας του;
3. Πῶς ἐκφράζεται ἡ «μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν»;

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Διαστάσεις και ήθος της διεκκλησιαστικής αλληλεγγύης. Οι Έκκλησίες που συμμετέχουν στο Παγκόσμιο Συμβούλιο – ανάμεσά τους και η Ορθόδοξη – παρά τις διαφορές που έχουν στο δόγμα, την Έκκλησιαστική τάξη, τις εθνικές και κοινωνικές παραδόσεις, πιστεύουν ότι με τις διεκκλησιαστικές σχέσεις θα μπορέσουν καλύτερα να γνωριστούν και όλες μαζί να εργαστούν στο πρακτικό πεδίο. Θέλουν να ασκήσουν τη χριστιανική αλληλεγγύη, έτσι ώστε οι Έκκλησίες να βοηθούνται μεταξύ τους, να αντιμετωπίζουν μαζί τις ανθρώπινες ανάγκες και να συνυπάρχουν στο χώρο της αγάπης. Η κοινή βάση στην πίστη επιτρέπει την επικοινωνία και τη στενότερη συνεργασία για την αντιμετώπιση των μεγάλων προβλημάτων του καιρού μας.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει διαποτιστεί με αντιλήψεις, που δημιουργούν χάσμα ανάμεσα σ' αυτόν και τη Χριστιανική πίστη. Αλλ' αυτό ακριβώς είναι το βασικότερο έργο της Έκκλησίας στο σημερινό κόσμο: Νά γεφυρώσει το χάσμα και νά συμφιλιώσει τον κόσμο μαζί της. Η αγάπη του Χριστού απαιτεί κατανόηση και σέ κείνους που διαφωνούν με μας. Μόνο πάνω σ' αυτή τη συνεργασία μπορεί νά στηρίξει σήμερα η ανθρωπότητα τις ελπίδες της για την επιβίωσή της.

Με τη διεκκλησιαστική συνεργασία καλούμεθα νά υπηρετήσουμε τον κόσμο όχι ως άτομα μεμονωμένα, αλλά διά της Έκκλησίας, που ως σώμα του Χριστού πρέπει νά ταχθεί αλληλέγγυος στον ανθρώπινο πόνο.

Μόνιμες καταστάσεις και έκτακτα περιστατικά. Τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Έκκλησιών (Π.Σ.Ε.) έχει γίνει τό κέντρο συγκεντρώσεως πληροφοριών για τίς ανάγκες που υπάρχουν στόν κόσμο, άγωγός διοχετεύσεως βοηθείας και όργανο κοινής δράσεως. Οι Έκκλησίες στό Π.Σ.Ε. εκφράζουν τό σύνδεσμό τους μέ την άμοιβαία βοήθεια που προσφέρουν. Ο κοινωνικός τομέας του Π.Σ.Ε. καταστρώνει σειρά ολόκληρη προγραμμάτων. Μέ την Υπηρεσία Προσφύγων εργάζονται οι Έκκλησίες, για νά εξυπηρετήσουν εκείνους που στερούνται στέγη, πατρίδα και εργασία. Παρέχουν ιατρική περίθαλψη, επαγ-

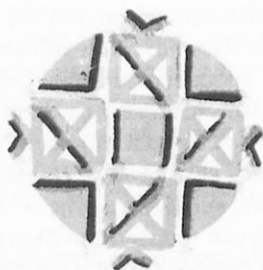
γελματική εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια και βρίσκουν ιδιαίτερη φροντίδα οι άνικανοι νά έργαστούν και οι γέροντες. Σέ περίπτωση πολέμου, ταραχών, πλημμυρών ή σεισμών, οι Έκκλησίες κινητοποιοούνται και μέσα σέ λίγο χρόνο βρίσκονται μέ τά άναγκαία έφόδια κοντά στους τραυματίες ή άσθενείς. Φαρμακευτικό ύλικό, χρήσιμα βιβλία, τρόφιμα και ρουχισμός, στέλνονται σέ φτωχούς όλου τοῦ κόσμου. Έκτός όμως από τά μόνιμα προγράμματα τοῦ Π.Σ.Ε., έξίσου δραστήρια αντιμετωπίζονται και τά ποικίλα έκτακτα περιστατικά. Οι Έκκλησίες επιδιώκουν νά ακούγεται ή φωνή τους, άν σ' έναν τόπο παίρνονται αποφάσεις πού θέτουν σέ κίνδυνο τήν ειρήνη και τή δικαιοσύνη. Άναπτύσσουν δραστηριότητα στό προσκήνιο τών Ήνωμένων Έθνών, στό Συμβούλιο τών Ύπουργών Έξωτερικών και δραστηριοποιούνται γιά τήν άποτροπή ενός νέου πολέμου και τήν προαγωγή τής ειρήνης και συναδελφώσεως τών λαών. Μέ έντονες δηλώσεις δείχνουν τό ένδιαφέρον τους γιά τόν άφοπλισμό. Τό ένδιαφέρον στρέφεται και σέ προβλήματα θρησκευτικής έλευθερίας, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξεως, δημογραφικά και προνοίας μεταναστών. "Όταν σέ κρίσιμες στιγμές οι Έκκλησίες ένώνουν τίς προσπάθειές τους, ή υπόθεση τής ένότητας τών Έκκλησιών ένισχύεται. Ό συντονισμός τών ενεργειών δίνει τή δυνατότητα στίς Έκκλησίες νά άποδείξουν μέ έργα τήν άγάπη τοῦ Χριστοῦ και μεταξύ τους και σ' όλη τήν άνθρωπότητα.

Μορφωτικές ανταλλαγές. Οι διεκκλησιαστικές σχέσεις προβάλλουν και νέα θεολογική θεώρηση τών διεκκλησιαστικών προβλημάτων, πού χαρακτηρίζεται μέ τόν όρο «Οικουμενική Θεολογία». Σέ μερικές χώρες λειτουργοῦν και Πανεπιστημιακές έδρες «οικουμενικής κινήσεως», όπως στή Θεολογική σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γιά σοβαρότερες έρευνες και μελέτη τών θεμάτων τής Οικουμενικής κινήσεως. Τό Οικουμενικό Ίνστιτούτο τοῦ Bossey στή Γενεύη, έχει σκοπό νά συγκεντρώνει Χριστιανούς πού θέλουν νά συνεργάζονται μέσα σέ οικουμενικό περιβάλλον. Άνθρωποι από όλες τίς φυλές και όλα τά χριστιανικά δόγματα παίρνουν μέρος σέ συζητήσεις και μελέτες γιά πρακτικές λύσεις, πού βοηθοῦν στήν αντιμετώπιση τών προβλημάτων τοῦ καιροῦ μας. Σπουδαίο Οικουμενικό κέντρο πνευματικότητας είναι τό διαχριστιανικό μοναστήρι Ταιζέ στή Γαλλία, πού συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό χριστιανών νέων.

Μέ τό πρόγραμμα ύποτροφιῶν δίνεται ή εύκαιρία σέ σπουδαστές τής Θεολογίας νά σπουδάσουν σέ Θεολογικές Σχολές τοῦ Έξωτερικοῦ. Κοινωνιολόγοι, θεολόγοι, οικονομολόγοι παίρνουν μέρος σέ συνέδρια γιά τήν κατάστροψη ένιαίων προγραμμάτων και τό συντονισμό τής έκκλησιαστικής εργασίας τους. Μέ αυτό τόν τρόπο δημιουργοῦνται οι προϋποθέσεις και οι βάσεις γιά μία παγκόσμια δυναμική χριστιανική παρουσία.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιά πρέπει νά εἶναι ἡ στάση τῶν Ἑκκλησιῶν στήν ἀντιμετώπιση πανανθρώπινων προβλημάτων;
2. Τί κακό ἔφερε στόν κόσμο ὁ χωρισμός τῶν Χριστιανικῶν Ἑκκλησιῶν;
3. Γιατί εἶναι ἀναγκαία ἡ διαχριστιανική ἐνότητα;

ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Οι πειρασμοί της καταναλωτικής κοινωνίας. Ἡ κοινωνία στήν ὁποία ζοῦμε ὀνομάζεται καταναλωτική, γιατί ἐνισχύει τή βουλῖμια στή ζήτηση ὑλικῶν ἀγαθῶν καί στήν κατανάλωσή τους. Τελικός σκοπός τῆς ζωῆς θεωρεῖται τό οἰκονομικό κέρδος καί ἡ ἀπόλαυση τῆς ὕλης. Δημιουργεῖται ἕνας φαῦλος κύκλος ἀτομισμού, πλεονεξίας καί ὑλοκρατίας. Προπαγανδίζονται φαινομενικές ἀνάγκες, πού ἀγωνίζεται ὁ ἄνθρωπος νά τίς καλύψει. "Ὅλα μεταφράζονται σέ χρήμα, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐπίταση τοῦ ἐγκλήματος καί τῆς ἀνθι-κότητας". Ἡ καταναλωτική κοινωνία καλλιεργεῖ πνεῦμα σπατάλης, ὅταν τά 2/3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ὑποφέρουν ἀπό τήν ἀνέχεια καί τήν πείνα.

Τό κλίμα τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας παρεμβάλλει σοβαρά ἐμπόδια στή δημιουργία χριστιανικῆς κοινωνίας καί στήν ἐν Χριστῷ ζωή τοῦ ἀνθρώπου προσώπου. Ὁ Χριστιανισμός εἶναι ξένος πρὸς κάθε ἐννοια ἀτομισμού - ἐγωῖσμοῦ. Εἶναι κοινωνία ἀγάπης καί ἀδελφoσύνης. « Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζε-τε » εἶναι τό κοινωνικό μήνυμά του, ὅπως τό δίνει συνοπτικά ὁ Ἀπ. Παῦλος. (Γαλ. 6, 2). Ἡ χριστιανική δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ πνεῦμα λιτότητας καί αὐτάρκει-ας, κάτι πού ἀγνοοῦν οἱ ἄγραφοι νόμοι τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας. Ὁ Χρι-στιανός δέν μπορεῖ, λοιπόν, νά ἀγνοήσει τόν πειρασμό καί τήν πρόκληση τῆς σημερινῆς κοινωνίας καί πρέπει νά βρεῖ τρόπους, ὥστε, παρά τὰ ἐμπόδια πού συναντᾷ, νά πραγματοποιήσει τή χριστιανική του πίστη. Πρέπει νά μάθει νά « νικά τόν κόσμον » (Α΄ Ἰω. 5, 4). Ἡ νίκη αὕτη τότε εἶναι δυνατή, ἂν δέν ταυτίζεται ὁ Χριστιανός μέ τόν κόσμο καί ἀκολουθεῖ τή χαραγμένη ἀπό τό Χριστό πορεία.

Ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς. Οἱ ραγδαῖες ἐξελιξεις τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τή δημιουργία αἰσθήματος ἀβεβαιότητας στό σύγχρονο ἄνθρω-πο. Ἡ ζωὴ χάνει συνεχῶς τή σημασίαν της. Γι' αὐτό παρατηρεῖται τό περιεργό φαινόμενο σέ χώρες μέ ὑψηλό βιοτικό ἐπίπεδο νά αὐξάνει ὁ ἀριθμός τῶν αὐ-

1. Πολλοί ἀπό τοὺς νεαροὺς, πού συλλαμβάνονται γιὰ κλοπές, ὁμολογοῦν ὅτι ἤθελαν νά κάνουν τή «μεγάλὴ ζωή» καί νά ἀπολαύσουν τὰ «ἀγαθὰ» πού προσφέρει ἡ σημερινὴ κοινωνία (ἀκριβὰ αὐτοκί-νητα, διασκέδασεις, ναρκωτικά κτλ.).

τοκτονιών, και μάλιστα ανάμεσα σέ νέους ανθρώπους. Ἡ ἐξάπλωση ἐπίσης τοῦ «λευκοῦ θανάτου», τῶν ναρκωτικῶν, δείχνει τόν κορεσμό τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, πού καταφεύγει στήν αὐτοκαταστροφή, ἀδυνατώντας, νά δώσει κάποιο περιεχόμενο στή ζωή του. Ἀλλά καί ἡ ἐξάπλωση τοῦ ἐγκλήματος, τῆς ληστείας, τῶν ἀμβλώσεων καί ἐκτρώσεων δείχνει πόσο λίγο ὑπολογίζει ὁ σημερινός ἄνθρωπος τή ζωή καί ὅτι εὐκολά θυσιάζει τή ζωή τῶν ἄλλων γιά τή δική του ἀπόλαυση καί εὐδαιμονία. Μιά φοβερή κρίση χαρακτηρίζει τόν πολιτισμό μας, πού ἐκφράζεται ὡς ἄγχος, ἀγωνία, φόβος γιά ἓνα κίνδυνο μαζικῆς καταστροφῆς. Ἀλλά καί ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος δέν ἀπειλεῖ λιγότερο τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου.

Μέσα σέ ἓνα τέτοιο περιβάλλον ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά βοηθήσει τήν κοινωνία μέ τό κήρυγμά της, ὅτι ἡ ζωή εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο καί ἀρχή τῆς αἰωνιότητάς μας. Ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου εἶναι ἡ μεγαλύτερη κατάφαση τῆς ζωῆς μας, ἡ δέ ἀνάστασή του ἡ δόξα της. Ἡ ἴδια ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας στόν κόσμο καί ὁ ἀγώνας της γιά κοινωνική δικαιοσύνη καί υπεράσπιση τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως, ὅπου καταπιέζεται, ἀδικεῖται ἢ περιφρονεῖται, εἶναι ἡ σπουδαιότερη μαρτυρία γιά τήν ἀξία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τότε θά γίνει δεκτό καί τό μήνυμά της, ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀπειλή γιά τήν ἀνθρώπινη ζωή εἶναι ἡ ἁμαρτία καί ὅτι ἐκεῖνος, πού προσφέρει τή ζωή του στό Χριστό, δίνει νέα ποιότητα στή ζωή του. Μαθαίνει δηλ. νά σέβεται τή δική του ζωή καί συνάμα τή ζωή τῶν συναθρώπων του.

«Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος». Τό ξέφρενο κυνήγι τῆς ὑλῆς, στό ὁποῖο μᾶς σπρώχνει ἡ καταναλωτική κοινωνία μας, ἀποπρασανατολίζει. Μαθαίνει καί ὁ Χριστιανός νά προσκολλᾶται στά γήινα, νά ζεῖ μέ τή δίψα τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καί νά κλείνεται στή φυλακή τοῦ ατομισμοῦ του. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιδίδωκει νά μᾶς φέροι καί πάλι στήν ὀρθή πορεία, στή σωστή ιεράρχηση τῶν ἀξιών στή ζωή μας.

Ἡ Ἐκκλησία, δέν ἀδιαφορεῖ γιά τά ὑλικά - βιωτικά προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου. Δέν παραβλέπει τίς κοινωνικές μας ἀνάγκες. Ἐκεῖνο, ὅμως, πού ἐπιδίδωκει, εἶναι νά μὴν ἀπολυτοποιήσει ὁ ἄνθρωπος τήν ὑλὴ καί ξεχάσει τήν πνευματική διάστασή του. Τό οὐσιαστικότερο μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας στό σύγχρονο ἄνθρωπο εἶναι: «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος». Ὑπενθυμίζει, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη δέν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπό τά ὑλικά, ἀλλά πρῶτα ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί τήν ὑπακοή στό θέλημά του. Ἀλλωστε καί ἡ κοινωνική δικαιοσύνη δέν εἶναι δυνατόν νά πραγματοποιηθεῖ μόνο μέ τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες, χωρίς πίστη στό λόγο τοῦ Θεοῦ πού συνιστᾷ ἰσότητα, λιτότητα καί αὐτάρκεια. Ἡ προσευχή τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι: «Πλοῦτον καί πενίαν μὴ μοι δός, σύνταξον δέ μοι τά δεόντα καί τά αὐτάρκη» (Ψαλ. 24, 8).

Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, ἄρα, δέν καλεῖται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία νὰ ἀγνοῇ τὰ βιωτικά προβλήματά του, ἀλλὰ νὰ φυλαχτεῖ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ὑλοφροσύνης. Τὰ ὑλικά ἀγαθὰ θὰ εἶναι πάντα ἡ τροφή τοῦ φθαρτοῦ σώματός μας. Χρειάζεται ὅμως τροφή καὶ ἡ ψυχὴ μας, γιὰ νὰ ζήσει ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα. Τροφή τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι πνευματικὸς καὶ αἰώνιος. Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, θέλει νὰ ὁδηγήσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ διακονία τῆς ὑλῆς στὴ διακονία τοῦ Λόγου. Ὑπενθυμίζει γι' αὐτό, πὼς βρισκόμαστε σὲ κατάσταση ἀδιάκοπης πορείας πρὸς τὴν οὐράνια, τὴν αἰώνια, Πατρίδα¹.

Τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεώς μας μᾶς διατηρεῖ συνεχῶς σὲ μιά κατάσταση ἀμαμονῆς τοῦ «ἐρχομένου» Κυρίου μας. Ἐγγίζει ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ποῦ θὰ μᾶς εἰσαγάγει στὸν «καινὸν οὐρανὸν καὶ τὴν καινὴν γῆν» (Ἀποκ. 21, 1). Ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἀλήθειας αὐτῆς εἶναι ἡ μεγαλύτερη βοήθεια, γιὰ νὰ μείνουμε πιστοὶ στὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐνωμένοι μὲ τὸ Θεό καὶ μετὰξὺ μας, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὴ γύρω μας ὑλιστικὴ πραγματικότητα καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοῦ κόσμου.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιὰ ἡ δυναμικὴ τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας στὴ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν;
2. Πὼς φαίνεται ἡ ὑποτίμηση τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο;
3. Ποιό εἶναι τὸ μήνυμα τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν ἐποχὴ μας;

1. «Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» (Ἑβρ. 13, 14). Διότι «τὸ πολίτευμα ἡμῶν (ἡ ζωὴ μας) ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» (Φιλ. 3, 20).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
1. «ΙΔΟΥ ΚΑΙΝΑ ΠΟΙΩ ΤΑ ΠΑΝΤΑ»	5
– Ἡ «βιαία νιοή» τοῦ Παρακλήτου – Πεντηκοστή.	
– Τό ἀνακαινιστικό πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.	
– Παράδοση καί ἀνανέωση στήν Ἐκκλησία.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑ	
2. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ	8
– Ἐνωια τῆς Ἐκκλησίας. Συμβολισμοί καί ὅροι.	
– Ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.	
– Ἡ σημασία τῆς Ἐκκλησίας γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου.	
3. Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	13
– Ἡ λειτουργική φύση καί δομή τῆς Ἐκκλησίας.	
– Μία, ἀγία, καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία.	
– Ἡ «ἐν Χριστῷ» κοινωνία καί ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.	
4. Η ΣΥΝΟΔΟΣ	17
– Ἐκκλησιολογία τοῦ συνοδικοῦ συστήματος. Σύνοδος καί πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.	
– Προϋποθέσεις συγκλήσεως Συνόδου. Ἀριθμός καί εἶδη Συνόδων. Ὅροι καί κανόνες.	
– Τό συνοδικό σύστημα στή Δύση. Σύγχρονες τάσεις.	
5. ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΣ	21
– Χαρίσματα, ἀξιώματα, διακονήματα μέσα στήν Ἐκκλησία.	
– Οἱ κληρικοί ὡς οἰκονόμοι τῶν χαρισμάτων τοῦ λαοῦ.	
– Ἡ θέση καί ἡ εὐθύνη τοῦ λαοῦ μέσα στήν Ἐκκλησία.	

6. Η ΕΝΟΡΙΑ 25
- Ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία (μορφές ἀνθρώπινης συμβιώσεως).
 - Ἡ τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καί ἡ κοινωνία τῶν προσώπων.
 - Ἡ σπουδαιότητα τῆς Ἑνορίας γιά τήν κοινωνία.
7. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΟΡΙΑΣ 28
- Ἡ Ἑνορία στήν ἀποστολική ἐποχή.
 - Ἡ Ἑνορία στήν ἀδιαίρετη Ἐκκλησία καί τό Βυζάντιο.
 - Ἡ Ἑνορία στήν τουρκοκρατία.
8. Ἡ ΕΝΟΡΙΑ ΣΗΜΕΡΑ 31
- Μοναξιά καί ἐλλειψη ἐπικοινωνίας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.
 - Μορφές «κοινωνίας» τῶν νέων ἀνθρώπων σήμερα.
 - Ἡ Ἐκκλησιαστική κοινωνία.
 - Οἱ νέες διαστάσεις τῆς Ἑνορίας στήν ἐποχή μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β', ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

9. Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ 35
- Βιβλική θεμελίωση τῆς ιεραποστολῆς.
 - « Ἀπόστολος » καί ἄλλοι συνώνυμοι ὅροι. Βασικές ἀρχές.
 - Καθολικότητα καί ἐγκοσμιότητα τῆς ιεραποστολῆς.
10. ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ 39
- Ἡ ιεραποστολή εἶναι ἔργο ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.
 - Διαμόρφωση ιεραποστολικῆς συνειδήσεως.
 - Ὁμολογία, ἀπολογία, μαρτυρία.
11. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 42
- Ὁ κατάλληλος «καιρός» τῆς συναντήσεως.
 - Σημεῖα συναντήσεως καί ἀλληλεπιδράσεως. Σημεῖα στά ὁποῖα ἡ συνάντηση ἦταν ἀδύνατη.
 - Ὡφέλειες ἀπό τή συνάντηση.

12. ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

46

- Χαρακτηρισμός και ομάδες Πατέρων.
- Ἡ ἐξοχότητα τῶν Πατέρων καὶ ἡ προσφορά τους.
- Συμβολὴ τῶν Πατέρων στὴν ἱεραποστολή.

13. Η ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΗΜΕΡΑ

51

- Προβλήματα τῆς σύγχρονης Χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς.
- Ἀφύπνιση καὶ ἱεραποστολική δράση ἄλλων θρησκευμάτων.
- Χριστιαν. ἱεραποστολή καὶ ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν.
- Ἡ εὐθύνη τῶν Χριστιανῶν γιὰ τὸν κόσμον ποῦ ἔρχεται.

Πίνακες: Στοιχεῖα ἱεραποστολικῆς δράσεως τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Προτεστάντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ', ΔΙΩΓΜΟΣ

14. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΩΓΜΟΥ

58

- Οἱ διωγμοὶ στοὺς πρώτους τρεῖς αἰῶνες.
- Οἱ διώκτες.
- Κίνητρα, σκοποὶ καὶ ἀποτελέσματα τῶν διωγμῶν.

15. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

61

- Βίωση τῆς «ἐν Χριστῷ» ἐλευθερίας ἀπὸ τὸ διωκόμενο καὶ ἡ προσδοκία τῆς ἀναστάσεως.
- Ἀγωνιστικὸ φρόνημα καὶ ἐνθουσιαστικές τάσεις.
- Ἐσχατολογικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τῶν παθημάτων.

16. ΔΙΩΓΜΟΙ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

65

- Βυζάντιο καὶ Ἀραβοκρατία.
- Τουρκοκρατία, ἐξισλαμισμοί, Νεομάρτυρες.
- Οἱ δυνάμεις καὶ οἱ ἐξουσίες «τοῦ αἰῶνος τούτου» καὶ οἱ διωγμοὶ τῆς Ἐκκλησίας στὰ νεότερα χρόνια.

17. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΩΓΜΟΥ

69

- «Διωγμός» τῆς πίστεως, τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

205

- Ἡ σύγχρονη πάλη τῶν ἰδεῶν.
- Ἀσκησις τοῦ Χριστιανοῦ στήν ἀνεξιθρησκεία καί τήν «κατά Χριστόν» ἐλευθερία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄, ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑΤΑ

18. ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΗ	73
- Ἡ θεανθρώπινη φύσις τῆς Ἐκκλησίας καί τό «φρόνημα τῆς σαρκός». - Χαρακτηριστικές ἐριδες στήν πρώτη Ἐκκλησία, καί οἱ αἰρέσεις, πού ἀντιμετωπίστηκαν ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους. - Αἰρετικές ἐκδηλώσεις στήν ἐποχή μας.	
19. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑ	77
- Διάκριση τοῦ σχίσματος ἀπό τήν αἵρεση. - Ἐκκλησιολογική, πολιτική καί κοινωνιολογική θεώρηση τοῦ σχίσματος. - Σχισματικές καταστάσεις καί ἔλλειψη «ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας» στήν Ὁρθοδοξία σήμερα.	
20. Η ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	80
- Νεστοριανισμός καί Μονοφυσισμός (ἱστορικά στοιχεῖα). - Ρωμαιοκαθολικισμός καί Προτεστантиσμός (ἱστορικά στοιχεῖα). - Συνέπειες τῆς διασπάσεως γιά τήν Ἐκκλησία καί τόν κόσμο.	
21. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	83
- Θεολογικές θέσεις σέ σύγκριση μέ τήν ὀρθόδοξη Θεολογία. - Δομή, δυναμικότητα καί δραστηριότητες τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. - Σχέσεις μέ Ὁρθοδοξία καί πιθανότητα γιά μέλλοντική ἔνωση.	
22. Ο ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ	87
Θεολογικές καί ἐκκλησιολογικές συμπτώσεις καί ἀντιθέσεις μέ τήν Ὁρθοδοξία. - Αἰσθήματα ὑπεροχῆς καί τάσεις δεσποτισμοῦ τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Δραστηριότητες. - Σχέσεις μέ Ὁρθοδοξία καί πιθανότητες γιά ἔνωση.	

23. Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

91

- Θεολογική πολυμορφία και απόρριψη αὐθεντίας.
- Διοικητικές ιδιομορφίες καὶ δραστηριότητες.
- Διεκκλησιαστικές σχέσεις. Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄, ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

24. «ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΩΣΕΩΣ»

95

- Ἐσχατολογική θεώρηση αἰρέσεων καὶ σχισμάτων.
- Ἡ κίνηση γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητος
στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.
- Ἀνάγκη γιὰ ἐνωση (θεολογική, λειτουργική, κοινωνική)
καὶ βασικὲς προϋποθέσεις.

25. Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

98

- Σύντομη ἀναφορά στὴν ἱστορία τῶν διαλόγων τῆς
Ὁρθοδοξίας μετὰ ἄλλες Χριστιανικὲς Ὁμολογίες.
- Σύγχρονος θεολογικὸς διάλογος τῆς Ὁρθοδοξίας
μετὰ ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες.
- Ἐκκλησιολογικὲς καὶ θεολογικὲς διαστάσεις καὶ συνέπειες.

26. ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

101

- Διεθνή χριστιανικά συνέδρια καὶ Π.Σ.Ε.
- Ὁ ἀσπασμὸς Ῥώμης καὶ Νέας Ῥώμης.
- Ἐκδηλώσεις κατανόησης, συνεργασίας καὶ
ἀλληλοβοήθειας.

27. ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΕΝΩΣΗ

104

- Θεολογικά.
- Ἐκκλησιολογικά.
- Πολιτικά.
- Ἄλλα ἐμπόδια.

207

28. Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	107
- Έμμενη σπήν Ἐκκλησία τῶν Ἀποστόλων καί τή διδασκαλία τῶν Πατέρων καί τῶν Συνόδων. - Χρονικοί σταθμοί διαμορφώσεως τῆς Ὁρθοδοξίας. - Ἡ αἰωνιότητα τῆς ἀλήθειας καί οἱ ἀτέλειες τοῦ πολιτιστικοῦ σκεύους.	
29. Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΤΗΣ	110
- Τό φραγκικό «κατέναντι». - Τό μουσουλμανικό πάθος. - Ἡ αὐτοσυνειδησία τῶν ὀρθόδοξων λαῶν. Τό «Γένος τῶν Ὁρθόδοξων».	
30. ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ	114
- Ἱστορικός ὁ ρόλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. - Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. - Ἡ ἡγετική εὐθύνη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σήμερα.	
31. ΟΙ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΕΣ ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ	117
- Ἐθνικά καί φυλετικά προβλήματα. Τό «αὐτοκέφαλον». - Νεότερες τραυματικές καταστάσεις σπήν Ὁρθοδοξία. - Σύγχρονοι ἀνταγωνισμοί μεταξύ Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καί βαθμός ἀλληλεξαρτήσεως.	
32. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ	121
- Δομή καί διοίκηση τῶν Ὁρθόδοξων Αὐτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν. - Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Αὐτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν μέ τό κράτος. - Θεολογία, μαρτυρία, διακονία τῶν Ὁρθόδοξων Αὐτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν στό σύγχρονο κόσμο.	
Πίνακας μέ στατιστικά καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή σύγχρονη ζωή τῆς Ὁρθοδοξίας στόν κόσμο.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ', ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

33. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ 126
- Εύχαριστιακή θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.
 - Λειτουργικὴ ὀργάνωση τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου.
 - Δοξολογία, εὐχαριστία, ἀναφορά.
34. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ 130
- Ἡ Λατρεία στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία.
 - Ἡ διαμόρφωση τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας στὸ Βυζάντιο.
 - Σύγχρονες τάσεις καὶ ἀπαιτήσεις.
 - Ἡ Λατρεία στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ Διαμαρτυρομένους.
35. ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ 135
- Θεολογικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ ἀνάλυση τῶν ἀρχῶν τῆς Χριστιανικῆς τέχνης.
 - Ἡ ἔκφραση τῆς χριστιανικῆς τέχνης στὶς διάφορες ἱστορικὲς περιόδους.
 - Σύγκριση τῆς χριστιανικῆς τέχνης διαφόρων χωρῶν καὶ Ὁμολογιῶν.
 - Σύγχρονη προβληματικὴ τῆς χριστιανικῆς τέχνης.
36. Ο ΝΑΟΣ 139
- Σύμβολα καὶ ρυθμοί. Θεολογικὲς προϋποθέσεις τους.
 - Τὸ φῶς στὸ Ναό.
 - Τὸ ξωκλήσι καὶ τὸ εἰκονοστάσι.
- ~~37.~~ Η ΕΙΚΟΝΑ 144
- Ἀνάλυση τῆς εἰκόνας.
 - Ἡ εἰκόνα στὴν πίστη καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.
 - Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ.
38. Ο ΥΜΝΟΣ 150
- Θεολογικά καὶ ἀνθρωπολογικά στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξης ὑμνογραφίας.
 - Εἶδη, ποικιλία καὶ πλῆθος τῶν χριστιανικῶν ὕμνων.
 - Χαρακτηριστικὰ κείμενα.

- Φιλολογική καὶ φιλοσοφική μαρτυρία. Ὑμνογράφοι.
- Συμπλήρωση τῆς ὑμνογραφίας. Σύγχρονη παρουσία.
- Προσέγγιση καὶ κατανόηση τῆς ὑμνογραφίας.

40. Η ΜΟΥΣΙΚΗ

158

- Οὐσία, ἐξέλιξη καὶ διαμόρφωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.
- Σχέσεις τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μέ τῇ νεοελληνικῇ λαϊκῇ μουσικῇ.
- Μεγάλοι μελωδοὶ καὶ μουσουργοὶ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων.

41. ΕΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΙ

163

- Ἡ χριστιανικὴ ἐορτὴ καὶ ὁ σύγχρονος ἀνέορτος βίος.
- Νόημα τῶν ἐορτῶν. Εἶδη ἐορτῶν.
- Παρουσία, μαρτυρία καὶ ἐξοχότητα τῶν ἁγίων.
- Ἡ σημασία τους γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο.
- Πλήθος καὶ κατηγορίες ἁγίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η ΑΣΚΗΣΗ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ

42. Η ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

167

- Τὸ νόημα τῆς χριστιανικῆς ἀσκήσεως.
- Ἀσκησιεὶς στὴν ἔρημο καὶ ἀσκησιεὶς στὸν κόσμον.
- Ἀσκησιεὶς γιὰ ἀσκητὲς καὶ ἀσκησιεὶς γιὰ ὅλους.

43. Ο ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

170

- Ἡ θεμελίωση τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῶν μοναστικῶν συστημάτων.
- Ὁ Μοναχισμὸς στὸ Βυζάντιο, στὴν τουρκοκρατία καὶ τὴ Δύση.
- Ὑπερβολὲς καὶ κρίση τοῦ Μοναχισμοῦ στὸ παρελθόν καὶ σήμερα. Ἀνακαινιστικὲς τάσεις.

44. Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

174

- Χαρακτηριστικοὶ τύποι μοναχῶν.
- Ἡ ἄρνηση αὐτονόμων γιὰ τοὺς ἄνθρώπους καταστάσεων. Οἱ «διὰ Χριστὸν σαλοί».

45. Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΥ

178

- Ἐκκλησιαστική καί πνευματική προσφορά.
- Προσφορά στά γράμματα καί τίς τέχνες.
- Κοινωνικές δραστηριότητες τῶν μοναχῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ', Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

46. Η ΑΓΑΠΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

181

- Ἐλεος καί φιλανθρωπία.
- Θεολογικές προϋποθέσεις τῆς κοινωνικῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας.
- Ὁ Χριστιανισμός καί ἡ σύγχρονη κοινωνική προβληματική.

47. ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΠΙΣΤΗ

184

- Σχέσεις ἀγάπης καί πίστεως.
- Ἡ δυναμική τῆς πίστεως καί τῆς ἀγάπης στήν ἀναδόμηση τῶν διανθρώπινων σχέσεων καί στή μεταμόρφωση τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν.

48. ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

187

- Ὁ ἀγώνας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί κοινωνική δικαιοσύνη.
- Κοινωνικά διακονήματα κλήρου καί λαοῦ.
- Προληπτική καί θεραπευτική φιλανθρωπία.

49. ΜΟΡΦΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

191

- Ἡ ἀγάπη στήν ἀρχαία Ἐκκλησία.
- Ἡ φιλανθρωπία στό Βυζάντιο καί τήν τουρκοκρατία.
- Τό κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας στούς νεότερους χρόνους.

50. ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

194

- Κοινωνικό ἔργο καί φιλανθρωπικά ἰδρύματα στίς Μητροπόλεις.
- Ἡ ἀσκήση τῆς ἀγάπης στίς Ἐνορίες.
- «Ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν».

211

51. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

197

- Διαστάσεις καί ήθος τής διεκκλησιαστικής αλληλεγγύης.
- Μόνιμες καταστάσεις κι έκτακτα περιστατικά.
- Μορφωτικές ανταλλαγές.

52. ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

200

- Οί πειρασμοί τής καταναλωτικής κοινωνίας.
- Ἡ ποιότητα τής ζωῆς.
- «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος».

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- 1) Παν. Πάλλης, Γενικός 'Επιθεωρητής Μέσης 'Εκπαίδευσεως, ἔγραψε τὰ μαθήματα 6 - 13, 24 - 27 καὶ 28 - 32.
- 2) Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνός, Δρ. Θ. καὶ Φ., 'Επιμελητής Παν/μίου, ἔγραψε τὰ μαθήματα: 1 - 5, 18 - 23, 33 - 34, 38 - 40, 48, 50 καὶ 52.
- 3) Φώτης Σ. Τούντας, Θεολόγος Καθηγητής τῆς 'Ιωνιδείου Προτύπου Σχολῆς Πειραιῶς, ἔγραψε τὰ μαθήματα 14 - 17, 35 - 37, 41 - 47, 49 καὶ 51.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ: ΤΑΣΟΣ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΕ ΔΕΤ)

Αθήνα, 15 Μαΐου 2023

Αρ. Πρωτ.: 12345

ΠΡΟΣ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΟΕΔΒ)

ΑΠΟ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΟ: ΑΡΧ. ΜΑΡΤΙΝΟΥ 1, 15122 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ: +30 210 749 1234

ΕΛΕΓΧΟΣ: [ΧΩΡΟΓΡΑΦΗ]

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΗ Α' 1981 (II) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 120.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3555/3-2-1981
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: "ΚΑΒΑΝΑΣ HELLAS" ΗΛΙΑΣ ΚΑΜΠΑΝΑΣ

